

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

KOLTAI KORNÉLIA Péchi Simon
kiadatlan Biblia-fordítása
(1634)

Koltai Kornélia
Péchi Simon Biblia-fordítása
(1634)

Hungaria Judaica

Szerkeszti Komoróczy Géza

23

Kornélia Koltai

**An Unpublished Bible Translation of Simon Péchi from 1634
(Gen. 5–Ex. 12)**

Edited from the Autograph and Commented

Péchi Simon
kiadatlan Biblia-fordítása
(Gen. 5–Ex. 12)
(1634)

A kéziratból kiadta, kísérő tanulmánnyal és magyarázatokkal ellátta
Koltai Kornélia

A kötetet szerkesztette

Komoróczy Géza

PhD értekezés (2005)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar,

Nyelvtudományi Doktori Iskola

Vezető tanár *Zsilinszky Éva*

© Koltai Kornélia, 2009

© MTA Judaisztikai Kutatóközpont, 2009

Felelős kiadó az MTA Judaisztikai Kutatóközpont vezetője

Könyvterv Környei Anikó

Tördelte Szalai Éva

Arno betűkkel szedve

ELTE Eötvös Kiadó

1053 Budapest, Királyi Pál u. 18

Felelős vezető Hunyady András

info@eotvoskiado.hu

ISBN 978-963-87162-2-4

ISSN 0865-1345 (Hungaria Judaica)

Tartalom

I. | Előszó

A kiadásról	7
-------------	---

II. | Bevezetés

1. Célkitűzés	9
2. A kötet felépítése, az egyes fejezetekhez felhasznált szakirodalom	11
3. A kötetben használt átírás	14

III. | Péchi Biblia-fordítása és Biblia-magyarázata (1634)

1. A kézirat bemutatása	16
2. Péchi munkájának felépítése; forráshasználata, forrásai	17
3. A kézirat írásjel-használata, helyesírási sajátosságai	21
4. A kézirat két átírásáról	24
5. Rövid összefoglaló hangjelölési táblázat	27

IV. | Péchi Simon, Biblia-fordítás (Gen. 5–Ex. 12)

1. A kézirat mérsékeltten-konzervatív átírása	33
2. A kézirat átírása mai helyesírás szerint	131

V. | Péchi Biblia-fordításának összevetése az eredeti héber szöveggel

1. A vizsgálat tárgya, módszerei	225
2. A forrásnyelvi szöveg presztízse	227
2.1. Az Atyák mondásai <i>fordítói koncepciója</i>	227
2.2. A Biblia mint forrásnyelvi szöveg	228
3. Az eredeti szöveg és a Péchi-fordítás összevetése	229
3.1. Gen. 5	229
3.2. Gen. 12	239

VI. Péchi fordítói koncepciója, héber nyelvi kompetenciája és átírási rendszere. Összefoglalás	
1. Péchi fordítói gyakorlata és fordítói elvei	257
2. A héber fonémaállomány és tulajdonnevek átírása	261
2.1. A tulajdonnevek átírásai	261
2.2. Az egyes fonémák Péchi-féle átírása	263
2.3. A hangok, illetve a tulajdonnevek átírásának sajátosságai	264
VII. Péchi Biblia-fordítása: középmagyar kori, erdélyi nyelvemlék	
1. Általános hangtani sajátosságok	266
2. Péchi mai köznyelvi (irodalmi) normától eltérő szavai, betűrendben	267
3. Szavak, szerkezetek szokásos, illetve figyelemre méltó fordítása; a fordításból adódó lexikális sajátosságok	275
4. Péchi fordítói, írói stílusa: záró megjegyzések	277
VIII. Függelék: Diagramok	279
IX. Bibliográfia	280
A borító képei	285
Summary	286
<i>Kornélia Koltai, An Unpublished Bible Translation of Simon Péchi from 1634 (Gen. 5–Ex. 12). Edited from the Autograph and Commented</i>	

I. | Előszó

A kiadásról

Péchi Simon (1565/70–1640) egykori erdélyi kancellár, a szombatosság – a zsidósághoz közeledő antitrinitárius vallási irányzat – központi alakja, jelentős fordítói-irodalmi tevékenységének köszönhetően a 17. századi magyar irodalomtörténetnek is egyik meghatározó személyisége. Szépirodalmi értékkel bíró, főként a székely nyelvjárásra emlékeztető nyelvezetű munkáinak egy része ugyanakkor máig kéziratban hever.

Péchi Simon nyelvi képzettsége, a zsidó vallásban, rabbinikus hagyományban való jártassága, széles szakmai látóköre, fordítói kvalitásai és nem utolsósorban költői-írói tehetsége világviszonylatban is kimagasló teljesítményt eredményezett. A világon a legelső teljes imakönyv-fordítás (a *siddur* és a *mahzor*, azaz a hétköznapi és az ünnepi zsidó imakönyv fordítása) az ő nevéhez kötődik (1630-as évek). Ugyancsak ő volt az, aki 1620/21-ben a Misna *Pirqé ávot* című traktátusát a világon elsőként ültette át egy európai nyelvre. Ezen liturgikus könyvek, valamint számos más középkori zsidó jogi-etikai tárgyú mű és kommentár magyarra fordításával Péchi Simon lehetővé tette, hogy a 17. század első felében, az Erdélyi Fejedelemség területén (főként a székelység lakta vidékeken) laikusok is megismerkedjenek a rabbinikus zsidóság tanításaival: olyanok is tehát, akik nem a zsidó vallásba születtek bele, akik nem a zsidó hagyomány szerint nevelkedtek. Péchi ebben a vonatkozásban is jóval megelőzte a korát.

Péchi Simon kéziratban maradt munkáinak közzététele tehát közös feladata mind a magyar hebraisztikai tudományosságnak, mind a magyar irodalomtudománynak, mind pedig a magyar nyelvtudomány művelőinek.

Felismervén ennek jelentőségét, az MTA Judaisztikai Kutatócsoportjában, illetve az ELTE Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszékén az 1990-es évek végén megindult a még kéziratban maradt Péchi-fordítások gondozása, kiadása. Elsőként, 1999-ben, Péchi 1620/21. évi *Pirqé ávot* fordítását, az *Atyák mondásai*-t publikáltam, a jelen sorozatban. Munkámban segítségemre volt Balázs Mihály egyetemi tanár (József Attila Tudományegyetem, Szeged, Régi Magyar Irodalom Tanszék).

A jelen kötet Péchi 1634-ből származó, kéziratban maradt, töredékes – a Genesis (Gen. / Teremtés / Mózes I. könyve) és Exodus (Ex. / Kivonulás / Mózes

II. könyve) nagyobb részét felölelő – Biblia-fordítását adja közre. Péchi Simon töredékes Biblia-fordításának a közlése, valamint a fordítás filológiai–lingvisztikai (szociolingvisztikai) feldolgozása abba a kutatási folyamatba illeszkedik, amely az 1999. évi *Pirgé ávot*-kiadással indult el.

Mivel a korábban – nagyjából egy évszázad alatt – megjelent Péchi-szövegkiadások, illetve szövegközlések nem tartalmaztak mélyreható elemzéseket magukról a fordításokról a héber eredeti szövegek tükrében, a Péchivel foglalkozó kutatások ezen hiányosságát is pótolni kívántuk. További fontos szempontként határoztuk meg, hogy megvizsgáljuk az eredeti műnek a rabbinikus zsidó hagyományban, azaz a forrásnyelvi kontextusban betöltött szerepét, valamint, hogy Péchi mindezt hogyan ültette át a befogadó kulturális közegbe, a célnyelvi kontextusba.

Jelen kiadás alapjául a *Péchi Simon töredékes Biblia-fordítása*, 1634 című doktori disszertációm szolgált, amelyet az Eötvös Loránd Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolájában (a Magyar Nyelvtörténet Program keretében), 2005-ben védtem meg. Disszertációm a publikálás céljából kiadvány-sorozatunk koncepciójának megfelelően alakítottam át: jelentősen lerövidítettem az értekezésben eredetileg terjedelmes fordításelméleti, magyar nyelvtörténeti, illetve stilisztikai fejezeteket, és – ezzel egyidejűleg – kiemeltem, hangsúlyossá tettem a dolgozat hebraisztikai vonatkozású részeit. Doktori disszertációm egy-egy példánya az Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék könyvtárában, D-73.S.9.San.2. és 2./b jelzeten, valamint a Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet könyvtárában, D-293. jelzeten érhető el.

Ezúton szeretnék köszönetet mondani témavezetőmnek, Zsilinszky Éva egyetemi docensnek (ELTE Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék) értékes megjegyzéseiért, javaslataiért, valamint Szathmári István akadémiai doktornak (professor emeritus, ELTE Bölcsészettudományi Kar, Mai Magyar Nyelvi Tanszék), aki fontos forrásokra hívta fel a figyelmemet és helyesírási-stilisztikai tanácsaival nagy segítségemre volt. Köszönettel tartozom továbbá a Magyar Országos Levéltárnak a kutatási és a közlési engedélyért. A kiadás technikai feltételeinek megszervezésében pedig Ditzendyiné Szili Évától, tanszékünk ügyintézőjétől kaptam sok segítséget.

II. | Bevezetés

1. Célkitűzés

Kiadványunk legfőbb célja Péchi Simon Biblia-fordításának a közzététele. Ez azért is sürgető feladat, mert eddig mindössze néhány rövid részlet került nyilvánosságra belőle.

Elsőként Koncz József közölt egy-egy fejezetet a Genesis-fordításból, illetve mutatott be kisebb szemelvényeket a kommentárból, 1880-ban („Mutatvány Pécsi Simon Biblia-fordításából”, *Magyar Protestáns Egyházi Iskolai Figyelő*, 347–348; „Pécsi Simon biblia fordítása”, *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, 368–373). Legközelebb – több mint egy évszázad elteltével – Dán Róbert publikált kisebb-nagyobb terjedelmű szakaszokat (mind a Biblia-fordításból, mind pedig a kommentárból), hogy ezzel tegye teljesebbé Péchi általános munkásságának a bemutatását, tehát nem kifejezetten a Biblia-fordítás nyilvánosságra hozatala céljából (Dán Róbert, 1987. *Az erdélyi szombatosok és Péchi Simon*, Humanizmus és reformáció 13, Budapest: Akadémiai Kiadó). Egyéb közlési előzményre nem is hivatkozhatunk.

Péchi Simon Biblia-fordításának autográf kézirata ma a Magyar Országos Levéltárban található (Teleki Levéltár, P. 667/10). A fordítás töredékes, a Genesis 5. fejezetétől az Exodus 12. fejezetéig terjed. A kézirat a lefordított bibliai résznek a magyarázatát, kommentárját (Péchi saját terminusával: „Jedzegetess”-t) is tartalmazza.

Péchi a Genesis fordítását 1634. szeptember 28-án fejezte be – olvashatjuk a Genesis-kommentár végén található feljegyzésében. Ugyanitt a kódex keletkezésének helyszínét is feltünteti: a fordítói és magyarázói tevékenységet Sanelysaeben, azaz Szentersébeten (Erdélyben, Székelyföldön) végezte. Dán Róbert az 1987. évi Péchi-monográfiájában a kommentárban megjelenő terminusból, valamint Péchi munkatempójából arra következtet, hogy a fordítást Péchi 1634 tavaszán kezdte el.

Péchi Biblia-fordítása és Biblia-kommentárja szervesen illeszkedik mind a reformációval megindult nemzeti nyelvű Biblia-fordításaink és Biblia-magyaráza-

taink sorába, mind Péchi zsidó tárgyú, héber nyelvről való fordításai közé. Ennek a két területnek az ötvöződését látjuk kifejeződni abban, hogy a Biblia-fordítást Péchi *parasákra*, azaz a zsidó liturgiai beosztásnak megfelelő hetiszakaszokra osztotta. A 17. század elején nemzeti nyelven olvasni a tórai *parasákat* (Péchi magyar terminusával: „szombati lecké”-ket): nemzetközi viszonylatban is egyeduralkodó jelenségnek számíthatott.

A zsidó történetírásnak, egzegézisnek (rabbinikus irodalomnak) és a reformáció szellemében keletkezett tudományos munkáknak, szentírás-magyarázatoknak a szintézisét találjuk meg Péchi Biblia-kommentárjában is. Péchi ugyanúgy hivatkozott például a targumra, a különböző rabbinikus művekre, illetve zsidó kommentátorokra, mint ahogyan a reformátor-elődök nézeteit, tételeit építette be a magyarázataiba. Így 1634-ben olyan nagy mennyiségű tudományos anyagot tett elérhetővé magyar nyelven, amellyel a korban egyébként csak egy nagyon szűk rétegnek (bizonyos külföldi egyetemeken tanult elitnek) volt lehetősége megismerkedni.

Vizsgálódásaink során elsősorban a Biblia-fordítás hebraisztikai relevanciáját tartjuk szem előtt. Megpróbálunk többek között választ adni arra a kérdésre, hogy a fordítás zsidó-zsidózó jellege kimutatható-e a *parasákra* való beosztáson túl is, magából a szövegből? Péchi fordítását így az eredeti héber (maszorétikus) szöveggel vetjük össze. Megállapítjuk, hogy hol, miben és mennyiben követte az eredeti szöveget: beszélhetünk-e Biblia-fordításáról úgy, mint a héber Biblia szó szerinti fordításáról, mely jelenségek tekinthetők fordításában hebraizmusoknak, és ezek felelőssé tehetők-e a 17. század elején meglévő magyar nyelvi normától való eltérésekért. Megvizsgáljuk, hogy bizonyos héber szintaktikai jelenségeket (például sztenderd formulákat, alakzatokat) milyen megfelelőekkel ültetett át, beszélhetünk-e állandósult megfelelésekről, automatizmusokról ezek fordításában. Külön is vizsgáljuk az ún. forrásnyelvi reáliák kérdéskörét, azaz: hogy Péchi adekvátnak közvetítette-e azokat a zsidó kulturális, illetve a héber nyelvi gondolkodásban jelenlévő tényezőket, amelyek a korabeli magyar (erdélyi, székely) kulturális közegben ismeretlenek voltak, valamint, hogy milyen szempontok alapján dönthetett ezek lefordításában. Ezzel egyidejűleg kimutatjuk, hogy melyek azok a pontok, ahol Péchi eltért az eredeti szövegtől: milyen típusúak ezek az eltérések, rendszerbeli, vagy rendszeren kívüli szempontokkal magyarázhatók-e, milyen hatások állhattak a változtatások mögött (tartalmi és formai ekvivalencia szembenállása, stílári indokok, a latin kényszerítő hatása – latinizmus, normatív szempontok, alkotói fantázia stb.). Péchi fordítási eljárásait

– a valamennyi nyelvi szintre és nyelven kívüli tényezőre kiterjedő kontrasztív elemzés után – statisztikailag is összesítjük. A részletes összehasonlító vizsgálat és a statisztikai kimutatás eredményeiből Péchi héber nyelvtudására és fordítói elveire: bibliafordítói koncepciójára következtetünk.

Péchi fordítási eljárásainak a bemutatásával lehetőség nyílik arra, hogy betekintést nyerjünk a magyar Biblia- (Ószövetség-) fordítások nyelvezete mögött álló eredeti nyelvi rendszerbe: a héber nyelv morfológiájába, szintaxisába, a héber Biblia narratívumainak textológiai-stilisztikai sajátosságaiba, a genealógiák eredeti héber szerkesztésmódjaiba stb. A kontrasztív nyelvi-stilisztikai elemzéssel remélhetőleg sikerül bebizonyítani: a magyar Biblia-fordítás-kutatásokhoz elengedhetetlen az eredeti nyelv ismerete, továbbá: hogy valamely Biblia-fordításunk nyelvéről, stílusáról csak az eredeti szöveggel való alapos összehasonlítás fényében tudunk általános jellemzőket megállapítani.

Végül, de nem utolsósorban – a teljesség igénye nélkül – Péchi fordításának a magyar nyelvtörténeti vonatkozásait tárgyaljuk. Célkitűzésünk jelen esetben az, hogy egyes hangtani, illetve lexikai jelenségekre, amelyek Péchi fordítását (nyelvét) jellegzetessé teszik, felhívjuk a figyelmet, és egyúttal arra is emlékeztessünk, hogy a középmagyar kor fontos szakasz a magyar nyelv történetében, és tudományos feldolgozása máig nem valósult meg a kívánatos mértékben.

2. A kötet felépítése, az egyes fejezetekhez felhasznált szakirodalom

A III. Péchi Biblia-fordítása (1634) és Biblia-magyarázata című fejezetben elsőként magát a kódexet ismertetjük. A filológiai tudnivalókat Péchi forráshasználatának a bemutatása követi. Péchi forrásainak a megjelölésében és az eredeti műveknek, kommentároknak a Péchi rendelkezésére álló kiadásait, könyvészeti adatait illetően Dán Róbert kutatási eredményeiből indulunk ki (1987. *Az erdélyi szombatosok és Péchi Simon*).

A kézirat írásjel-használatának az áttekintéséhez Keszler Borbála munkáját vesszük figyelembe, amelyben Péchi korszakára, és azon belül a 17. századi kéziratokra vonatkozóan is értékes adatok találhatók (1995. *A magyar írásjelhasználat története a XVII. század közepéig*; és 2004. *Írásjeltan. Az írásjelhasználat szabályai, problémái és története*). A kézirat helyesírási sajátosságainak a rendszerezéséhez (hogy például az ún. protestáns helyesíráshoz tartozik-e vagy sem) a különböző helyesírás-történetek megállapításaira támaszkodunk: Knieszsa

Istvánéira (1959. *A magyar helyesírás története*; 2., jav. kiad.), Korompay Klárának a középmagyar kor helyesírásával foglalkozó összefoglalására (in: Kiss Jenő – Pusztai Ferenc, szerk., 2003. *Magyar nyelvtörténet*, 579–95), valamint Marcsek Tibor *Helyesírásunk a XVII. században* című munkájára (1910). A fejezetben végül az átírási rendszereket: a nem szorosan graféma-, de betűhív, valamint a mai helyesírás szerinti átírást szemléltetjük, magyarázzuk.

A kötetben ezután következik a kézirat kétféle átírása, azaz Péchi töredékes Biblia-fordításának közlése (IV. Péchi Simon, Biblia-fordítás, Gen. 5–Ex. 12).

A szövegközlést követő, V. Péchi Biblia-fordításának összevetése az eredeti héber szöveggel című részben, egy-egy bibliai fejezet (Gen. 5 és 12) kontrasztív elemzésével Péchi fordítói tevékenységét mutatjuk be. Péchi szövegét (az ún. cél-nyelvi szöveget) az eredeti héber szöveggel (az ún. forrásnyelvi szöveggel) vetjük össze. Bár a taláalomra kiválasztott két fejezet nem tekinthető reprezentatív mintának, korábban, más keretek között elkészült a fordítás közel egyötödének hasonló metodikájú analízise. A 10 fejezet – mind mennyiségét, mind pedig egyéb tulajdonságait (a szövegben előforduló műfajok, formák, lingvisztikai megoldások stb.) tekintve – elégségesnek bizonyult ahhoz, hogy beható elemzésével Péchi karakterisztikus fordítási eljárásaira, módszerére: a fordítás jellegére következtessünk. Mivel a terjedelmes analitikus vizsgálat publikálására jelen körülmények között nincs lehetőségünk, lényeges leszögezni, hogy a Gen. 5. és 12. *caput*-jának a vizsgálati eredményei összhangban állnak a reprezentatív vizsgálat megállapításaival, így a valamennyi nyelvi szintet és nyelven kívüli tényezőt érintő alapos elemzést követően a szöveg teljes terjedelmére nézve általános elveket állapítunk meg. A fordításelmélet, illetve fordítástudomány történetének, kutatási tárgyának, módszereinek, eredményeinek megismerésében Klaudy Kinga *A fordítás elmélete és gyakorlata* című munkája jelent nélkülözhetetlen segítséget (1994). Mivel tudomásunk szerint ezt a módszert héber-magyar összehasonlításra eddig még nem alkalmazták, a jelen kiadás a fordításelmélet, illetve fordítástudomány területén is új adatokkal szolgálhat. A maszorétikus bibliai szöveghez a héber Biblia Karl Elliger és Wilhelm Rudolph által szerkesztett stuttgarti kritikai kiadását használjuk (1967–1977. *Biblia Hebraica Stuttgartensia*). A vizsgálat során a héber nyelvvel, illetve az egyes héber nyelvi jelenségekkel kapcsolatos észrevételeket, meglátásokat is lejegyezzük. A Péchi fordítási megoldásaihoz nélkülözhetetlen héber nyelvi tudnivalókat a főszövegben, az érdekes, fontos, de Péchi fordításának megértése szempontjából kevésbé lényeges héber nyelvi vonatkozásokat a lábjegyzetben tárgyaljuk. A héber nyelvészet tárgykörébe tartozó vizsgálódá-

sokhoz héber gyakorlati, leíró és történeti grammatikákra, például Wilhelm Gesenius (Emil Friedrich Kautzsch – Arthur Ernest Cowley, eds., 1910. *Gesenius' Hebrew Grammar*; reprint); Joshua Blau, (1976. *A Grammar of Biblical Hebrew*); és Paul Joüon – Takamitsu Muraoka nyelvtanaira (2000. *A Grammar of Biblical Hebrew*; 3. reprint) hivatkozunk. Az egyes héber szavak, kifejezések különböző előfordulásait, jelentéseihez héber szótárt és bibliai konkordanciát is használunk (Francis Brown – Samuel Rolles Driver – Charles A. Briggs, 1951. *A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament... , Based on the Lexicon of William Gesenius*; reprint; és Abraham Even-Shoshan, ed., 1988. *A New Concordance of the Bible. Thesaurus of the Language of the Bible Hebrew and Aramaic Roots, Words, Proper Names, Phrases and Synonyms*). A nyelvösszehasonlítás során felmerülő grammatikai jelenségekhez további nyelvészeti szakkönyvekre, tanulmányokra támaszkodunk. Az ún. *grammatikalizáció* témakörében például Bernd Heine terminológiáját–kategorizációját idézzük (1993. *Auxiliaries: Cognitive Forces and Grammaticalization*). Többször utalunk Deme László *Mondatszerkezeti sajátosságok gyakorisági vizsgálata* című könyvére is (1971). Az *Encyclopaedia Judaica* nyelvészeti és bibliai tárgyú szócikkei állandó hivatkozási és ellenőrzési lehetőséget jelentenek a forrásnyelvi és célnyelvi szöveg összehasonlításában (Cecil Roth – Geoffrey Wigoder, eds., 1972).

A korpuszon végzett vizsgálatok után a vizsgálati eredményeknek, a konkrét fordításra vonatkozó adatoknak – a lexikai és grammatikai átváltási műveletek jellegének, előfordulásának, illetve százalékos eloszlásának – statisztikai összeállítását végezzük el (VIII. Függelék: Diagramok), és ebből, valamint a részletes elemzés konklúzióiból állítjuk fel induktíve a fordítás és Péchi fordítói tevékenységének általános alapelveit, törvényszerűségeit, elméleti szintézisét (VI. Péchi fordítói koncepciója, héber nyelvi kompetenciája és átírási rendszere: Összefoglalás). Péchi átírási rendszerét (mind a fonémaállomány, mind pedig a tulajdonnevek tekintetében) a Genesis 10. fejezetének fordításában szereplő földrajzi és személynevek alapján foglaljuk össze.

A VII. Péchi Biblia-fordítása: középmagyar kori, erdélyi nyelvemlék című fejezetben a magyar nyelvtörténeti szempontból releváns jelenségekre hívjuk fel a figyelmet. A munka, ahogyan fent jeleztük már, lényegében egy rövid áttekintés, ízelítő Péchi nyelvéből, dialektusából, stílusából – egyszersmint mutató egy 17. századi, középmagyar kori erdélyi nyelvemlékből. A jelen kiadás kereteit szétfeszítené, ha valamennyi nyelvi szintre kiterjedne a gyűjtőmunkánk, így a célnyelvi szövegnek (a Gen. 5-től a 14. fejezetéig terjedő szakasz alapján)

csupán a hangtani, illetve a szótani részére koncentrálunk. Az elsősorban archaikusnak, illetve népnyelvinek tekinthető jelenségekhez a megfelelő szakirodalmat: *A magyar nyelv történeti nyelvtana*, II/1–2 (Benkő Loránd, főszerk., 1991–1995), a *Magyar nyelvtörténet* (Kiss Jenő – Pusztai Ferenc, szerk., 2003), illetve *A magyar nyelv története* (Berrár Jolán 1967) idevágó fejezeteit használjuk fel. Péchi archaikus, illetve tájnyelvi szavaihoz figyelembe vesszük Szabó T. Attila gyűjtését (1975. *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár*, rövidítve: SzT), a TESz. (Benkő Loránd, főszerk., 1967–1984), *A magyar nyelv értelmező szótára* (Bárczi Géza – Ország László, főszerk., 1959–1966), az *Új Magyar Tájszótár* (B. Lőrinczy Éva, főszerk., 1979–2000) és Kriza János *Erdélyi Tájszótár*-ának adatait, magyarázatait. A lexémák lajstroma bizonyos értelemben Péchi-szótárnak is felfogható, ezért az adatokat ABC-rendben hozzuk. Külön táblázatban emeljük ki továbbá Péchi sajátos lexéma-megfeleltetéseit, amelyeknek elsősorban a hebraisztikai kutatások számára van információs értéke, de sokat elárul egy 17. századi magyar Biblia-fordításunk szókészletének eredeti, héber hátteréről (*komparatistika*), valamint Péchi bevett fordítási szokásairól, fordítói, írói fordulatairól is. A kötet végén Péchi fordítói stílusának rövid összefoglalására teszünk kísérletet.

3. A kötetben használt átírás

A héber hangalakban meghonosodott szavakat hagyományos formában tüntetjük fel (például Tóra, szefárd stb.). A *Pirqué ávot* átírásában az 1999. évi kiadásban bevezetett mód szerint járunk el.

A héber betűk és szavak átírásában a következő rendszert követjük:

Mássalhangzók			
א	–	ז	z
ב ב	b, v	ח	h
ג ג	g	ט	t
ד ד	d	י	y
ה	h (szó végén: –)	ך כ כ	k, kh
ו	v	ל	l

<i>Mássalhangzók</i>			
מ	m	ק	q
נ ן	n	ר	r
ס	sz	שׁ	s
ע	–	שׂ	sz
פ ף פּ	p, f	ת ך	t
צ	c		
<i>Magánhangzók</i>			
-	a		
ֶ	e		
ֵ	é		
ִ	i		
ו	o		
וּ	u		
ֹ	e (amennyiben mobile)		

III. Péchi Biblia-fordítása (1634) és Biblia-magyarázata

1. A kézirat bemutatása: a kódex felfedezése, filológiai sajátosságai, keletkezési körülményei

Péchi Simon Biblia-fordítására és -kommentárjára Koncz József talált rá a marosvásárhelyi Teleki-Levélárban 1880-ban (lásd Koncz, 1880a: 347–348). Akkor még 594 oldalból állt a kézirat, azóta tovább rongálódott. Jelenleg 530 oldal (NB: Koncz másutt 133 ívről beszél, vö. Koncz, 1880b: 368–373). A kódexet Thúry Zsigmond a szombatos kéziratokat tartalmazó bibliográfiájában *Péchi Simon Biblia-fordítása* címmel, a 9. számon tünteti fel (Thúry 1912). Az *Atyák mondásai*-kiadásban lévő Péchi-bibliográfiában *Péchi Simon Biblia-fordítása* a legelső tételként szerepel (lásd Koltai, 1999: 22).

A rongálódások miatt a fennmaradt fordítás és kommentár a Gen. 5. fejezetével kezdődik, és az Ex. 12. fejezetével ér véget. Dán Róbert számításai szerint a kézirat elejéről mintegy 30–40 oldal, a végéről pedig – az Exodus 40-ig bezárólag – körülbelül 250–300 oldalnyi anyag hiányzik (Dán, 1987: 264). Dán azt feltételezi, hogy Péchi a Tóra további könyveit is lefordíthatta és magyarázhatta, így a teljes mű terjedelme (Mózes 5 könyvének fordítása és kommentárja) 1500–2000 oldal lehetett összesen. Ezt a megállapítást azonban semmiféle bizonyítékkal nem támasztja alá – még Kemény János megjegyzését, tudniillik, hogy Péchi a Biblia fordítása közben halt meg, sem a Tórával, hanem valamely prófétai könyvvel hozza összefüggésbe (uo.).

A 17×30 cm méretű oldalakból álló kézirat autográf: Péchi saját kézírású munkája. A Péchi-kéziratok, valamint a szakirodalom ismeretének hiányában is erre az álláspontra juthatunk (a kézirat szerzőségéről vö. például Koncz meghatározását), ha megfigyeljük, hogy a kéziratban szereplő héber nyelven írt kifejezéseket, a héber szavakat, betűket (mássalhangzókat) a kódex írója mennyire pontosan jegyzi le. Péchi egyéb fordításának másolatokban fennmaradt kézirataira ugyanis a héber szavak helytelen, pontatlan, elnagyolt, félbeszakadt stb. lejegyzése a jellemző. Így például a *Pirqé ávot*-fordítás Bét János-féle másolatában, illetve a Kalocsai-kódex *Ávot*-fordításában lévő héber / arámi szavak csak alig kivehe-

tően olvashatók: félbehagyott, héber betűkhöz hasonló karakterekkel elkezdett kifejezések jelzik csupán, hogy az adott helyen valamilyen héber szónak kellene szerepelnie. A héber betűket hibásan imitáló írásokból kiderül, hogy a kódexírók (másolók) nem tudnak héberül. Ezzel szemben a Biblia-kommentárban előforduló héber / arámi lexémák arról tanúskodnak, hogy az, aki lejegyzí, maga is érti, tudja, hogy mit ír. A kódex szerzőjének hébertudása bizonyíték lehet Péchi Simon szerzősége mellett.

További bizonyítékként szolgálhatnak a kéziratban fennmaradt javítások. A kódex írója ugyanis gyakran javítja önmagát: áthúz egy-egy megoldást és föléírja a helyeset, vagy elkezd egy kifejezést, de meggondolja magát és másként folytatja tovább. A nem-letisztázott változat a fordítás folyamatát dokumentálja, melynek során jobb és jobb megoldások születnek. Egy esetleges másolat egészen biztosan már csak a végleges megoldást (*ultima manus*) venné figyelembe, illetve a másolók javításai más természetűek lennének (sortévesztés, rosszul kiolvasott kifejezések átírásai, nem pedig szinonimikus variáns föléírása, prepozíció jelentésének módosítása stb.).

Péchi a Genesis könyvének fordításával és magyarázatával 1634 szeptemberében végzett. A pontos dátum magában a kéziratban, a Gen. 50. fejezetéhez írt magyarázó részben szerepel. A kódex keletkezésének helyszínéként ugyanitt Sanelysae-t tünteti fel, ez a kor szóhasználata szerint Szentersébetet jelöli. Dán Róbert rekonstrukciója szerint Péchi a Biblia-fordításhoz és kommentárhoz feltehetőleg 1634 tavaszán látott hozzá.

2. Péchi munkájának felépítése; forráshasználata, forrásai

Péchi a Biblia-fordítását ún. *parasákra*, a zsinagógai heti olvasmányoknak megfelelő szakaszokra osztja, ezzel is tanújelét adva a fordítás zsidó-zsidózó jellegének. A *parasák* kezdetét azonban a legtöbb esetben nem a főszövegben, nem magában a bibliai részben, hanem a kommentárban határozza meg.

A kódex felépítése a következő: Péchi először a bibliai fejezet fordítását adja meg, majd ezt követi a magyarázat, az adott fejezethez kapcsolódó kommentár-rész, melyet terminológiájában *Jedzegetess*-nek nevez. A főszöveget, vagyis a Biblia-fordítást Péchi nagyobb, szebb betűkkel, olvashatóbban írja, a magyarázatok szemmel láthatóan gyorsabban, kevésbé gondosan készültek, nehezebben is olvashatóak. Minden egyes bibliai fejezethez tartozik kommentár. Péchi a ma-

gyarázandó textusrészletet annak kiemelt megismétlésével: nagyobb betűkkel, külön sorban jelzi. A kéziratban néhol kisebb papírdarabkák vannak elhelyezve, ami arra utal, hogy Péchi később is visszatér korábban már tárgyalt fejezetek kommentálásához. Egy-egy caput fordítása a rá vonatkozó értelmezéssel átlagosan 6–8 oldalt tesz ki.

Mivel Péchi ezzel a munkájával nem a „tudos olvasó”-hoz szól, mint a *Psalterium*-ban, hanem az egyszerű emberekhez, az egyre növekedő szombatos gyülekezethez (vö. Dán, 1987: 265), a fordításhoz és kommentárhoz használt forrásait nem jelöli meg filológiai aprólékossággal. A kommentátorokat általában nem nevezi meg pontosan, csak mint „beölcz doctorok”-ra, „nemelly tudos emberek”-re stb. hivatkozik rájuk. A különböző források továbbá Péchi saját egyéni értelmezéseivel vegyítve, nem szigorú rendszer szerint, hanem laza asszociációval illeszkednek egy-egy bibliai vershez, illetve versrészlethez. A műfajok is keverednek: a grammatikai magyarázatokat teológiai érvelések, a morálfilozófiai fejtegetéseket történeti tények, anekdoták, erdélyi szólásmondások stb. váltják fel.

Nem volt tehát könnyű feladata Dán Róbertnek, aki kutatásainak középpontjába Péchi forráshasználatának meghatározását állította. A kommentáranyag hivatkozásainak áttanulmányozása után Dán tudós alaposággal rekonstruálja Péchi – sok esetben igen nehezen beazonosítható – forrásait. Péchi forrásainak a megjelölésében (valamint az eredeti műveknek, kommentároknak a Péchi rendelkezésére álló kiadásait, könyvészeti adatait illetően) magam is Dán Róbert mélyreható kutatásának eredményeiből indulok ki.

Péchi legfőbb forrása a *Biblia Rabbinica Magna*, amelyet először Felix Prantensis szerkesztésében, 4 kötetben, 1514–17-ben, átdolgozva pedig 1548-ban adtak ki Velencében. A *Biblia Rabbinica Magna*-ból jut hozzá Péchi a *Textus Massoreticus*-hoz, vagyis a maszorétikus szöveghez, számos *varia lectionis*-hoz és középkori héber kommentárhoz. A *Biblia Rabbinica Magna*-ból használja fel Yaaqov ben Asér Tóra-magyarázatát, akit kommentárjában „Báál haturim”-ként (בעל הטורים) emleget (illetve ezzel a címmel magára a magyarázatra is utal). Yaaqov ben Asér kommentárjából, tehát közvetetten ismeri Rasi és Avraham ibn Ezra idevágó megjegyzéseit, exegéziseit, melyeket szintén sűrűn idéz. A *Biblia Rabbinica Magna*-ból állnak rendelkezésére továbbá a *Jedzegetess*-ben „Rabbi Tanchuma” és „Midras Samuel” névvel citált értelmezések is.

Az i. sz. 6. századból származó *Berésit Rabba* midrásgyűjteménynek talán az 1593–94-ben Szalonikiben megjelent kiadását használja azokhoz a magyarázatokhoz, amelyekre vagy a teljes címmel, vagy egyszerűen csak „egy midrás”-ként

utal.¹ „Chizkuni beölcz sententiaja” hivatkozással Hizqiyya ben Manoah Tóra-kommentárját jelöli, amely 1240 körül keletkezett, és olyan midrásokat tartalmaz, amelyek másutt nem maradtak fenn (חזקוני פרוש על חמשה חומשי תורה). Péchi akár az 1524-es velencei, akár az 1554-es krakkói kiadással is rendelkezhetett. „Chizkuni” kommentárjával kapcsolatban, de önállóan is említi a „Seder Olam” („Chronica Mundi”) kronológikont, amely *Chronologia Hebraeorum Major quae Seder Olam Rabba inscribitur* címmel, 1578-ban, Párizsban jelent meg (latinra Gilbertus Genebrardus fordította). Kommentárjában Péchi meglehetősen gyakran származtatja a különböző vélekedéseket a „caballistak”-tól, „mekkubalim”-tól is (további formái: „Mekubalok”, „Mekubales”). Ezekkel a megnevezésekkel a Simon bar Yohay-nak tulajdonított, 13. századi misztikus Biblia-magyarázatra, a *Zóhár könyvé*-re (הזוהר על ספר התורה), pontosabban az ebben található értelmezésekre hivatkozik. Péchi könyvtárában a *Zóhár könyvé*-nek vagy az 1558-as és 1560-as mantuai, vagy az 1623-as lublini kiadása volt meg.

Rabbinikus forráslehetőséget jelentett Péchinek továbbá a protestáns Sebastian Münster héber–latin *Hebraica Biblia*-ja (javított kiadás: Bázél, 1546). Az i. sz. 2. században keletkezett התורה מעשי – (Péchinél „Az teörven czelekeödetirol”) című gyűjteményt például innen ismeri. Péchi a *Biblia Rabbinica Magna* vonatkozó részeinek, kommentárjainak áttanulmányozása és feldolgozása után veszi elő Münster *Biblia*-ját és egészíti ki *Jedzegetess*-ét az ebben található héber–arámi magyarázatokkal – melyeket nem egyszer saját önálló forrásaival is összevet, azonosít (vö. Dán, 1987: 273). Az i. sz. első századokban keletkezett arámi Biblia-fordítások, a *targumok* idézése esetén például sok esetben kiegészíti a Münsternél meglévő parafrázisokat (vö. Gen. 5, 24; Gen. 21, 33 stb. kapcsán).²

Péchi egész Biblia-fordításához és Biblia-kommentárjához figyelemmel kíséri és felhasználja a targumisták szövegeit, akiket kommentárjában vagy általános-ságban „chald. magjarazok”-nak, „chaldeus magjarazok”-nak (illetve magát az arámi parafrázist „Chald. magjarazat”-nak) nevez, vagy konkrétan mint „Jerusalmj Thargum”, „Thargum Hierusalemi”, „Onkelos”, „Jonathan” jelöl (például a Gen. 49, 10-hez írott magjarazatában).

1. Midrás: (héber 'tanulmányozás' a *daras* 'megvizsgál / kikutat' jelentésű igéből) irodalmi műfaj és módszer; vallási törvények következtetése a Bibliából, illetve a Bibliához írott magjarázó elbeszélések, példázatok gyűjteménye, vö. Koltai, 1999: 15.

2. Targum: (héber / arámi 'fordítás' a *tirgém* / *targém* 'fordít / interpretál' jelentésű gyökből) a héber Biblia arámi nyelvű fordításai, illetve kiegészítései, amelyeket az i. sz. 2. századtól kezdődően az i. sz. 1. évezred folyamán rögzítettek.

A fenti szöveghagyományokon, exegéziseken, exegétákon kívül Péchi Biblia-kommentárjában még számos egyéb forrást, szerzőt említ, idézetet hoz.

Az egyes bibliai szöveghelyek történeti értelmezésében leggyakrabban Josephus Flaviusra hivatkozik, de Flavius mellett Berossos (Mezopotámia történetírója, i. e. 3. század), Manetho (Egyiptom historikusa, i. e. 3. század) és Megasthenes (India leírója, i. e. 4. század) neve is megjelenik. Az ókori történetírók munkásságával Péchi feltehetőleg éppen Josephus Flavius műveiben találkozott. Liviust *Ab urbe condita* című műve kapcsán idézi. Josephus Flaviust nemcsak történelmi tényekkel, hanem allegorikus magyarázatokkal összefüggésben is említi Péchi. Ilyen típusú értelmezéseknél azonban sűrűbben hivatkozik Alexandriai Philó-ra, főként az *Antiquitates Judeorum*-ban és a *Vita Mosis*-ban kifejtett értelmezéseire.

Péchi a görög–latin klasszikusok, például Arisztotelész, Platon, Homérosz, Vergilius mondásait, gondolatait is beépíti Biblia-magyarázatába.

Nem maradhatnak el természetesen a keresztény források (például „ecclesiastica historiai” gyűjtőfogalom alatt); a keresztény humanisták munkái, valamint a reformáció kiemelkedő személyiségeinek a tételei sem.

Az apostolokat és az evangelistákat Péchi Erasmus *Novum Instrumentum*-ából citálja.

Luther tanait Johannes Sleidel *Commentarius*-án keresztül (Strassburg, 1555) használja fel. A svájci reformátor Bezá-nak is felhasználja nézeteit: az Újszövetséggel kapcsolatos magyarázataira több ízben is utal. Johannes Calvin *Institutio*-ja a predesztinációval szemben kifejtett nézetek kapcsán elevenedik meg. A „calvinisták, zwinglianusok” egyébként többnyire negatív színben tűnnek fel Péchi kommentárjában (vö. Dán, 1987: 275). Matthias Vehe-Glirius *Tractatus Aliquot* című tanulmánygyűjteményére (1583, Krakkó) Péchi a mózesi törvény fontosságát hangsúlyozó magyarázó részben utal.³ Feltűnő azonban, hogy Péchi az antitrinitárius és zsidózó elődöktől sohasem szó szerint idéz, és sohasem nevezi meg a forrásművet, amelyben az aktuális megjegyzést, értelmezést stb. olvashatta (vö. Dán, 1987: 276).

Néhány idézet, felhasznált forrás azonban egyelőre azonosítatlan maradt. Ilyen például a Gen. 42, 40-hez írott magyarázatban a 10 mártír és Adrianus

3. A pfálzi Adam Neuser, az Erdélyben tevékenykedő Johannes Sommer, és a Kolozsvárt Dávid Ferenc házában is megforduló Matthias Vehe-Glirius kötete igen népszerű olvasmánya lett az erdélyi szombatosoknak. A *Tractatus Aliquot* egyik példányát például a zsidózók elleni 1638-as hivatalos vizsgálatok során kobozták el tőlük, vö. Dán, 1987: 276.

(Hadrianus) császár történetének az eredeti szöveghelye. Kétséges a „Rs. Eliezer” (Rabbinus Eliezer) mellett szereplő „Sacer Paradisus Area” (saját fordításaként: „Maamad, szent udvarlasbol”) címmel jelzett mű eredetije is. Scheiber Sándor ezt ugyan a *מלמד דוד* című könyvvel (1545, Velence) hozza összefüggésbe, ez a feltevés azonban további vizsgálatokat igényel.

Mint ahogy további mélyreható, alapos kutatást igényel magának a hatalmas kommentáranyagnak a feldolgozása is. A jelen munkának nem tárgya, de Péchi munkásságának kutatásához, valamint az erdélyi szombatos dogmatikai-teológiai-liturgikus rendszer feltárásához sürgető feladat volna Péchi 1634-ből való *Jedzegetess*-ének az átolvasása, valamint az ebben felhasznált eredeti műveknek a tanulmányozása.

A kommentár teljes feldolgozása nélkül is kijelenthetjük azonban, hogy Péchi páratlan teljesítményt végzett. 1634-ben nemzeti nyelven valóságos tudományos kincsesbányára lelhetett bárki, akinek keze ügyébe került Péchi Biblia-fordítása, illetve Biblia-kommentárja.

3. A kézirat írásjel-használata, helyesírási sajátosságai

Keszler Borbála az írásjelek mai funkciójának állandósulását a 16. század közepéről eredezteti (vö. Keszler, 2004: 119), bár a pontosvessző mai szerepének megszilárdulását csak a 16. század végétől datálja (lásd még Keszler, 1995: 73). Péchi írásjel-használata (szűkebb forrásunk itt: Gen. 5–14) sok tekintetben alátámasztja ezt a megállapítást: a kéziratban többnyire a mainak megfelelő mondatvégi és mondaton belüli írásjelekkel találkozhatunk.

Péchi az esetek többségében a mondatokat – modalitástól függően – *ponttal* vagy *kérdőjellel* zárja; a mondatokon belül, például tagmondathatárokon, felsorolások tagjai között, hátravetések, közbevetések esetén (sokszor nem a mai helyesírási szabályok szerint) *vesszőt*, ritkábban *pontosvesszőt* használ. A *vessző* után általában *kisbetűvel* kezd (például: „feöl allatam az en frigjemet te veled, hogy bé meny” – 6, 18),⁴ néha *nagybetűvel* (például: „megh aldalak tegeödet, Nadgja teszem az te neuedet, Es aldás lész” – 12, 2), a viszonylag ritkán használt *pontosvessző* után *kis-* és *nagybetűs* szókezdet egyaránt előfordul (például: „Ky szallanak azert Noach es az eö fiay; felesége, es fiaynak feleségi” – 8, 17; „ez

4. A kézirat átírásáról részletesen lásd alább.

feöldeön; Es minden indulattja szwue gondolattja” – 6, 5). Az idézeteket mindig *kettősponttal* és *nagybetűvel* vezeti be (például: „Monduan az Eöreök Vristen: El teörleöm” – 6, 7). A *kettőspont*, a *vessző* és a *pontosvessző* a maitól eltérő funkcióban (tagmondathatár- és mondathatár-jelölőként) is megjelenhet (például: „Nem atkozom teöbszeör megh az feöldet az ember miatt: Mert az ember szwuenek indulattja csak gonosz” – 8, 20; „altal mene az vagdalt tagok keözeött: 18. Azon az napon...” – 15, 17-18; „nemze Selachot, 13. Es Ele Arphaxad...” – 11, 12-13; „egy nyelvw es egy beszédw; 2. Es mjkor...” – 11, 1-2). És fordítva is igaz: Péchi esetenként *ponttal* választja el a mondaton belüli kisebb egységeket (például: „es neöstenyeöket. kjkreöl szaporodasra valo magot marassunk” – 7, 3). Ilyen fokú következetlenség, ingadozás vagy mulasztás (hiszen el is maradhatnak az írásjelek) a 16.–17. századi kéziratok emlékeink írásjel-használatára általánosságban jellemző;⁵ Péchit még viszonylag következetesnek, logikusnak is tekinthetjük, ha figyelembe vesszük kéziratában a tendenciákat, az írásjelek előfordulási arányait.

Bár a 16. század végétől datálható a mondatvégi *felkiáltójel* megjelenése (vö. Keszler, 2004: 119), Péchi még egyáltalán nem él vele. Gyakran szerepel azonban kéziratában a *hiányjel*:⁶ a határozott névelő *z*-je helyén, ha az mássalhangzóval kezdődő szó előtt áll (NB: az eredeti *az* még Péchinél is túlsúlyban van), valamint a rövid alakváltozatú kötőszó: az *s* esetében.

Péchi hangjelölésében sem az ún. protestáns, sem az ún. katolikus helyesírás nem tükröződik teljes egészében. A *cs* fonéma *cz*-vel, valamint a szó belseji *v* *u*-val (de: *uonta*, *uaras*), illetve a szókezdő helyzetben megjelenő *u* *v*-vel való jelölése a Heltai-féle protestáns helyesírást idézi (vö. Kniezsa, 1959: 18; Korompay, 2003: 587–588), a *zs* jelölése *s*-ként szintén inkább a protestánsok helyesírására jellemző (Szenczi Molnár terjeszti el Dévai nyomán). A katolikus helyesírás sajátága ugyanakkor a *c* *cz*-ként való jelölése a kéziratban (NB: a *c*-t Péchi a maival megegyező módon is jelöli).

Péchi bizonyos hangok jelölésében a középkori kódexek helyesírásának gyakorlatát követi. Az *i* következtelen, ingadozó jelölésében (*i*-vel, *y*-nal és *j*-vel egyaránt), és ennek megfelelően a palatálisok jelölésében (*ly* = *lj*, *llj*, *lly*; *ty* = *tj*,

5. Keszler egyenesen úgy fogalmaz, hogy egyetlen kéziratos emlékről sem mondható el, hogy teljesen következetes lenne az írásjelhasználatban (vö. Keszler, 2004: 118).

6. Nem véletlenül minősíti Marcsek Tibor orthográfus is a 17. század „leggyakoribb jeléül”, in: Marcsek, 1910.

ty; *ty + j = ttj*, *tti*; *gy = gy*, *gj*; *ny = ny*, *nj*); az *ö*, *ő* = *eo*, *eö*, *eő* betűkapcsolataiban; az *ü*, *ű* *w*-ként való jelölésében egyértelműen a középkori hangjelölési hagyományt tudjuk kimutatni. A (szó belseji) *sz* *z*-vel való jelölése (például a *válastzá*, *puzta* szavakban) és a *g* *h*-s jelölése (szó végén, például a *penigh*, *éhséggh*, *méggh* szavakban, de összetételekben is, pl. a *maghuetess*-ben) szintén a középkori gyakorlatra vezethető vissza.

Természetesen Péchi a kódexek helyesírására jellemző jelöléseivel nem volt egyedülálló a középmagyar korban, a 16–17. század helyesírásáról beszámoló szakirodalom más kéziratok és nyomtatványok esetében is felsorolja, kimutatja ezeket a jelölésmódokat (vö. in: Marcsek, 1910, Kniezsa, 1959). Ekkor azonban már jeles nyelvtaníróink, orthográfusaink felléptek ezek ellen a hangjelölések ellen, és az ún. protestáns, illetve katolikus helyesírási rendszerben egy-egy, a maival megegyező (például a palatálisok esetében), illetve a maihoz hasonló jelölést (például a hosszú magánhangzók esetében) juttattak kizárólagos érvényre (a táblázatot lásd Korompay, 2003: 593).

Helyesírásunkban a szóelemző elv ugyancsak nyelvtaníróink, egészen pontosan Geleji Katona István törekvései, munkássága nyomán került előtérbe a 17. században (vö. Korompay, 2003: 589). Péchi a *szóelemzés szerinti írásmódot* részesíti előnyben például a névelőhasználat területén (lásd fent), egyes toldalékolt szavak jelölésében: *d + t = dt* (*czeleködted*), *t + s = ts* (*nemzetség*) és az *öszve társalkodik* szó előtagjának morfológiai felépítését tükröző írásmódjában (ez utóbbi talán nyelvjárási szokást tükröz). A szóelemzés szándéka húzódnak meg továbbá az *edgjwt* és a *nadgjá* stb. szavak írásmódja mögött is: Péchi a (kiejtésben) hosszú *gy* hangot rekonstruálhatja *dgj*-ként. A szóelemzés szerinti elvet a kiejtés szerinti elvvel láthatjuk keveredni a *czelekedgyenek*, *mondgjak* stb. írásmódjában (NB: a *d + j = dgj* a középkori jelölés örökségeként még általános gyakorlat volt a korban, vö. Kniezsa, 1959: 23, illetve Korompay, 2003: 594).

Többnyire azonban tisztán a *kiejtés szerinti írásmód* jelenik meg Péchinél: *l + j = lly* (*éllyen*), *t + j = ttj* (*szamlahattja*), *l + j = llj* (*válljál*), *ty + j = ttj* (*battjanak*), *d + t = tt* (*pártolkottak*). Nem egyértelmű, de talán a szótő és a felszólító módjel, illetve a szótő és a *-val/-vel* találkozásánál bekövetkező hasonulások rövid jelölése is a kiejtés szerinti elvről vall: *kely!* (*l + j = ly*), *Meny!* (*n + j = ny*), *niz!* (*z + j = zj*), *ad!* (*d + j = dj*), *vid!* (*sz + j = szj*), *aranjal* (*ny + ny = nj*), *ezwstel* (*t + t = tt*).

Egyéb sajátosságok Péchi helyesírásában: a számnevek, az igekötős igék, az *az*-előtagú vonatkozó névmások, illetve az összetett szavak különírása (NB: az igekötős igék és az összetett szavak egybeírása mellett csak viszonylag későn,

a 17. század végén, Tótfalusi Kis Miklós lépett fel először); az *is* egybeírása azzal a szóval, amelyre vonatkozik (szintén uralkodó helyesírási szokás volt a korban, vö. in Marcsek, 1910); idegen (latin eredetű) szavak esetén az *é* jelölése *ae*-ként (*praedáluan*; NB: a meghonosodott idegen szavakban Geleji Katona és utána Tótfalusi is a magyaros írásmódot tartotta megfelelőnek).

Feltehetőleg a beszélt nyelvet tükrözik a következő helyesírási megoldások: a *király* E/3. birtokos személyjeles formájában (intervokális helyzetben) a hosszú *ly*-jelölés (*kyrallja*, *kirallia*); szó belsejében, intervokális helyzetben a *z* (*közzül*) és a *l* megnyúlása (*felöllök*, *vélle*, *töllem*, *tölle*); hiátustöltő *j* intervokális helyzetben, a rag előtt (*feleségéjért*); az *iffu* írásmódja. Az *ö*-zés, illetve a hangsúlyos helyzetben megjelenő labializáció jellemző jegye Péchi dialektusának, természetesen ez az írásmódban is megmutatkozik (ennyiben szintén Heltai dialektológiai-helyesírási szokásait idézi; Heltai *ö*-zéséről lásd Molnár – Simon, 1976: 247), Péchi nyelvjárási sajátosságairól lásd még a VII. Péchi Biblia-fordítása: középmagyar kori, erdélyi nyelvemlék című fejezetet.

4. A kézirat két átírásáról

A kéziratot kétféle átírásban tesszük közzé. Elsőként egy ún. mérsékelten-konzervatív változatot közlünk. Ez az átírási elv megegyezik azzal, amelyet Péchi *Pirqé ávot*-fordításának átírásában is követtünk. A mérsékelten-konzervatív variánszal tehát azt a célt próbáljuk megvalósítani, hogy a Péchi-kéziratok szöveggközlése egységes legyen.

Ezen átírási elv megválasztásában az volt az alapvető szempont, hogy Péchi fordításai, így Biblia-fordítása is, magyar nyelvtörténeti szempontból is igen nagy értéket képviselnek. Fontos tehát, hogy megőrizzük Péchi – például fent említett – helyesírási-nyelvjárási sajátosságait. A módszer alkalmas arra is, hogy „archiválja” Péchi esetleges következetlenségeit, például az írásjel-használat, vagy a nagybetűk-kisbetűk esetében. A néhol archaikus betűjeleket azonban mai karakterekkel írjuk át: például a hiányjeles *a'-t* / *á-t* stb. egységesen *á*-ként, az *eö* különböző megjelenési formáit (*eo* / *eö* / *eó* / *eő* stb.) egységesen *eő*-ként, a ritkán megjelenő *Û-t* sz-ként, *f-t* s-ként, a latinos *æ-t* *ae*-ként. Az időnként szokatlan dőlésszögű vesszőket, ékezeteket is konzekvensen a mai iránynak megfelelően jelöljük.

A Péchi-kézirat mérsékelten-konzervatív átírási módszerével tehát lehetőség nyílik arra, hogy meglehetősen hűen dokumentáljuk az autográf kézirat indivi-

duális jellegzetességeit, valamint, hogy képet kapjunk egy 17. századi kódexünk helyesírása mögött húzódó nyelvi rendszerről való gondolkodásmódról. Mind-eközben a szöveg viszonylag gördülékenyen olvasható, a szövegértést nem nehezítik különösebb akadályok.

Mivel azonban Péchi héber nyelvről való fordításai, különösen pedig Biblia-fordítása a hebraisták azámára is igen értékes forrás, az átírás tekintetében a zsidó tudományok művelőinek preferenciájára is figyelemmel kell lennünk. Azok, akik nem a magyar nyelvtörténet (helyesírástörténet, filológia stb.) oldaláról szemlélik Péchi munkásságát, hanem hebraisztikai, kultúrtörténeti, irodalomtörténeti érdeklődéssel, elsődlegesen *érteni* akarják a szöveget. A hebraisták legfőbb igénye az, hogy világosan kiderüljön Péchi Biblia-fordításából a fordítás jellege: szemlélete, helyessége, esetleges hibái stb. S a fordítás tartalmi tényezői előtt még a mérsékeltlen-konzervatív átírási mód is akadályt is képezhet.

Ezért döntöttünk úgy, hogy a kéziratot mai helyesírással is közzétesszük.

Nem volt könnyű dolgunk a mai helyesírású változat elkészítésekor. Könnyen beleeshettünk volna ugyanis abba a csapdába, hogy a helyesírás modernizálásával magát a nyelvhasználatot, Péchi nyelvjárását is modernizáljuk, azaz a mai magyar köznyelvhez vagy az irodalmi nyelvhez tesszük hasonlónvá. A sztenderdizálást mindenképpen el akartuk kerülni. Péchi nyelvjárását a modern olvasatban is meg kívántuk óvni, hisz Biblia-fordításának egyik különlegességét éppen a 17. sz. első felének erdélyi, székely, izes dialektusa adja.

Viszont: esetenként nehezen ismerhető fel a határ a nyelvjárási sajátosság, illetve a nyelvhelyességi-helyesírási hiba közt. Mi a korra-területre, esetleg a fordítói normára utaló jegy, és mi minősül egyszerű hibának, tévedésnek, amely például figyelmetlenségből fakad? Továbbá: mi a helyzet a helyesírási következtelenségekkel? Kiejtésbeli variánsokat tükröznek, vagy (ténylegesen) csak az írásmódban jelentkeznek eltéréseként? Ha az ingadozás az élő nyelvi variált használatot jelzi, akkor visszaadjuk-e az ingadozást, következtelenséget az átírásban? És mi a helyzet a nevekkel? Egy név esetében például hogyan tudjuk eldönteni, hogy az *a* betű, amely Péchinél több fonémát is fed, konkrétan melyiket jelöli? És mi a teendő az olyan archaizmusokkal, illetve nyelvjárási kifejezésekkel, amelyek helyesírását nehéz a mai magyar helyesírási szabályzat alapján megítélni, vagy éppen nem is lehetséges kielégítő megoldást találni napjaink ortográfiai és/ vagy nyelvhelyességi mércéjével?

Ezen problémákat mérlegelve konstatáltuk, hogy kénytelenek vagyunk mi magunk megszabni bizonyos határokat, melyekhez konzekvensen ragaszkodnunk kell. Most lássuk részleteiben, hogy ez mit is jelent.

Az átírásban változatlanul hagyjuk a Péchi Biblia-fordításának nyelvezetét alapvetően meghatározó gazdag igeidőrendszert, valamint bizonyos nyelvjárási formákat, jelenségeket is, amelyek Péchi nyelvhasználatára jellemzőek. Ilyen például az intervokalikus helyzetben lévő kettőzés (*közzül, mellyeket, ilyen*), a *-túl/-tül* rag hosszúságának a jelölése, az *i-ző* formák átvétele (*níz, firfiak*). Átveszünk továbbá egyes nyelvjárási-nyelvjárási, illetve régies kifejezéseket is (például *váras, éccaka, penig, onnat* stb.). Ingadozó használat esetén viszont (például a *király* paradigmájában) a mai helyesírást követjük (*királya*). A nyelvjárási labializációt a labiálisok jelölésének „korszerűsítésével” (*ö, ő, ü, ú*) őrizzük meg. Megtartjuk az *l* kettőzését, de a magánhangzó-hosszúságban a mainak megfelelő írásmóddal élünk a *tölle, töllem, röllad* típusú ragozott alakok írásában. A legtöbb esetben a szóelemzés (vagyis a jelen szabvány) szerint járunk el, ha Péchi kiejtése nem mutat eltérést a mai köznyelvi kiejtéshez képest (például *eltitkoljam, nemzetséggé, cselekedtek, tölts, atyja* stb.). Azokat a jelenségeket, amelyeket pusztán a korabeli ortográfia, illetve Péchi helyesírási rendszerének jelenségeként tarthatunk számon, ugyancsak a jelenlegi helyesírási szabályzat szerint írjuk át. Így például az egybeírás-különírás, a nagybetűk-kisbetűk, a hehezetesség, illetve bizonyos fonémák jelölése (például az *i*, a palatálisok, a *cs*, a *zs*, a latin eredetű szavakban megjelenő *ae*), a névelő-használat, valamint az interpunkció (mondategységek, mondatrészek közti és mondatvégi írásjelek) tekintetében a mai szabályokat alkalmazzuk. A mai köznyelvi és irodalmi norma a kiindulási alap bizonyos nyelvhelyességi vonatkozással bíró sajátosságok átültetésében is. A Péchi nyelvhasználatában ugyan konzekvens hová? kérdésre felelő *-ban/-ben* ragokat így egységesen *-ba/-be* ragokkal cseréljük fel. Helyenként (bár meg lehetőségen ritkán, mindössze néhány alkalommal) önkényesen beavatkozunk a bibliai verseken belüli mondatok tagolásába is, ha az érthetőség ezt megkívánja, s tesszük ezt azért, mert Péchi kissé következtelen írásjelhasználata (amely a korra általánosan jellemző, ld. a fent írottakat), és a jelölési szisztémája erre a módosításra „felhatalmaz” minket.

A nevek modernizált átírásában a hagyományos, bevett hangalakokkal szemben elsődlegesen Péchi eredeti megoldásait vesszük figyelembe. Hogy a lehető legpontosabban rögzítsük azt az alakváltozatot, melyet Péchi használhatott, kimondhatott, az átírásban sokszor eleve az adott fonéma mai betűjelét adjuk meg, Péchi megfeleltetési rendszere alapján. Az esetleges bizonytalanságok miatt (mivel például több hangot is jelezhet ugyanazzal az írásjeggyel, illetve több betűvel is jelölhet egy-egy hangot), a mennyiségi tényezőt is szem előtt tartjuk,

azaz, ha egy név például többféleképpen is előfordul, akkor vagy a gyakrabban leírt variánsot választjuk, vagy azt a változatot, amelynek helyesírása a leginkább illeszkedik Péchi szisztémájába. A *h*-ra végződő tulajdonneveket (vagy személynévként használt közneveket, például *Paroh*) konzervatív helyesírással közöljük, a héber végződéssel való egybeesés miatt. A toldalékolt alakok írásából nyilvánvaló (*Leaht* stb.), hogy Péchi nem ejtette a szóvégi *ḥ*-t, – ő is magát az írásmódot konzerválta.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a helyesírást modernizáltuk, de a nyelvhasználatot illetően a hűség volt a meghatározó.

A kézirat mindkét átírásában a nehezen kibetűzhető szöveghelyeket, kétséges olvasatokat kérdőjellel? látjuk el, illetve kérdőjeles *dólt betűvel?* szedjük. Péchi áthúzásait, kihagyásait szögletes zárójellel [...] jelezzük, a különböző javított variánsokat, betoldásokat, kiegészítéseket szintén [szögletes zárójellel] dokumentáljuk. Péchi saját (zárójeles megjegyzéseit) változatlan formában hagyjuk.

A fonémák Péchi által használt jelei, jelváltozatai	A mérsékeltlen- konzervatív átírásban	A mai helyesírás szerinti átírásban
[a] → a, α	a	a
[á] → á, a', ä	á	á, névelőként: az
[a] → æ	ae	é
[b] → b, ß, ʙ	b	b
[c] → cz, cÅ	cz, (c)	c
[cs] → cÅ, cz, Cz	cz	cs
[d] → d, ʒ, θ	d	d
[e] → e, ˘	e	e
[é] → e, é	é	é
[f] → f, ʈ, F	f	f
[g] → g, gh	g, gh	g
[gy] → gy, g', gj, gi, gy'	gy, gj, gi	gy
[h] → H, H, h	h	h

A fonémák Péchi által használt jelei, jelváltozatai	A mérsékelten- konzervatív átírásban	A mai helyesírás szerinti átírásban
[i] → i, j, y, y´, J	i, j, y	i
[í] → i, j, y, y´, J	i, j, y	í
[j] → j, ý, ´, ý	j, y	j
[k] → k	k	k
[l] → l	l	l
[ly] → li, lj, ly´	ly, lj, li	ly
[m] → m	m	m
[n] → n	n	n
[ny] → ny, nj, ný, ny, ny´	ny, nj, ni	ny
[o] → o	o	o
[ó] → o	o	ó
[ö] → eo, eó, eő, eö, eő, eő, eő	eö	ö
[ő] → eo, eó, eő, eö, eő, eő, eő	eö	ő
[p] → p, φ	p	p
[r] → r, R	r	r
[s] → f, Ð, s	s	s
[sz] → z, Sz, Ű, SĚ, sZ	sz, z	sz
[t] → t	t	t
[ty] → tj, ty´	ty, tj, ti	ty
[u] → u, v	u, v	u
[ú] → ú	ú	ú
[ü] → w	w	ü
[ű] → w	w	ű
[v] → v, u	v, u	v

A fonémák Péchi által használt jelei, jelváltozatai	A mérsékeltlen- konzervatív átírásban	A mai helyesírás szerinti átírásban
[z] → z, Å, ß, z	z	z
[zs] → s, Ð	s	zs
<i>Szóvégi nazálisok</i>		
-â	-an	-an
-ë, ę	-em, -en	-em, -en
<i>Szóbelseji nazálisok</i>		
-ö-	-on-	-on-
-ÿ-, -j-	-in-	-in-

IV. | Péchi Simon Biblia-fordítása

(Gen. 5–Ex. 12)

Magyar Országos Levéltár, Teleki Levéltár, P. 667/10

1. A kézirat mérsékelten-konzervatív átírása

Eöteödik Resz.

I. Ez az Adam nemzetsegenek szamlalasa: á mely napon Isten teremte Adamot. (Elohim) Isten á hasonlatossagban czinalá eötet. 2. Firfijuva es aszonyallatta teremte eöket: megis alda eöket, Es hyuá neveöket Adamnak azon napon mellyen teremte. 3. Es mykor elt volna Adam száz harmincz esztendeöt, Nemze az maga hasonlatossagára es abrazattjara, es hjua annak neuét: Sethnek. 4 Es leőnek az Adamnak napjai az vtan hogy Seteth nemze nyolcz szaz esztendeök, kykben szwle fiakat es Leanyokat 5. Es Leőnek Adamnak minden Eleő napjai kilencz szaz es harmincz esztendeök es megh hala. 6. Setis [---] mykor Elt volna száz Eöt esztendeöket, nemze Enost. 7 Ele [---] Seth az vtan hogy Enost nemze nyolcz száz het esztendeöket, kyken fiakat es Leanyokat szwle. 8. Es leőnek Sethnek minden napjaj kilencz száz tizenket esztendeök es megh hala. 9. Eluen Enos kilenczuen esztendeökh Nemze Kejnant. 10 Es ele Enoss kejnán nemzese vtan, nyolcz szaz tizen eöt esztendeöket, kyken fiakat es Leanyokat nemze. 11 Es leőnek Enosnak minden napjai kilencz szaz es eöt esztendeök es megh hala. 12 Eluen Kejnán hetuen esztendeöket, nemze az Mahallalelt. 13. Az vtan hogy Mahallalelt nemze ele kejnán nyolcz szaz negyuen esztendeöket, kyken fiakat es Leanyokat [...] 14 Es leőnek kejnannak minden napjai kilencz szaz tiz esztendeök es megh hala. 15 Eluen Mehallalel hatuan eöt esztendeöt, Nemze Jaredet. 16 Es ele Mehallalel Jared nemzese után njolcz szaz harmincz esztendeöket kyken fiakat es Leanyokat szwle [17] Es leőnek Mehallalelnek minden napjai nyolcz szaz kilenczuen eöt esztendeök es megh hala 18. Eluen Jared száz hatuan két esztendeöket nemze chanokot. 19 Es ele Jared minekutanna Chanokot nemze nyolcz szaz esztendeöt, kin fiakat es leanyokat nemze. 20 Leőnek azert Jarednek minden napiay kilencz száz hatuan két esztendeök es megh hala. 21 Chanokis Eluén hatuan eöt esztendeöt nemze Methuselachot, 22. Es jara Chanok az Istennel mjnek vtanna Methuselachot szwle három szaz esztendeigh kyken fiakat es Leanyokat szwle. 23 Leőnek azert Chanoknak minden napjai három szaz hatuan eöt esztendeök 24. [---] Chanok iara az Istennel, es [---] eö nem leön, mert el

uiue eötet az Vristen 25 Eluén Methuselach szaz nyolczuan het esztendeöket nemze Lamechet. 26 Methusalech [---] Lamech nemzese vtannis elt, het szaz nyolczuan két esztendeöket kyken fiakat Leányokat nemze 27 Es leönök Methusalechnek minden napjai kilencz szaz hatuan kylencz esztendeök es megh hala. 28. Lamechis eluen szaz nyolczuan két esztendeöt fiat szwle 29. Es hjua ennek neuét Noachnak monduan: Ez vigaztal megh minket az mj munkajnkutl, es kezwnk rabotajnak banattjatul ez feöldreöl kit az Isten megh atkozott. 30. Ele penigh Lamech minek vtanna Noachot szwlte volna eöt szaz kilenczuen eöt esztendeöt, kyken fiakat es Leanyokat szwle. 31. Leönök azert Lamechnek minden napia y hetszaz hetuen hét esztendeök es megh hala. 32. Noachis mjkoron Eöt szaz esztendeös leött volna, nemze Noach Semet, Chamot, es Japhetet.

Hatodik Rész.

I. Leön penigh mykor megh kezdenek sokasodnj az emberek az feöldnek színén: es eö nekyk Leanyok szwlettek volna. 2 Es lattak volna az Elohim fiay az emberek leanyt hogy jok keduessek volnának, veönök feleségeöket magoknak [akar honnat] ky mellyet valaszt vala. 3. Monda erre az Eöreök Vristen Nem tusakodik eöreökké az en Lelkem az emberben. azert hogy eökis csak téstek. Es lesznek az eö napjai száz husz esztendeök. 4 Oriasok [---] valanak az feöldeön azokban az napokban, es affeöleött az vtan mykor keözeöswltek volna az Elohim fiay az Emberek leanyual, es azok szwltek volna eö nekyk: Ezek leönök kyk ez vilagon Ereösbek voltak, es hyress neuess firfiak. 5 Latá az Eöreök Vristen hogy csak sokasodnek gonossaga az embernek ez feöldeön; Es minden indulattja szwue gondolattja, csak czupa gonossagh volna minden napokon. 6. Es megh bana az Isten hogy keszitette volna az embert ez feöldre, es szwuében szanakodek rajta. 7. Monduan az Eöreök Vristen: El teörleöm az embert mellyet tereömtööttem, az feöldnek színereöl, embertwl fogua mind baromigh, mazkalo fergektwl fogua az Eghj madarakigh, mert megh bantam hogy kesziteöttem eöket. 8. Noach penigh kegelmet talala az Eöreök Istennek szeömej eleött.

Az mjnt parasakra szombati Leczkekre vagjon osztua az Szent teörueny,
Eddigh Elseö parasa. Elseö Szombati Leczke.
II. parasa Masodik Szombati Leczke.

9. Ezek [...] az Noachnak leött dolgay. Noach igaz es teökellestess firfiu vala az eö nemzetében. Istennel jart Noach. 10 Es nemze Noach harom fiakat, Semet. Chamot, es Japhetet. 11. Es megh veszteték az feöld Istennek eleötte mert megh telljeseödek az feöld ragadomanyal. 12. Lata [...] Isten az feöldet es ime megh vala vesztue, mert megh veszteötte vala minden test az eö vtat ez feöldeön. 13 Es monda Isten Noachnak: Veghe minden testnek eleömben erkeözeött, mert megh telljeseödeöt az feöld ragadomanyal az [eönneön] orczajok eleött, Ime azert énis el ueszteöm az feöldet altalanfogua. 14 Czinaly magadnak Barkat, Cedrus fabol fezkese [szakaszokban] czinalljad az barkat, es szurkozdz megh azt mjnd beleöl kyvwl fenjw szurokkal. 15. Ez penigh formaja mjnt azt czinalljad, haromszaz singh legjen hosza az barkanak, Eötuen singh legjen az szeleössege, harmincz singh az magassaga. 16. Ablakotis czinaly á barkanak, egy singnire szabuan azt á felseö felére, Aytojat az Barkanak az oldálarol hadgyad, mely mjnd az also, masod es harmadik szakasz fézkeleseökre alá szolgalljon ugy czinalljad. 17. Mert ime én Eözeön vizet hozok ez feöldre. hogy el vessesek minden testet, valamelyben Eleö Lelek vagjon az Egh alat, minden valamj az feöldeön vagjon megh foytatik. 18. Es feöl allatom az en frigjemet te veled, hogy bé meny az barkaban, te magad, es az te fiajd, az te feleségeöd es fiajdnak feleségi edgywtt veled. 19. Es minden eleö allatokbol minden testekbeöl, ketteöt, ketteöt, vigy bé az barkaban, hogy veled edgywtt eleuenen máradhassanak, azok him es neöstény legjenek. 20. Az madarakbolis az eö Nemek szerent, az barmok keözzwlis az eö Nemek szerent, es minden feöldeön maszok keözzwl az eö Nemek szerent, ketteö ketteö [...] jeojeön hozdad hogy eleteöket megh tarczad. 21. Es te [vegy] magadnak minden féle eledelbeöl valamit megh esznek, kyket magadhoz gywjtuén legjenek mjnd magadnak s' mjnd azoknak Eledelekre 22. Es megh czelekeödek Noach mindeket valamellyeket Isten paranczolt vala nekj az szerent czelekeödék.

Hetedik Resz.

1. Monda azért az Eöreök Vr Isten Noachnak: Meny be te es minden te hazad czeledgje az Barkaban, mert csak tegedet lattalak igaznak en eleöttem ez nemzet-seghben. 2 Minden tizta allatok keözzwl vegj magadnak hetet, hétet, hjmokat es neöstenyeöket. Es valamely allatok nem tisztak azokbol ketteöt ketteöt, himot es neöstent. 3. Az Eghi madarak keözzwlis hetet hetet hymokat es neöstenyeöket. kjkreöl szaporodasra valo magot marassunk az egesz feöldnek szinen. 4 Mert ime heted nap mulua en Eseöt boczatok az feöldre negyuen napokon es negjuen eyeleken: es el teörleök minden allo allatokat kyket szerzettem, az feöldnek színereöl. 5. Es megh czelekeöde Noach valamellyeket az eöreök Isten eö neky paranczola. 6 Vala penigh Noach hat száz esztendeös ember, mykor az viz eözeön ez feöldre erkeözök. 7 Es be menének Noach es az eö fiay, Noach felesége es fiaynak feleségi velle az barkaban az viz eözeön arja eleött. 8 Az tizta allatok keözzwl, es á mely allatok nem tisztak, es minden Eghi madarak keözzwl, es minden feöldeön maszkalo allatok keözzwl. 9 ketten ketten jeöuenek Noachhoz az Barkaban, hymok es Neösteneök [---] az szerent valamjnt az Isten Noachnak paranczolta vala. 10 Leön azért heted nap mulua, az Eözeön Viznek arja kezdetek az feöldeön. 11. Noachnak azért hatszazadik esztendejeben, masodik holnapban, az holnapnak tizen hetedik napjan, tulajdon azon napon megh hasadanak az nagy melyseghnek forrasi, Es az Egheknek czatornay megh nyttatanak 12. Es leön Eseö az feöldre negyuen napokigh es negyuen ejelekeön, 13. Tulaydon ezen az napon, menének be, Noach, Sem, Cham, es Japhet Noach fiay, es az Noach feleseghe, es az eö fiajnak harom feleségi vellek az Barkaban: 14. Eo magok (mondom) es minden allatok az eö Nemek szerent, minden barmok az eö Nemek szerent, es minden maszkalo allatok mellyek masznak az feöldeön, az eö Nemek szerent, es minden repwleök, minden madarak es minden szarnyas allatok. 15 Mind ezek Noachhoz Jeöüének az Barkaban, ketten ketten minden allatok keözzwl valakykben eleö leleök vala. 16 Valakik jeöttek penigh minden [---] test keözzwl him es Neösteny voltak jeöuen az szerent, á mjnt Isten paranczolta volt; Es kjvwl reajok az Eöreök Isten bé szegezé az barkat. 17. Leön azért az viz Eözeön negyuen napokon az feöldeön, es addigh mjnd sokasod[uan] az vizek. feöl emelék az barkat, es magossan az feöld feöleött uiselek. [18.] El hatalmozuán az vizek igen megh sokasodanak az feöld feöleött, es vzkal leüegh vala az Barka á vizeknek színén. 19. Seöt oly igen [igen] el hatalmozának az vizek az feöldeön, hogy el boritanak minden maggass hegjeket az egesz Egh alatt.

20 Tizen Eöt singh magassaggal haladanak megh az vizek minden[eket] [---], es be boritak az hegjeketis. 21 Es megh foytodek minden test mely az feöldeön maszkál vala, madarak, barmok, [---] uadak, es minden maszkalok mellyek az feöldeön masznak es minden emberek. 22. Mindenek valamellyekben Eleö Lelek volt, valami az szarazon talaltatott megh halanak. 23. (Mondom) megh hala minden allo Eleö allat mely az Egesz feöldnek színén volt embertwl fogua mjnd baromigh, maszkalo allatokigh, Egen repseö madarakigh, ky teörletének az feöldreöl, es marada csak Noach es valakyk velle az Barkaban voltak. 24. Es hatalmaskodanak ez (szeörnyw) vizek az feölden, szaz Eötuen napokon.

Nyolczadik Resz.

I Az vtan megh emlekeözök Isten Noachrol, es minden allatokrol, minden barmokrol kyk velle az Barkaban valanak, es szelet futatuan altal az feöldeön megh czendeszedenek az vizek. 2 Es be dugatanak az melyseghnek forrasi, s' az Egeknek czatornay, es az Egekbeölis az Eseök megh tiltátának. 3 Es megh terének az vizek á feöldreöl, visza folyuan, megh teruén es apaduan, az szaz Eötuen napok vtan. 4 Es megh feneklek az Barka az hetedik holnapban annak az holnapnak tizen hetedik napjan az [---] Armenianak hegyein. 5 Az vizek penigh menének es apadanak az tizedik holnapigh es az tizedik holnapnak elseö napjan, ky latczának az hegyeknek tetej. 6 Leön azert negjuen napok vegében, megh nyta Noach az Barkanak ablakat mellyet czinalt vala 7. Es ky boczata á hollot, mely ky menuén el mene, es visza ter uala mjnd addigh migh az vizek el szaradnának á feöldreöl. 8. Ky boczata az galambotis magatul hogy megh latná ha [keönyebeöttek] volna az vizek á feöldnek színereöl. 9. Es nem talala á galamb nyugodalmat az eö labajnak, ky mjat megh tere hozza á Barkahoz, myuel vizek volnának megh az egesz feöld színén, es ky boczatuan kezet, megh foga es bé veüe magához eötet az Barkaban. 10 Varakeozek azert megis más hét napokat, es ismet ky boczata á galambot á Barkabol. 11 Es megh jeöuen hozzaja á galamb Estuelj orára ime olay fanak le szakasztott leuele vala [a] szajaban Kyreol megh toda Noach hogy megh keönyebbettek volna az vizek á feöldreöl. 12. Varakozuan azert [megis] más het napokat, ismet ky boczata az galambot, [---] ky nem jeoue teöbszeör megh eö hozzaja. 13. Leön azert (Noachnak) hat szaz edgy esztendejeben, Elseö holnapban annak Elseö napjan, el szaradanak á vizek á feöldreöl es el fordituan Noach az Barka feödelét, lata hat ime megh szaradott az feöldnek színé. 14 Es az masodik

holnapban, annak huszon hetedik napjan megh szarada az feöld. 15. Es szola az Isten Noachnak monduan; Jeöy ky az Barkabol te magad es feleseged, Fiajd, es fiainak feleségi veled edgywt. 16 Minden allatok kyk veled voltak minden test között, madarak[at], barmok[at], [nywseögeö] allatok[at] kik az feöldeön [nywseögnek], hozd ky magaddal, es nywseögjenek az feöldeön, szaporoduan sokasoduan az feöldeön. 17. Ky szallanak azert Noach es az eö fiay; felesége, es fiaynak feleségj velle edgywt: 18. Minden allatok, minden mazkalok, minden madarak es valami maszkal az feöldeön, az eö nemek fayzatok szerent ky jeouenek az Barkabol. 19 Es Eppite Noach oltart az Eöreök Istennek, es foguan minden tizta barmokbol, es minden tizta madarakbol, egészen megh emesztendeö aldozatott aldozek az oltaron. 20 Illatozuan azert az Eöreök Istensegh annak kedues illatjat, monda az Eöreök Isten az maga szwueben. Nem atkozom teöbszeör megh az feöldet az ember miatt: Mert az ember szwuenek indulattja csak gonosz mjnd iffjusagatul fogua, nemis vesztek el így teöbszeör minden Eleöket á mjnt czelekedtem 21 Inkab az feöldnek minden napjaiban, Maghuetess aratás, hidegh, es melegh, nyar es tel, nap[ok] es eczakak megh nem szwnnek.

Kilenczedik Resz.

I Es megh alda Isten Noachott, fiajual edgywtt, monduan nekik: [Szaporodgjak] sokasodgjak es teölczeteök be az feöldet. 2. Az tw felelmetek es rettegestek legyen minden feöldj allatokon, minden Eghi madarakon, es minden valamelyek az feöldeön jarnak, az tengernek minden halay tw kezeötkben hatalmatokban adattanak. 3 Minden mozgo [---] eleö allat, legjen tw nekteök eledeleöteökre, ime szinten az zeöld paret fwuet ugy adtam nekteök mindeket. 4 Csak hogy az húst az eo Lelkes vere[vel] megh ne egyetek. 5. Mert megh az twneön saját vereöteöket az magatok lelketwls ky keresseöm, minden allatoktulis megh keresseöm azt, megh keres[uen minden] ember lelkét életét, akár mely gylkos féletwl. 6. Valakj ember vért ont, az eö vereis embertwl ky ontassek. Mert Isten formajara kesziteötte az embert. 7. Tw penigh gywmeölczözzetek es sokasodgjak, szaporodgjak az feöldeön es azon igen sokasodgjak. 8. Monda affeöleött Isten Noachnak fiajual egyetemben így szoluan: 9 Ime en frigjet keöteök tw veleteök es az tw magótokkal, vtannatok

10 Seöt minden eleö allattal kyk veletek vadnak, mjnd [---] madarakkal, barmokkal, es minden feöldj vadakkal veletek edgjwt, minden valamj kj jeött az Barkabol ez feöldj allatok között. 11 Feölis allatom ez frigjemet tw veletek, hogy el nem vesztek minden testet ez vtan Viz Eözeönnel, nemis leszen ez vtan [oly] viz eözeön [kj] az [egesz] feöldet el veszesse. 12. Monduan az Isten: Ez penigh az frigynek jele, mellyet en adok en közéöttem es tw közéöttetek, Es minden Eleö Lelkes allatok között, kyk veletek vadnak Eöreök nemzetséghre. 13 Az én (Iy forma) szouaruanjomat helyheztettem az felheökben. mely [leszen frigynek jele en] közéöttem es az feöld közéött. 14. Leszen penigh valamikor az feöld feölit felheökkel bé feölheözeöm, megh mutatodik az szouaruanj az felheökben. 15. Es megh emlekeözeöm az en frigyemreol, mely én közéöttem es tw közéöttetek, minden eleö allat es minden test közéött vagjon, [hogy] ez vtan teöbszeör nem [lesz[en] oly Viz eözeön ky] [---] minden [testet] el veszessen. 16. Seöt jelen le[ue]n az szouaruanj á felheökben, megh tekintem azt es megh emlekeözeöm ez Eöreökeöss frigyreöl, Isten közéött es minden Eleö Lelkes allat[ok] [---] es minden test közéött mely az egész feöldeön. 17 Es megh mutata Isten Noachnak: Ez á frigynek jele, mellyet rendeltem én magam közt, es minden test közéött mely vagjon mind az egész feöldeön. 18. Valanak penigh az Noach fiay Sem, Cham, es Japhet, Ez Cham á Chanaan Apja. 19 Ezek az Noach harom fiay. es ezekreöl szarmaztak mind az egész feöldre. 20. Kezde azert Noach az feöldet myuelni, es szeöleött plantala. 21 Kinek borabol iuan megh reszegedek, es satoraban fel fedezeödue fekwuek 22. Kit mjkor latott volna Cham az Chanaan apja, [---] Attjanak szeömermet. megh monda oda ky az két [---] Attjafianak. 23. Azok mindgjarast [Sem es Japhet.] Eöreghe könteöst veuén, ketten azt vallokra térítuén, es hattál maszuán Attjok felé, be fedeözek Attjoknak nyilatkozott szeömermet, el fordítuan tudni illik orczajokat [nem latak] Attjoknak szeömermet. 24. Fel serkenuen Noach boross almabol, megh [---] tuda mit czelekedött volna véle az eö kwssebbik fia. 25 Es monda. Atkozott az Chanaan, szolgak szolgálja legyen az [eönnöön] Attjafianak. 26 Ismet monda: Aldott az Eöreökke valo Vr á Semnek Istene, es ennek rabja legyen Chanaan. 27. Teriesze Isten Japhetet, lakhassek az Semnek Satoraban, es Chanaan legyen rabja [---] eö nekyk. 28. Ele azert Noach az viz Eözeön vtan, harom száz Eötuen esztendeöket. 29 Es leönek minden napjai Noachnak, Kilencz száz Eötuen esztendeök es megh hala.

Tizedik Resz.

I Ezek az Noach fiainak nemzetsegi; Sem, Cham, es Japhet: es ezeknek szwletenek [fiok] az Viz Eözeon vtan. 2 Japhetnek fia Gomer es Magogh. Maday, Jauan [---] Thubal. Masek, es Tiras. 3. Gomer fiay Askenaz, Riphath, es Thogarma. 4 Jauan fiay, Elisa, Tharsis, kittim es Dodamin. 5. Ezekreöl osztattak el az nemzetsegek szigeti, ky kj mind az eö feöldeökre saiat nyeluek, czeledgyek es [nepsegek] szerent. 6. Chamnak fiay Chusch, Mizraim, Phut, es Knaán. 7 Cuschnak fiay Seba, Chaujla, Sabtha, [---] Rhaama es Sabtheta, Rhaama fiay Seba es Dedan. 8 Cusch penigh nemze Nimirodot, ez kezde lenni hatalmas az feöldeön. 9. (Mondom) hogy ez leön hatalmas Vadasz az Vr eleött, kjreöl keöz beszedis kele: Mint Nimrod oly hatalmas Vadasz az Vr eleött. 10 Ennek kyalysaganak Eredetj leön, Babel, Erech, Accad, es kalne az Sináár feöldeben. 11 Erreöl az feöldeöl ky [tauoze]k Assur, es eppite Niniuét mjnt oly varas vtcajt es Calahitis. 12 Ezek feöldeött Resent Niniuie keözeött es Calah keözeött, ez nagy varass. 13. Mizraimis nemze Ludimot, Enámimot, Lehabimot, es Naphtuchimot. 14. Pathruisimokat, Casluhimokat, kykreöl szarmaztak az philistimok, es Caphthorimok. 15. Chnáán is nemze Zjdont elseö szwleöttet. es Chetet. 16. Jebusaeust, Emorrhaeust, es Girgasaut. 17 Chiueust, Aarkeust. es Sineust. 18. Aruadaeust, [Zema]raeust, Chamataeust, es ez vtan el oszlanak az Chnaan nemzetsegi. 19 Leön azert határa az Chnáanaeusoknak Zidontul fogua Gerar felé mentedben mjnd Gazeaigh, mykor mennel Sodomara, Amorrhara, Admára. Zeboimra mjnd Lasaigh. 20 Ezek az Cham fiay az eö [nemzetsegekben], nyelueökben, feöldeökben es [nepsegekben]. 21. De Semnekis szwletenek (fiay). Mert eö eredete es Attja Ebernek minden fiainak, Japhetnek [---] nagioznak Attjafia (Eöcze). 22. Sem fiay azert Ejlam, Assur, Arphaxad, Lud es Aram, 23 Aram fiay, Vz, Chul, Geter es Más. 24. Arphaxad nemze Selachot, Selach nemze Ebert, 25. Eber nemze ket fiakat, edgyknek neue Paelaegh mert az eö napjajban ozlas leön az feöldeön, Es ennek eöczenek neue Joktan. 26. Joktanis nemze Almodadot es Salephet, Chazarmanetet, es jerachot. 27 Doramot, Vzalt, es Diklaht. 28. Obalt, Abimaelt, es Sebat. 29 Ophirt, Chauilat, es Jobabot, ezek mind Joktan fiay. 30. Ezeknek lakasok leön Mesatul fogua, Sephar felé menuén amaz nap keletj hegyhez. [31] Ezek az Sem fiay az eö [nemzetsegek] szerent, nyelueökben feöldeökben es [nep]segeökben. [---] 32 Es mind ezek az Noach fiay, az eö czeledgyek. szwleteseök [---] nepsegek es nemzetsegeök szerent. Es ezekben leött osztasa az feöldnek (kweön kweön) nemzetsegekre nepekre, az viz eözeön vtan.

Tizen Edgyedik Resz.

I. Vala penigh az egész feöld egy nyelvw es egy beszédw; 2. Es mjkor nap kelet feleöl megh induluán, [---] tér mezeöre akadának az Sináar feölden, [azon] megh telepeödenek. 3. Monduán [---] ky ki mind az eö fele tarsanak: Jer [---] vesswnk teglakat, es azt egetuen [---] egeßswk megh: Es leön az tegla [---] nekyk keö helyett, az Enyvess sár mész gjanant. 4. Ismet mondanak: Jer eppiczwnk magunknak varast es tornyot, kjnek teteje az Eget erje, [---] es szeöreözzwnk oly neuet maguknak, valamjnt ez egész feöldnek színére ne oszlatnank el. 5 Le szalla azert az Vr, hogy megh latna azt á teörnyot es varast, melyet czinalnak vala az emberek fiay. 6. Kyhez igy szola az Eöreök Isten: Ime most ez egy nép, nyelueökis minnyajanak csak egy vagyon, most ezt kezdeöttek czelekeödni, es ez vtan sem tiltja megh eöket semj, hogy á mit gondolnak veghez ne vigyek. 7. Jer [azert] szalljunk ala elegiczwk el [---] ott az eö [---] szauokat, hogy ne ercze megh senkj. fele tarsanak beszédét. 8. Es el szelezté az Eöreök Vristen, vgjan onnat eöket, az egész feöldnek színére es az varass eppitést félben hagiak. 9. Ez okon hiuatik annak neüe Babelnek, (elegjedesnek) Azert hogy ott elegite el az Eöreök Vristen ez egész feöldeön valoknak szolasokat, es vgjan onnat elis oszlatá eöket az eöreök Vristen, az egész feöldnek színere. 10 Ezek az Semnek nemzetsegi; Sem vala száz esztendeös hogy nemze Arphaxadot, az viz eözeön vtan: 11 Es elo Sem minek utanna szwle Arphaxadott, eöt szaz esztendeött, es szwle fiakat s' leanjokat. 12. Eluen Arphaxad harmincz eöt esztendeött nemze Selachot, 13. Es Ele Arphaxad az vtan hogy Selachott nemze, negy szaz három esztendeöt, es nemze fiakat s' leanjokat. 14 Selach eluén harmincz esztendeöt, nemze Hebert. 15. Es ele Selach az vtan hogy Hebert nemze negy száz három esztendeöt, es nemze fiakat s' leanjokat. 1[6]. Heberis eluén harmincz negy esztendeöt, nemze Paeleghet. 1[7], Es ele Heber az vtan hogy nemze Paeleget, negy szaz harmincz esztendeött, es nemze fiakat s' leanyokat. 1[8] Eluen Paelegh harmincz esztendeöt, nemze Reut, 1[9]. Es ele Paelegh az vtan hogy Reut nemze, ket szaz kylencz esztendeöt, Es nemze fiakat s' leanjokat. [20]. Eluen Reu, harmincz ket esztendeöt nemze Serughot. 2[1] Es ele Reu az vtan hogy Serugot nemze ket szaz het esztendeöt, es nemze fiakat s' leanyokat 2[2] Eluen Serugh harmincz esztendeöt szwle Nachort 2[3] Es Ele Serugh az vtan hogy Nachort szwle ket szaz esztendeöt, es nemze fiakat s' leanjokat. 2[4] Eluen Nachor huszon kilencz esztendeöt nemze Terachot. [25] Es ele Nachor az vtan hogy Terachot nemze, száz tizen kilencz esztendeöt, es nemze fiakat s' leanjokat. 2[6]. Eluen Terach hetuen esztendeöket,

nemze Abramot, Nachort, es Charant. 2[7]. Ezek az Terach nemzesei, Terach nemze Abramot, Nachort, es Charant, Charan penigh nemze Lothot. 2[8]. Es megh hala Charan az eö Attjanak orczaja eleött, az mely feöldeön szwleteöt vala Vr Chaldaeaban. 2[9]. Veönek azert Abram es Nachor feleségeöket magoknak, az Abram felesegenek neue Saraj. az Nachor felesegenek neüe Milcha Charan leanja, kj mind Milchanak, Jskanak Attja vala. [30]. Az Saraj meddw vala, nem vala fajzasa. 3[1] Feöl ueue azert Terach Abra [---] mot az eö fiat, Es Lothot az Charan fiat mjnt vnokajat, Sarait az menyét, Abramnak az eö fianak feleséget, es vélle edgiwt kj ménének Vr Chaldeaabol hogy mennének Chnaan feöldere, es jutanak Charanigh es ott lakanak 3[2] Leönek penigh az Terach esztendej ket szaz eöt esztendeök, es megh hala Terach Charanban.

Tizen ketteödik Resz.

I Es monda az Eöreök Isten Abramnak: Meny ki [e]z te feölded [---] reöl, ez te nemzetseged keözzwl, es az te Attjadnak hazabol, arra az feöldre, melljet mutatandok te neked. 2. Es tegeödet nagy neppe teszlek, megh aldalak tegeödet, Nadgja teszem az te neuedet, Es aldás lész. 3. Megh aldóm, az kyk tegeödet aldnak, es atkozojdat megh atkozom, es megh aldatnak te benned ez feöldnek minden czeledj. 4 El mene azert Abram, valamjnt az Eöreök Isten neki szolott vala, es el mene vélle Lotis, Abram penigh hetuen eöt esztendeös vala, mykor Charanbol kj mene. 5. Feöl veuén azert Abram Sarait az eö feleséget [---] Lotot battjanak fiat, es minden jauokat mellyekett kerestek vala, Es mjnden lelkeökett mellyekett szerzettek vala Charanban, es megh indulanak hogy mennének Chnaan feöldére, es elis jutanak Chnaan feöldere. 6. Megh jara penigh Abra [---] m azt á feöldet, mjnd Sichemnek heljeigh, az Moraeh czerejeigh, es akkor Chnanaeus vala az feöldeön. 7. [Es] Megh jelenuén az Eöreök Vristen Abramnak monda: Az te magodnak adom ezt az feöldet, Es eppite ugjan ott oltart az Eöreök Istennek kj neky megh jelent vala. 8. Es onnat [---] az hegyre [keölteözüén] Bethelnek napkeletj [---] reszen, feöll vonuan az eö satorat, vgy hagi Bethel nap nyugatra, Es Ay nap keletreöl esnék. ottis oltart eppite az Eöreök Istennek es imadá [ott] az Eöreök Istennek neuét. 9 Es megh induluan Abram mene es jara Déel [tartomanjara]. 10. Valá akkor Ehsegh az feöldeön, Es ala mene Abram Egyptusban hogy ottis laknek, mert sulyoss Ehsegh vala az feöldeön. 11 Leön penigh mykor keözelitene hogy Egyptusban erkeöznék, monda Sarajnak

az eö felesegenek: Ime mostan tudom hogy te szép tekintetw aszony vagy. 12 Lehetseges azert mykor megh latnak tegeödet az Egyptiusok, azt mondgyak: Ez eö felesége: megh eölnek engeömet, es tegeödet, eleuenen hadnak. 13. Mond azt azert kérlek hogj en hugom vagy te: hogy iott czelekedgyenek te eretted en velem, es ellyen te enyetted az en Lelkeöm. 14. Leön azert mykor Abram Egyptusban bé ment volna, megh laták az Egyptiusok az aszont, mert feöleötte igen szép vala eö. 15 Megh Latak eötet az Pharao fejedelmjs, es megh diczirek eötet Pharao eleöt, es bé vitetek az aszony á pharao hazaban. 16 Es Abrammal jól teön az eö keduejért. es leön[ek] neky Juhaj, Teheni, him szamari, szolgaj[k], szolgálaj[k], neösteny szamari es teuej. 17 Es megh veré az Eoreök Vristen Pharaot igen nagy czapasokkal, es az eö [hazat.] (vduarát) Saraert az Abram feleségejert. 18. hjuata azert pharao Abramot es monda: Miert czelekeödted ezt te en velem? mjert nem jelenteötted megh hogy te feleségeöd volna ez (aszony). 19 Miert mondottad hogy hugod te neked, es en felesegh gianánt veöttem magamnak. most azert, ihon megh feleseged, ved el s' meny dolgozdra. 20 Paranczola azert feleölleök Paroh oly embereknek, es el boczatak eötet felesegestwl, es mindenéuel á mj eöue vala.

Tizenharmadik Resz.

I Feöl mene azert Abram Egyptusbol, maga es az eö felesége, es minden [---] á mj eöue vala, es Lottis eö velle Dél felé. 2 Abram penigh igen kazdagh valo, barmokkal Ezwstel es Aranjal. 3. Es mene az eleöbby szallasiról, Defelé Bethelre, azon helyre ahol az eleött satorat feöl uonta vala, Bethel es Ay keözeött. 4 [Azon helyre] Ahol az eleött oltart czinalt vala, [---] holott imatkozek [Abram] az Eöreök Istennek neüében. 5. De megh Lothnakis kj Abrammal jár vala, valanak Juhay, tehéni, es Satori 6 Es nem [---] uiselheti vala el az feöld eöket hogy edgjwjt lakanának, mert igen sok gazdagsagok vala, es nem lehete hogy edgjwtt lakhasanak. 7 Mert leön peörlekeödés az Abram barmajnak paztori keözeött, es az Loth barmajnak paztori keözeött, akkor penigh Chnaaneus es perizaeus birta azt á feöldet. 8 Es monda Abram Lothnak: Kerlek ne legjen peörlekeödés en keöztem es te keözeötted, se az en paztorim s az te paztorid keözeött, mert mj Attjafiak vagjunk egymashoz. 9. Nemde ez egesz feöld (szabadossan) eleötted vagyone? Valljal el kerlek en teöllem: ha te balra tartasz, én job felé tartok, ha te job felé tartasz en bal felé megyek. 10. Feöl emeluén azert Loth az eö szeömejt, latá az egesz Jordan térseget hogy mjnd szép nedues feöld volna, minek eleötte el

veszteötte volna az Eöreök Vristen Sodomat es Amorath, mjnt az Isten kerti, mjnt Egjptus feölde mykor Zoar felé mennél. 11 Es valazta maganak Loth az Jordan tersegét, Es el induluán Loth nap keletreöl, el valanak illy Attiafiak egymastul 12 Abram lakek Chnaan feöldeben: Es Loth lakek az tersegen valo uarasokban, es Satorit vona szintén Sodomaigh 13. Maga az Sedom firfiay [---] gonoszok valanak es bwneöseök az Eöreök Isten ellen feöleötte igen. 14. Szola penigh az Eöreök Isten Abramnak az vtan hogy Loth teölle el valem: Emessze feöl kerlek az te szeömejdet, es njz el ez helyreöl ahol [---] te vagy. Eszakra, Delre, nap keletre, es nap njugatra 15 Mert mjnd ezt á feöldet mellyet te nisz te neked adom es az te maguodnak Eöreökben. 16 Es teszem az te maguodat mjnt az feöldnek porat, [---] ha valaky megh szamlalhattja az feöldnek porat, ugy az te maguod[is] megh szamlaltathatik. 17. Kely fel jard el az feöldet, hoszara, széljre, mert te neked adtam azt. 18. Es Satorat indituan Abram, mene es lakek az Mamre Czerejenél. mely Chebronnál vagjon, es ottis oltart eppite az Eöreök Istennek.

Tizen Negjedik Resz.

1. Leön penigh Amraphel á Sinaar kyralljának idejeben: Ariok Elasar kirallja, Kedar Laomer Elam kjrallja, Tidaal Goimok kyrallia. 2. Megh wtkeözenek ezek Beraual az Sedom Kyralljaua: Birsakal az Gamora kyralljaua, Sineabal az Adma kyralljaua Seméberrel az Zeboym kyralljaua, es Belach kjrallyal mely Zoar. 3 Mind ezek eöszue tarsalkodanak az Sidim veölgjeben, mely (most) á Sooss tenger. 4 Tizenket esztendeigh szolgaltanak kedar Laomernek es tizen három esztendeigh partolkottak. 5. Tizennegjed esztendeöben, jeöue kedar Laomer es az kjralljok kyk velle valanak, Es megh verék az phephaimokat (oriasokat) Astarat karnajmban, Az zuzimokat Hamban, es az Emimeöket, az kjrjataim mezejeben. 6 Az Horaesusokat á Seir hegye keözeött, az paran mezejeigh mely az puzta mellett vagion. 7 Es onnat megh teruén jeöuenek az Mispah forrasahoz mely kades, Es le vagak az Amalekitaknakis minden mezeöseget, es az Amorrhæustis ky lakik vala Hazazon Tamarban. 8. Ki szallanak azert ezek ellen Sedom kyrallja, Gamorrhæa kjrallja, [Adma kyrallja] Zeboim kyrallja, es Belach kyrallyal mely Zoar, es wtkeözetre valo sereget rendelenek á Siddim veölgjében. [9] Kedar Laomer az Elam kyrallja ellen, Tideal az Goimok Kyrallja ellen, Amraphel az Sináár kyrallja ellen Ariok az Elasar kyrallja ellen, negy kyrallj [---] Eöt kyralljok ellen: [10] Az Siddim veölgje[ben] penigh sok Enyues kutak [---] valanak, Es

el futanak á Sedom s' Gamorrha kyalj, s ott el huluan, kyk megh maradanak az hegyre szaladanak. 1[1] Es el praedaluán Sedom [---] nak Gamorranak minden gazdagsagát, es minden Eleseöket, el menének. 1[2] El uiuek Lothotis, es az eö gazdagsagát, az Abram battjanak fiat, es el menének, ky akkor Sedomban lakot. 1[3]. Jeöue azert egy szaladot (ember) Es megh jelente az Hebreus Abramnak, ky akkor lakyk valo az Amorrhéus Mamre czerjenél kj Escolnak es Anernek battja [leuen, mjnd ezek]nek Abrammal frigyek vala 1[4]. Es megh haluan Abram hogy az eö Eöcze el raboltatott volna, Fel keszite (gyorson) szerencze probalt, maga hazaban neuelt harom szaz tizen nyolcz vitezit, es megh wze eöket Danigh. [15] Es Eczaka wtuen reajok maga es szolgajual megh veruén az ellenseget, wze eöket mjnd [---] Chobaigh, ky Damascus mellet bal feleöl vagjon 1[6]. Es visza nyere minden kazdagsagot, Lothotis az Eöczet, es annak gazdagsagát, aszonyallatokat es (az el rablot) nepet. 1[7]. Es ky jeöue elejben az Sedom kyalja, mykoron megh téreö vtában volna az Kedar Laomer es eö uelle leueö teöb kyaljoknak megh veresebeöl, egy szep sik mezeöben, mely kyalj veölgyenek hyuatik. 1[8]. Es Malchi Zedokis á Salem kyalja hozza Elejben kenyeret es bort, Es ez á Magassagbeljnek papja [---] vala. 1[9]. Megh alduan Eötet monda. Aldottja az Abram az Magassagbelj Istennek, ky [birja mjnd] az Egeket es á feöldet. [20] Es aldót az á Magassagbelj Ereöss Isten, ky az te ellensegidet te neked kezedben adta; Ada azert neky tizedet mindenekbeöl. 2[1] Es monda az Sedom kyalja Abramnak: [---] Ad visza nekeöm czak az embereöket: Es bator vid el magadnak minden gazdagsagokat. 2[2] Es felele Abram az Sedom kyaljanak: kezem feöl emelue (megheskwttém), az Eöreökke Valonak amaz Ereöss Magassagbelj Istennek ky [birja mind] az Egeket es az feöldet [---]. 2[3] Ha egy fonal szaltul fogua á saru keöto [---] igh valamit mind ezekbeöl magamnak el ueszek, á mellyek tiejd, hogy azt ne mondhassad: En teöttem gazdagga Abramot. 2[4] Czak azon kyvwl á mit megh eöttek ez iffju legendyék, es imez firfiaknak kyk velem el jeöttenek volt Aner, Eskol, es Mamre, Mert eök megh veszik az eö reszeöket.

Tizen Eöteödik Resz.

I Ez dolgok létele vtan, leön az Eoreök Istennek szaua Abramhoz (prophetiaj) latasban, monduan: Ne fély Abram, En vagjok az te oltalmad, es igen [sok] az te jutalmad. 2. Felele Abram: Vram Eoreök Istenem mit adcz ennekem, holott én magzatnelkwl vagjok, es hazamnak gonduisseleö fia, imez Damascusi Eliezer.

3 Monda megis Abram: Ladde nekem nem adtal magzatot, es ez hazam fia [ez en] eoreökeöseom [---]. 4. Jme az Eöreök Isten szaua megis leön hozza monduan: Nem leszen ez te eöreökeöseöd, hanem á ky az tennen agyekodbol szarmazik az leszen te eöreökeöseöd. 5. Es kwlyyeb viue eötet, monduan: Tekinczhecze [mostan] az Eghre, es szamlald megh az czillagokat, ha megh szamlalhatod eöket: es monda nékj: [---] így leszen az te magod. 6. Es hwn az Eöreök Istenben es tulajdonita neky igassagot. 7. Monda megis nekj: En vagiok az Eöreök Isten ky kj hozalak tegeöd, az Chaldaeusok twzébeöl, hogy neked adnam ezt az feöldet eöreöksegl. 8. Es monda: Vram Eöreök Istenem, mjreöl tudgjam azt megh hogy eöreökeöm leszen ez nekeöm. 9. [kj felele néky.] Vegy nekeöm három esztendeös wnczet, három esztendeös keczkét. három esztendeös kost, geörliczet, es [---] galam[fiatis]. 10. Mind ezeket megh szerezueén magá[höz], es derekban ketté ketté vagdaluan eöket, es minden tagot kyt kit az eö tarsa ellenében helyheztetuén (á mjnt el vagta volt) á szarnjas madarakat nem vagdala ketté. 11. Es mykor szarnyas allatok szallanának ez tagokra, Abram el wzi vala eöket. 12. Es leön hogy az nap már el nyugodnék, nagy alom szalla Abramra, es ime igen nagy rettenteö seötesegh szalla reaja. 13. Es monda Abramnak: Tuduan tudgjad hogy Jeöueueny leszen az te magod az nem eö feöldén: es szolgálnak azoknak, azok megis nyomorgattjak eöket negj száz esztendeigh. 14. De en aztis az nemzetet á kynek szolgálnak igen megh Jtilem, es az vtan ugy jeönek ky nagy gazdagsaggal. 15. Te penigh azonban bekesegeben takarittatol az te Attjadhoz: el temettetuén nagi jo vensegben. 16. Es negjed izre térnek ezen helyre, mert mjnd eddigh sem teölt bé az Amorrhaeusok vetke. 17. Es leön mjkor az nap el njugut volna, leön szeörnyw [homalj] seötetsegh, es ime fwsteölgeö kemencze, es abban twzess Lampas altal mene az vagdalt tagok keözeött: 18. Azon az napon, keote frigyet az Eöreök Isten Abrammal monduan: az te magodnak adtam ezt á feöldet, az Egyptusi foljo vitzwl fogua, amaz nagy Euphrates foljo vizeigh. 19. [---] kinaeust. kanizaeust, es kadmonaeust. 20. Chiteust, perizaeust, es az Oriasokat. 21. Amorrhaeusokat, Chnaaneusokat, Girgaseusokat, es Jebuseusokat.

Tizenhatodik Resz.

I. Sarais az Abram felesége nem szwlt vala nekj, vala penigh egy Egyptusi szolgálója kynek neue Hagár. 2 Monda azert Saraj Abramnak: Ime engeömet megh rekezteött szwlestwl az Eöreök Vristen, meny bé kerlek az en szolgalmhoz

netalam attúl valamjnt megh eppittetnem, es engede Abram á Saraj száuanak. 3. Foga azért Saraj az Abram felesége az Egyiptusi Hagart maga szolgálóját, tiz esztendeő mulua az vtan hogy Chnaan földön laknának, es adá azt Abramnak az eő ferjenek ugian feleségwl. 4. Ki mikoron be ment volna hagarhoz, fogada meheben, es mihelt lata hogi megh terheseidet volna, megh vtaltatéek aszonja az eő szeőmej eleőt. 5 Monda azért Saraj Abramnak: Neked tulajdonitom ez raytam leött boszut, En adam te neked kebeledben az en szolgalmat, ky már latuan magat hogy megh terheseödet semjnek tartatom az eő szeőmej eleöt; tegjen Iteletet ebbeöl en keőzeöttem es te keőzeötted az Eörök Isten. 6 Felele erre Abram Sarajnak: Ihon az te szolgáod mostis kezéd hatalmaban vagjon, feleöllem szinten azt czelekeödgdjed velle valamj szeőmejdnek jonak teccik; kit mjkor Saraj megh nyomorgatott volna, el futa az eő orczaja eleöl. 7 Talala azért eötet az Eorök Isten Angjala, egy viz forrasnál az puztaban, annál az forrasnál mely az Sur vttja mellet vagion. 8 Es monda nekj: Hagar Saraj szolgálója honnat jeöttel, es houa megy; ky felele nekj En az en aszonyom Saraj eleöt futok. 9. Monda nekj az Eörök Isten Angjala, Tery megh az te aszonjodhoz es alazd megh magadat annak keze alatt. 10 Monda nekj az Eörök Isten Angjala: Megh sokasituan megh sokasitom az te magodat, elannyra hogy soksaga miat megh nem számlaltathatik. 11 Monda nekj az Eörök Isten Angjala: Ime te fogadz mehedben es fiat szwlz, es hjuod annak neuét Ismaelnek, (isten halgattanak) mert megh halgatta Isten az te njomorusagodat. 12 Ez [---] fene ember leszen, keze mindeneken, es raytais mindenek keze: affeleöl minden Attjafiajnak orczajok eleöt lakjk. 13 Es imada az Eorök Istennek neuét, ky velle [nékj] szolott vala (monduan) Te en Istenem lacz engeömet, mert eztis monda: Nemde ittis latamé az vtan hogy engem latott: 14 Azokaert hjuatot az á [---] forras (בְּאֵר לַחַי רֵאִי: Beer Lachaj roj,) Eleö [---] s' engem latonak forrasanak. ime mostis ez Kades es Bared keőzeötött ott vagjon. 15 Szwle azért Hagár Abramnak fiat: Es hiua Abram az eő fianak neuét, mellyet szwle nekj Hagár Ismaelnek. 16 Abram penigh vala nyolczuan hat esztendeős, mykor szwle Hagár Ismaelt Abramnak.

Tizen hetedik Resz.

1 León penigh mykor Abram kienczuen kylencz esztendeöt ert volna: megh jelenek az Eöreök Isten Abramnak es monda nekj: En vagjok az Ereöss Schadaj [elegsegeös] Isten jary en eleöttem, es legy teökelletess. 2 Es en frigy keöttest

teszek te [...] keözeötted es en keözeöttem es megh sokasitlak tegeödet feöleötté igen igen. 3. Es Abram orczajara le esuén, szola az Isten velle ezt monduan. 4. En ime ez frigyemet keöteöm te veled, hogy legy sok nemzetsegeök Attja. 5 Es ez vtan ne hjuassek az te neued Abramnak, de az te neued ABRAHAM legyen mert sok nemzetsegeök Attjaua teöttelek tegeödet. 6. Es el szaporitlak tegeödet igen igen, teszek nagy nemzetsegeöкке, es kyaljok szarmaznak te teölled. 7. Es megh ereössiteöm veled valo frigyemet, en keözeöttem es te keözeötted, es az te magod keözeött te vtannad, nemzetsegreöl nemzetsegre, eöreökeöss frigjwl, hogy te neked Istened leszeök, es az te maguodnakis te vtannad. 8. Es adtam te neked es az te maguodnak te Vtannad, ez te budosasodnak feöldét, tudni illik mjnd ezt az egesz Chnaan feöldet, Eöreökeöss birodalmul, es eö nekik Istenek leszek. 9 Es monda megis Isten az Abrahamnak: De teis az en frigyemet megh [tarczad] temagad mondom es az te magod te Vtannad minden eö nemzetsegeökben. 10 Ez penigh az en frigym, mellyett megh eörizzetek én keözeöttem, es tw keözeötteteök, es az te maguod keözeött te vtannad: Minden firfiu tw keözeötteteök keörnywl meteltessek. 11 Keörnywl metellyetek az tw testeknek feölben valójat, es ez leszen frigynek jele en keözeöttem es tw keözeötteteök. 12. Nyolczad napi gyermecke, tw keözeötteteök keörnywl meteltessek mjden fiu magzat, az tw nemzetsegteökben, ha ky magad czelededben szwletik, vagy penzeden vened, akar mely idegen nemzetbeöl, ky nem te maguod volna. 13 Keörnywl meteluén keörnywl meteltessek akár magad hazadból czelededbeöl szwletik, akar penzeden szerzettet, es legjen az en frigjem az tw testeöteökeön Eöreök szeöüetsegwl. 14 Mert az keörnywl meteletlen firfiu, valaky el nem meczej az eö testének feölben valójat, ky vagattatik az á lelek az eö népe keözzwl, azert hogy megh szegte az en frigyemet. 15. Monda megis az Isten Abrahamnak Sarajnakis az te feleségeödnék neue ne hjuattassek ez vtan Sarajnak, hanem Sarah legyen az eö neue. 16 Es megh aldottam eötet, attamis eö teölle te neked fiu magzatot; megh aldottam eötet, es nagy nemzetsegeöкке leszen, nepeknek kyalj szarmaznak eö teölle. 17 (Ezt haluan) Abraham orczajara esuen, neuete, ezt monduan az eö szwueben: Valljon szaz esztendeös embernek szwletike magzattja? Es Sarah is kylenczuen esztendeös leuén szwle? 18. Es monda Abraham az Istennek: Vajha (akár csak) Ismael elne te eleötted. 19 Felele erre az Isten: Valoban Sarah az te feleséged szwl te neked fiu magzatott, es hiuod annak neuét Jzchaknak es megh ereössiteöm azzal az en frigjemet, eöreöкке valo [szeöüetseggel] es vtanná az eö maguualis. 20. De Ismaelertis megh halgattalak tegeödet, ime megh aldottam eötet, megh szaporitom eötet, megh sokasitom eötet, igen igen, tizenket, hadnagiokat nemz,

es nagy neppe teszem eötet. 21 De az en frigjemet Jzchakkal ereössiteöm megh, kit Sarah szwl te neked ezen wdeö tajban, keöuetkeözendö esztendeöben. 22. Es el vegezuen velle valo szauát el mene [...] az Isten Abraham [...] felljwl. 23. Es foguan Abraham Ismáelt az eö fiat, es haza czeledenek minden szwleött fiait, minden penzen veöttek, minden firfiakat az Abraham emberi keözzwl, es keörnywl metéle azok testeknek fölbbe valojat, vgjan azon az napon á mjnt az Isten eö neky mondotta vala. 24 Eö maga Abraham kylenczuen kylencz esztendeös vala mjkor maga testenek feölben valojat el mecczé. 25 Ismael az eö fia tizenharom esztendeös vala, mjkor maga testenek feölben valojat el mecze. 26. Mind azon egy napon keörnywl metéltetének Abraham es az eö fia Ismáél. 27 Es haza czeledgyenek minden firfiay, kyk vagy ben szwlettek vagy penzen vetettek idegen nemzetektwl, vélle edgjwt keörnywlmetéltetének.

Tizen Njolczadik Resz.

I Megh jelenék (ez vtan) az Eörök Vristen nekj az Mamré czerejénél; mjkor wlne Satora ajtajaban az nap forro melegsegeben. 2 Ki feöl emeluen szeömeit latá es ime három firfiak allanak feöleötte kyket myhelt lata elejkben futamodek, á Sator ajtajabol, es á feöldre megh hajla eleötteök. 3 Ezt Monduan [...]. En Vram ha keduet talaltam az te szeömeöd eleöt, ne meny el te szolgad mellet. 4 hozzanak inkab [...] keues vizet, mossatok megh labajtokat, es nyugodjatok megh ez fa alat. 5. Azonban im hozok [egy darab] kenjeret, kyuel [...] ereössiczetek megh szwueteöket, az vtan el mehettek. mert ugjanis ez végre tertetek illy szolgatokhoz. kyk felelének czelekedgyel az szerent valamjnt mondad. 6. Siete azert Abraham Sarahoz az Sátorban, es monda: Nosza gjorson elegicz három mercze semlje liztet, es czinaly pogaczakat. 7 Es az barmokhoz futuan Abraham, [...] foga igen jo gjermekdid borjut, es az inasnak aduan sietteté azt hogy megh keszitené. 8. [Es ueuen] vajat es tejét, es az borjut mellyet keszitet vala elejkben rakuan, eö maga feön aluan vduarol vala eleötteök az fa alat, es ugy esznek vala. 9 Es mondanak neky: Hol vagjon Serah az te feleségeöd, felele: imhol az Sátorban. 10 [...] Es monda: [...] Teruen megh tereök te hozzad ezen eleö esztendeödben, es Sarahnak az te felesegednek fia leszen. Sarah penigh hallja vala ezt á Sator ajtajaban mert csak meögeötte all vala. 11 Abraham penigh es Sarah Veneök valanak, [napjokat megh eluen] [...] megh szwnt vala Saran [...] az aszonyok természetének létele [...]. 12. Neuete azert Sarah magaban, ezt monduan: Mi-

nek utanna en így el aggottam, lehetneje nekeöm anny gjeönjeörwsegeöm, holot az en Vramis vén. 13. Monda az Eoreök Isten Abrahamnak: Miért neute ezen Sarah, ezt monduan: Valljons valoban hogy szwlnék en, holot már megh venwltem. 14. Lehete az Eoreök Isten eleött [...] czuda dologh? Bizonyos wdeöre megh terek hozzád ezen eleö esztendeöben, es Sarahnak fia leszen. 15. Es megh tagada Sarah monduan: Nem neuettem, mert [megh jedet] vala: Kyre az monda: Ninczen vgy mert neuetél. 16 Es feöl keluén onnat az firfiak, tekintenek Sedom felé, es Abraham megjen vala véllek hogy eöket el boczataná. 17 Es monda az Eoreök Isten: El titkolljamé Abrahamtul á mit en czelekedeöm. 18. Holott Abraham nyiluan nagy neppe [ereöss] nemzetsége leendeö, es megh aldatnak eö benne [...] ez feöldnek minden nemzetségi 19 Eztis bizonyal tuduan, hogy megh paranczollja eö az eö fiajnak, es telljes minden hazanak holta vtan, hogy megh eörizzek az eöreök Istennek vtát, czelekeduén mindenben igassagot es Itiletet, Es az Eöreök Istenis [megh] tellyesicze Abrahamon mjnd azokat á jokat, kyket feleölle mondott. 20. Monduan az Eöreök Isten. Sedom es Gamorrha kialtasa, [...] el sokasodat: mjnt szinte sok bwneök feöleötte igen el suljosodat. 21 Le szallok most es megh latom, ha á mjnt kialtasok eleömhöz jeött, tellyesseggel vtolso veszedelmeökre valot czelekeöttek: ha penigh [nem] tudgjam aztis. 22 Es forduluan onnat az firfiak menének Sedom felé: Abraham penigh mégh all vala az Eöreök Isten eleöt. 23. Jaruluan azért Abraham monda: El uezsteöde az igazat edgjwt az hamissal? 24. Talam va[dnak] Eötuen igazak az varosban, vgis ugjan el uezsteöde?, es nem keduessé [az helynek] Eötuen igazakert kyk benne lesznek. 25. Tauol legjen az te teölled, hogy illyen dolgot czelekednel, megh eöluen az igazat edgjwt az hamissal, [hogj] mjnd igaznak hamisnak egjarant valo allapattja lenne: illetlen dologh ez hozzád, Valljons kj az egesz feöld biraja vagy, nem tennéle (ezek között valazto) teöruent. 26 Monda az Eöreök Isten: Ha talalok Sedomban eötuen igazakat beleöl az varasban, keduezek mjnd az egesz helynek azokert. 27 Kyre felele Abraham monduan: Jme batorkodám szolani az En Vramnak, kj por es hamú vagjok. 28. Talam leszen eöt heja az Eötuen igazaknak, el vesztédé az eöt (hejassaga) miat az egesz varast. Es monda nem uezsteöm el ha talalok ott negyuen eöt igazakat 29. Kezde azért megis touab neky szolani es monda: Talam talaltatnak ott negjuenen: Kyre felele: Nem bantom negyuenértis. 30 Monda megis Kéreöm ne haragudgyek az en Vram ez szomert: Talam talaltatnak ott harminczan: kjre felele: Nem czelekedem ha talaltatnak ott harminczan. 31 Megis monda: Ime [...] el batorodam már szolanj az en Vramnak: Talam talaltatnak ott huszan: Ki felele: Nem uezsteöm el az huszert.

32. Monda ismet: Kéreöm ne haragudgyek az en Vram, bator csak az egyszeri szomert: Talam talaltatnak ott tizen; kj felele: Nem uezsteöm el az tizertis. 33. Es el mene az Eöreök Vristen mjkor megh szwnt volna szolani Abrahamhoz: Es ottan Abrahamis heljére mene.

Tizen kjlenczedik Resz.

I Azonban á ket Angjalok [Estuére jutanak Sedomban], es Loth [---] wlnen á Sedom kapujaban latuan eokat fel alla eleötteök es megh hayla oczajauaal az feöldre eleötteök. 2 Monduan, Jgen kerlek Edes Vraim, terjetek most illy szolgatok hazahoz, ot haluan mossatok megh labajtokat, es reggel keluén vta-tokra mehettek, kyk mondanak: Nem mert itt az vczan halunk: 3 Es igen sok terekeödesere hozzaja terenek, es bé menuén hazaban, lakodalmat szerze ne-kyk, es pogaczakat swttetuén azt euenek. 4 Minek eleötte le fekwnnének az varasbeljek Sedom firfiay, [---] keörwl fogak az hazat iffaktul fogua veneökigh, mind az egész nepnek alljasaigh. 5. Es szolitian Lothot mondanak nekj: hol vadnak azok az firfiak kyk te hozzád jeöttenek ez ejen, hozd ky ide eöket hozzank had ismerjwk (vetekre) eöket. 6 Es ky menuén Loth hozzajok á kapun, annak ajtojatbe szegezek utanna. 7 [Es monda] Kerlek Attjamfiaj ne gonozkodgjatok. 8 Jme vadnak nekeöm ket Leanjm kyket mégh firfiu nem ismert, ky hozom most azokat tw nektek, es czelekedgyetek azt vellek á mj job á tw szeömeöteök eleöt, csak ezekkel az firfiakkal ne czelekedgjetek semmit, mert ez okon jeöttek az én hazamnak arnyekaban. 9 Kyk felelének: Aly touab innet mondunk: holott teis egjedwl jeöuen laknj keözinkben, te akarsze teöruent szabni mi nekwnk? Majd gonozbul czelekeödwnk te veled hogy sem eö velek. Es igen uezsteögetuen [rongaluan] az firfiat Lothot, rohanának hogy az ajtot be ronczaak. 10 Es ky njujtuan kezeöket az firfiak be vonak Lothot az hazban es az ajtot be zarlak. 11 Es az embereöket kyk az ayton valanak megh verék vaksaggal kiczintwl fogua nagigh, es faradnak vala hogj az ajtot megh találhatnak. 12. [Es mondanak azok á firfiak Lothnak.] Vagjone megh neked itt valamid? Veod, fiajd, Leanjd, es va-lamid neked vagjon ez varasban, Vid ky ez helybeöl. 13 Mert el uezsytwkw mw ezt az helyet, myuel igen nagy ezeknek kialtasok az Eöreök Isten orczaa eleött, es azert boczatott az Eöreök Isten minket hogj el veszesswk ezt [---] 14. Es kj menuen Loth szola az maga veynek kyk veöttek vala az eö leanyt. monduan: kellywnk fel mennjwnk ky ez helyreöl mert el swlliezti az Eöreök Isten ezt á va-

rast, de ugy teccik mjnthá csak [jadzanek] az eö Vejnek szeömeý eleött. 15. Es mikor az haynal fel jeött volna, kenszeritik vala az Angjalok Lothot monduán, kely feöl, ved feöl az te feleségeödet es két Leanyodat kyk jelen vadnak, hogy ne ueszetek ez varass bwneben. 16. Kj mikoron mulatozna, megh ragadak azok á firfiak maganak, feleségének, es ket leanynak kezeöket, myuel az Eöreök Isten keduezne nekyk, es ky uiuen le teuek eöket az varason kyvwl. 17 Es mikor ky vitte [---] volna eöket, monda: Oltalmazd eletedet, hatra ne tekincz, es sohul ez egesz sik téren megh ne maradj, az hegyen oltalmazd magadat, hogy el ne swlljedgj. 18. Es monda Loth nekyk Nem ugy En Edes Vram 19. Kerlek hogy ha már keduet talalt az te szolgad á te szeömejd eleött, es illyen meltosagussa teötted irgalmassagodat mellyet czelekedtél en velem, hogy Eletben tartanad megh az en Lelkeömet, ladde nem menekeödhetem en megh az hegyen, hogj ream ne ragadjon ez gonosz es megh halljak. 20. Ime kerlek ihon amaz kis varasoczka, had szaladgiak oda, lam csak [---] kiczid, had menekeödjgem ott megh kerlek Nemde nem [---] kiczidé az, es ellyen az en Lelkeöm. 21 Kj felele Ime abbolis [á dologbol] megh tekinteöttem szeömeljedet, hogy el nem swlljezteöm az varost á ky feleöl szolal. 22. Siess menekeödjgel ott megh, mert nem czelekedhetem semmitis addigh, migh te oda nem érkeözeöl [---]; azert hjuatot annak az varasnak Neue Zoarnak. 23. Már az nap jol feöl jeött vala á feöldre, hogy Loth Zoarban juta. 24. Es az Eöreök Isten estete Sedomra, es Gomorrhra kenkeöuet s twzet az Eöreök Istentwl az Eghbeöl. 25 Es fel fordita (swlljezte) azokat az varasokat, Es az Egesz tér feöldet, es minden lakosit azoknak az varasoknak megh az mezeönek fwuetis. 26. Az [eö] felesége penigh hatra tekintuén So oszloppa leön. 27. Abraham penigh virratta eleöt kелuén, az helyre ahol allott vala az Eöreök Istennek szine eleött. 27. Es tekintuén Sedom es Gomorrha felé es mjnd az egesz tér feöldnek színére, es látá [---] tehat feöl megjen vala fwsti az feöldnek [---] mint kemenczenek fwsti. 28. Leön [azert] mikor el veszte az Vristen, annak az terseghnek varasit, megh emlekeözek Isten Abrahamrol, es kj kwlde Lothot ez swllyeztesbeöl, mykor az varasokat swlljeztené mellyekben Loth lakozot. 29. Feöl mene [azert] Loth Zoarbol es lakek az hegyeken ket Leanjauál, mert fél vala laknj Zoarban, es lakanak egy barlangban maga s' ket Leany. 30 Monda egykor az elseöb szwleött á kwssebnak Az mi Atjank megh Venwlt, es firfiu ninczen az feöldeön, ky velwnk keözeöswlljeon az egesz feöldnek szokasa szerént. 31 Jer adgjunk bort innja az Attjanknak, es halljunk vélle; Es eleueniczwnk magot az mj Attjanktul. 32. Adának azert bort innjok az eö Attjoknak azon eczakára, es be menuén az elseöb szwleöt, hala az eö Attjauál. kit [az] megh nem tudá sem le

fektében sem feöl keölteben. 33 Leön masod napon monda az Elseöb szwleött á kwssebnék, ime en tegnap halék az en Attjammal, adgjunk bort innja ez leöueö ejelreis, meny teis bé hozza haly vélle, es eleueniczwnk magot az mj Attjanktul. 34 Adának azert arra az Eyselreis bort innja az eö Attjoknak, es feöl keluén az kwssebbik vélle hala, kit [az] megh nem tudá sem le fektében sem feöl keölteben. 35 Es fogadának méhekbén az Loth ket Leany az eö Attjoktul. 36. Szwluen [azert] fiat az Elseöb szwleöt hiua annak Neuét Moabnak ez Attja [---] az Moabitaknak mjnd ez may napigh 37. Az kwssebbikis fiat szwluén hiua annak neuét Ben Amj: (En nepem fia) [---]. Ez Attja [---] az Ammon fiajnak mind ez may napigh

Huszadik Resz.

I Es megh induluan onnat Abraham Déel felé valo feöldre, Lakek Kades es Sur keözeöt, es mulata Gerarban. 2 Es [mondá] Abraham az eö Felesege [---] Sarah [---] feleöl: En hugom eö: Es el kwlduen Abimelech á Gerar kyrallya, Sárát el viteté. 3. [---] Jeöue azert az Isten Abimelekhez Eyeli alomban es monda nékj: Jme te megh hálz ez aszonyert á kit el hozattál, mert (Vra) ferje vagjon. 4 Abimelech penigh nem keözeliteött vala [eö] hozzá: es monda: Vram valljons az igaz nemzetsegeötis megh eöleöde? 5. Nemde nem eönneön maga mondottaé. ezt ennekeöm: Hugom ez ennekeöm: de eö maga (az aszonis) azt mondotta Batjam ez ennekeöm. teökelleless szwbeöl es artatlan kezekkel czelekeödtem én ezt. 6. Monda azert nekj az Isten almaban: Enis igen jól tudom hogy szwuednek teökellelességebeöl czelekeödted ezt: es enis azert tartoztattalak megh hogy ne vétkeöznél en elleneöm, es ez okon nemis engedtem hogy csak illetnedis eötet. 7. Most azert ad megh feleséget az eö ferjének, mert propheta az; es imatkozuán ereötted életben (maradcz) de ha visza nem adod, tudjad hogy megh haluan megh halz te magad, es mindened valamjd neked vagjon. 8. Fel keluén azert Abimelek igen jó reggel hiuata minden eö szolgálait, es megh beszelle mjnd ezeket az [dolgokat] az eö hallasokra. es igen megh felemlenek azok á firfiak. 9 Es hiuata Abimelek Abrahamotis monduán nekj: Mitt czelekeödtel te mj velwnk? Es mit veteöttem én te ellened? hogy en ream es az en orszagomra illyen nagy bwnt hoztál? Es oly czelekeödetet, á kit nem szoktak czelekeödni, czelekeödtel én velem 10. Monda Abimelek megis Abrahamnak: De mit njtél benne hogj ez dolgot czelekeödted? 11 Felele Abraham: Mert ezt mondtam: Bizonjara ninczen az Istennek felelme ezen az helyen, es megh eölnek engeömet az én feleségeömr.

12 De igassagh szerentis hugom eö ennekeöm, [---] Attjam Leanja eö, de nem Edes Anyam Leanja, es leöt nekeöm felesegeömmé. 13. Mert leön mjkor ky bodita Isten engeömet az en Attjam hazatul, magam mondottam ezt neky: Ez az te kegyesseged mellyt czelekeödjel en velem minden helyeken valamellyekre jutandunk, mondgjad azt en feleöllem [---] Battjam eö enneköm. 14 Hozata azert Abimelek, Iuhokat, teheneöket, szolgakat szolgálokát es adá azokat Abrahamnak, es visza adá nekj Saratis az eö feleseget. 15 [Es monda Abimelek] Jme az en feöldem te eleötted, Valahol legh keduesb az te szeömejd eleöt lakjal ott (rajta) 16. Sarahnak is monda: Jme adtam Ezer (gira) Ezwsteöt az te Batjadtak, mely legjen te neked szeömejd bé feödeözésere, es mjd azoknak kyk te veled vadnak: es mind az teöbbs a veled veteödeök ellen. 17. Jmatkozek azert Abraham az Istennek, es megh gjogita az Vrsten Abimelechét, Felesegetis, es szolgáló Leanjt, es szwlének: 18 Mert rekeztuén megh rekeztet vala az Eoreök Vrsten minden méheket az Abimelek hazaban Sarahert az Abraham felesegejert.

Huszon Egjedik Resz.

I Azonban az Eoreök Istenis Saraht megh latogató á mjnt megh mondotta vala, Es megh czelekeöde az Isten azt Sarauál ámit szolott vala. 2 Mert fogada meheben, es szwle Sarah Abrahamnak fiat venseghére, arra az wdeö tajra, á melyre az Isten neky mondotta vala. 3. Es hjua Abraham az eö fianak Neuét ky néky szwleték azt á kit Sarah szwle eö nekj. Jzchaknak. 4 Es keörnjlw metele Abraham Jzchakot az eö fiat, nyolczad napi koraban, á mjnt paranczolta vala nekj az Isten. 5 Abraham penigh száz esztendeös ember vala, hogy Jzchak nekj az eö fia szwletek 6 Es monda ezekre Sarah: Neuetest szerzet nekeöm az Isten, valakj ezt hallandgja neuessen velem edgjwtt. 7 Eztis [szola] Kj mondotta volna Abrahamnak hogy Sarah valaha gyermekeöket szoptasson, mert fiat szwltem en az eö vensegenek. 8. [Ezenben.] Eoregbeöduen az gjermek [---] el valaztak a czechtwl, es szerze nagy lakadalmat Abraham, azon az napon mellyen Jzchakot az eö fiat á Czechtwl el valazta. 9. Lata penigh Sarah az Egjptusi Hagar fiat kit Abrahamnak szwlt vala hogy ott tragarkodnek. 10 [Es monda Abrahamnak] wzd el ezt á szolgálót, es annak fiat, Mert nem ozthat edgywtt eöreöksegett, ennek az szolgálonak fia az en fiammal az Jzchakkal. 11 Es igen neheznek teccik ez beszéd Abrahamnak az eö fiara njzue. 12 Es szola az Isten Abrahamnak: Ne tessék neheznek á te szeömejd eleött, mjnd az inass s' mjnd az szolgáló feleöl [---] valo szo; mindent valamit Sarah mond

teneked engedgy az eö száuanak, mert Jzchakban hjuattatik az te magod. 13 De ugj amaz szolgáló fiatis en nemzetsegghe teszem, azért hogy te magod. 14. Es jo reggel keluén Abraham, veön kenjeret es Zomak vizet, es ada Hagarnak vallara fel rakuan, az gyermekeötis el boczata eötet: ky el menuén bolyogh vala az Beerseba pusztajaban. 15 Mikor el fogiot volna zizek, el ueté az gyermeket ott egy bokor ala. 16 Es el menuén onnat le wle tauol ellenben mjnt egy nyl leöuesnire, ezt monduan, ne lassam az gyermek halalát. es ott wluen ellenben feöl emeluen szauat [---] sira. 17 Megh haluan az Vristen á gyermek szauát, szolitá az Isten Angjala Hagart az Egekbeöl ezt monduan: Mj lelt teged Hagar: Ne fély mert megh halotta az Isten á gyermek szauát, á[hol] most [---] vagjon. 18. Kely feöl véd feol az gyermeket, magad kezeddal segily neky, mert nagy neppe teszem en Eötet. 19. Es megh nytuan Isten az eö szeömejt, lata egy Viz forrasat, es oda jaruluan megh teölte az Zomakot vizzel, es innja ada az gyermeknek. 20 Es leön Isten ez gyermekkel, ky feöl neuékeödek es lakék az puztában, es leön feö kezyas. 21 Lakuan az paaran puztajaban, [---] az Anja feleseget veön nekj Egyptus feöldebeöl. 22 Leön penigh ugjan azon wdeöben, [szola] Abimelech, es psychol [az eö hadának] Generalissa Abrahamnak monduan: Veled vagjon az Isten mindenekben valamit [te] czelekedel. 23 Most azért Eskwdgjel megh nekeöm az Istenre, hogy semy hamissagot nem czelekedel en velem, gyermekjmel, es vnokajmmal [---] de valamjnt kegyesseget czelekeödtem te ueled, azont czelekeödgyed en velem, es ezzel á feöldel á mellyen budostal laktal. 24 Felele Abraham En megh eskwszeöm. 25 Es vetekeödek Abraham Abimaelekkal, az zizek kuttjajert, mellyeket ereöszakkal el foglaltak volt az Abimaelech szolgál 26 Kyre felele Abimaelech: Nem tudtam en ky czelekeödté ez dolgot: te sem jelenteötted megh nekeöm, nemis hallottam kwlömben hanem csak ez may napon. 27. Es veön Abraham Iuhokat teheneket, kyket Abimaelechnak ada, es ketten egymás keözeött frigyét keötének. 28. Allatott vala penigh Abraham hét neösteny Iuhokat kwlöön félfelé. 29 Es monda Abimaelech Abrahamnak: Mire valok imez hét neösteny Iuhok mellyeket kwlöön félre allattal. 30 Kyre felele: Azért hogy ez hét juhokat el uegjed az én kezembeöl, á uégre legjenek bizonsagul ennekeöm hogy ez kutat én asattam. 31. Azokaert hjuaté az á hely Béér sabanak (eskwués kuttjanak) mert ott eskwuének megh ketten egy masnak. 32. Es így frigyét keötuen Beerseban, feöl kele Abimélech es Pichol hadanak Generalissa, es megh terének á Pelistim feöldére 33. Plantala penigh (Abraham [---] szép gywmeölcz kerttet) Fakat Beerseban, Es imada ott az Eoreök Istennek ez világhnak Istenének Szent Neuét. 34 Es így Lakek Abraham az pelistim feöldén sok napokigh.

Huszon ketteődik Resz

1. Leön penigh mjnd ez mondasok vtan hogy az Isten megh kisirtené Abrahamot, es monda nekj: Abraham, kj felele: jelen vagjok en. 2. Es monda. Ved feöl most az te fiadat, az te edgjetlenedet, á kit szerezcz az Ichakot, es menyel vélle az Moriah feöldere, es vid feöl ott egesz aldozatra, edgyken az hegyek közöttwl á kit neked mondandok. 3. Fel keluén azert Abraham jo reggel, megh nyergelé számárat, es ket szolgajat ueuén maga melle, Jzchakotis az fiat, es megh hasogatuan az aldozatra valo fakat, feöl kele s' el mene az helyre mellyet az Vristen mondott vala nekj. 4 Harmad napon feöl emelé Abraham szeömejt, es megh látá azt á helyet mesziereöl. 5 Es monda Abraham az eö szolgainak, wlyetek itt tw az számár mellet. En es az en gyermekeöm amaddigh megjwnk, imatkozuan ott megh terwnk hozzatok. 6. Es feöl veuén Abraham az aldozatra valo fakat, [---] raka azt az eö fiara Jzchakra, es kezeben viué az twzet es á teört; es ketten egjwtt, (edgjarant) mennek vala [7 Szola] azert Jzchak Abrahamnak az eö Attjanak Monduan En Edes Attjam, ky felele: Imhol vagjok Edes fiam: Es eö monda: Imhol az twz es á fakis, de hol az aldozatra valo Iuh. Felele Abraham: Jsten [lát] maganak [---] Iuh[ot] az aldozatra Edes fiam, es azonban ketten egjarant mennek vala. 9 El jutuan penigh az helyre mellyet mondott vala neky az Isten, megh eppite Abraham ott azt az oltart, es rea rendeluen az fákat, megh keöteöze Jzchakot az eö fiat, es helyheztese eötet az oltarra á fakon feöllywl. 10. Es nyuituan kezet Abraham foga az teört hogy verét venné az eö fianak. 11 Es [---] kialta az Eöreök Istennek Angjala az Egekbeöl monduan Abraham, Abraham, ky felele, jelen vagiok én. 12 Es á monda Ne boczasd az te kezedet az iffjura, es ne czelekedgjel nekj semmit, mert most megh tudtam hogy Isten feleö vagy te, azert hogy nem kimilletted én teöllem, az te fiadat az te edgjetlen edgjedet. 13. Fel emeluén azert szeömeit Abraham, Lata tehat egy kos oda hatra megh akadott az swrw szeöueuenyben szaruánál fogua, es oda jaruluan Abraham foga az kost, es feöl uiué azt egesz aldozatra az eö fia helyén. 14 Es hjua Abraham annak az helynek Neuét: Isten Lat[asa]nak: á mjnt mais mondgjak. [---] Az hegjen Isten latodik. 15 Szolítá azert az Eöreök Istennek Angjala Abrahamot masodszoris az Egekbeöl. 16. Kj ezt mondá: En magamra eskwttem megh, azt mondgja az Eöreök Isten, mjert hogy ez dolgott megh czelekeöded, [---] nem kjmiluén az te fiadat, az te edgjetlen edgjedet. 17 Hogy alduan megh aldalak tegeödet, es sokasituan megh sokasitom az te maguodat, mjnt az Eeknek czillagit, es az feöuent mely az tenger partjan vagjon, es eöreökseglwl birja az te magod, az eö ellenseginek kapuit. 18 Es egymást

á te maguodban algiak ez feöldnek minden nemzetsegi, ezért az Erdemedert, hogy így engedtl az en szomnak. 19 Es megh tére Abraham az eö szolgálhoz, es feöl keluén jeouenek edgywt Beersababan es lakek Abraham Beersababan. 20 [...] Leön penigh ez dolgok vtan, hir jelentetek Abrahamnak ezt monduan. Ime Milchais szwlt fiakat az te battjadnak Nachornak; [21] Uzt tudnillik elseö szwlöttet, Buzt annak eöczet, Kemuelt az Syrusok Attjat: 22. Kesedet, Chazot, Pildast, Jdlaphot, es Bethuelt, 23. Bethuel, penigh Nemzette Ribkat; Ezeket mjnd az nyolczat Milcha szwlte Nachornak az Abraham Battjanak. 24 De agjasais Reuma nevwm, nemze Thebachot, Gachamot, Tachast, es Maachat.

Huszon harmadik Resz.

I. Leőnek penigh az Sarahnak esztendey szaz esztendeők, husz esztendeők es hét esztendeők (egy summaban száz huszon hét esztendeők) Ezek az Sarah életének esztendey. 2 Es megh hala Sarah Arba városában, mely Chebron, Chanáan feöldeben, Es oda jeoue Abraham hogy kesergené Saraht es siratná Eötet. 3. Es feöl keluén Abraham az eö halottjanak orczaja eleöl, szola az Chett fiainak ezt monduan: 4. Budoso es leöueuény vagjok en tw keözeötteteők; Adgyatok nekeöm temetesre valo Eöreökseget tw keözeötteteők, had temessem el halottamat az en orczám eleöl 5. Felelének az Chett fiay Abrahamnak ezt monduan neky: 6. Hald megh Edes Vram á mj szonkat: Istentwl (adatott) fejedelem vagy te mi keözeöttwnk. Legh feöueb valogatot koporsoinkban temesd el az te hallottadat, senkys mi keözzwlwnk megh nem tiltja koporsojat [te] teölled [...] hogy azokban ne temessed halottadat. 7. Es feöl keluén Abraham feö hajtua (megh keöszeöné ez jo akaratot) az egész feöld népének, az Chett fiainak orczajok eleött. 8. De megis szola vélek monduán: Ha ehez ugjan Lelekbeöl valo jo akarasotok vagyon, hogy el temessem halottomat [...] orczam eleöl fogadatok kéreseömet, es teörekedgyetek éreöttem Ephronnál az Zochar fianál. 9. Hogy adná nekeöm amaz eö ketteöss barlangjat, mely az mezeö széljben vagjon tellyes egész [io] arran adgya bator nékeöm tw keözteteők eöreökeöss temetö helynek. 10. Ez Ephron penigh Lak[oss] [ember] vala az Chett fiay keözeött, Es felele, ez Ephron Chitteus az egész Chett fiainak hallatára, mindenek eleöt valakyk az eö varosa kapujan béjarnak vala monduan. 11. Nem ugy (gondolkodgjal) Edes Vram: Ercz megh jól az en szomát. Annelkwlis azt á mezeöt neked adtam es az barlangotis neked ajandekoztam, temesd el bizuast halottadat. 12. Eztis feö hajtua (megh

keőszeőne) Abraham az Egesz [---] feöld nepenek szeőme eleött. 13. De szola megis Ephronnak az egesz feöld népe hallasara monduan: Bizonyara Edes [---] Vram, ha ebben nékeöm akarz engednj: imhol megh adtam az Mezeőnek arrát ved el azt [teöllem], es oda temeteöm az en halottamat. 14. Felele azert Ephron Abrahamnak es monda néky. 15. En edes Vram hald megh mégis szomát: Az á feöld negy szaz Ezwst Siclust ér. En keőzeöttem es keőzeötted mjczoda az. affeleöl temesd el halottadat. 16. Es haluan ezt Abraham Ephrontul, mindgjarast feöl mére Abraham Ephronnak anny számú Ezwst Siclusokat, ámenit monda az Chet fiainak hallasára, keőzeönseges Aross embereknél el kelheteő negy száz Ezwst Siclust. 17. Es igj kele (Abrahamnak) az Ephron mezejt mjnd az ketteős (barlang) mely Mamre eleött vala: Az mezeő (mondom egeszen) mind az barlang ky benne vala, es minden fakkal mellyek á mezeőben valának, minden eő hataraual kereösskeörwl. 18. Mondom kele Abrahamnak mjnt penzen szerzett Eöreőksegh az Chett fiainak szeőmeők lattára, es mindeneknek lattára valakyk az eő varasok kapujan bėjarnak vala. 19. Es az utan ugy temeté el Abraham Saraht az eő feleségét, annak az Mezeőnek ketteöss barlangjaban, Mamré ellenében mely Chebron, Chnaan feöldeben. 20. Es bizonyossan megh ereössiteték az Mezeő s mjnd á Barlangh mely abban vala Abrahám számára temeteő Eöreőkseghnek az Chett fiajtul.

Huszon Negjedik Resz.

I. Abraham penigh megh venheduén, wdeős napokra juta. Es az Eöreők Isten megh aldotta vala Abrahamot mindenekben. 2. Szola azert Abraham hazaban legh feőueb veneb szolgájának, kj hw vala mindeneuel valamy nekje vala: Tehecz e most kerlek az te kezedeött az en agjekom alá. 3. Mert megh Eskeötlek tegeödet, az Eöreők Istenre, kj az Egeknekis Istene, imez feöldnekis Istene, hogy nem veszez felesaget az en fiamnak ez Chananaeusok Leany keőzzwl kyk keőzeött en lakom. 4 Hanem az en szwleteöt feöldemre, es nemzetem keöziben menuen onnat vegy felesegeöt az en fiamnak az Jzchaknak. 5. Felele nekj az szolgál: Ha valahogy nem akarand az aszony velem jeőni erre az feöldre: visza vinuén visza vigyemé az te fiadat arra az feöldre [ámelyreöl kj] jeöttel? 6: Monda nekj Abraham: Ah megh ojad attul magadat hogy az en fiamat oda visza ne vigjed. 7. Az Eöreők Uristen, az Egeknek Istene, kj fel veöt engeömet az en Attjam hazabol, es az en szwlettem feöldreöl á kj szolot nekeöm seöt megis eskwt ennekeöm

ezt monduan: Az te maguodnak adom ezt á feöldet: (mondom az az Isten) boc-
 czassa el az eö Angjalát az te orczad eleöt, es vegjen feleségeöt onnat az en fiam-
 nak. 8. Ha penigh ugjan nem akar az aszony [---] el jeöni te utannad semikeppen
 [ugy] mentseged legjen [ettwl] ez en eskwtesemtwl, csak hogj az en fiamat oda
 visza ne vigjed. 9. Oda teue azért á szolgál [az eö] kezet Abrahamnak az eö Uranak
 agyéka alá. Es megh eskwuek eö nekj ezen á dolgon. 10. Veön azért á szolgál tiz
 teueket az eö Uranak teuey köözwł, es el indula kynek az eö Uranak minden
 jouay kezeben valanak, es feöl keluen mene Mesopotamjaban szinten az Nachor
 varasához. 11 Es le terdepeltete az teueket, az varasan kyvwl valo viz meriteö
 kutnál estuefelé olykor mykor az viz mériteök ky szoktanak menni. 12. [Es mon-
 da:] Eöreök Isten, az En Uramnak Abrahamnak Istene, hoz jo alkalmatossagot
 én eleömben ez may napon, es czelekedgyel irgalmassagot az en Urammal
 Abrahammal. 13. Ime én itt allok az forrás vizenel Es az varass emberenek Leany
 ky jeönek hogj itt vizet mericzenek. 14 Leszen azért az az iffju Leanzo kynek azt
 mondandom: haycz ide vidredet had igyam beleölle: Es ez azt felelendj: Igjal,
 es megh az te teuejdetis megh itatom: az á kjt jedzettel az te szolgadnak az
 Jzchaknak. es ebbeöl tudom megh hogj irgalmassagot czelekedtél az en Uram-
 mal. 15. Leön penigh hogj eö minek eleötte el vegezn ez beszedit, imé Ribka
 ky érkeözik, kit szwłt vala Bathuelnek Milcha fiának az Nachor felesége ky
 Abraham battja volt, Es annak vidre az eö vallan vala: 16 Es ez iffju Leanzo igen
 szép tekintetw vala, tizta szwz es kit firfiu nem ismért Es ala menuen az kuthoz,
 megh teöltuen vidrét onnat feöl jeöue. 17. Futamodek azért á szolgál ennek
 elejben es monda: Engedgy heörpintenem kerlek kiczin vizeczket az te vid-
 redbeöl. 18. Kj felelé: Igjal Edes Uram Es sietue le erezte karjara az vidret, es
 innja ada. 19 Es mykor Italát el vegezte volna monda: De mégh az te teuejdnekis
 eleget méritek, mjndaddigh megh az Iuastul megh szwnek. 20 Siete azért es kj
 eönte azt á vidrét az Itato valuban, es futamodek teöbbet az kutra hogj mericzen,
 meriteis igaz eleget minden eö teuejnek. 21 Ezeken penigh az ember almelkodik
 vala, halgatua (vigyazuan) hogj megh tudhassa, ha szerencsesse teötte az Eöreök
 Isten az eö utát auagy nem. 22. Leön azért hogj az Teuekis megh szwntek volna
 az Iuastul, veön az ember egy arany fwggeöczkét mely fél siclust nyom vala, es
 két kézre valo 10 Arany nyomokat 23. Es monda: [kj Leanja] vagy [te] jelencz
 megh kerlek ennekeöm, es ha vagjoné az te Attjad hazánál alkalmatoss hely ahol
 mj halhatnank. [24.] [Es felele nekj] En Bathuelnek Milcha fianak Leanja vagjok,
 kit eö szwłt Nachornak. [25.] Eztis monduan néky: Seöt mjnd polyuas mjnd
 abrak sok vagjon mj nallunk, helyis alkalmatos ott valo halasra. [26.] Fejeöt

haytuan azert ezen az firfiu, imáda az Eöreök Uristent. [27.] Aldot az Eöreöкке valo Ur, az en Uramnak az Abrahamnak Istene, ky el nem hatta (sem tagitotta) kegyesseget, hwseget az en Uramtul, mert ime az Urban vezzerlet engeömet szintén az en Uram Attjafiajnak hazokhoz. [28.] Es el futuan az Leanzo megh jelenté az Anja hazaban mind ezekett á beszedeöket. [29.] Vala penigh Ribkanak egy Battjais kinek neue Laban, Es el futa Laban az firfiuhoz oda kj szintén az kuthoz. [30.] Mert hogy lata, az fwggeöt, es az kézre valokat, az eö huganak kezén monduan a mellet, mjnt szolot volna nékj az á firfiu: El méne az firfiuhoz, es ime az all vala az teuék mellet á kutnál. [31.] Es monda: Jerbé Eöreök Isten aldotta, mit allasz itt kwn. mért en az hazakat megh tiztittattam es az teueknekis helyet kesziteöttem [32.] Es bé menuén az á firfiuhoz az hazban, el odoza (Laban) az teuék (terhelesét) polyuat abrakot aduan nekyk, vizetis mellyel mjnd máganak s mjnd az velle valo firfiaknak labokat megh mosnak. [33.] Eledeltis rakuan elejben, kyre azt mondá, nem eszem addigh migh megh nem beszelleöm mondanando szomát, kyre felele: Beszél el. [34.] Eö azert ezt mondá: En Abraham szolgáláia vagiok. [35.] Az Eöreök Uristen megh aldotta igen az en Uramat, es feöl magasztalta, aduan néky Juhokat, barmokat, Ezwsteött Aranyat, szolgákat, szolgákat, Teuket Szamárokat. [36.] Szwlt penigh Sarah az en Uram felesége, fiat az en Uramnak késeö vensegére, kynek adott mindeneket valamj eö nekye vagion. [37.] Es megh eskwteteöt engeömet ezen az én Uram: Ne vegy feleségeött, az en fiamnak az Chnaan Leany keözzwl az kyknek én feöldeökeön lakom. [38.] Hanem az en Attjam hazához meny es az en nemzetsegimhez es onnat vegy feleségeött az en fiamnak. [39.] Kyre ezt mondoztam az en Uramnak: Talam az aszony nem jeö el velem. [40.] Kyre azt mondozta ennekeöm: Az Eöreök Uristen kynek Szeme eleött jartam, el boczattja az eö Angyalát te veled, szerenczesse teszi az te utadat, es vegj feleséget az en fiamnak, az en nemzetsegembeöl es az en Attjamnak hazabol; [41.] Akkor ugy mentseged leszen az eskwteseöm [teöl] ha el menuen az en nemzetsegeöm keöziben, es ha neked nem adnák (á Leant) akkor artatlan lesz az en ajkamtul. [42.] Azert én hogy ez may napon az kuthoz erkeöztem volna, igy szolek: Eöreök Isten az en Uramnak Abrahamnak Istene, ha te szerenczesse teötted ezt az en Utamat mellyen most en jaro. [43.] Ime en allok itt az viz forrasánál, Es leszen á mely Leanzo viz meriteni ide jeö, es en azt mondanom neky, adgy innom kerlek nekeöm keués vizeczket az te vidredbeöl [44.] Es ha eö azt felelj nékeöm: Te magadis igjal es az te Teuejdnekis mériteök, az leszen az aszonyallat, kit az Eöreök Isten jedzett az én Uram fianak. [45.] En penigh minek eleötte az en szwuemben ez szokot

el vegeznem, ime Ribka azonban csak kj érkeözik, kynek vidre vallan leuén, ala szaluán az kuthoz merite, es mondék nekj, adgy Innom kérlek ennekeöm. [46.] Ky sietuen vidrét le ereztuen monda, igyal es az te Teuejdetis megh itatom: Juan azert én es az Teueketis megh itatá. [47.] Kördem azert eötet monduan: Ky Leanja vagy te: Es felele Bathuel Nachor fia Leany vagiok, kyt szwlt eö neky Milcha, így azert á fwggeöt adam homlokára, es az kézre valokat kezejre. [48.] Es feö haytua imadam az Eöreök Uristent: Es aldám ereötte az Istent az en Uramnak Abrahamnak Istenét, á ky engeömet illy hwseges igaz uton hordozot, kjn vihették feleséget az en Uram fianak az en Uram Attjafának Leanjat. [49.] Mostan azert ha akartok kegyessegeöt es hwsegeöt czeleködnj az en Urammal jelenczetek megh megh, ha nemis aztis jelenczetek megh nekeöm, hogy tudgyak vagy jobbra vagy balra ez dologban tartany. [50.] Kyre felelének Laban es Bathuel ezt mondúan: Az Eöreök Istentwl jeöt ez ky á beszéd, nem szolhatunk te neked sem [gonozt] sem jot. [---][51.] Imhol Ribka te eleötöd vagyon, ved feöl s menyel Legjen feleséghe az te Urad fianak, valamjnt az Eöreök Isten mondotta: [52.] Es leön myhelt halla az Abraham szolgaja ez szokot, az feöldre boruluán imadá az Eöreök Uristent. [53.] Es ky veön az Abraham szolgaja, Ezwst edenyeket, es Arany Edenyeket, [---] Eölteözeö ruhakat kyket Ribkanak ada, Es ajandekokat ada mjnd az Attafianak es Annjanakis. [54.] Azonban Euének es Juanak mjnd maga s mjnd az teöb firfiak kyk velle valanak Es ott haluán, reggel feöl keluén, monda: Boczassatok engeömet már az en Uramhoz [55.] Felelének arra Battja es az Anya: had maradgyon megh nallunk az Leanzo (esztendeö) napokigh, auagy csak [---] tiz (holnapigh) az utan menyen el: [56.] Kyre monda nekyk: Ne keslellyetek megh engeömet, Mert az Eöreök Isten szerenczzessé teötte az en utamát, Boczassatok el engeömet had menyek az en Uramhoz. [57.] Azok penigh mondának: hjuassuk az Leanzottis, es kérdgywk az eö akarattjat [58.] hiuák azert Ribchat es mondának neky: El megje ezzel az firfiuul? Felel, El megyek. [59.] El boczatak azert Ribchat az eö hugokat, Es annak Dajkaiat, Az Abraham szolgajat, es azzal valo firfiakatis. [60.] Es megh aldak Ribchat monduan neky: ?? hugunk vagy te, szaporodgjakot szamtalan teömegh Ezerekben. Es birja eöreöksegl az te maguod az eö ellensegenek kapujt. [61.] Feöl keluén azert Ribcha szolgalo Leanyual, nyergelt teuekre feöl wluén kiserek az firfiut, Es így az szolga Ribchat feöl veuen el mene. [62.] Jzchak penigh jeö vala az Eleö Lato kuttjanak uta feleöl, ky akkor az delre valo feöldeön lakyk vala. [63.] Es ki menuén Jzchak imátkozni az Mezeöre, Estuének eleötte (Veczernyekor) feöl emele szeömejt es lata tehat Teuek jeönek. [64.] Feöl emeluen szeömejt

Ribchais, lata Jzchakot, le szeökék az teuéreöl. [65.] Es monda az szolganak Miczoda firfiu amaz á kj az mezeöben szeömben jeö velwnk kyre monda az szolga Ez az én Uram: Ragada azert fatjolat, es bé burkozok vélle. [66.] Megh beszelle azert á szolga minden dolgokat mellyeket czelekedeött vala. [67.] Es vinne azt Jzchak az eö Anyanak Sarahnak satoraban, Es [hozza] ueuén Ribchat leön eö nekj feleseghe, Es szereté eötet, es megh vigasztaltatik Jzchak Anyan valo keserwsegebeöl.

Huszon Eöteödik Resz

I. Touabba Abraham ismet feleségeöt veön maganak kinek neue Ketura. 2. Ez szwlé eö nekj Zimrát, Joksant, Midjant Jsbakot, es Suachot. 3. Joksan penigh nemze Sebeth, Dedant, Dedan fiay voltak az Assirusok, Lethusimok, es Leum-mimok. 4. Midjan fiay Ephra, Ephher, Chanok, Abidach, Eldaah, mjnd ezek Keturanak fiay. 5. Es ada Abraham mindenét valamy nekj valo Jzchaknak. 6. Es az agjasitul valo fiajnak, kyk Abrahamnak valanak, ada Abraham ajandekokat, es el boczata eöket Jzchakrol az eö fiarol megh elteben nap keletre, az Kaedem feöldére. 7. Ezek penigh Abraham elete esztendejnek napjai kyket elt, szaz esztendeök, hetuen esztendeök, es eöt esztendeök 8. Es (lelke) kj muluan megh hala Abraham jo vensegben, megh eöszwluen, es megh elegenduén (elteuel) eö takarittaték az eö nepehez. 9. Es el temetéek eötet Jzchak es Ismáel az eö fiay, amaz ketteöss Barlangban, az Chitteus Zoar fia mezejeben, mely vagjon Mamre ellenében. 10. Abban az mezeöben mellyet veött vala Abraham az Chett fajtul: oda temettetének Abraham, es Sarah az eö felesége. 11 Leön penigh az Abraham holta utan, megh alda az Isten Jzchakot az eö fiat, Es lakék Jzchak az (Lechay roj) Eleö engeöm lato kuttjanal. 12. Ezek ismet Jsmáélnak az Abraham fianak nemzetségj: kit szwlt vala az Egyptusi Hagár, Sarah szolgálója Abrahamnak. 13. Ezek neuiej az Jsmael fiajnak, az eönneön neueik es nemzetségek szerent: Elseö szwleöttje Ismaelnek Nebajot Kedár, Adbeel, Míbsam. 14. Mismach, Duma, es Mascha. 15. Hédar, Tejma, Jetur, Napis, es Kédma. [16] Ezek az Ismael fiay, es ugjan azok neuiej falujoknak, kastelyoknak, tizenkét fejedelmek az eö czeledgjek szerint [17.] Ezek penigh az Jsmáél [---] eltének esztendey, száz esztendeök, harmincz esztendeök, es hét esztendeök. [18.] Es ky muluan megh hala s takarittatik az eö nepehez. [19.] Es eök lakanak Chauilatul fogua, mjnd

Surigh Egyptus ellenében, mjkor Assirjában mennél: kyk minden Attjafiaj eleött
megh telepeödenek.

Hatodik Zombati Leczke

[20.] Ezek penigh Jzchaknak az Abraham fianak nemzetseghi. Abraham nemze
Jzchakot 21. Es vala Jzchak negjuen esztendeös mykor el vené Ribchat, az Syriay
Bathuel leanyat, padan Syriabol ugian Syriay Labannak hugát, felesegwl ma-
gának. 22. Es eseödezek Jzchak az Eöreök Istennek feleségi hallatára myuel az
meddeö vala, ky megh halgattatuan az Eöreök Istentwl, fogada meheben Ribcha
az eö felesége. 23. Verteödnék vala penigh az gyermekeök az eö hasaban, kyre
monda: ha így kell volt lenny, mit tesztek volt ez terheseödessel: Es el mene hogy
[megh] kerdéné rolla az Eöreök Uristent. 24. [Azert] monda nekj az Eöreök
Uristen: két nemzetsegeök vadnak az te agjekodbol, es edgyik nemzetsegh más
nemzetseghnel ereösebb leszen, az nagjod szolgáluan á kwsswbnek. 25. Mikor
azert szwlesre valo napjai el teöltek volna, ime tehat ketteöseök vadnak az eö
meheben 26: Kj jeöuen azert az elseö nagy veress pispason tellyesseggel mjnt
egy szeöreöss lasnak: Es hyuak az eö neuét Esaunak. 27. Azutan ugy jeöne kj
az Eötcze es annak keze megh fogta vala az Esau sarkát; es hjuak az eö neuét
Jaakobnak. Jzchak penigh hatuan esztendeöss vala mjkor ezek szwlettetnének.
28. Feöl neuekeödenek azert az gyermekek; Es leön Esau tudos firfiu az va-
daszasban, mezey ember, Jaakob penigh teökelletess firfiu, hon satorban lako.
29 Es szerete Jzchak Esaut, azert hogj vadaszasanak izj szajaban vala; Ribcha
penigh Jaakobot szerete. 30. [---] feöze azonban Jaakob feözelekeöt, es megh
érkeözüen Esau mezeöreöl, faradot bagjadot allapattal. 31. [E]kkor monda
Esau Jaakobnak: Engedgy kostolnom nyalantanom kerlek ez veress mondom
imez veress edelbeöl, mert én bagjadott vagyok: Es ez okon hyuatott az eö
neue Edomnak (veöreösnek) 32. Monda erre Jaakob: Ad nekem tehát [mjnt
arron] ez may napon az te elseö szwleötsegeödet. 33. Kire felele Esau: Ime
én szinten halalra megyek, mit tesztek tehat az Elseö szwleötseggel. 34. Erre
monda Jaakob: Eskwdgyel megh tehat ezen most mindgjarast ennekeöm, Es az
megh eskwuek nekj Es így (az edelelen mint) arron el adá Elseö szwleötseget
Jaakobnak. 35. Es Jaakob ada Esaunak kenyeret, es feött Lenczeket, ky euén
es Juan, feöl kele s dolgara ment, es így megh veté utala Esau az eö Elseö
szwleötseget.

Huszon Hatodik Resz.

I. Azonban leön Ehsegh az feöldeön, amaz elseö ehsegen kjvwl mely leött vala Abraham idejeben; es mene [Jzchak] Abimalekhez az philisteusok kyralljahoz Gerarban. 2: Es megh jelenek neky az Eöreök Uristen, monduan: Ne meny alá Egyptusba lakjál ezen á feöldeön mellyet en mondok te neked. 3. Lakjál ezen az feöldeön, en te ueled leszek, es megh aldalak tegeödet mert te neked es az te maguodnak adtam mjnd ezeket á feöldeket es megh valositom azt az Eskwuest te neked mellyel megh eskwttem Abrahamnak az te Attjadnak. 3. Es megh sokasitom az te maguodat, mjnt az Egekek czillagit, es az te maguodnak adom mjnd ezeöket az feöldeket, [---]. Es az te maguodban algjak [magokat] az feöldnek minden nemzetsegi 4 Az[ert az] Erdeömert hogy engedet Abraham az en szomnak, es megh eörizte az en eörizetimet, paranczolatimat, Dicretumimat, es Teöruenjmet. 5. Lakek azert így Jzchak Gerarban. 6. Kerdezkeödnek vala azert annak az helynek firfiay az eö felesege feleöl, kjre monda: hugom eö ennekeöm, mert nem meré mondanj hogy eö felesege volna: hogy megh ne eölnek eötet annak az helynek firfiay Ribchaert, mert eö jo termetw vala. 7. Leön penigh mykor hoszu ideigh ott lakott volna, kj tekintuen Abimalek az philisteusok kyrallya az ablakon, lata tehat ime Jzchak Ribchauual az eö felesegeuel jaczodik. 8. Hiuáta azert Abimalek Jzchakot monda neky: Bizonyára lam felesegeöd te neked ez az aszony, mjert mondottad tehat azt hogy húgod volna eö te neked. Kyre monda Jzchak neky: mert azt mondottam, netalám megh eölnék engeömet ereötte. 9 Erre monda Abimalek: Mjert czelekeötted ezt mj uelwnk, kicziden mult hogy egy valaky az keössegh keözzwl, á te felesegeöddel vélla halhatott volna, mellyel my reank (nagy) bwnt hoztal uolna. 10 Megh paranczola azert Abimalek mjnd az egesz nepnek monduan: Valaky illetendj ez embert vagy feleseget halallal eöletik megh. 11. [---] Vete azert Jzchak magokat az feöldben es [---] talala termeset szaz any mertekkel abban az esztendeöben, es megh alda eötet az Eöreök Isten. 12. Nadgja neuokeödik azert az firfiu, houa touab eleöb menni, es gazdagsagaban eörizkeduen; el anyira hogi [ugjan] feöleötte nadgja neuokeödnék. 13. Es leönek nekj czata juhok nyaia, czata tehen barmay, sok szolgay, ugy hogy irigykeödnék vala reaia az philisteusok. 14. Es mjnd azokat á kutakat mellyeket astanak vala az Attja szolgay Abrahamnak az eö Attjanak idejeben bé dügtak vala az philisteusok, megh teöltuen porral eöket. 15. Monda azert Abimalek Jzchaknak, Menyel inset

mj rollunk mert [igi] sokkal inkább megh erőseödtel mj nallunknál. 16 El mene azert onnat Jzchak, es megh szaluan az Gerar folyo vize mellett, ott lakek. 17. Holott ismet kezde Jzchak azokat vyolagh á kutakat astatnj, mellyeket ástanak volt Abrahamnak az eö Attjanak idejeben, es bé teölteöttek volt azokat á philistausok; Abraham halal után, Es hjuá azoknak neueöket, ugian azon Neueköön, á mellyen hitta neuezte volt eöket az eö Attja. 18. Asanak azert az Jzchak szolgay, az folyo víz [terjt?], es találának Eleö viz forrasat. 19. [Kjert] versengenek [---] az Gerar paztorj az Jzchak pastoriual monduan: Mjenk ezek á vizek, Es hiuatik annak az kutnak Eseknek, azert hogy ekkeppen veszekeödenek mjatta. 20. Asanak ottan más kutatis es azertis versengeönek, es hiua annak neuét Sitnának. 21. Honnat el keölteöztetuén satorat, asata más kutatis es hogy azert nem versengenek velle, hiua annak neuét Rechobotnak, ezt monduan: Mjuel most megh tagasitot minket az Eöreök Uristen, már neuekedgywnk ez feöldeön. 22. Es feöl mene onnat Beersababan. 23. Holot megh jelenek az Eöreök Istensegh nekj azon Eczakan, ezt monduan: En vagyok a te Attjadnak Abrahamnak Istene. Ne fély mert en te veled vagjok, es megh aldalak tegeödet, megh sokasituan az te maguodat, Abrahamert az en szolgamert. 24. Es ott oltart eppituén, imatkozok az Eöreök Istennek neuében. es ugian ott feöl vonuan satorát, asanak ottis az Jzchak szolgaj kutat. 25. Azonban Abimalek jeöue hozza Gerarbol. Achuzat az eö barattja, es Pychol hadanak Generalissa. 26 Es monda eö nekyk Jzchak: Myert jeöttetek en hozzam holot tw gywleölteök engeömet, es ky wzeteök melleölletek. 27. Kjre felelének: Latuan lattjuk nyluansaggal; hogy az Eöreök Isten te veled vagjon; es ezert ezt mondtok: Legjen atok alatt valo eskwues mj keözeöttwnk, mi keözeöttwnk mondom es te keözeötted, es ime te veled frigyét keöttwnk. 28. [Hogy] ne czelekedgjel mj velwnk gonozt, mikeppen mys nem bantottunk tegeödet, es á mikeppen csak jot czelekettwnk te veled bekéuel boczatuan tegeödet, tegeödet mondom [most] Eöreök Isten aldotta. 29. Lakodalmat keszite azert nekyk kyk euenek es juanak 30. Es jo reggel keluen megh eskwuenek egymasnak, es el boczatuan eöket Jzchak bekeuel el menének eö teölle. 31. Leön ugian azon napon, jutanak az Jzchak szolgay es hirt jelentének nekj az kut feleöl mellyet astanak vala, monduan neky: Vizet talaltunk. 32. Es hju az Sebanak ezokaert hjuatik az á vaross ez maj napigh Beersabanak 33. Mykor penigh Esau 40 esztendeös leött volna, veue felesegwl maganak Jehuditet az Chitteus Beerri Leanyat, es Basmathot az Ejlon Chitteus Leanjat 34. Kyk leönnek Lelkek kesergetesere mjnd Jzchaknak s mjnd Ribchanak.

Huszon hetedik Resz

I Es leön mjkor Jzchak megh venhededett volna, megh homalyosodanak az eö szeömey, elannyra hogy nem lathatna, szolita azert az eö Eoregbik fiat Esauot, monduan néky: Edes fiam: Kj nekj felele: Imhol vagjok en. 2. Es eö monda: Ime en megh venheödtem es nem tudom halalomnak napjat. 3. Most azert kerlekved feöl fegjueredet, tegzeödet yadat, es meny az Mezeöre es vadasz nekeöm vad-aszatot. 4. Es keszicz ennekeöm Etkeket mellyeket en szeretek kyket eleömben hozuan had egyem azokban azert hogy megh alljon tegeödet az en Lelkeöm minek eleötte megh halnek. 5. Ribcha penigh hallja vala mykor Jzchak Esauat az eö fiaual így beszellene: Es Esau elis mene az mezeöre, hogy kapott vadaszasat megh hozna. 6. Szola azert Ribcha Jaakobnak az eö fianak monduan: Ime jól hallam hogy az te Attjad szola Esauat az te Batjaddal ezt monduan: 7. Hoz nekeöm vadaszatott, kybeöl czinaly nekeöm jó izw etket; kybeöl euén megh algalak tegeödet az Eöreök Istennek eleötte az en halalom eleött. 8. Mostan azert Edes fiam fogad megh az en szomat, á mit en paranczolok te neked. 9. Menyel kerlek az Juhok között, es hoz onnat nekeöm kétt keccke [ollovak?] geödeölyeket jokat. Es azokból kesziteök én jó azon etkeket az te Attjadtak, es egyek, azert hogy tegeödet aljon megh eö halala eleött. Felele Jaakob erre Ribchanak az eö Annjanak: Ime Esau az en Battjam szeöreöss ember, En penigh sima legyeny vagiok. 12 Kj tudja ha megh talál tapogatnj az en Attjam, Lattatom az eö szwmejt eleött mjnthá megh akarnam czalni, es így vonszok magamra atkot nem aldash. 13. Kinek monda az eö Annja: Bátor en ream szálljon Edes fiam az á te atkod csak te engedgy az en szomnak es menyel hoz nekeöm. 14 El mene azert hozá es viue az eö Anyanak, es czinala az eö Anja jó izw etket mellyet az eö Attja szeret vala. 15 Effeöleött veue Ribcha Esaunak az eö nagibbik fianak legh keduessebb keönteöset, mely magánál az hazban vala: Es fel eölteözteté abban az eö kwsebbik fiat Jaakobot. 16 Es á keccke geödeölyék *nebe?* beörej, az kezejre vona eölteöztete, Es az nyaka simajarais fellywl. 17 Es ada mjnd az Etkeket es kenyeret mellyet kesziteött vala, Jaakobnak az eö fianak kezében. 18. Es bé viuen az eö Attjanak szolita Eötet: Edes Attjam, ky felele, imhol vagyok en, kyczoda vagy te Edes fiam. 19 Es szola Jaakob az eö Attjanak: En vagyok Esau te elseö szwleötted, megh czelekedtem á mjt mondattal ennekeöm. Kely feöl kerlek es egyel az en vadaszasomban, hogy megh aljom engeömet az te Lelked. 20. Mondá erre Jzchak az eö fianak: Mint leött ez hogy illy hirtelen találtál Edes fiam. Ky felele: Mert így hozá ezt eleömben az Eöreök Isten az te Istened. 21. Es monda

Jzchak Jaakobnak: Jer idé had tapogassalak megh Edes fiam tegeödet, ha ugjan te vagy Esau az en fiam auagy nem 22 Oda jarula azert Jaakob Jzchakhoz az eö Attjahoz, ky megh tapogatuan eötet ezt monda: Az szozat (nyluan) Jaakob szaua: de az keze Esau kezej. 23. Es nem ismere megh eötet mert az eö kezey ollyanok valanak mjnt [az] Esaunak [---] az eö Battjanak kezey; szeöreössék. Es megh aldá eötet. 24. Megis monduan: Ugjan te vagye az en fiam Esau? Ky felele: En [vagiok]. 25 Es monda: Ertesd ide hozzam, had egyem az en fiam vadaszasaban, hogy megh algjon tegeödet az en Lelkeöm: Oda értete azert hozza (az eledele) es euek es hoza bortis neky es juek. 26. Es monda nekj Jzchak az eö Attja: Jeöy keözeleb es czokoly megh engeömet Edes fiam. 27. Jaruluan azert megh czokola eötet, Es szagoluan az eö ruhajanak illattjat, megh alda eötet, ezt monduan: Ladde az en Edes fiam jo illattja mjnt annak az Mezeönek jo szaga mellyet az Eöreök Isten megh aldott. 28. Adgjon az Uristen teneked az eghnek hármattjabol, es az feöldnek sirjabol Buzanak es bornak beöseget. 29. [---] Nepek szolgalljanak te neked, Es (országok) nemzetseghi [le borulljanak] te eleötted. Ura legy az te Attjadfianak, [le borulljanak] te eleötted az te Anjadnak fiay: Valakj tegeödet atkoz, atkozott legjen, es valakj ald, aldott legjen. 30 León penigh mj kor el vegezte volna Jzchak az Jaakob aldasat, [---] mind gjarast czak aligh hogj ki menuen kj mehete az eö Attjanak Jzchaknak szeme eleöl, ottan hamar Esauis az eö battja megh érközik az eö vadaszasabol. 31. Eois azert eledelel keszituén viue az eö Attjanak es monda: Kely fel Edes Apam es egyel az te fyad vadaszasaban, kyert algjon megh engeömet az te Lelkeöd. 32. Monda erre nekj Ichak az eö Attja: Kj vagy te? Es felele: En vagjok az te fiad Elseö szwleötted az Esau. [33.] Es el remwle Jzchak nagy remwlessel feöleötte igen, ezt monduan: Hat kiczoda az houa leött az el, az ky vadaszast vadaszuán es nekeöm hozuán, mindenbeöl elegett eöttem minekeleötte megh jeöuél, megis aldottam azt: Es bizonjara aldottis leszen. [34.] Mykor hallotta volna Esau Attjanak illyen beszedit: Fel kialta rikolta felette igen nagy keserues kialtassal, es monda az eö Attjanak: Algy megh kérlek engeömetis Edes Attjam. [35.] Kire monda El jeöt czalardsaggal az te eöczed eö el veötte az te aldasodat. [36.] Felele arra: Ugjanis azert hyuatot az eö [neue] Jaakobnak (sarkallonak) hogy már ketszer Jakablott megh engeömet: Elseö szwleöttsegeömetis el véue es most el veötte aldasomatis es monda: Nem [marasztottálé] kweön en szamomra valo aldasat? [37.] Es felele Jzchak Esaunak monduan: Ime en már eötet te Uradda teöttem, Es minden Attjafiait szolgaul jobbagjul adtam nekj, Buzaul es borral megh beöueösíteöttem eötet, te veled már Edes fiam hol mit czeledgjem? [38] Monda Esau erre az eö

Attjanak, Mi nem csak az egy aldasod vagjon te neked Edes Attjam? Algy megh kérlek engeömetis en Edes Attjam. Es fel emeluén szauát Esausira. [39.] Felele azert Jzchak az eö Attja es monda: Ime az feöld keöuersegebeöl leszen az te lakasodis, es az Eghnek harmattjabol onnat fellywl, [40] Kardod utan elsz, es az te eöczednek szolgalsz, leszen penigh mikor teis uralkodol el szaggatod az eö igajat az te nyákadrol. [41.] Gywleöly vala azert Esau Jaakobot az aldasert melljel megh aldotta vala eötet az eö Attja es monda [Esaú] az maga szwuében: El keözelgetnek az en [Attjam] (halalan valo) gjazlo napok; Es megh eöleöm Jaakobot az en eöczemet. [42] Es megh jelenteték Ribchanak, Esaunak az eö Eoregbik fianak illjen szauaj es el kwlduen hjuata Jaakobot az eö kwssebbik fiat, monduan neky: Ladde Esau az te Batjad azzal vigasztallja mágát te feleölled, hogy megh eöl tegeödet. [43.] Most azert Edes fiam engedgj az en [---] szomnak, Es feöl keluén fuss szaladgy el Labanhoz az en Batjamhoz Charanban [44.] Es lakjal eö velle egy (falka) jdeigh, addigh migh megh tér az te Batjad haragja. [45.] Mondom migh el fordul rollad az te Batjad dwheöss haragja es migh el felejti á mit czelekeödtel eö velle; [mj]kor en ereötted kwldeök es megh hozatlak teged onnát, mjert foztatnám megh [---] ugjanis mjnd ketteöteöktwl egj napon. [46.] Es monda Ribcha Jzchaknak: Megh untam Eleteömetis imez Chitteus Leany mjatt; ha Jaakobis az Chett Leany keözzwl veszen feleségeött maganak, illyeneket mjnt ezek ennek az feöldnek Leany keözzwl: mit tennék en az Elettelis.

Huszon Nyolczadik rész.

I. [---] Szolituán azert Jzchak Jaakobot megh alda eötet [---] paranczolast ada nekj monduan: Ne uegy feleségeöt az Chnaan Leany keözzwl. 2. Kely fel meny Padan Sirjaban, az te Anyad Attjanak Bathuelnek hazahoz; es uegy magadnak ott feleségeöt, Labannak az te Anyád Battjanak Leany keözzwl. 3. Azonban az Eröss Schaday [Mindenhato] Isten algjon megh tegeödet, [---] szaporiczon tegeödet, es sokasiczon tegeödet, hogy lehess nepeknek gywlekezetiué 4. Es adgja te neked az Abraham aldasat, te neked mondom es az te magodnak veled egyeteömben, hogy Eöreöksegwl birjad ezen Laktad feöldet, mellyet adott az Isten Abrahamnak 5. Es el boczata Jzchak Jaakobott Es el mene Padan Sjiában, Labanhoz es Siriaj Bathuel fjahoz Ribcha Battjahoz, mely Ribcha Jaakobnak s Esaunak Anja vala 6. Es latuan Esau hogy megh aldotta volna Jzchak Jaakobot, es el boczatotta volna eötet Padan Sirjaban (oly tanulsaggal) hogy onnat veönne

feleseget magának; Es ugjan akkor mjkor megh aldaná eötet paranczolta volna neky monduan: ne uegy feles eget az Chnaan Leanj keözzwl. 7. Es engeduen Jaakob az eö Attjanak es Anjanak el mene Padan Sirjában. 8. Latuan [penigh] Esau hogy gonoszok (kelletlenek) volnának az Chnaan Leany Jzchaknak az eö Attjanak szeömey eleött. 9 El mene azert Esau Ismaelhez, es el veué Machalatot Ismaelnek az Abraham fianak Leanyat, Nebajothnak hugát feles egwl magának, az eleöt valo teöb feles egi feöleött.

Hetedik Zombati Leczke

10. Kj [mene azert] Jaakob Beer Sababol, [es mene] Charanban. 11. Es (utaban) akaduan az Helyre, ott hála, mert az nap el haladott vala, Es veuen az helynek keöuey keözzwl, feje alá teué, Es azon az helyen hála. 12 Es álmát latuán, tehat egj Laytra, az feöldreöl feöl tamaztatuan, teteje szintén az Eget érj vala, es ime az Istennek Angjalj, feöl mennek es alá szallanak vala azon. 13. Es ime az Eöreök Uristen annak feöleötte all vala, ky ezt mondgja vala: En vagiok az Eoreök Isten Abrahamnak az te Attjadnak Istene; Jzchaknak Istene, Ez feöldet á mellyen te fekszel te neked adom es az te maguodnak. 14. Es leszen az te magod mjnt az feöldnek pora, es kj terjezteteöl az nap nyugati tengeörre, nap keletre, Eszakra es Delre, es megh aldatnak te benned ez feöldnek minden czeledj es az te maguodban. 15. Es ime en te veled vagjok megis eörizlek valahoua menendez; es visza hozlak ismet ugjan ezen feöldre, mert el nem hadlak mjnd addigh migh veghez viszem azokat valamellyeket te neked szolttam 16. Es fel serkenuén Jaakob az eö almabol monda: Ime bizonjara az Eörök Isten ez helyen vagjon es en azt nem tudtam. 17. Es megh remwluén monda, *Mely?* igen Rettenetes hely ez: Bizonjara nem egyeb ez hanem az Istennek haza, es ugjan ez az Egeknek kapuja. 18. Es feöl keluen jo reggel Jaakob, veöue az keöuet mellyet feje alá (vankos helyén) teött vala, kit ugjan ott oszlopnak feöl asuán olayt eönte annak tetejere. 19. Es hjua annak neuét Beth Elnek maga annak eleötte annak az varosnak Luz vala neue: 20. Es fogadast fogada Jaakob monduan, hogyha az Eöreök Uristen en velem leszen, es megh eöriz ez utamban mellyen mostan megjek, es adand nékeöm kenjeret eled eleömrre, es ruhazatott Eölteözeteömrre. 21 Es ha Bekesegeben terendeök az en Attjam hazahoz, es ha az Eöreök Ur en Istenem leszen: 22. Ez á keöis kitt itt ozlopol feöl allattam Isten haza leszen: Es valamit ennekeöm adandaz, mindenekett megh tizedeluén, te szamodra annak tizedet kj adom.

Huszon kilenczedik Resz.

1. Igy azert Jaakob Labait mozditan juta az nap kelet fajnak feöldeökre. 2. Es lata tehat á mezeöben egy kut [mellet] három [seregh] nyai Juhok *fekeöznek?*, mert abbol az kutbol ittattjak vala az pasztorok az Juhokat, de igen nagy keö all vala á kutnak szajan. 3. Mert mjnd az Egesz seregh nyajakat oda szoktak vala takaritanj, es ugy fordittjak vala el az keöuet á kut szajarol; es megh itatuán az Juhokat, ismet á keöuet az kut szajara [---] elebbj helyere teszik vala. 4. Monda azert azoknak Jaakob: Attjamfaj honnat valok vadtok tw? Felelenek: Charanbol valok vagyunk mj. 5. Ismet monda nekyk: Ismeriteke Labant Nachornak fiat? Felelének: Ismerjwk. 6. Mond nekyk: Bekesegben vagione? Felelének: Beke-segben vagjon, es Rachel az eö Leanya imhol jeö Seregh Juhaua. 7. Monda meghis: Lám migh az nap nagy feön vagjon, nem ideje bé haytanj az [---] barmot, Itassatok megh az juhokat, es mennyetek véllek legeltetnj. 8. Kik felelének: Nem lehet az valameddigh mindenestwl ide nem takarittyak mjnd az egesz Juhok nyaiait, es ugy forditan el az keöuet á kut szajarol, ugy itathattjuk megh az Juhokat. 9. Azonban mykor igy beszellene az pasztorokkal Rachel oda érkeözik az eö Attja Juhaua, mert pasztor vala eö. 10. Leön azert myhelt Lata Jaakob Rachelt, az eö Annja Battjanak Leanjat, es Labannak Anya Battjanak Juhait, jaruluan Jaakob az keöuet el fordita az kut szajarol, es megh itatá Labannak az eö Anja Battjanak Juhait 11 Es megh czokoluan Jaakob Rachelt: feöl emeluén szauát sira. 12. Es megh jeleönte Jaakob Rachelnek hogy az eö Attjanak Attjafia volna eö, es hogy Ribchanak fia volna, ky el futamoduan megh monda ezeöket az eö Attjanak. 13. Leön penigh myhelt halla Labán [az] Jaakob [---] az eö huga fiának hyret, elejben futamodék es megh eöleluén megh czokola eötet, es hazaban bé viuén, megh beszellé Labannak, mjnd az (rayta) keöuetkeözeött dolgokat. 14. Es monda [nekj Laban Ugjan csak] En czontom testem, En Attjamfia vagy te, es Lakek nalla mjnd Egy holnapigh. 15. Monda (az utan) Laban Jaakobnak: Hogy im te en Uram s Attjamfia vagy, im nem tartozol ingyen szolgalnj ennekeöm jelencz megh azert nekeöm mi legyen szegeödeött Bered. 16. Valanak penigh Labannak két Leany; az eöregbnek neue Léáh; az kwssebnek neue Rachel. 17. Az Leahnak szeömey gyeöngék valának: de az Rachel szép tekintetw es szép abrazatu vala. 18. Szeretuén azert Jaakob Rachelt, monda: szolgallak tegeödet hét esztendeigh Rachelert, az te kwssebbik Leanjodert. 19. [Kyre felele Laban.] Job hogy te neked adgjam én eötet, hogy [nem mjnt] mas idegen firfiunak adnám, lakjal melettem. 20. Szolgala azert Jaakob Rachelért het esztendeigh, es azok keués

napoknak tetcének az eö szeömej eleött; mert szereti vala eötet. 21. Es monda Jaakob Labannak: Ad megh mar az en felesegeömet, mert el teölteöttem érte valo napajmat [...] kellessek edgiwue vélle. 22. Be gywjté azert Laban annak az helynek minden firfaját, es szeörze (menjegzeöy) Lakodalmat. 23. Mykor Estuére jutottak volna, fogá Leaht az eö Leanyat azt viué be hozzaja, kyuel edgyeswlts. 24. Es adá Laban azzal Zylpat, az eö szolgálójat Leahnak az eö Leanjanak szolgáloul. 25. Leön penigh hogy megh virradott volna, tehát ime Leah (az eö felesége) [kjert] monda Labannak: Miert czelekeötted ezt én velem, nemde nem Rachelert szolgaltalaké en tegeödet? myert czaltál megh engeömet: 26. Kjre felele Laban: Nem szoktak ugy itt az mw helywnkben czelekednj, hogy az kwssebbet el adnák az elseöb eleött. 27. Teölcz ezertis het esztendeöt en neked adom aztis, szolgatodert, mellyet nekem szolgálz ezen kyvwl más hét esztendeökön. 28. Az szerent czelekeödék azert Jaakob, es azertis het esztendeöket teölte ky adá Racheltis az eö Leanjat felesegwl. 29. Es adá Laban az eö szolgálójat [...] Bilhat, Rachelnek az eö Leanyanak szolgáloul. 30. Edgyeswluén azert Rachellelis, eötetis [...] Rachelt inkab szereté Leáhnál es szolgala neky ereötte más het esztendeöket. 31. Latuan azert az Isten hogi Leah keduetlensegben volna megh nyta annak mehet, es Rachel meddwn marada. 32. Fogaduan azert Leah meheben fiat szwle, es hjua annak neuet Reubennek monduan: Mert megh latta az Eöreök Uristen az en njomorusagomat, es most mar (inkab) szeret engeömet az én ferjemis. 33. Ismet fogaduan meheben fiat szwle ezt monduan: Mert megh erteötte az Eöreök Uristen hogy én keduetlensegben vagiok, azert adta eztis ennekeöm; es hjua annak neuét Simeonnak. 34. Megis fogaduan meheben fiat szwle ezt monduan: Most már ez uttal hozzam ragazkodik az en ferjem, mert szwltem eö nekj harom fiakat; azert hjua annak neuet Leuinek. 35. Ismet fogada meheben es fiat szwle, monduan: Ez uttal már halado vallast teszek az Eöreök Istennek azert hyua annak neuet Jehudanak, es megh allapodék az szwlestwl.

Harminczadik Resz.

I. Latuán azert Rachel hogy eö nem szwlne Jaakobnak, irigykeödnj kezde Rachel az eö Nenyért, es monda Jaakobnak: agy fiakat nékeömis, mert ha nem (adcz) holt vagyok én így. 2. Es feöl geörjede ezen Jaakob haragja Rachelre, monduan: Valljon Isten helyett vagyoké én, ky megh tiltottam volna te teölled az te mehednek gywmeölczet? 3. Ki felele: Imhol tehát az en szolgalom Bilha,

meny hozza, had szwllyeön az en terdemre, had eppwlhessek énis fiura eö teölle. 4. Ad[uan] azert Bilhat az eö szolgálójat feleségwl eö neky, kyuel Jaakob edgyeswle. 5 Es fogaduan meheben szwle Jaakobnak fiat. 6. [Es monda Rachel.] Partomat fogta nékeöm az Isten, es megh halgatta az en szomatis, es ime fiat adott ennekeöm, azokaert hiua annak neuet Dannak. 7. Ismet terehben esék, es szwle Bilha az Jaakob szolgálója más fiatis Jaakobnak. 8. Kyre monda Rachel: Isteni tusakodással tusakodtam az en Nenemmel, es megis gyeöztem, Es hiua annak neuet Naphtaljnak. 9. Ezenben latuan Leah hogy eöis az szwlestwl megh szwnt volna, foga Zylphat az eö szolgálójat; es adá azt Jaakobnak feleségwl. 10. Es szwle Zylpha[is] az Leah szolgálója Jaakobnak fiat. 11. Kyre monda Leah: En jo szerenczem ez: azert hyua annak neuét Gadnak. 12. Ismet szwle Zylpha az Leah szolgálója fiat Jaakobnak. 13. Kyre monda Leah: Ez en Bodogsagom: Mert az Leanzok bodoghnak tartnak ezzel engeömet, es hyua ennek neuét Asernek. 14. Kj menuén azonban Reuben buza Aratasnak napjajban talala Dudajmokat az mezeöben; kyket Leanak az eö Anyanak viuén, monda Rachel Leahnak, Adgy kérlek ennekeöm az te fiad (hozta) Dudajmiokban. 15. Kyre felele néky: Kiczin dologhe az neked, hogy már ferjemetis el veötted teöllem, hanem az én fiam hozta Dudajmokat is el veszed? Erre monda Rachel: Maga ám halljon te veled tehat az jeöueö eczakan az te fiad Dudajmaert. 16. Megh érkeözüén azert Jaakob Estuere az Mezeöreöl, ky mene Leah elejben es monda: En hozzam jeöy, mert bereluén megh berlettelek tegeödet, az en fiam hozta Dudajmokon, es velle hala azon eczakan. 17. Megh halgatá azert Isten Leaht, es fogaduan meheben Jaakobnak eöteödik fiat szwle. 18. Kyre monda Leah: Megh fizette Isten nékeöm azt az jutalmat, hogy szolgálatom az en férjemnek adtam vala, azert hyua annak neuét Isacharnak. 19. Ismet terehben esuen Leah szwle hatodik fiat Jaakobnak. 20. Kyre monda Leah: Megh ajandekozott engeömet az Isten jo ajandekkel, kjert ez utan velem lakozik az en férjem, ezert hyua annak neuét Zebulunnak. 21 Ismet szwle Leant es hjua annak neuét Dinanak. 22. Azonban megh emlekeözök Isten Rachelreölis es megh halgatuan eötet az Isten megh nyta az eö méhetis. 23. Es fogaduan, fiat szwle monduan: El fordította Isten az en gyalazatomat. 24. Es hjua annak neuét Josephnek monduan: Adgyon más fiatis az Eöreök Isten ennekeöm. 25. Leön azert mikoron szwlte volna Rachel Josephet monda Jaakob Labannak: Boczass el engeömet had mennyek az en feöldemre, es az en helyemre. 26. Ad megh nékeöm az en feleségeömet, es az en gyermeökjmet, kykert eddigh tegeödet szolgáltalak es had indulljak megh: mert magad jo tudod az en szolgálatomat mellyel tegeödet szolgáltalak. 27. Felele erre neky Laban:

Kerlek igen ha keduet talaltam az te szeömejd eleött, megh tapasztaltam azt magámon, hogy te ereötted aldott megh az Eöreök Isten engeömet. 28. Es monda: Jelencz megh inkab miczoda summa fizetest kiuanz teöllem es megh adom azt te neked. 29 Monda erre Jaakob neky: Te magad jól tudod mjnt szolgaltalak tegedet es mjnt voltak az te barmajd en nallam: 30. Mert mely keués morhaczkad vala te neked en eleöttem az már igen sokra szaporodott, es megh aldott az Eöreök Isten tegeödet az en Labám utan. hat enis mykor uiselek igj gondott az magam hazamra? 31. Kj monda: Mit fizessek te neked? Felele Jaakob: Ne fizess nékeöm semmitis, hanemha azt áz dolgott velem megh czelekedeöd, megh téreök (maradok) paztorlom az te Juhajdat es eörizeöm. 32. El jarom minden te juhajdat az may napon, es ky hanyok keözzwleök, minden apron czepeögeteött babos tarkakat, Es Eöregh tarkas, s mjnd fekete Juhokat, es mjnd babossan, s szelessen tarkás keczkeket, s Ezek legyenek az en berem fizeteseöm. 33. Es megh mutatodik az en igassagom, csak holnap utannis, mykor eleödben kerwl az en fizeteseöm: valamj nem szeless[en] tarkás, czeöpeögetet baboss tarka, vagy fekete leszen az en Juhajmban, mjnd lopott morhanak tarczad azt en nallam. 34. Monda Laban: Engedek en annak: csak legyen mjnd az te szod szerent. 35. El valogatá azert azon á napon, minden czepeögeteött Baboss tarkakat, es eöregh szeless tarkakat az Eoreögh Bakok keözzwl, es [mjnd] az keczkék keözzwlis, babos, es szeles tarkakat, vagy á kykben csak darab fejersegh vala, es minden feketéket az Juhok keözzwl es azokat adá az eö fiay kezében. 36. Es harmad napj jarfeöldet hagyja az eö fiay keözeöt es Jaakob keözeött Jaakob penigh eörizi vala az Laban maradék Juhajt. 37. Touabba veöne Jaakob, nyers, nyr fát, magjaro fát, es geztenje fakat es azoknak hejat tarkason megh hantuan, jól megh mezitelenituén az fejeret mellyet az palczakra faragott vala. 38. Es helyheztete ez illyen megh hantott tarka palczakat [---] az vizfoltato czatornakban es az juo valukban; houa mykor az Juhok innja jeöüének latuan orczajok eleött (á tarka fakat) ugjan az Ital keözben heuwlúén fogadnának. 39. Fogadnak vala azert á Juhok az tarka fakrol ugianott, [---] es fajzanak vala, Eöregh [szeles] tarkason, s apron czepeögetet babossan tarkasokat. 40. Es az (tarka) baranjokat [---] kwlön valasztuan Jaakob, arczal az elleö Juhokat á tarkakra fordita, es minden feketeket mellyek az Laban Juhaj keözt talaltattak kwlön seregben szakasztuan; nem elegiti azokat az Laban Juhay keöziben. 41. Azt czelekeduén hogy valamjkor az Juhok vastagban fogadnának, mindenkor Jaakob az tarka fákat, az Juhok elejben rakna, az folyo czatornakban, es valukban, hogy ugian az tarka fakrol fajzananak. 42. Es mykor ereötlenb gyeöngéb allapattal fogadnának; jeöne teszi vala oda az tarka fákat, Es

igy az ereőtlen [fajzasok] Labannak jutnak vala, az vastagh fajzasok Jaakobnak. 43. Es igy el gazdagodik ez firfiu feőleötte igen igen, es leőnek neky sok Juhay, szolgálaj szolgálj Teuey, es Barmay.

Harmincz Egjedjk Resz.

I. Megh halla penigh Jaakob az Laban fiajnak illjen szauokat: El veött Jaakob mindeneket valamj volt az mi Attjanknak, es mjnd az mi Attjankébeöl? szerzette maganak ez nagy gazdagsagot 2. Ez mellet latá aztis Jaakob hogj az Laban orcza *tekintetén? sem?* volna olyan hozza mjt [csak] teghnap vagy [harmadnappal] az eleött. 3. Azonban monda az Eoreök Isten Jaakobnak. Tery megh az te Attjadnak feöldére es szwletesed helyére es en te veled leszek. 4. El kwlde azert Jaakob es ky hyuatá Rachelt es Leaht az Juhokhoz. 5. Es monda nekyk: Latom en hogy az tw Attjatok abrazattja ninczen ugj most en hozzam, mjt teghnap es az eleöt vala. De az en Attjammak Istene volt s' vagjon en velem. 6. Tw penigh magatok tudjatok, mely igen tellyes ereőmből szolgaltam én az tw Attjatokat. 7. De az tw Attjatok megh czalt engőömet, es mwgh valtoztatta tiz keppen is az én fizeteseömet, de nem engedte az Uristen hogy nekeöm arthasson. 8. Mykor azt mondgja vala eőregh tarkasok legyenek az te fizeteseöd: akkor az Juhok mjnd eőregh tarkasokat ellenek vala. Ismet mykor azt mondgja vala hogy az (Labokon) [bokajkon] valo tarkasok legyenek az te fizeteseöd, akkor mjnd az Juhok [bokaikon] tarkakat ellenek vala. 9. Es igy ky szwleötte az Isten az tw Attjatok Juhait es ennekeöm adta. 10. Vala penigh mykor az Juhok felekeözne[nek] vala, feöl emelém szeömejmet almomban latom vala, hogy az eoregh kosok mykor hagnak az Juhokat; mjnd [bokajokon] tarkak. Eoregh szeles tarkak es czepeögetett apro baboss tarkak valanak. 11. Es monda nékeöm az Istennek Angjala almomban: Jaakob, kynek felelek: Imhol vagjok en: 12. Eö penigh mondá: Emeld feöl kerlek szeömejdet, es njzd [---] el mjnd az kosokat kyk hagják az [---] Juhokat, hogy csak ky Labokon tarkák Eoregh szeles tarkak vagy apro baboss tarkak; mert jól lattam mjnd mit czelekeődik te veled Laban. 13 En vagjok amaz Bethel belj Isten, ahol feöl kenéd (olajal) az (keö) ozlopot, Es nekeöm fogadast fogadal, Most azert kely feöl erreöl az feöldről, es meny visza az te szwlettes feöldre. 14. Felelenek arra Rachel es Leah. s' mondának: Valljons vagjoné megis mj nekwnk reszwnk es eöreöksegunk az mi Attjank hazaban? 15. Nemde nem idegenek gjanant tartotté minket, mjkor el adott minket, es euen megh eötte emeszteötte, [á mj

penzwnket]. 16. Mert mjnd ez az gazdagsagh, á mit el veött Isten az mi Attjanktul; mj sajátunk es az mi gjermekinke most azert valamit mondott az Isten te neked czelekedgjed azt. 17. Feöl keluén azert Jaakob, helyheztete fiait feleségit teuék határa. 18. Es megh indita minden csorda nyait, es minden keresmenjt, [...] szerzeöt barmajt á mellyeket szeörzett vala Padan Syriában, hogy menne Jzchakhoz az eö Attjahoz Chnaan feöldére. 19. [...] Laban penigh el ment vala (hazul) Juhay nyretesere. Es el lopa Rachel az Teraphim kepeöket, mellyek az eö Attjaé valanak. 20. Es megh lopa Jaakob az [Syriay] Laban szwuét ennybeöl, hogy megh nem jelenté neky mykor el akarna szeökny. 21. Futua siet vala azert Jaakob, mjnd maga s' mjnd valamj neky vala es feöl keluén által *kelé?* az folyo vizen, es fordita orczajat Gilead hegje felé. 22. Es megh mondak Labannak harmad napon, hogy el futott volna Jaakob. 23. Kj mjndgyarást Attjafiait melleje veuén, utan siete egész heted napi járo feöldeön, es tapasztula eöket á Gilead hegjen. 24. Azonban jeöue az Uristen á Syriaj Labanhoz Eyeli alom latasban, és monda nékj: Megh eörizd magadat hogy ne szoly Jaakobnak se jot se gonozt. 25. El ere azert Laban Jaakobot, ugy hogy Jaakob fel vonta vala satorat az hegjen, Es Labanis fel vona satorat Attjafiajnak azon Gilead hegjen. 26. Es monda Laban Jaakobnak. Mjert czelekötött ezt, es mjert Loptad igy megh az én szwuemet, es ugy viszed az en Leanyjat mjnt kardoddal nyert rabajdat. 27. Miert titkoltad el szeökeö szandekodat; es ennyre megh loptal magamat, nem jelentuén megh akaratodat, mert én tegeödet tiztesseges eöreömmel boczatottalak volna el, szép Enek szoual, dobbal es hegedwuel. 28. Es nem hattad hogy csak meghis czokolgassam az én fajmat Leanyjat, most nyiluan bolondul czelekedtel. 29. Volna nekeöm arra hatalmam, hogy gonoszul czelekedhetném en tw veletek: de az tw Attjatoknak Istene teghnap szola nékeöm; ezt monduan: Megh eörizd magadat hogy ne szoly Jaakobnak se jot se gonozt. 30. Mostan azert ha már induluan megh indultal [azert hogj] kyuankozuan kyuankoztal az te Attjad hazához. Myert loptad el az en Istenimet? 31. Felele Jakob es monda Labannak Mert attul feltem es monddtam, hogy netalam el foztod teöllem az te Leanydat. 32. Valakjnel penigh megh talalod az te Istenidet, ne ellyen Ezen Attjankfaj eleött, ismerd megh, valamjdet nallam talalod, vid el, magadnak; Es nem tudgja vala Jaakob hogy Rachel lopta volna el azokat. 33. Mene azert Laban az Jaakob satoraban, az Leah satoraban, es á ket szolgálak satoriban, es nem talala; es ky menuen az Leah satorabol mene az Rachel satoraban. 34. Rachel penigh fel veötte vala az Teraphim képeöket, es teötte vala az teuéknek pokrocjz ala, es fellywl rea wlt vala, Es megh hanya tapogata Laban az egész Sátort de nem talala. 35. Monda azert

az eö Attjanak: Ne legjen nehez az en Uram szeömej eleött, hogy feöl nem kelheteök most az te orczad eleöt, mert az asszony allatok szokasa vagjon raytam, es elege keresuén nem talala megh az Teraphimokat. 36. Megh haraguan azert ezen Jaakob peörleri kezde Labannal, es feleluen Jaakob monda Labannak, Miczoda bwneömert, Miczoda vetkeömert jeöttel illyen kergeteö szandekkal utannam? 37. Hogy megh hanyad tapogatod mjnden ezkeözimet, mit talalal nallam az te hazadnak minden Edenj keözzwl, ted eleö most az en Attjamfaj es az te Attjadfaj eleött, es vetekeödgvwnk megh ketten egy massal. 38. Egesz husz esztendeöt laktam en te nallad, az te Melljorajd megh nem veteöttenek, es az Juhajdnak wrwjt en megh nem eöttem. 39. Vadtl szaggatottat, nem vittem eleödben, en bwneömnek tartatott az; es az en kezembeöl megh vartad azt; akar nappali lopasok, s akár Eyeli lopasok mind en karomra voltak. 40. ha nappalra juttam, az hewsegh emeszteöt megh, Eczaka az fagjlalo hidegh, es igy el taszittatot alma az én szeömejmnek. 41. Ez volt nekeöm huz esztendeök alatt az te hazadban, tizen negy esztendeöigh szolgaltalak á te ket Leanjodert, es hat esztendeöigh á te Juhajdert, es azonban tizképpen forgattad czereltd az en bereöm fizeteset. 42. Ha az en Attjamnak Istene, az Abraham Istene, es az Jzchak felelme nem leött volna öltalmam mellettem, bizonyara most te wressen boczatottal volna engeömet, az en nyomorusagjmat es kezem faratsagat tekienteöte az Vristen, es azert [feddeöt] megh teghnap tegeödet. 43. Felele erre Lábán mondá Jaakobnak: Ezeök az Aszonyok en Leanyim, az fiakis en fiaim az Juhok én Juhaim, es valamit te lacz mjnd enyemek azok, tehat az magam Leanyimal mit tudggyjak czelekednj ez maj napon vagy azoknak fajaual kyket eök szwltenek. 44. Most azert inkab jer keösswnk frigjet ketteön en, es te egymás keözeött, es legjen bizonsagis en keözeöttem es te keözeötted. 45. Veön azert Jaakob keöuet feöl, es ozlopot emele. 46. Es monda Jaakob az eö Attjafiainak, Szedgyetek keöueket es keöuekett horduan eöszie rakás keöhalmot czinalának es euenek ott az (rakás keö) halmon. Es hyua azt Lábán jegar sahadutha: (Bizonsagh halomnak) Es Jaakob hjua Gaal Ednek. 47. Kyre mondá Lábán: Ez az Halom legyen bizonsagh, en keözeöttem es te keözeötted ez maj napon ez okon hyuák annak neuét, Gaal Ednek: (Bizonsagh halomnak.) 48. Es ugjan ezert (hyak) Myzpanakis, mjuel ugjan ott aztis mondak: Lasson igazat az Eöreök Uristen én keözeöttem es te keözeötted, ez utan mykor egymastul tauol leszwnk. 49. Ha megh nyomorgatod ez en Leanymat, es ha teöb feleseget vejendesz ez én Leanyimon fellywl, myuel senkj idegen ember keözeöttwnk ninczen, lasson es tegjen az Isten igaz bizonsagott én keözeöttem es te keözeötted. 50. Es monda Laban Jaakobnak: Imhol ez az halom, imhol ez

oszlopis mellyet veteöttwnk en keözeöttem es te keözeötted 51 Bizonsagh ez az halom, Bizonsagh ez oszlopis, hogy enis soha nem megyek te read ezen az halmon által es tul ez oszlopon gonosz végre. 52. Az Abrahamnak Istene: Es az Nachor Istene, tegyenek Iteletet mj keözeöttwnk, es az eö Attjoknak Istene: Es megh eskwuek Jaakob Jzchaknak az eö Attjanak felelmére. 53. Es eölete Jaakob lakodalomra valo barmokat, es vendegsegben hyuá az eö Attjafiait hogy vélle kenyeret edgjwtt ennének, es lakozuan kenyeret euének es halának ugjan azon hegyen. 54. Feöl keluén [Laban] jo reggel, megh czokolgatuán az eö fiait Leanyt, megh alda eöket: es el menuén megh tére Labán az eö helyere. 55. Es Jaakobis el induluan az eö utára, akadának rea [---] az Istennek Angjali 56 Es monda Jaakob mykor látá eöket: Isten tabora ez. Es hjua annak az helynek neuét Machanajmnak: (Taboroknak.).

Nyolczadik Zombati Leczke

Harmincz ketteödik Rész.

1. Boczata penigh Jaakob maga szeömelje eleött keöüeteöket Esauhoz az eö Battjahoz Sejr feöldére, az Edom Mezejere. 2. Kiknek megh paranczolá monduan: Jgj szolljatok az én Uramnak Esaunak: Azt mondgja á te szolgad Jaakob. Labannál laktam én s' mjnd eddigh ott késtem: 3. Es leött nékeöm Eökreöm, szamarom, Juhom, szolgam es szolgalom, es kwldeöttem czak ezeöket megh jeleöntem az én Uramnak, hogy találnék keduet az te szeömejd eleöt. 4. Megh terének azert á keöüetek Jaakobhoz monduan: El mentwnk vala az te Batjadhoz Esauhoz, es íme magáis ehon jeö eleödben, es negy szaz firfiák vadnak vélle. 5. Megh felemlék azert Jaakob feöleötte igen, es ugyan gyeötrelme leön mjatta: Es megh oza mindgyarast az nepet mely eö vélle vala, azonkeppen az juhót teheneöket, es teüeket, két seregben taborban szakazta: 6. Ezt monduan: Ha rea wtend Esau az edgyik resz taborra, es azt levagnaja: Legyen az masik penigh maradott tabor mentsegeben szabadulasban. 7. Effeöleöt monda Jaakob: Oh en Atjamnak Abrahamnak Istene, es en Attjamnak Jzchaknak Istene: Eöreök Isten kj ezt mondottad ennékeöm: Tery megh az te feöldedben, es szwletesednek hazajaban, es jol czelekedeöm te veled: 8. Kwsseb vagjok (es meltatlanb) minden te kegyessegjdnél es hwseges igassagodnál, mellyeket czelekeöttel az te szolgaddal: Mert egy palczauál keöltem által ezen az Jodanon es im most leöttem

két taborokká. 9. Szabadicz megh kérlek az en battjamnak kezebeöl az Esaunak kezebeöl mert en féleök eö teölle, ha valamjnt ream wtúen le vagja Atyát fiajual egjetemben. 10. Holott tennen magad azt mondottad énnekeöm, jol teuén jol teszek te veled, es ollyanná teszem az te magodat, mjnt az tenger feöuenjet, kit megh nem szamlalhatnj. 11 Es ott háluan azon eczaka veön kezehez oly ajandekot, kit kaphata Esau az eö battja számára. 12. Ket száz keczkekeekt, es húz bakokát, ketszaz neösteny juhokat, es húz kosokat. 13. Szoptatos Teueket, czitkajokkal edgywt harminczat. Negyuen teheneket, es tiz bikákat: húz szá márokat, es tiz számár czitkokat: 14. Es adá ezeket az eö szolgajnak kezekben, kwlöön kwlöön minden czata barmokat, es monda az eö szolgaynak, mennyetek én eleöttem, es tauol tauol jo tagassagott adgyatok minden czata barmok keözeött. 15. Es megh paranczola az elseőnek monduan: Mykor teread akad Esau az én battjam, es kerdénd tegeödet monduán: Kj (szolgaja) vagy te, houa megy, es kje á myk eleötted vadnak. 16. Ezt mondgjad: Az te szolgade Jaakobé, Ajandekben kwldj ezeöket az en Uramnak Esaunak, es imhol erkeözik magáis utannunk. 17. Hasonlo keppen paranczola az masodiknak, az harmadiknak, es minnyajanak valakjk az czata barmok utan mennek vala monduan Mind az szok szerent szollyatok Esaunak mykor reaja akadtok 18. Es megh mondgyatok hogy ime az te szolgad Jaakob is nyomunkban jeö utannunk, mert ezt mondgja vala megh engezteleöm orczajat ez (sok) ajandekkel, kjket eleöttem boczatok, es az utan ugy leszek szeömben magaua, netalam megh beczwllj inkab az en szemelyemet. 19 Es igy el boczatuan az ajandekot szeö mely eleött, eö maga [...] azon eczaka az taborban [hala]. 20. Es feöl keluén azon eczakan, feöl veuen az eö két feleségét az ket szolgákat; es azoknak tizen egy gyermeöket, altal keölteözeödék az Jabok reuén. 21 Es feöl ueuén altal keölteözeödik az foljo vizen Es altal keölteözteté á mj oly vala. 22 Es maraduan Jaakob czak maga, kwzdk vala egj firfiu velle, mjnd addigh migh az haynal feöl teccenék. 23. Kj latuan hogy nem bir velle Megh wte az Jaakob czypeö czontjanak kalaczát, es megh sibbada az Jakob czipeöje, azonban hogy ugy kwzdenek velle. 24. Ki monda: Boczass el engemet, mert feöl jeött az hajnal, Arra feelt (Jaakob) Nem boczatlak el tegeödet, kwlöömben hanemha megh aldaz engeömet. 25. Erre monda nékj: Mi neked neued: Felele: Jaakob 26. Arra monda: Nem Jaakobnak mondatik ez utan az te neued, hanem Israelnek, mert hogy Istennel gyeözeödelmes voltal, az embereken inkab hatalmat vész. 27. Kerdé azert Jaakobis es monda: Jelencz megh kérlek az te neuedet: Kj monda: Myert kereded te az en neuemet: Es megh alda ott eötet. 28. Es hiua Jaakob annak az helynek neuét Peni elnek: (Isten színének): Mert

lattam az Istent szinreöl szwnre, es megh menekeödek az en lelkeöm. 29. Es fel twndeökkik azonban rea az nap migh el haladna Panuel mellett, Es eö az czipeöjeuel santal vala. 30. Ez okon nem eszik az Israel fiai, azt a megh Sibbath nagj inat, mely az czipeönek kalaczan vagjon, mjnd ez may napiglan, azert hogy megh érintteteött volt (az angjaltul) az Jaakob czipeöje kalaczanak nagy ina.

Harmincz Harmadik Resz.

1 Feöl emeluen penigh azonban Jaakob szeömejt, lata tehat imhol jeö Esau es velle negy szaz firfiak, Es megh ozta fiajt Leahra, Rachelre, es az ket szolglokra kweön kweön. 2. Es helyhezteté az szolglokat es azoknak fiat legh eleöl: Leaht es az eö fiait utannok, Rachelt es Josephet legh utol. 3: Es eö maga mjnd ezeknek eleötteök menuén, megh hajla le borulással az feöldigh hét uttal migh az battjahoz erkeözek. 4. Esau penigh elejben futamoduan, megh eölelé eötet, es nyakara boruluan megh czokolgata, es mjnd ketten siranak. 5. Es feöl emeluén szeömejt lata az aszonyokat gyirmekeöket, es monda: Miczodajd ezek te neked: Kj felele: (En) gyermekeöm kjket (ingyen kegjelmebeöl) ajandekozot Isten az te szolgadnak. 6: Eleö jaruluan azert á szolglok es azoknak gyirmeökj: Fejet haytanak nekj: 7. Eleö jarula Leahjs es az eö gyirmeökj, azokis fejet haytanak. 8. Monda az vtan: Mire valo czata barmok mjnd azok á kjket en eleöl talalék: Felele (Jaakob). Hogy keduet talallyak az en Uram szeömey eleöt. 9 Es monda Esau: Elegh sok vagyon nekeömis Edes eöczem, tjed legyen bator az á mj tjed. 10. [Es monda Jaakob.] Nem ugy igen kérlek hanem ha keduet talaltam az te szeömejd eleött el vegyed [kerlek] az én ajandekomat áz [---] en kezembeöl, mert en nem kweleömben lattam az te orczadat, mjntha lattam volna az Istennek orczaat, es hogy te is [igi] kedultél engeömet. 11. Ved el kérlek ezt az en aldasomat, mellyet te neked hoztam, Mert keönyeörwlt raytam az en Istenem, es hogy mindenem elegh vagjon ennekeöm, es kenszerite eötet annyra hogy el uéue. 12. Es monda (Esau): Indulljunk tehat mennywnk, es en te eleötted megjek. 13. Felele néky (Jaakob). jol tudgja az en Uram hogy ez gyermekek gyeöngék keörwlttem, es az Juhok Tehenekis teölgyeleök [szoptatosok] raytam, ha csak egy nap feöleöttem haytatnak, mjnd el hálnak az Juhok 14. [---] Mennyen el kereöm az en Vramat, szolgaja eleött, Es en csak lassu gyenge ballagással megjek az eleöttem leueö morhálnak erejek allapattjak szerént, es az gyirmekeöknekis erejeök szerént, mjndaddigh migh az en Vramhoz erkeözeöm Sejrben. 15 Monda erre Esau. Had

hadgjak tehat veled (kisireöket) ez nép közöttl kyk én velem vadnak. Es monda (Jaakob) Mj szwksegh azis: csak talallyak keduet az en Vram szeömey eleöt. 16. Es megh tére azon napon Esau [es] az eö után Sejrben. 17. Jaakob penigh induluan szalla Suchotban, holot maganak házat eppituen barmajnak, szineket paytakat [---] czinala, [es] ez okon hyua annak az helynek neuét Suchotnak, (szineeknek). 18. Juta ezert Jaakob nagy bekéuel Szichem varosaban mely vagjon Chnaán feöldében, mykor megh erkeönék Padan Syriabol, es megh szalla az vaross ellenében. 19. Es veön egy darab mezeöt ott, melyre satorát voná, az Chamor fajtul ky Sechemnek Attja vala száz talleron. 20. Holott oltartis allatuán, hyua azt Israel Ereöss Istene.

Harmincz Negyedik Resz.

1. Azonban ky setalt vala Dina az Leah Leanja, kit szwlt vala Jaakobnak, hogy latogatná annak az feöldnek Leanyt. 2. Kit mykor megh latott volna Sichem, az Chyueus Chamornak annak az feöldnek fejedelmének fia, el ragaduán eötet, es velle haluan megh nyomorgatá. 3. Es lelke az Jaakob Leanyához [---] ragaduán, megh szereté az ifju es [---] szwue szerent [---] beszell vala az menyeczkének. 4. Es szola Sichem Chamornak az eö Attjanak monduan: Szerezd felesegwl ennekeöm az ifju menjeczket. 5. Megh halla penigh Jaakobis, hogy megh ferteöztettek volna Dinat az eö Leanjat olykor mykor az eö fiay mjnd mezeöre valónak az barmokhoz, es halgatasban leön Jaakob addigh migh azok megh jeöüének [---]. 6. Es jeöue azert Chamor az Sichem apja Jaakobhoz hogy velle beszellene. 7. Azonban az Jaakob fiays megh jeöüenek az mezeöreöl, hogy (ez dolgott) megh hallak, es megh szomorodanak azok az firfiak, s igen megis boszonkodanak, hogy ilyen ektelensegh eseött Israelben, haluan (*fertelmesesreöl?*) az Jaakob Leanjaval, kynek nem illet volna lenni. 8. Szola azert Chamor eö véllek monduan: Sichemnek az en fiamnak Lelke, az tw leanyotokhoz ragazkodot, kerlek adgyatok nekj azt felesegwl. 9. Es szeöreözzwnk sogorsagot egymás keözeött: Az tw Leánjtokat adgjak nekwnk; es az mj leanyunkat vegyeteök magatoknak (felesegwl.) 10. Lakjakot mw velwnk es az feöld szabadoss az tw orczatok eleött, lakjakot es kereskeödgyetek rayta, es eöeröksegeöketis szerezhessetek rayta 11. Es eö maga Sichemis szola, az (Leany) Attjanak s' mjnd Battjainak: Talallyak keduet az tw szeömeöteök eleött, es valamit mondotok, mindent adok. 12. neuellyetek bator igen megh raytam jegy ruhajat es egyéb ajandekokat; es mindeneket az szerent

megh adok valamit nekeöm mondotok, csak az menyeczket adgyatok nekeöm feleségwl. 13. Felelének azért á Jaakob fiay Sichemnek es Chamornak alnoksaggal vegezuén egymás keözeött, myuel megh feörteöztette volna Dinát az eö hugokat. 14. Ezt monduan nékyk: Nem czelekkéödhettjwk mw ezt á dolgott, hogy az mj hugunkat oly firfiunak adgyuk ky keörnywlméletlen mert ez gjalazat volna mj nekwnk. 15 De ebben ugy edgyezwnk veleteök, ha twis ollyanokka lesztek mjnt mw vagjunk, keörnywl metéluen keözeöttetek minden firfiakat. 16 Es hogy tw nekteök adgyuk á mi leanynkat, Es az tw leanitokat magunknak veszwk; tw veleteök lakunk es egy neppé leszwnk. 17. De ha ebben nem edgyeztek velwnk, hogy keörnywlmételkeödnetek, el viszwk mj az mi leanyunkat, es dolgunkra megywnk. 18. Teccének azért ez beszedeök mjnd Chamornak szeömey eleött. 19. Nemis keslelé az iffju megh czelekednj ez dolgot, mert igen keduelj vala az Jaakob Leanyat, eö penigh tizteöleteössebb vala mindenek feöleött az eö Attja hazáual. 20. Menének azért Chamor es Sichem az eö fia, az varosnak kapujában, es szolanak az eö varosok firfijának ezt monduan. 21. Imez firfiak mi velwnk teökeltességgel vadnak, lakni kezdeöttek az feöldet, es kereskeödnékis rayta, Es ime az feöld elegh tagass kezekkel vagjon eö eleötteök, az eö Leanjokat jer vegywk feleségwl magunknak, es az mj leanjnkat adjuk eö nekyk. 22. Csak hogy illyen okkal akarnak ezek á firfiak megh edgjezni velwnk valo lakasra, es egy neppé lételre, hogyha keörnywlmételkeödik keözeöttwnk minden firfiu, mikeppen hogy eökis keörnywlmételkeöttek. 23. Az eö ioszagok, birodalmok, [...] es minden barmok nemde mjnd mjenk leszene? csak mys edgyezswnk megh vélek? [...] Es eökis velwnk laknak. 24. Engedenek azért Chamornak es Sichemnek az eö fianak, mjnden eö varasokon kj jarok [...] es keörnywlmételkeödenek mjnden firfiak valakyk az eö varasok kapujan kj jarnának. 25. Leon penigh harmad napon mjkor [legh] faydalmasbak volnának, Jaakobnak kett fiay Simeon es Leui, Dinanak battjai, kj kj mjnd maga fegyuerét ueuén menének az varosban nagy batorsaggal, es megh eölenek ott minden firfiakat. 26: Chamort (eö magát) es Sichemet annak fiat, megh eölek eleös fegyuerrel es el hozuan Dinat az Sichem hazabol, kj menének. 27. Az Jaakob fiay penigh raok menuén az megh eölettekre feöl praedalak az varost myuel az eö hugokat megh feörteöztettek volt. 28. Mind Juhokat, teheneöket, es számárokat, es valamj vagy az varosban talaltaté vagj az mezeöben, mindeneket el viuenek. 29. Minden belseö gazdagsagokatis czeleödgyeket, feleségeöket, el rablak es el praedalak, es valamj hazokbannis talaltatik. 30. Erre monda Jaakob Simeonnak es Leuinek; Megh haboritatok engeömet, es gonoz bwzben keuereteök az feöldnek lakosi eleött, ez

Chnaanaeusok es perizeusok között, holott en csak [...] számoss [emberekkel] leuén, (kj tudgia) ha ream gywlekeöznek megh vernek es el *vesztnek*? mind magamat es tellyess házamat. 32. Kyre felelének: (Tehat ugyanis) ugy kellett czelekeödnj az mj hugunkkal, mjnt keözeönseges paraznáual?.

Harmincz Eöteödik Resz

1. Es monda az Uristen Jaakobnak Kelj feöl Meny Bethelben lakjal ott, es czinalj oltart ott annak az Istennek, á ky megh jelent vala neked mykor az te Battjad Esau eleött fucz vala. 2. Monda azert Jaakob az eö czeledgienek, es mindeneknek valakyk vélle vadnak hanyatok el az idegen Isteneöket, kyk tw keözeöttetek vadnak, magatokat (mossatok) tizticzatok megh es ruhatokat valroztassatok megh. 3. Mert megh induluan feöl megywkn Bethelben, holott oltart czinalok annak az Istennek, ky megh felelt nékeöm az en nyomorusagombahnh es velem volt utamban, valamelljen jartam. 4. Oda adak azert Jaakobnak minden idegen Isteneket mellyek kezeöknél valának, es az czerczeleöket fwleökreöl fwggeöket Mellyeket el reyte Jaakob az czerefa alá mely Sichemnél vala. 5. [Es] megh induluán leön Isteni remwles az keörwl valo varosokon, es nem (menenek) wzeöben az Jaakob fiai utan. 6. Juta azert Jaakob Luzában, mely Chnaán feölden vagion, kj ugian azon Bethelis, mjnd az velle valo neppel egjetemben. 7. holott oltart eppituen neuezé azt az helyet Beth El [Ereöss] Istene: Mert ott jelent vala [megh az Isten] eö neky mjkor az Battja eleött futna. 8. Es megh hala ott Debora az Ribka dajkaja es el temetteték Bethelen alol egy czerfa alat, es hjuaté anna neue (Siro czerének.) Alon Bakot. 9. Ismet ez vtannis megh jelenek Isten Jaakobnak, mykor megh jeöt volna Padan Syrjabol es megis alda eötet. 10. Monduan neky az Isten: Jaakobé az te neued? Nem hyuatik az te neued touab Jaakobnak, hanem inkab Israel [...] leszen az te neued, es hiua (neueze) az eö neuét Israel [nek]. 11. Megis monda neky az Isten: En vagjok az Ereöss Schaday Isten: Szaporodgjal, sokasodgjal, Nemzeth es nemzetseghnek gywlekeözetj szarmaznak teteölled, Es kiralyok szarmaznak az te agjekodbol. 12. Ez feöldet penigh mellyet adtam Abrahamnak Ichaknak, te neked es az te maguodnak adom azt á feöldet te utannad. 13. Feöl mene azert az Isten eö teölle, az helyre ahol szolott vala eö velle. 14. Allatta azert Jaakob oszlopott, azon az helyen, mellyen az Isten szolott vala eö vélle (mondom allata) keö oszlopot, melyre italj aldozatot szoruan, olajtis ötte reaja 15 Es neueze Jaakob annak az helynek neuét, mellyen szolott vala

velle az Isten Bethel. 16 Es megh induluan Bethelbeöl, mint fertaly merfeöldeön
 hogy Ephrataban mennének szwle (az utban) Rachel; Es megh nehezede az
 szwlesben. 17 Es mykor inkab nehezede az szwlesben monda neky az Baba:
 Ne fely mert ezis fiu magzat te neked. 18: Es leön mikor Lelke ky mulnek, mert
 megh hala, hiua annak neuet Ben oni az Attja penigh hyua eötet, Binjamminnak.
 19. Megh haluan azert Rachel, el temettek az Ephrata uttjaban, ez á Betlachem
 20. Allatta azert Jaakob ozlopot az eö koporsojara, ez oszlopa (fen all) az Rachel
 koporsojanak mjnd ez may napigh. 21. Es el induluan onnat [---] Israel feöl vona
 satorat, az Eder tornyan túl. 22. Leon penigh mykor azon az feölden laknek Israel,
 el menuen Reuben es halá Bjlhau az eö Attja agjasau; kjt megh halla Israelis.
 23. Es leön az Israel fiayi tizen ketten (mindenestwl). 24. Leah fiai Jaakob
 elseö szwlette Reuben (utanna) Simeon; [---] Leui; Jehuda, Isachar; Zebulun;
 Rachel fiai Joseph es Beniamin 26. Bylhanak az Rachel szolgalojanak fiai. Dan es
 Nephtalj. 24. Zylphanak az Leah szolgalojanak fiai Gad, es Aser. Ezek az Jaakob
 fiai kyk szwletenek neky Padan Syrjaban. 28. Es mene Jaakob Ichakhoz az eö
 Attjahoz Mamreben Kyrjat Arbaban, mely Chebron, ahol Abraham es Jzchak
 budostanak. 29. Es leön az Jzchak napjai száz nyolczuan esztendeök. 30. Es
 kjmuluan Jzchak megh hala be takarittatuan az eö nepehez vensegben es napajual
 megh elegeduén, es el temeté eötet Esau es Jaakob az eö fiai.

Harmincz Hatodik Resz.

1. Ezek penigh az Esau nemzetseghj, mely ugian azon Edomis. 2. Esau veön
 feleségeket maganak az Chnáán Leany keözzwl Adát az Chitteus Elon leanyat,
 es Aholibamat, Áána Leánjat, Zybbon Chitteus Leanjatul valot. 3. Basmathott
 Ismael Leanyat, Nebajot hugát. 4. Szwle azert Adá Esaunak Elyphazt; es Basmát
 szwle Reúelt. 5 Aholjbama szwle Jeúst; Jaachlamot es Korachot: Ezek az Esau fiai
 mellyeket szwltének neky Chnaan feöldeben 6. Es feöl ueuén Esau az eö feleségit,
 fajt, Leanyt, es hazanak minden emberitseött nyaiajt minden barmajt, minden
 keresmenyt mellyekett szerzett vala Chnáán feöldeben, es el méne (más) feöldre
 Jaakob eleött az eö eöcze eleött. 7. Mert igen sok vala az eö gazdagsagok, hogy
 á mjat edgywtt nem lakhatnának, es az eö budosasoknak feöldeök nem bira el
 edgywtt eöket; az eö sok barmok mjat. 8. Es lakék Esau az Seyr hegyen, kj ugian
 azon Edomis. 9 Ez azert szaporodasa Esaunak az Edom Attjanak az Seyr hegyen.
 10 Ezek neuey az Esau fajnak Elyphaz Adatúl az Esau felesége twl valo; Reuél

Basmattul az Esau feleségeivel való. 11 Es leönek az Elyphaz fia, Tejman, Omár, Zepho, Gááchtan, es Kenaz. 12. Tymnah penigh agyasa volt Elyphaznak az Esau fianak, á ky szwlte Elyphaznak Amalechet, Ezek az Adanak Esau feleségeinek fia. 13. Ezek az Reuuelnek fia: Nachat, Zerach, Samma es Mjza ezek voltak Basmathnak az Esau feleségeinek fia. 14. Ismet ezek voltak Aholibamának Áána Leanyanak Zybortul valonak ugian Esau feleségeinek fia: ky szwle Esaunak Jeust, jaalamot es Korachot; 15. Ezek az Esau fiai nak fejedelmi Eliphaznak Esau Elseö szwleöttjének fia, Tejman herczegh, Omár herczegh, Zepho herczegh, Kenaz herczegh. 16. Korach herczegh: Gááchtam Herczegh, Amalech herczegh Ezek Eliphaztul valo fejedelmek Edom feöldeben, Ezek mjnd Adanak fia. 17 Ezek ismet Reuuelnek Esau fianak fejedelmi. Nachat Herczegh, Zerach Herczegh, Samma Herczegh, Miza Herczegh, ezek Reuuel herczegi Edom feöldeben, es ezek mjnd Basmatnak az Esau feleségeinek fia. 18. Megis ezek Aholibamának Áána Leanyanak Esau feleségeinek fia, Jeus Herczegh, jaalam Herczegh, Korach Herczegh Ezek mjnd Aholibamanak Áána Leanyanak Esau feleségeinek fia. 19. Ezek mjnd Esau fia, es teölle valo Herczegek ky maga Edomis. 20. Ezek az (Nemess) Seir fia kyk azon az feöldeön lakoznak [---] Lothan, Sobaál, Zybon, es Áána. 21. ismet Disan, Ezer. es Disan. ezek az Chorinak Sejr fianak fejedelmi, az Edom feöldeben. 22. Es voltak az Lotan fia, Chori, es Hejmam, es az Lotán huga, Timnach. 23. Viszont ezek az Sobal fia, Aluan, Manachat, Eybal, Sepho, es Onam. [---] 23. Ezek Zybon fia, Aja, es Áána, Ez az Áána ky talala az Eöszuér (nemét) az puztában, mykor eörzené Zybonnak az eö Attjanak számárit. 24. Ezekis Aana fia. Disan, es Abolibama Aana Leanja. 25 Ezek ismet Disan fia Chemdán, es Esban, Jtran, es Cheran. 26. Ezek Ezer fia, Bilhan; Zaauan, es Aakan. 27. Ezek Disan fia, Uz es Aran. 28. Ezek az Chorj herczeghj, Lotan herczegh, Sobal herczegh, Zybon herczegh Aana Herczegh. 29 Disan herczegh, Ezer herczegh, Disan herczegh, ezek az Choreusok Herczeghj az eö fejedelemségekben, Seyr feöldeben. 30. Ezek ismet oly kyralyok, kyk kjrallykottanak Edom feöldében, minek eleötte kyralysagh orszaglana az Israel fia keözött. 31. Orszagolt azert Edomban Bela az Beor fia. kynek varasanak neue Dinhaba. 32. Megh haluan Bala, kyralykodek helyette, jobab az Zerach fia Bozrabol. 33. Megh haluan jobabis kyralykodek helyette Chusám Tejman[bol] [---] valo. 34. Megh haluan Chusamis, orszagolt helyében Hadád; az Bedad fia, ky megh veré az Madianitakat az Moab mezején, Ennek varosanak neue Auit. 35. Megh haluan Hadadis, kyralykodek helyeben Simlah, Masrekabol valo. 36. Megh haluan Simlah, kjrallykodek helyeötte Saul, Rechobot foljo vizereöl. 37. Megh haluán Saul, kjrallykodek helyette, Báál Chaman Achbor

fia 38. Megh haluan Baal Chamán Achbor fia; kyalrykodek helyeötte Hádar, ennek varosanak neue Pauú; felesegenek neue Mahajtabeal Matrad leanya, ky Mejzebab Leanya volt. 39 Ezek neuely az [---] Esaubol (tamadot) herczegekek; az eö nemzetségek szerent, (neuezetess) helyekben es neueökben Timna herczegh, Alua herczegh, jeteth herczegh. 41 Kenaz herczegh, Tejman herczegh, Mjbzar herczegh 42. Magdiel herczegh, Jram herczegh ezek az Edom herczegj az eö Lako helyekben; es birodalmoknak feöldeben. Ez az Esau, az Jdumaeusoknak Attja (es eredete).

Kilenczedik Zombati Leczke

Harmincz hetedik Resz

1. Lakek annak okaert Jaakob az eö Attjanak lakta feöldében Chnaan feöldében. 2. Ezek penigh Jaakobra keöuetkeözeött allapatok: Joseph mikoron volna tizenhét esztendeös juhokat eöriz vala az eö battjaual, magát gyermek allapatban viseluen, Bylhanak, Zjlphanak az eö Attja felesegenek fiajual; be uiszi mondgja vala Joseph, azoknak hol mi gonosz szauokat az eö Attjoknak. 3. Israel penigh inkab szereti vala Josephet minden fiajnal myuel vensegenek gyermeke volna eö, czinaltatuán neky tarkán szabot eölteözetet. 4. Es latuan az eö battjaj hogj eötet az Attjok minden Attjafiajnal inkab szeretné: gjwleöllik vala eötet, es nem szolhatnak vala nekj bekesegessen. 5. Seöt Joseph almotis almaduán, kit megh jelente az eö Battjajnak: annál inkab gjwleölik vala eötet. 6. Jgy szoluan nekyk: Halljatok megh kérlek ezt az almott mellyet én almadtam. 7. Jme mw keueket keötuén az mezeö keözepeben, ottan feöl keluén az en keuem es igenest allapoduan, es ugjan ott az tw keuejteök azt keörwl veuén megh hajolnak vala az en keuemnek. 8. Mondanak neky az eö Battjaj Valljons kyralkodnal; kyrallya leszé mj rajtunk? auagy biradalmason uralkodole mj rajtunk? Es annal inkab kezdek eötet gjwleölnj ez almajert es ez beszedjert. 9. Effeöleöttis ismet más almot almaduan, es azt az eö Battjainak megh beszeluén monda: Ime ismet almot almadtam, hogy az nap es az hold tizen egy czillagokkal eleöttem megh haylanak. 10 Ezt mikor megh beszeleötte volna az eö Attjanak es [Battjainak], megh vrázta? eötet az eö Attja es monda; Miczoda alom ez, á kit te almodtál? valljons arra megynké mw En es a te Anjad, es az te Battjaid, hogy az feöldre borulnank te eleötöd? 11. Jrygykeödnék vala azert reá az eö Battjai, az Attja penigh eörzi (szamot tart vala) ez dolgokra. 12 El menének azert az eö Battjai Attjok Juhajnak

paztorsagara Sichemnek. 13. Es monda Jsrael Josephnek: Nemde az te Battjaid Sichemben eörizneké? jersze, im en tegeödet hozzajok kwldlek. kyre felele eö neky (Joseph) imhol vagiok en. 14. Monda azert neky: Menyel kerlek lasd megh az te Battjaid Bekesseget, es az Juhoknak Bekesegeös (allapattjat) es hoz valaszt ennekeöm feleölleök; es el boczáta eötet az Chebrón veölgjebeöl, es el juta Sechemben. 15. Es talalkozek rea egy firfiu, tehat ime az mezeöben el teuelyedet, Es kerdé eötet az firfiu monduan; mit keresz? 16 Kinek felele: En az en Battjaimat keresööm, kerlek jelencz megh ennekeöm eök hol eörjznek. 17. Monda az firfiu: El indultanak innét, hallam hogy mondgjak vala: Mennjwnk Dothanban. Es el mene Joseph az eö Battjai után, es megh talala eöket Dothanban. 18. Megh latuán azok eötet meszireöl, migh oda hozzajok keözelitene, azon olalkodnak vala hogy eötet megh [---] eölnék. 19 Monduan edgyk az masiknak: Jmhol jeö amaz feö almok latoja: 20 Most azert jer eölywk megh eötet, es vesswk egy kutban, es mondgjuk azt hogy az gonoz vad [---] eötte megh eötet; es megh lathattjuk mi leszen az eö almabol. 21. Megh halla ezt Reuben, es megh szabadita az eö kezekbeöl, monduan: Ne eölywnk embert. 22. Monda megis nekyk Reuben: Ne ontzuk ky veret (semmikeppen) vesswk amaz kutban mely ez puztaban vagjon, es kezwnket ne boczassuk eö reaja, hogy megh szabaditaná eötet kezekbeöl es vissza vihetné az eö Attjanak. 23. Leön azert [penigh] hogy oda érkeözek Joseph az eö Battjaihoz, megh foztak Josephet az eö ruhajatul, amaz tarkan szabot ruhatul. [---] mely eö rajta vala. 24. Es ragaduan be vetik eötet az kutban, [de] az kut wres vala viz nem vala benne. 25. Es le wluen kenyér etelre feöl emelék szeömeöket latak ime seregh uton (jaro) Ismaelitak jeönek Gilead feleöl, kyk Aromákat, opobalsammot, Terpentinat visznek vala menuén hogy azokat Egyptusban vin-nék. 26. Monda azert Jehuda az eö Attjafiajnak Mj hazna ha megh eölywk á mj eöczenket, es el takarjuk annak verét? 27. Jertek inkább adjjuk el az Ismaelitaknak, es á mj kezwnk ne legjen eö rajta; mert mi Attjankfia es mj testwnk eö is, es engedenek nekj az eö Attjafiaj. 28. Azonban [---] talalkozanak ott eleö mennj Madiannbol valo firfiak aros emberek [kyk] hozza [nyúluan] fel vonak Josephet az kutbol, es el adak Josephet az [---] Ismaelitaknak huz ewst (penzen) es [---] uiuék Josephet Egyptusban. 29. Megh teruén penigh Reuben, az kuthoz tehat ime ninczen Joseph az kutban, es ezen megh szagg[ka]atta az eö ruhajat 30. Es megh teruén az Eöczejhez monda Az gyermek ninczen az kutban, En houá legyek, s En houá mennyek? 31. Fogak azert az Joseph ruhajat; es egy keczke geödeölyenek verét veuén belé mártak az ruhat annak vereben 32. Es el kwldék azt á tarkan szabott ruhát, viuek az eö Attjoknak ezt monduan: Mw ezt igy talaltuk

ismerd megh kerwnk, ha ez á te fiad ruhaja auagj nem? 33. Megh ismere azert es monda: Az en (Edes) fiam ruhaja ez, á gonosz vad eötte megh, szaggatuan el szaggattatott Joseph. 34. Megh szakasztuan azert Jaakob az eö ruhajat, sakot eölteöze az eö agyekára, es gyaszla keserge az eö fian sok napokon. 35. Es feöl keluén minden eö fiay es minden Leany; hogy vigasztalnak eötet, nem akara vigasztalodnj, seött monda: Inkab gyaszban Keserwsegeben megyek az én fiamhoz á koporsóban, Es siratá eötet az eö Attja. 36. Es az Madiánitak el adak eötet Egyiptusban, Potipharnak az parho komornikjanak, s feö konyha mesterének.

Harmincz Nyolczadik Resz.

1. Leön penigh azonban, alá szalla Jehuda az eö Attjafiajtul es tére egy Adullamj firfiuhoz kynek neue Chirah vala. 2. Es latuan ott Jehuda egy Chnaanaeus Leanjat, kynek neue Suach vala, es el veuén azt bé mene hozzaja. 3 ky megh nehezeswluen fiat szwle; es hjua annak neuet [E]rnek. 4 Ismet terehben esuen es fiat szwluén hyua annak neuet Onannak. 5: Megis [...] fiat szwle, és hiua annak neuét Selah, es vala kezibben mykor ezt szwle. 6 Veön azert Jehuda az eö elseö szwleöt fianak [E]rnek feleségeöt, kjnek neue Tamár 7. Es leön ez az [E]r á Jehuda elseö szwleötte gonoz az Urnak szeömejeleött, (kyert) megh eöle eötet az Ur. 8. Monda azert Jehuda Onannak; meny bé az te Batjad feleségehez es angyoskodgjal velle, es allas magott teölle az te Batjadnak. 9. Megh értuén azert Onan, hogy nem az eö sajattja lenne az á magzat, mykor már szinten az Battja feleségeuel keözeöswlne, az feöldre veszti vala az maguát, azert hogy ne szeörzene magot (magzatot) az eö Battjanak. 10 Ezis azert illyen gonoz leuén az Ur szeömejeleött ez czelekeödetjuel, eztis szinten ugy megh eöle. 11. Monda azert Jehuda Tamárnak az eö Menyének: wly eözüegysegeben addigh az te Atjad hazanál, migh feöl neuেকেödik Selah az en fiam, mert ezt mondgia vala Ne halljon azis megh mjnt az eö Battjai: El mene azert Tamár es lakek az eö Attja hazanál. 12. Sok napok muluán azonban, megh hala á Suách Leanja az Jehuda felesége, Es vidamsagot veuén maganak Jehuda feöl menének Juhay nyretesére, maga es Chyra az Adullamj barattyá Timnatában. 13. Ezt hyrre teuek Tamárnak monduan: Amhol az te napad Juhay nyretesre feöl megjen Timnataban. 14. Ky le vetkeözuen magáról eözüegyleö gyász ruhajat, bé burkozok fatyol patiolattjában, es el változtatúan magát, wle oly szeöm lato helyre az orszagh után mely Timnatára menne: mert lattja vala hogy már jo feöl huzalkodott vol-

na Selah, es neky megis [felesegul] nem [adatott] volna. 15. Ezt latuan Jehuda illyen allapattal, (maga kelleteő) tiztatalan szeőmelynek [---] gondola, mert bé burkozta vala igen az eő orczáját. 16. Es hozza teruén az Utbol monda: Legyen akarod kerlek, mennyek bé hozzád, mert nem tudja vala hogy ez az eő menyee: es monda (az aszonj) mit adcz tehat nékeöm, ha hozzam bé jeösz. 17. Es felele, en egy kezke geödeölyet kwldeök az Juhok nyaia keözzwl, monda arra; ha zalagot adcz rolla migh azt megh kwldeöd. 18. Monda nekj: Miczoda zalagot tudgjak adnj te neked? kj felele: Peöczeteödet; keszkenyeödet; es ez palczadat, mely kezeden vagjon; Es nekj aduan azokat, bé mene hozzaja, es megh terheseödek eő nekj. 19. Es feöl keluen, el mene le ueté fatyolat magaröl, es eölteözök eözuegyleő ruhajaban. 20. Es megh kwlde Jehuda, az kezke geödeölyet, az eő Adulamj barattjok által, hogy visza venné az zalagot az aszony allattúl, de az ott nem találá. 21. Seot kerdeze annak az helynek emberitwl, monduan: hol amaz fel keszwlte aszony ky itt az vtnak szemlato helyén wl vala? kyk felelének: nem volt itt afféle kesziteött szeőmely: 22. Megh teruén azert az Jehudahoz monda: nem talalam (az aszont) seött kerdeözuen megh az helynek embeöritis, azt mondanak: nem volt ott afféle kesziteöt szeőmely 23. [Es monda Jehuda] Legjen neky; csak ne essek ez gjalazatra: ime en el kwldeöttem az geödeölyét, de te nem talaltad vélle. 24. Leön azert mjnt három holnap muluan jelentest teőnek Jehudanak monduan; paraznalkodott Tamár az te menjed, es ime az paraznalkodasbol terehbennis eseött, kjre monda Jehuda, [csak] vigjek ky es egressék megh. 25. Viszik az aszont, es eő kwlde az eő ipahoz monduan: az mely emberé ezek az (zalagok) annak vagiok en terhese: Utanna vetuén esmerd megh kerlek, kje ez á peöczet, ez kezkenyeö, es ez á palcza. 26. Es megh ismére Jehuda monduan: Jgazzab eő en nallamnál, azert hogi nem adtam eötet Selahnak az en fiamnak de teöbszeör az utan nem eösmére eötet (keözeöswlessel). 27. Leön azert szwlesenek orajan, tehat ketteösseök vadnak az eő hasaban. 28. Es leön mykor szwlne, kezét nyujta (az edgyk) es megh foguán á Baba, keöte veress selymet rea, monduan: ez jeö ky eleöszeör. 29. Leön penigh hogy az visza rantuan kezét, ime az eő Battja jeöue kj. monduan: [(az Baba)]: mit hasital (tagasital) magadnak illy tagassagott es hiuá annak neuét Paereznek. 30. Az utan ky jeöue az eöcze is kynek kezeré keötuen vala az veress selyem, es hjua annak neuét Zarachnak.

Harmincz kilenczedik Resz.

1. Azonban Josephet alá szállitak Egyptusban, Es megh veue eötet Potiphar paroh komornikja es feö kohnja mesteöre, Egyptusi ember, az Ismaelitaktul, kyk oda szállitottak vala. 2. Leön azert az Ur Josephel, es leön szerenczes firfiu, es marada az eö Egyptusi Uranak hazaban. 3. Lata penigh az eö Ura; hogy Isten volna eö velle, mert mindent valamit czelekeödik vala Isten azt az eö keze által szerencsesiti vala. 4. Es keduet talala Joseph az eö szeömej eleött, szolgáluan neky, es rea biza minden telljes hazat, es valamje neky vala azt mjnd eö kezekben ajanla. 5. Leön penigh attul fogua hogy hazat rea biza, es mindenét az mi eö neky vala: megh alda az Uristen az Egyptusi ember hazat Josephert, es leön az Urnak aldasa, mindenenen valamje eö neky vala mjnd hazaban s' mjnd mezejeben. 6. Hagya azert mindent á mi neky vala Joseph kezeben, es semmit ingyen sem ért vala keörwlle, hanem csak szinten á mely kenyeret maga eszik vala, Joseph penigh vala szép termetw es eless tekintetw is. 7. Leön azert mind ez állapotok után, feöl emelé az eö Uranak felesége szeömeit Josephre es monda neky, jer haly velem. 8. Nem akara penigh, seöt monda az eö Ura felesegenek: Ime az en Uram (ugy megh hitt engeömet) ingen sem akar tudakoznj keörwllem valamj az eö hazaban vagion, Es valamje eö neky vagion mjndeneneket én kezemben bizott. 9 Senky ninczen nagjob ez hazban en nallamnál, es semmit megh sem tiltott en teöllem hanem csak tegeödet, mjnthogy felesége vagy, tehat hogy czelekedném ilyen nagy gonossagott, es Isten ellenis vetkeöznen? 10 Es leön hogy naprol napra untalan mjnd akkeppen szolna Josephnek, de eö nem engede néky hogy fekwnnék es vélle lenne [---]. 11 [Seöt] leön egy alkalmatos napon, be menuén az hazban hogy dolgát czelekeödné mjkor egy ember sem vala az hazban senkys az haz nepe köözzwl. 12. Megh ragaduán az eö ruhajat monda nekj, jer fekwgy mellem: Es eö oda hagjuan ruhajat (az aszony) kezében, el futamodék es az uczara ky mene. 13. Leön azert mykor latta volna hogy kezében hatta az eö ruhajat, es az uczara futott volna. 14. Kialta az haznak czeledit es szola nekyk ezt monduan: Lattjatoke mjnt hozta reank ez Sido legent hogy megh trefalná mjnket, ream jeött vala hogy velem vetkeözzen es en nagy fel szoual kialtek. 15. Mykor azert eö hallotta volna hogy fel emeltem szomat az kialtasra, itt hagja mellettem ruhajat, es el futa az uczara szalada. 16 Le teue azert maga mellé az eö ruhajat, mjnd addigh migh az Ura haza jeött volna 17. Es panasza nekj mjnd ez állapotok szerent monduan, Ream jeött vala imez Sido [szolga] kyt reank hoztal hogy megh trefalna engeömet. 18. Es leön hogy szomat feöl emeluén kialtok,

mellettem hagyuan [---] ruhajat az uczara kj futa. 19. Leön penigh mykor au eö Ura hallaná felesegenek az eö szauait, mellyeket szol vala neky monduan szinten ez dolgok szerent czelekeödek velem az te szolgad: es fel busula azon az eö haragja. 20 Es megh fogatuan az Joseph vray eötet, vinek veték eötet az teömlöocz hazban, oly helyre ahol az kiraly foglyai, tartatnak vala es tartaték ott az teömlöocz haznál. 21. Ottis azert leön az Uristen Josephel, es kegyelmesseget terjesztuén reaja, keduesse teué eötet az teömlöocz haz eörzeö [---] fejedelmének szeömey eleött 22. El annyra hogy az Teömlöocz haz fejedelme minden fogljokat Joseph kezeben biza, valamellyek ott az teömlöocz haznál valanak, Es mindenekett valamit ott czelekeödnék vala, csak eö czelekeöttetj vala. 23. Seöt, az Teömlöocz haz fejedelme, csak ingyen megh sem tekint vala semmitis az eö kezében, mert myuel Isten vala eö vélle, valamit eö czelekeödik vala, Isten azt mind szerencsesse teszi vala.

Negyüenedik Resz.

1. Leön mjnd ez dolgok [---] utan, vetkeözenek az Egyptusi kiraly Inja adoja, es az Swteöje, az eö Urok az Egyptusi kjrally ellen. Ky miat megh haraguek paroh, ez két [hereltekre] az Innja adora, es feö Swteöjere. 3. Es vettete azokat eörizet ala, az feö [---] Capitan) hazanál; az teömlöocz haznál, azon helyre ahol Josephis fogua tartatik vala. 4. Es biza azakat az elseö Capitan Josephra [---], Es szolgal vala nekyk, Es leönnek ot (számos) napokigh eörizet alatt. 5. Es almot almadanak ezek mjnd ketten, mindenik almaduan azon egy Ejen, es ky kj az eö almának magjarazattjara (mondom) az Egyptusi kjrally Inja adoja es Swteöje, kyk az teömlöocz háznál fogua valanak. 6. Kykhez Joseph reggel hozzajok menuén latá hát ime komor keduwuek: 7 Es kerdé ez Paroh heréltit, kyk ott vélle valanak, az eö Ura teömlöoczében monduan: Myert hogy ma tw illy gonoz abrazattal vadtok? 8. Felelenek azok neky: Almot almadtunk, es ninczen azt ky megh magjarazza; monda nekyk Joseph: Valljons nem Isteneje az olljan magjarazatok? beszelljete meg az kerlek ennekeöm. 9. Megh beszelle azert az feö Inya ado az eö almát Josephnek es monda neky: Az en almamban ime egy szeöleö teö vala eleöttem. 10. Es azon az szeöleö teön három veszeö szalak, kyk mihelt ky serkedözének, viragzasra neukeduén megh erlelék szeöleögeöreözdeöket 11 Azonban az paroh pohara kezemben leuén, foguán az szeöleögeöreözdeöket es az paroh poharaban paczarnam, adam azon pohart az paroh kezében. 12. Monda erre néky Joseph. Ez

annak magjaraazattja: Az három szeleö veszeök három napokat jegyeznek azok. 13. Megh harmad nap mulua, feöl emelj Paroh az te fejedet, es helyedben allat az te tisztedben, Es poharat adcz az paroh kezében, eleöbby tiztednek szokasa szerént mykor innja adtal. 14. De megh emlekeözzel teis en rollam, mykor jol leszen dolgoz te neked, es czelekedgjel kerlek en velem kegyesseget, es jutass emlekeözetben engeömetis paroh eleött, hogy vitetne ky engeömet ebbeöl az hazbol. 15. Mert lopua lopattam en el az Haebreusok feöldéreöl, [Es itt] sem czelekedtem semmit, á myatt engeöm az teömleöcz vermében veteötnenek. 16. Latuan penigh az swteök fejedelme mely iol magjaraazta volna: Monda azis Josephnek: Nekeömis az en almomban ime három lyukadozott kosarok vadnak az én fejemen 17: Es az felseö kosarban parohnak mjnden féle (teztabol) swlt etkey. Es az szarnjas madarak eszik vala azokat á kosarbol az en fejem feöllywl. 18. Felele erre Joseph es monda: Ez annak magjaraazattja. Az három kosarok három napokat tesznek azok, 19. Már harmad napra, el uezsi Paroh te teölled az te fejedet, es fára feöl akaztat tegeödöt, es megh eszik az madarak á te husodat te rollad. 20. Leön azert harmad napon parohnak szwletese napja, kin szeörze minden szolgajnak Lakodalmat, Es emlekeözetben hozuan fejeöket mjnd az Injateölteö, s mjnd az Swteök fejedelmének az teöb szolgaj keözeöt: 21. Es helyere allatá az [---] Innja teölteök fejedelmét az Inya teöltésre, eö aduan poharát az Paroh kezében. 22. Es az Swteök fejedelmet feöl akaztatá, á mjnt magjaraazta vala nekyk Joseph, De megh nem emlekeözök az [feö] Inya teölteö Josephreöl, seöt el feleyte eötet.

Tizedik Zombati Leczke

Negjuen Egyedik Resz.

1. Leön penigh ket esztendeö mulua, paroh almaban [---] az viz parton allana. 2. Es ime az vizbeöl feöl jeöuenek hett szép tecceteöss tehenek, jo keöuer husuuk es czakott az tér passiton legelnek vala. 3. Es ime ismet más het tehenek jeöuenek ky az foljo viz beöl, kyk roszaknak es eösteöuer husuaknak laczanak vala, kyk az más tehenek mellé allanak czak ott az viz parton. 4. Es megh euek az eösteöuer husu tehenek, amaz szép het keöuer husu jo teheneket, kin feöl serkene paroh. 5. Es el aluuan masodszor is almada: Ime het buza fejek neöttek feöl egy szalma szalrol; tellyeseök es igen jok. 6. Es ismet más het [---] vekony[---], nap keleti szeltwl megh szaraztatott buza fejek fiataloztak ezek utan. 7 Es el nyelek

az vekony buza fejek, az het keouér tellyes buza fejeket; kyn feöl serkenuén paroh (teczeek hogy jedzeö) alom ez. 8. Reggelre keluén Lelkeben terödik vala; es el kwlduen hyuatá Egyiptusnak minden Magusát es minden Beölczejt, es megh beszelle paroh nekyk az eö álmát, de nem vala ky azokat parohnak megh magjarazná. 9. Szola azert az feö Inja ado parohnak monduan: Magam vetkejt kell ez may napon megh emlitenem. [10.] Paroh megh haraguan maga szolgajra, Engeömet vetteteöt vala az feö Capitan teömlöczeben, engemet mondok es az feö kenyir swteöt. [11] Mys almokat, almadtunk vala, mjnd ketten egy eczakán, mjnd en, s' mjnd eö kynk, kynk az eö almának ertelme s' magjarazattja szerent. [12.] Es ott vala velwnk egy ifflu sido, az feö Capitan szolgálja, annak beszelleök megh, es megh magyaraza nekwnk az mj almunkat, mjnd ketteönknek tulajdon almát megh magjarazuan [13.] León penigh szinten valamjnt megh magyaraza akkeppen keöuetkeözök, mert engeömet az en tizteömben bé allata, es azt feöl akasztatá. [14] El kwlduén azert Paroh hyuatá Josephet, Kit futua visznek vala az teömlöcz fenékreöl, es megh borotualkozuan, (job) ruhajat valtoztatuan ugy mene Parohoz. [15] Monda azert Paroh Josephnek, almot almadtam én, es ninczen ky azt nekeöm megh magyarazza, En penigh feleölld azt hallottam monduan: hogj te megh erted az almokat s' megis magjarazod azt. [16] Felele erre Joseph Parohnak: monduan: Nallamnelkwlis az Isten megh felel Parohnak [---] bekese gere. [---] [17] Es monda Paroh Josephnek: Az en almomban ime allok vala az folyo viz partjan. [18] Es ime az folyo vizbeöl feöl jeöuenek hét keouer husu teheneek es szep termetwuek; es ott az paswtön legelnek vala. [19.] Es ime más het teheneek jeöuenek [---], szegenyek rutak, roszak es eöszteöuer husuak igen, olyan roszakat mjnt azok nem lattam én Egyptus feöldeben: [20:] Es megh euek az eöszteöuer het rosz teheneek amaz elseö hét keouer teheneöket. [21] Es mykor beleökbén bé származtak volna; megh sem ismerszek rajtuk hogy belejek szarmaztak volna, szinten olyan rosz rut állapotban maraduan az eö tekintetek mjnt az eleöt, es ezen feöl serkenek. [22.] Es ismet [---] latám almamban; Ime hét buza fejek neöttek fel egy szalma szalrol; tellyesek es igen jok. [23.] Es ime más het szaraz vekony, nap keletj szeltwl megh fonyasztot buza fejek fiatalozanak utonnok. [24] Es el nyelék á vekony buza fejek; az hét buza fejeket, Es megh beszelletem ezeöket á Magusoknak de nékeöm megh nem magjarazzak. [25.] Monda Joseph (erre) Parohnak: Az Paroh alma mjnd egy es á mit akar Isten czelekeödnj, azt jeleönteötte megh Parohnak. [26.] Mert az het jo teheneek, hét esztendeök azok. Es ismet az het jo buzafejekis, het esztendeök azok, mjnd egy ez az alom. [27.] Es az het rosz eöszteöuer tehe-

nek, kyk utolban, feöl jeötte nek azakis het esztendeök; ismet az hét vekony nap keletj szeltwl fonyasztott buza fejek, azok jedzik az ehseghnek het eszten-deit. [28.] Mert ime hét igen nagy beösegw esztendeök jeönek egész Egyptus feöldere. [29.] Es keöuetkeözik [azok] utan het egész esztendeökigh [oly] fen allo nagy ehsegh, ky miatt el feleytetik mjnd az eleött valo beösegh Egyptus feöldében es el fogiatja ez feöldet az ehsegh. [30.] Es nem ismerszik megh á beö-segh á feöldeön annak az ehseghnek mjatta minek utanna az feöleötte igen nagy es nehez leszen. [31.] Hogy penigh egymás utan ketteöztetöött ez az alma parohnak azt teszi: hogy el vegezett dologh ez az Istennek eleötte: es hogy sietys ezt az Isten veghez vinni. [32.] Most azert keressen (valahol) paroh Ertelmes es beölcz firfiat, kit praefectussá [gonduseleöue] tegjen (egész) Egyptus feölden. [33.] Czelekedgje azt paroh es rendellyen tiztartokat az feöldeön, es vegyek eöteödét (az gabonanak) az hét beö esztendeökben. [34.] Es takariczának min-den elést, ez keövetkeözendeö jo esztendeökben, es gywjczenek (minden) ga-bonát az paroh keze alá, minden elést kit kit az eö varasaban, es ott eörizzek. [35.] Es tartassek minden eles, eörizet alat ez feöldnek az [...] keöuetkeözeö Ehseghnek hét esztendejere, mely leszen Egyptus feöldében, hogy el ne puztulljon Ehsegh miat az feöld: [36.] Es teczik ez tanacz parohnak es minden szolgajnak szeömey eleöt. [37.] Monda azert paroh az eö szolgajnak: Valljons talaltatiké illyen firfy kyben az Istennek Lelke lakozzek mjnt ebben? [38.] Es szola Paroh Josephnek: Minek utanna [...] mjnd ezeket te nekeöd atta az Uristen tudasosra, ninczen ertelmesseb sem beölczeb te nalladnál. [39.] Te legj az en vduaromban mindenek feöleött Es minden nepem az te paranczolatodbol taplaltassek czak az (egy) kjrally szekeömmel legyek nagjob nalladnál. [40.] [...] Megis mon-da paroh Josephnek Laddé Egesz Egyptuson tegeödet már Urrá teöttelek. [41.] Es kj vona paroh gywrwjet maga uyabol, es adá azt az Joseph uyaban, Eölteöztetuen eötet Bibor ruhakban, es nyakara arany Lanczot aduan. [42.] Es jártata eötet masodik [(*maga?*)] szekereben: Es kjaltjak vala Eleötte: Terdet haycz: Es igy Urta teue mjnd Egesz Egyptus orszagan. [43.] Monduan megis paroh Josephnek: En vagjok Paroh, es te nalladnelkwl nem emelj sem kezet sem labat feöl egész Egyptus feöldében. [44.] Es hyua paroh az Joseph neuét Titkok magjarazojanak, es adá neky felesegw az Potiphorach [...] On fejedelmének leanjat es igy ky mene Joseph egész Egyptus orszagara: [45.] Vala penigh Joseph harmincz esztendeös mykor paroh [...] az Egyptusi kjrally elejben allapittanék, es igy indula ky Joseph paroh eleöl hogj el jarná egész Egyptus orszagát. [46.] Te-remte penigh az feöld het beö esztendeökeön el reytesre valo (beö gabonat)

[47] Es eöszue gywite minden fele elest az hét beö esztendeök alatt, valami talaltatik Egyptus feöldeben es takarita az Elest az varasokban, minden vaross tartomanyanak [---] keörwle valo mezejenek haznát csak ott eönneön magaban takarituán. [48.] Es takarita Joseph [feöleötte] szantalan gabonat mjnt tengernek feöuenje, el annyra hogy szamallhatatlan vala, es szama sem vala. [49.] Josephnek penigh leönek két fiay, minek eleötte bé keöuetkeöznek az Ehseghnek esztendej, kyket szwle nekyk Potipherachnak On fejedelmenek Leanja. [50] Es hjua Joseph Elseö szwleöttenek neuet: Menasse, Mert el feleytette Isten en velem mjnden nyomorusagomat, es az en Attjamnak minden hazát: [51] Az masiknak neuét hjua Ephraimnak: Mert el szaporított Isten engeömet az en nyomorusagomnak feölden. [52.] El telének penigh az beöseghnek hét esztendej, kyk leönek Egyptus feöldeben. [53.] Es el kezdetenek az Ehsegh esztendey be foroguan á mjnt Joseph megh mondott vala, es leön Ehsegh minden feöldeken, de Egesz Egyptus feöldeben kenyer vala. [54.] Es megh eheözek egesz Egyptus feölde, Es kialta az nep parohra kenyerert. Es monda paroh Egesz Egyptusnak: Menyetek Josephhez á mit mond tw nektek azt czelekeödgyeteök. [55] Ez nagy Ehsegh penigh vala mjnd az Egesz feöldnek színén, es megh nyta Joseph mindenwt ahol [---] el teteteöt gabona vala, es [---] (arron) adattja vala az Egyptusiaknak, es megh erösseödek az Ehsegh Egyptus feöldeben. [---] 56. Ezenben mind az Egesz feöldis Egyptusban kezde jeöni hogy buzat venne Joseph twl, mert megh ereössedek az Ehsegh mjnd az egesz feöldeön.

Negyuen ketteodik Resz.

1. Latuan azert Jaakob hogy el ado buza volna Egyptusban, monda az [eö] fiajnak: Jaakob: mit nyztek csak egymásra. 2. Megis monduan: Ime hallottam, en hofi vagjon el ado buza Egyptusban: Szalljatok alá oda, es vegjetek onnat mj nekwnk hogy ellywnk: Megh ne hallyunk. 3. Ala szallanak azert az Joseph tiz battjai, hogy buzát vennének Egyptusbol. 4. De Binjanimot á Joseph Eöczet, nem boczata el Jaakob, az battjaiual edgywtt, monduan: valamint ne keöuetkeöznek veszeödelme. 5. El érkeözenek azert az Israel fiay buza vasarlanj, az teöb oda meneök keözeöt, mert Ehsegh vala Chnaan feöldennis. 6. Joseph penigh eö vralkodik vala azon á feöldeön, Eö adja vala á buzat mjnd az Egesz feöld nepének, es el érkeözüén az Joseph Battjai, le borulának arczal az feöldre eleötte. 7. Latuan Joseph az eö battjait, megh ismeré eöket, es idegenné teué

magát hozzajok, s' kemény szokkal szoluán nekyk, monduan: honnát jeöttetek? azok felelének: Chnáán feöldéreöl Elés vasarlanj vennj. 8. Es megh ismere Joseph az eö Battjait, de azok megh nem ismerék eötet. 9. Es megh emlekeözök Joseph az alomrol, mellyet rollok almadott vala, es monda nekyk: Kymek vadtok tw, csak ez feöldnek puzta mezitelenséghe latnj jeötteteök. 10. Felelének néky: Nem Edes Vram: Az te szolgáljd csak Eles vasarlanj jeötteenek. 11 Minnjalan mw Egy firfiúnak fiay vagyunk; igaz[ak] [---] vagjunk mw, nem voltak kymek ez te szolgálid. 12 Monda megis nekyk: Nem ugy vagyon: de tw csak az feöldnek puzta mezitelenséghe latnj jeötteteök. 13. Kyre mondanak: Tizenketten vagjunk mw Attjafiak minnjaian egy firfiu fiay: Chnaán feöldében, es ime az kwssebbik (eöczenk) mais az Attjankal othon, de edgykwnk ninczen. 14 Monda megis nekyk Joseph: szinte ez á mit mondtam én tw nektek hogy tw kymek vadtok. 15 Ebben probaltattok megh: Vgy ellyen paroh ha ky mentek addigh inset, valameddigh az tw kwssebbik eöczetek ide nem jeö. 16. Boczassatok el edgjet keözzwleteök ky hozza ide, á tw eöczeteöket, addigh itt tw fogua tartassatok, had probaltassek megh szotok, ha igassagh vagjon benneteök. [---] mert ha igy nem talaltatik paroh Eltére mondom hogy tw kemek vadtok. 17. Es vetteté eöket Eörizet alá harmad [---] napigh. 18 Es monda nekjk Joseph az harmad napon: Ezt czelekeödgyeteök hogy elhesseteök, mert énis féleöm az Istent. 19. Ha tw igaz[ak] [---] vadtok, edgy az tw Attjatok fia keözzwl rekeztessék megh á mely hazban eöriztetteteök, tw penigh mennyeteök el uigjeteök elést az tw haz neptek szwksegére. 20. Es az tw kwssebbik Eöczeteöket hozzatok en hozzam, hogy megh bizonnittatuan á tw beszedeöteök, megh ne halljatok, es ez szerent czelekeödenek. 21. Azonban mondgiak vala ezt edgyk az masiknak: Bjzonyara nyluan valo bwneöseök vagyunk ám mj az mj Eöczenk miatt, mykor lattjuk vala kesergeni az eö Lelket es ugy Esedeözik vala mj nekwnk, es (nem engedenk) megh sem hallok az eö keönyeörgesét, es my reank most azert jeöt ez nyomorusagh. 22. Felele Reuben nekyk monduan: Lám mondom vala en ezt nekteök akkor, ne vetkeözzeteök az gyermek ellen, es nem fogadatok, de bizony még h á veretis annak megh keresik mj raytunk. 23. Ezek penigh nem tudiak vala hogy Joseph mjnd ertené ezeöket, mert tolmacz által vala szauok egymás keözeöt. 24. Es el forduluan (Joseph) eleölleök, sira, es ismet hozzajok teruén szola nekyk, es megh fogatuán keözzwleök Simeont, megh keöteözteté [---] szeömeök lattára. 25. Es megh paranczola Joseph teöltenék megh buzáual az eö edényeöket, es kynek kynek penzet tennék az eö sakjaban, es hogy az vtrais elest adnának nékyk, es mjnd ez szerent czelekeödenek véllek. 26. Es feöl

terheluén á megh veött elest szamarokra, onnat el indulanak. 27. Es edgyk megh nytuan az eö sakjat, hogy abrakot adná számáranak az szallason, tekinte es ime az eö penzét a sakja szajaban talala. 28. Es ez megh jelenté á teöb Attjafiajanak mondua: Visza adtak az en penzeömet, es ime az en sakomban talalam azt Es el haluan szwueök rayta el remwlének monduan ky ky mjnd fele tarsanak: Myert czelekeödté ezt az Isten mj velwnk? 29. El jutuán azert Jaakobhoz az eö Attjokhoz Chnáán feöldére, megh beszellék neky mjnd á mellyek raytok teörtentek vala monduan: 30. Oh ky kemény szokkal szologatá nékwnk az firfiu, az feöldnek Uray: es ugj tarta alita bennwnkét, mjnthá annak az feöldnek kimleöy leöttwnk volna. 31. Mondok mw eleggé neky, Igaz[ak] [---] vagjunk mw, soha kymek mw nem voltunk 32. Tizenketten vagjunk mw Attjafiak egy Attjanak fiay: edgik azok keözzwl ninczen, de az kwssebbik mais az Attjankal vagjon Chnáán feöldében. 33. Es monda nekwnk á Firfiu az feöldnek Uray: Ezen tudom megh ha igazak vadtok tw; Edgyk Attjatos fiat hadgatos itt velem, es hazatok szwksegére valo Elest vigyetek es menyetek el. 34. Es hozzatok ide az tw kwsseb eöczeteöket [---] en hozzám, kjreöl megh tudhassam hogy tw kymek nem vadtok, hanem igazak vadtok. es ezt (az it hajt) Attjatos fiat megh adom tw nektek, es az (egész) feöleönnis szabadon kereskeödhetteök. 35. Leön penigh mykoron sakjokat megh wrjtenék, ime ky kj mjnd czomolyek penzet az eö sakjaban talála: es latuan ezkeppen czomolyek penzeöket mjnd magok s' mjnd Attjok feleleömben leönek. 36. Monda mjnd ezekre néky Jaakob az eö Attjok: Gyermejkjmtwl tw engömet megh foztottatok: Joseph [---] ninczen, Simeon sinczen, Binjamintis el viszteök, mjnd ezek en ellenem vadnak. 37. Felele Reuben az eö Attjanak monduán; Az en két gyermeökjmet eöllyed megh, ha megh nem hozom eötet te néked, bizd en kezemben eötet, es én ismet vissza hozom te neked. 38. Monda erre: Nem megjen alá az en fiam tw veleteök, mert az eö battja megh holt, es eö csak egyedwl maradot: ha veszeödelme teörtennek az vton melyre tw menteök, az en vensegeömet keserwseggel vinneteök az koporsóban.

Negjuen harmadik Resz.

1. Azonban az Ehsegh suljosodik vala az feöleöön 2. Es leön mykor el fogiott volna az Eles mellyet Egyptusbol hoztanak vala, monda neky az eö Attjok: Terjetek megh vegyetek keuess Elest mj nekwnk. 3. Felele neky Jehuda monduan: Ereöss bizonsaggal bizonyta nekwnk az (ott vala Ur) firfiu, nem lattjatos kwleömben

az én orczamat hanemha az Eöczetek veleteök leszen. 4. Ha rea veszed magadat, hogj az Eöczenket velwnk el boczatod, alá megjwnk, es teneked Elest veszwnk. 5. De ha el nem boczatod alá mj sem megywnk: mert az (Ur) firfi megh mondotta mi nekwnk: nem lattjatok kwlömben az en orczamat, hanemha az Eöczeteök veleteök leszen. 6. Kyre Israel monda: Miert czelekeödteök illyen gonoszul en velem, hogy megh mondottatok annak az Urnak hogy mégh nektek Eöczeteök vagjon? Felelenek erre Kerdeözkeöduén igen kerdeözkeödik mj rollunk az az Ur, [Es] az mi szwleteswnkreöl monduan: Ele megh az tw Attjatok, vagjoné nektek Eöczeteök?, Es megh mondank, ez dolgoknak mj volta szerent: mi nem tudua tudhattuk azt hogy azt paranczollja: hozzatok alá az Eöczeteöket? 8: Es monda Jehuda Israelnek az eö Attjanak: Boczasd el az ifftat en velem, had kelljwnk feöl mennjwnk el; had ellywnk ne halljunk megh, sem mw sem te, sem az mw czeledwnk. 9. Im en kezess leszek ereötte, az en kezembeöl kiuanjad eleö, ha megh nem hozom eötet te hozzad es szined elyben nem allatom, bwneösnek tartassam eleötted minden nap[okon]. 10. Mert ha [---] így nem mulatoztunk volna, most eddigh masodszor is megh jeöhettwnk volna. 11. Monda azert Israel az eö Attjok eö nekyk: Tehat ha ugjan ennek így kelletik lenni, ezt czelekeödjteteök: Vegyeteök ez feöldnek valagatott gywmeölczebeöl szép tizta edenyteökben es vigyetek az Ur firfiu számára ajandekot, Keues Balsamimot, Keues Mezet, Teört Aromakat, Terpentinat, Diot, mandulát, 12. Penztis ket annyt vegyeteök kezeteökhöz; affeöleött az mely penzt visza hoztatok volt sakotok szajaiban, kezeteökhöz vegyetek talam feletseghetekbeöl leött annak (visza hozasa). 13. Es az tw Eöczeteöketis vigyeteök feöl, s mennyetek visza ahoz az Vr emberhez 14. Es az Ereöss Schaddaj Isten adgjon tw reatok keönyeörwleteöseget, az firfiu eleött, es boczassa el nekteök mjnd az más [---] Attiatok fiatis s' mjnd Binjanimot, mert en így (ennyi fiamtul) á mint foztatott vagjok ugjan csak foztatua vagiök. 15. Fogak azert ez firfiak azokat az ajandekokat, es két annyi penztis veönek kezeökhöz es Beniamintis melleyek veuén, feöl kelenek es alá menének Egyptusban, es megh allapodanak Joseph eleött. 16. Es megh latuan velleök Joseph Binjanimot, monda az eö hazanak gonduisseleöjenek; Vid be ezeöket az firfiakat az én hazamban, es nyuzatuan nyuzas (barmokat) es keszittess keöueön, mert velem esznek ezek az firfiak dél ebeteöt. 17. Megh czelekeöde az á firfiu mjnd az mit Joseph paranczola, es bé viue az á gonduisseleö ezeket az firfiakat á Joseph hazához. 18. De megh felemlének azok á firfiak hogy az Joseph hazához vitetének es mondanak; nyluan amaz penzert mellyet eleöszeör sakunkban haza vittwnk, azert hozatunk mj ide, hogy patuarnoskodgyek velwnk, es reank tamaduán,

magunkat rabjajua tegyen, s szamarinkat. 19. Es jaruluan az Joseph hazának gonduisseleöjehez szolanak nekj csak az hazay tajában. 20. Es mondanak: Oh Edes Uram, alá jeöuen alá jeöttwnk vala mj ez eleött ide Elest vasarlany. 21. És leön mykor (innet megh teruén) az szallason sakunkat megh nytottuk volna, ime ky ky mjnd keözzwlwnk az eö penzet sakjanak szajaban talala (mondom) az mi penzwnket kj kj annak merteke szerént, kit most kezwnkben vissza hoztunk. 22. Azon kyuwl más penztis hoztunk kezwnkben kin Elest vasarolljunk, soha nem tudjuk ky teöttte volt azt á mi penzwnket á mj sakunkban. 23. Felele az: Bekesegeh tw nektek, ne fellyeteök, Az tw Istentek es az tw Attjatoknak Istene, adta azt á kjnczet az tw sakotokban, mert az tw penzetek en kezemben jeött, es ky hoza keözikben Simeont. 24. Be uiuén azert á gonduisseleö, ez firfiakat á Joseph hazaban, vizet hozatuán, megh mosak labokat, Es szamaroknak edelt adata. 25. Eleö keszitek azokis az ajandekot, mykorra Joseph délre megh jeöne, mert már megh erteöttek vala, hogj ott ennének kenyeret, ebedet. 26. Azonban Josephis haza erkeözuen, Elejben viuek az ajandekot, kezekben az maga hazaban, es le borulanak az feöldre. 27. Es kerde eöket bekesegeökreöl, monduan: Bekéuel vagjoné az Vén Attjatok kit mondottatok vala, Elé megh? 28. Felelenek azok: Bekeuél vagjon á te szolgád á mj Attjank megh el, es feö hajtua le borulanak. 29. Azonban szeömejt emeluen megh lata az Eöczet, Binjanimt az eö Anyanak fiat, es monda: Eze á tw kwsseb Eöczetek kit nekem mondatok vala? es szola: Isten keönyeörwlljeön raytad edes fiam: 30 Siete azert Joseph mert *feleötte?* megh *indula?* keserwsege az Eöczen, es keress vala ?? es bé menuén kamorajaban [...] sira. 31. Es megh mosuan orczajat ky jeöue, magat megh uastagituan monda rakjatok le az kenyeret (es edelt). 32. Es le rakak maganak kwlöön, Imezeknekis kwlöön, az Egyptusiaknakis kyk velle esznek vala kwlöön. Mert az Egyptiusok nem ehettek edgywtt kenyeret az Sidokkal, mert ez vtalat az Egjptiusoknak. 33. Es le wlenek eö eleötte az Elseö szwleött az eö Elseö szwleöttsege szerént, es á kwsseb az eö kiczinsege szerént, es czudalkozanak ez firfiak edgyk az masikra almelkoduan. 34. Es gazdalkod[uan] [...] ky minyajanak maga szeömyele eleöl, megh teöbbite az Binjaminak valo gazdalkodasat ket annyual mjnt az teöbbjet, es juanak s' megis reszegeödének velle.

Negyuen Negyedik Resz:

I. Az utan paranczola az eö haza conduiseleöjének, monduan: Teölcz megh ez firfiak sakjokat Elessel valamenjt el uihetnek, es tegjed kjnek kynek penzét az eö sakja szajaban; 2. Es az en poharomat, amaz ewst pohart, ted az kwssebbik sakja szajaban, mjd az eö vasarlo penzeuel egyetemben Es az mjnd ez szerent czelekeödik á mjnt Joseph paranczolt vala. 3. Reggel, megh vilagosoduán, ez firfiak el boczattatanak mjnd magok s' mjnd az eö számárok. 4. Es ky menuén az varasbol, mégh nem haladtak vala igen mesze, monda Joseph az eö hazan paranczolonak: Kely fel wzd megh ez firfiakat, es el eruén eöket, mondgjad nekyk, myert fizetteteök tw gonoszt az joért? 5. Nemde ezt melybeöl az en uram iszik, es á kin (busulua) velekeödvén velekeödik, gonoszul teötteteök ez czelekeödeteökkel. 6. El eruén azert eöket, szola nekyk mjnd ez beszedeök szerent. 7. Kyk Felelének; Mjert szol az mw Vrunk illyen beszedeöket mj nekwnk? Tauol legjen az te szolgajdtul hogy mi illyen dolgot czelekeödnenk. 8. Jme Lám azt á penztis melljet á mi sakjaink szajaban találtunk volt, visza hoztuk te neked szinten Chnáán feöldebeöl, tehat hogy loptunk volna mi az te Vrad hazabol Ezwsteöt, vagi Aranyat? 9. Valakinel megh talalod azt á te szolgajd keözzwll, halljon megh es mys legywnk rabjai az mj Vrunknak. 10. Monda erre: Most ugyanis bator á tw beszedeöök szerent legjen: Valakynel megh talaltatik, az legjen én rabom, tw penigh artatlanul maradgjatok. 11. Sietenek azert es le rakak kj kj mjnd az eö sakjokat az feöldre, es megh oda ky kj mind az eö sakjat. 12 Es megh keresé az nagjobbyken el kezduén, á kwssebbjken vegeze el, es megh talaltatik á pohár az Benjamin sakjaban. 13. Es megh szakasztuan ruhajokat, fel terhelé kj kj mjnd az eö számárát, es visza terenek az varasban. 14. Es bé menuén Jehuda, s' az eö Attjafiaj á Joseph hazaban, ky megh azon helyben vala, eleötte az feöldre esenek. 15. Kjknek monda Joseph: Miczoda czelekeödet [...] ez á mit tw myuelteteök? Nem tudatoké hogy aranyuan *elaranyozza?* á dolgott ez illyen firfiú mjnt en vagiok. 16. Mire monda Jehuda: Mit mondgjunk á mj Vrunknak?, mit szolljunk es miuel igaziczuk magunkat? Isten tapaztalta vetkeöket á te szolgajdnak: Ime mw rabjaj vagjunk az mj Vrunknak mind magunk, s' mjnd az kynek kezenél az pohar talaltatot. 17. Kyre felele: Tauol legjen az en teöllem hogy en azt czelekeödném: de az firfiu kjnek kezenel talaltatott az pohár, az legjen en rabom, tw penigh mennjeteök el bekesegre az tw Attjatokhoz.

Tizenegjedik Zombati Leczke.

18. Hozza jaruluan penigh Jehuda monda: Keönjeörgeök edes Vram (enged megh) kerlek, had szolljon az te szolgad az en Vram fwlejben, mert te Parohual egjenleö vagj. 19. Az en Vram azt kerdé eö szolgajtul vagjoné nekteök Attjatok vagy Attjatok fia? 20. Es felelenk az mj Vrunknak Vagjon nekwnk vén Attjank, es vensegenek egy kws fia, kjnek az battja megh holt, es az egyedwl maradot az Anyarol, kit az eö Attja igen szeret. 21. Es mondad az te szolgajdnak hozzatok alá azt en hozzam, had vessem rea az en szeömejmet. 22. Es mondank az mj Vrunknak: Nem lehet hogy el hagyhassa ez iffju az eö Attjat, mert ha el hagjandgia az eö Attjat, megh hal amaz. 23. Es mondad az te szolgajdnak ha alá nem jeöuend az tw kwsseb eöczeteök tw veleteök ne lassatok teöbszeör az en orczamat. 24. Leön azert mjkor fel mentwnk volna; az te szolgadhoz á mj Attjankhoz es megh mondottuk volna néky ezt á mj Vrunk szauát. 25. Es szoluan az mj Attjank: Terjetek megh Vegjetek keuöss Elest mj nekwnk: 26: Mondank neky: Nem mehetwnk mw alá (kwleömben) hanemha az mj kwssebbik eöczenk my velwnk leszen, ugy alá megywnk: mert nem lehet hogy lassuk azt á firfiat, es á mj kwsseb eöczenk velwnk nem volna. 27. Es monda á te szolgad az mi Attjank mj nékwnk: Magatok tudjatok hogy (csak) ketteöt szwlt nekeöm az en feleségeöm. 28. Es kj menuén (azoknak) edgyke én teöllem mondtam: Bizonyara szaggattatuan el szaggattotot, es mjnd azulta eötet nem lathattam. 29. Ha esztis el uisziteök az en orczam eleöl, es veszeödelme teörtenik az en vensegeömet gonosz allapatban szallittjatok á koporsóban. 30. Most azert ha en az te szolgadhoz az Attjamhoz ugy megjek hogi ez iffju velem nem leszen; kynek lelke (nyluan csak) ennek Lelkéhez keötteteöt. 31 Es leszen mihelt megh lattja hogy ez iffju ninczen, (mindgarast) megh hal, es szallittjuk *ugi?* te szolgajd [---] az te szolgadnak á mj Attjanknak venseget, nagy keserwsséggel az koporsóban. 32. Mert en te szolgad ez iffjuert kezesskeöttem az én Attjamnak monduan: Ha [megh nem] hozom te neked bwneösnek tartassam az en Attjam ellen minden napokon. 33. Mostan azert kerlek had maradgjak en itt te szolgad ez iffju legeny helyet az en Vram szolgalttjara, es az iffju had menyen feöl az eö Battjaiual. 34. Mert hogy mennék en feöl az en Attjamhoz, ha az iffju velem nem volna, hanem ha csak az gonosz (nyauajat [---] akarnam) latny melly[---] talallja[---] az en Attjamat.

Negyuen Eöteödik Resz.

1. Es nem tartoztathata megh magat Joseph mjnd anny keörnywlle allok eleött, hanem feöl kialta: Mennyen ky minden ember eleöllem, es nem marada egy embeöris eleötte, mykor [...] megh ismerteté magát az eö Attjafiajaul. 2. Szauát penigh sirassal mondhattja vala: kit megh halla az Paroh (Vduara nepe) hazais. 3. Monduán Joseph az eö Attjafiainak: En vagjok az Joseph: Elé megh az Edes Attjam: Es nem felelhetének néky erre az eö Battjai mert igen el bodultak vala eleötte. 4. Monduan megis Joseph az eö Attjafiainak: Kerlek [keözeliczetek] ide hozzam, es oda [keözelituen:] monda: En vagjok az á Joseph kyt tw el adatok ide Egyptusban: 5. Es most ne busulljatok; se szeömeöteök eleöt ne tessék boszunak, hogj engeömet ide adtatok; mert Eleteöteök megh tartasara boczatott Isten ide engeömet tw eleötteteök. 6. Mert megh az Ehseghnek csak két esztendeje ez feöldeön, de megh eöt esztendeök (vadnak hatra.) kyken szantás aratas nem leszen. 7. De engeömet Isten boczatott ide tw eleötteteök, hogy maradekat tartana ez feöldeön tw nekteök; es twteöket el taplalna nagy szabaditasra. 8. Monda azert nem tw kwldeötetök engeömet ide, hanem (eö maga) az Isten, es egyszersmind Parohnakis Attjaua teött engeönmet, Vraua mjnden tellyes (Vduaranak) hazanak, es fejedelemme, mjnd egesz Egyptus feöldén. 9. Siassetek inkab es menyetek feöl az en Attjamhoz, es mondgatok megh néky: Ezt izené á te fiad Joseph Isten engeömet Vrra teött egesz Egyptus feöldén: Szaly ala hozzam ne mulass. 10 Es lakjal itt Gosen feöldeben, [lehess] keözel én hozzam, mjnd magad; es á te fiadj; s' fiadjnakis fiadj, az te Juhadj, á te tehened es valamid te neked vagjon. 11 Ime az twnneön szeömeöteök ezt jol lattja, Es ezen eöczem Binjamin szeömeys, hogj magam szajammal szolok tw nektek. 12. Es megh jelenczeteök az en Attjamnak itt Egyptusban valo minden dwczeösegeömet, es mindeneket valamit itt lattatok, es siassetek el hozzatok ide az En Attjamat. 13. Es esék az Eöcze Binjamin nyakára; s ott sira, Binjanimis sira az eö nyakán, 14 Es megh czokolgatuán minden eö Battyait. sira raytok, es ezel utan szolhatának [velle] az eö Battyai. 15. Es ez hyr megh hallaté az Paroh hazaban, kyk mondának: Josephnek Battjai ide jeöttenek: es ez keduessen esek mjnd Paroh szeömey, s' mjnd az eö szolgajnak szeömey eleött. 16. Jgy szoluán Paroh Josephnek: Mond megh az Attjad fiai: Ezt czelekeödgyétek: Terhellyeteök megh az tw szamaritokat, es induluán mennyeteök Chnaan feöldere. 17. holott vegyeteök feöl az tw Attjatokat, es tw czelediteöket, es jeöjeteök hozzám, es en tw nektek adom Egyptus feöldének jouát, es ellyeteök ez feöldnek job sirjaul. 18. Te

neked lám paranczolua vagjon: Ezt czelekeöd gjeteök vigyeteök magatoknak Egyptus feöldebeöl szekereket az tw gyermekteöket, feleségeöket, es hozzatok el az tw Attjatokat, s' *jeöuendeök*? mjnd ide. 19. Es az tw szeömeöteök ne *szanyatok*? holmi edenyiteökre ezkeöziteökre, mert esgez Egyptusnak [...] mjnden jaua tyeteök. 20. Es mjnd ez szerent czelekeödetnek az Jsrael fiay, es ada Joseph nekyk szekereket az Paroh paranczolattja szerént, es ada visza valo Elestis nekyk: 21. Á feöleött mindeniknek kwlön kwlön áda: változtato ruhazatokat; Es Binjamminnak haromszaz ewst (siclust), es öött (rendbelj) változtato ruhakat. 22 Az Attjanak penigh ezeket kwlde, Tiz szamarokat kyk Egyptusi jokkal (terhelue) voltak: es más tiz neösteny szamarokat kyk Buzat kenyeret, es (egyeb) elest vittének az Attjanak számára az utrais. Es el boczata ekkeppen az eö Attjafiait, es el menének, megh hagjuán nekyk ne versengjete az uton. 24. Es feöl menuén Egyptusbol jeöuének Chnaan feöldére Jaakobhoz az eö Attjokhoz. 25. Es megh jelentek neky monduan: Joseph megh él es eö Fejedelem esgez Egyptus feöldén, Es megh dobbana az eö szwue rayta, mert nem hiszen vala nekyk. 26 Es megh beszellék neky mjnd az Joseph szauait, mellyeket eö nekyk hajt vala, es *azonban*? megh lata az szekereketis mellyeket Joseph kwldeött vala, hogj öötet azokon keölteöztetnék es megh elede Jaakobnak az eö Attjoknak Lelke (ezeken.). 27. Es monda Israel: (Elegh az) sokis hogj Joseph az en Edes fiam Él; El megjek hogj lathassam öötet minek eleötte megh hálnék.

Negyuen hatodik Resz

1. Es feöl keluén Jsrael mindenéuel á mje neky vala jeöue Beer Seban, es ott aldozatokat aldozek Ichaknak az eö Attjanak Istenének. 2. Szola azert Isten Israelnek Eyeli latasban monduán: Jaakob, Jaakob: ky felele: jelen vagiok en: 3. Es monda: En vagyok amaz Ereöss Isten te Attjadnak Istene ne fély ala szallanj Egyptusban, mert en ott nagy nemzette teszlek tegödet. 4. En szallok Egyptusban te veled, es fel hozuan feölis hozlak, es Joseph teszi az eö kezét á te szeömejdre. 5. Fel keluén azert Jaakob Beer Sebabol, [...] feöl veuék az Israel fiay Jaakobot az eö Attjokat, [...] gyermekeöket, feleségeöket, á szekerekre, mellyeket Paroh kwldeött vala az eö keölteöztetesére: 6. Feöl ueuék minden barmokat es keresmenyeöket melljeket kerestek vala Chnaan feöldében, es menének Egyptusban Jaakob es minden magua, velle edgywt. 7. Maga fiay, es fiajnak fiay, velle edgywt, maga Leany, es fiajnak Leany, es minden eö magua méne, velle

edgjtwt Egyptusban. 18. Ezek penigh neuej az Israel fiajnak kyk Egyptusban mentenek Jaakob es az eö fiai. Jaakob Elseö szwleöttje Reuben. 9. Reuben fiai Chanok, Palú, Chezron es Carmi. 10. Simeon fiai, Jemuel, jamin, Ehod, Jachni, Zochár, es Saul Chnaan aszontul valok. 11. Leui fiai Gerson, Kehat, Merari. 12. Jehuda fiai: Er, [...] Onan, Selah, Perez, [es] Zerach, Megh hala penigh Er, es Onan Chnaán feöldeben es leönek Perez fiai, Chezron es Chamul. 13. Jsachar fiai Tolach, Phua, job, [es] Simeon; 14. Zebulon fiai Sere, Alon, es Jachliel. 15. Mind ezek Leah fiai, mellyeket szwlt Jaakobnak Padán Syriaban, ezek feöleöt Leanja Dina Fiajnak es Leanynak minden Lelkek harmincz harom. 16. Gad fiai: Ziphjon; Chami; Simi, Ezabon, Ari Arodj, es Arelj. 17. Aser fiai Jimnah, Jsuah, Jsui, Beryah es ezeknek hugok Serach, Beriach fiai Cheuer, es Malchjel. 18. Ezek Zilpha fiai mellyet adott vala Laban Leahnak az eö Leanyanak, es szwle ezeket Jaakobnak tizenhat lelkeöket 19. Rachelnek Jaakob felesegenek fiai, Joseph es Binjamin. 20. Es szwletenek Josephnek Egyptus feöldében, kyket szwle néky Asenát; Potipherach On fejedelmének Leanja Menasse es Ephraim. 21. Binjamin fiai. Belach, Becher, Asbal, Gerah, Naachman, Achi, Ros, Mupim, Chupim, es Ardé. 22. Ezek Rachel fiai, kyket szwle Jaakobnak, mindenestwl tizen negy Lalkeök 23. Dan fiai Chusim,; 24. Naphtali fiai Jachziel, Gumi, jezer es Silem. 25. Ezek Bilha fiai, mellyet adott volt Laban Rachelnek az eö Leanyanak, es szwle mjnd ez hét Lelkeöket Jaakobnak. 26. Minden Lelkek kyk Jaakobbal Egyptusban mentének, kyk az eö agyekabol szarmaztak, az Jaakob fiajnak feleségeöktwl el valua, mindenestwl hatuan hat Lelkek. 27. Az Joseph fiai[nak] penigh kyk eö neky Egyptusban szwletenek két Lelkeök, mindenestwl eppen az Jaakob hazaban valo Lelkeök kyk Egyptusban mentenek Hetuen. 28. Jehudat penigh azonban eleötte el boczata Josephez, hogy eleötte megh szeömlélné Gosent, es igj jutának Gosen feöldere. 29. Es be foga Joseph maga szekereben, es feöl mene Israel az eö Attja eleyben Gosenben; es megh latuan eötet nyakara borula, es az eö nyakan sokaigh sira. 30. Es monda Israel Josephnek: Halljak megh bator immár, minek vtanna lathattam az te orcza, hogy te megh Elsz. 31. Monda Joseph az eö Battjainak es az eö Attja hazának: Feöl megyek es megh jelenteöm Parohnak, ezt monduan nekj: Az en Attjamfiai, es Edes Attjamnak haza kyk Chnaan feölden voltanak én hozzám jeötenek. 32. Es azok á firfiak Juh[---] pasztorok, mert morha tarto emberek voltak, es Juhokat, teheneöket, mjnd á mjek vagion el hoztak. [33.] Leszen azert ha twteöket Paroh feöl hyuat es Kerdj, mi dolgosok vadatok: 34. Mondgyatok azt: Barom tarto emberek voltak az te szolgaid mjnd iffjusagunktul fogua, [---] mostanaigh, s' mjnd mj magunk,

s' mjnd az mi Attjaink azokaert had telepedgywnk Gosen feöldre, mert vtálát az Egyiptusiaknal minden Juh pasztor.

Negyuen hetedik Resz.

1. Bemene azert Joseph es megh jelente Parohnak monduan: Az en Attjam es Attjamfiai mjnd Juhokkal Teheneökkal, seöt mindenestwl valamj nekyk vagjon ide jeöttek Chnaan feöldereöl, es ime eök Gosen feölden vadnak. 2. Seöt az allyasaban eötet Attjafiai keözzwl mellé veuén, allatta eöket Paroh elejben. 3. Es monda Paroh az eö Attjafijának: Mi dolgosok vadtok tw? Felelének azok Parohnak: Juh pasztorok az te szolgaid: mjnd magunk s' mjnd az mi Attjaink. 4. Affeöleött mondanak Parohnak: Czak laknj jeöttwnk ez feöldre, mert ninczen legelteteö Elseö Juhajknak mely vagjon az te szolgaidnak, mert igen suljos az Ehsegh Chnaan feöldében, most azert kerwnk had lakhassunk te szolgajd Gosen feöldében. 5. Monda Paroh Josephnak: Az te Attjad es Attjadfiai te hozzad jeöttenek. 6 Egyptus feölde mjnd te eleötted vagjon, az feöldnek legh jouára telepiczed az te Attjadat es Attjadfiai, lakjanak (bator) Gosen feöldében, es ha tudod hogy hasznos firiai vadnak keözeöttek ted gonduisseleöje az en barmajmon. 7. Es bé hoza Joseph Jaakobot az eö Attjatis [---] es allapítá Paroh elejben; es megh alda Jaakob [az] Paroht. 8. Es szola Paroh Jaakobnak Meny nap-jaj az te Eleted esztendejnek 9 Es felele Jaakob Parohnak. Az en szarandoksagom napjajnak esztendej [---] szaz es harmincz esztendeök, Keuesek es gonoszok voltak az en eitem napjajnak esztendej, el sem értek az én Attjaimnak szamos esztendejeöket, mellyeken eltek az eö szarandoksagoknak napjajban. 10. Es aldassal (buczuzuan) Jaakob [Parohtul] kj mene Paroh eleöl. 11 Es megh telepite Joseph az eö Attjat es Attjafiajt, aduan eöreökseget nekyk Egyptus feöldében, az feöldnek jauabol Raamses feöldét mjnt Paroh paranczolta vala. 12. Es taplala Joseph az eö Attjat es Attjafiai, es az eö Attjanak telljes hazát kenyerral, az egész czelednek száma szerent. 13. Nem vala penigh már kenyér az egész feöldeön; mert felette igen suljos vala az Ehsegh, es el badgjada, Egyptus feölde s' mjnd Chnaan feölde az nagy Ehsegh mjat. 14. Es be szede Joseph minden Ezwsteöt valamely talaltatik egész Egyptus feöldén s' mjnd Chnaan feöldén, á (buza) vasarlason, mellyet azok vasarolnak vesznek vala, es be takarita Joseph mjnd az Ezwsteöt az Paroh hazaban. 15. El fogyuan azert az Ezwst mjnd Egyptus feöldén s' mjnd Chnaan feöldén, mene mjnd Egesz Egyptus Josephez monduan: Adgy kenyeret

mj nekwnk: Myre hacz megh halnunk így eleőttem, mert már ninczen penzwnk 16. Es felele Joseph: Hozzatok ide barmajtokat, es adok nekteök barmotokért ha penzeteök ninczen. 17. El hozak azert Josephez az eö barmokat, es ada Joseph kenyeret nékyk az eö Louokert, Juh barmokert, Tehen barmokert, szamarokert, es legeltete kenjerrel eöket minden barmokert abban az esztendeöben. 18. El teluén az az esztendeö, jeöüének eö hozzaja masod esztendeöben; es mondanak nekj: Nem titkolhattjuk el az mi Vrunktul, hogy már penzwnk tellyesseggel el fogiot, minden barom marhankis az mj Vrunknál vagjon, nem maradot semmink az mj Vrunk eleöt hanem csak puzta testwnk, es á mi feöldwnk. 19. Mjert halunk megh szeömeöd lattára, mjnd magunk, s' mjnd ez egesz feöldeön (lakok) vegy megh inkab mjnd magunkat es feöldwnket kenyerrel, es legjwnk mjnd magunk es feöldwnk Paroh saját jobbagy; rabjai es adgy vetnj valo magotis hogy ellywnk s' megh ne halljunk es ez feöld puztan ne maradjon. 20. Megh veué azert Joseph Egjptusnak minden feöldet Paroh számára, mert el adak az Egyptusiak ky kj mind saiat mezejét, holot igen suljos vala az Ehsegh es leön az feöld Parohé. 21 Es az egesz orszagh nepét (czereleskeppen) mjnd más városokban költoztete, Egyptusnak edgik határatul fogua mjnd más hataraigh. 22. Czak szinten az Papok (baratok) feöldejt nem véue megh, mert az papoknak Parohtul, bizonyos praebenda rendeltetuén, eök az eö praebendajokat eöttek, mellyet Paroh nekyk [adatot], es ez okon nem adtak el az eö feöldeöket. 23. Szola azert Joseph az Népnék: Jme én megh veöttelek ez may napon; mjnd magatokat, s' mjnd feöldeteöket Parohnak Ihon nekteök magotis adatok es vesseteök bé ez feöldet: 24. [De így] azert hogy annak termesebeöl Eöteöd reszt adgjak Parohnak, es az negy resze magatoké legjen, mjnd az mezeönek (ujolagh) bé uetesére, s' mjnd eledeleöteökre, magatoknak, s valakyk hazatoknál lesznek es apro gjermehtiknek eledeleökre. 25. Kyre felelének. Te adtad megh uyolagh az mj Eletwnket, csak talalljunk kedzet az mj Vrunk szeömej eleöt, mj Parohnak eöreökeöss jobbagj leszwnk. 26 Es ezt ugjan teöruenjwl szába Joseph mjnd ez may napigh Egyptus feöldeben, hogy Eöteöde mindennek Parohe, csak szinten az papok feölde hogy nem leön Parohé. 27. Es megh telepeödek Israel Egyptus feöldeben az Gosen feöldén, es megh eöreökségeswluén ott el szaporodának es igen megh sokasodanak. 28. Ele penigh Jaakob Egyptus feöldeben tizenhet esztendeöket, es leönnek az Jaakob napjai Eletenek esztendey, szaz es negyuen het esztendeök. 29. El keözelituen azert Israelnek halalára valo napjai, hjuatá az eö fiat Josephet es monda neky: Kerlek ha [---] en keduet talaltam az te szeömejd eleöt, tegyed most az te kezeidet az en agyekom alá, es czelekedgjel velem oly

kegyessegeöt es igassagot, hogy ne temess kerlek engeömet el itt Egyptusban. 30. Had fekwdgyem edgywtt en [kerlek] az en Attjaimnál, es feöl ueuen engeömet Egyptusbol temess engeömet az eö koporsojokban, kyre felele. En az te beszedeöd szerent czelekeödeöm. 31 Monduan megis: Eskwdgjel megh tehat (ezen) nekeöm, es megh eskwuek néky. Es fejet hayta Israel az agj [---] fejére.

Negyuen nyolczadik Resz.

1. Leön penigh ez dolgok utan, megh mondak Josephnek: Jme az te Attjad betegh: Ky maga mellé veué ket fajt [---] Menasset es Ephrajmot. 2. Viszont, Jaakobnakis megh jelentek monduan: Jme az te fiad Joseph jeö te hozzad, es megh vastagituán magat Israel fel wle az agyban. 3. Es monda Jaakob Josephnek: Az Ereöss Schaddaj Isten megh jelent ennekeöm Luzban Chnaan feöldében es megh aldott engeömet 4. Ezt monduan nekeöm: Jme én megh szaporitlak es megh sokasitlak tegeödet, es nepeknek gywlekeözetjué teszlek tegeödet, es adtam ezt az feöldet az te mágodnak te utannad, eöreökke valo birodalmul. 5. Mostan ezek az te ket fiadj kyk te neked, Egyptus feöldében szwlettenek, migh en te hozzad jeöttem Egyptusban, Enymek ezek Ephraim es Menasse, mjnt Reuben es Simeon ollyanak lesznek énnekeöm. 6. Az te nemzesid kyket azok utan nemzettél; tjeid legyenek; es Attjok fiainak neuére hyuassanak az eö eöreöksegekben. 7. En penigh mjkor Padanbol jeönék megh hala eleöttem Rachel Chnáán feöldében az utban, csak mjnt [---] futamatnj feöldeön hogy Ephratában mennenk, es ot temettem eötet az utban, ez penigh az Ephrát, ky Betlachim. 8. Latuan penigh Israel az Joseph fiait monda: Kiczodak ezek? 9 Monda Joseph az eö Attjanak: En fiaim ezek kyket adott Isten ennekeöm ez helyben, kyre felele: hozd ide kérlek hozzam [---] had algjam megh eöket. 10. Az Israel szeömey penigh megh nehezeöttek vala az Venseghtwl, es nem lathat vala jól, Es hozza keözelituen eöket, megh czokola eöket es megh eölelgete eöket. 11. Es monda Israel Josephnek: Azt sem remenleöttem soha hogy az te orczaadat lathassam, es ime megh adta latnom az Vristen nekeöm az te magodatis. 12 Es ky hozuan Joseph eöket az eö terdey keözzwl, le borula orczaiaual az feölde. 13. Es foguan Joseph mjnd ketteött, Ephrajmot jobrol [---] Israelnek ballja feleöl, es Menasset Balrol Israelnek jobja feleöl, keözel allata hozza eöket. 14. Es ky nyuituan job kezét Israel teue az Ephraim fejére maga az vala kwsseb, Es bal kezét Menasse fejére, szantszandekkal uiseluén igy kezeit noha menasse vala elseö

szszwleött 15. Megh alda azert Josephet es mondá: Az az Isten kynek szine eleöt jartanak az en Attjaim Abraham es Jzchak; Az az Isten kj pasztorlot engeömet mjolta vagjok, mjnd ez mai napigh. 16. Az Angjal á ky mentet engeömet minden gonoztul, algya megh ez iffjakat, es neueztessek az én neuem eö raytok, es az en Attjaimnak Abrahamnak es Ichaknak neueök, es szaporodgianak nagy sokasaggá az feöldeön. 17. Megh latá azonban Joseph hogy az Attja teötte volna job kezet az Ephraim fejére es megh foguan az Atja kezét el akara vinni azt Ephraim fejereöl az Menasse fejére 18. Ezt monduan Joseph az eö Attjanak: Nem ugy Edes Attjam: Mert ez az Elseö szwleöt tegjed az te job kezedet ennek fejére. 19 [---] nem akará az eö Attja monduan: Jol tudom Edes fiam, jól tudom, Ez is nép leszen, es ezis nadgja neukeödik: de bizonyara az eö kissebbik eöcze, nagjobbá leszen eö nallanál, es az eö [magua] telljessege leszen az nemzetsegeknek. 20 Es megh alda eöket azon az napon monduán: Te benned algya Israel egymást monduan: Tegjen Isten ollyanna tegeödöt, mjnt Ephraimot es mint Menasset: 21 Es monda Israel Josephnek: Ime en megh halok es az Isten tw veleteök leszen, es visza viszen twteöket az tw Attjaitoknak feöldére. 22. En penigh adtam te neked egy részt az te Atjadfiay feöleött; mellyet [---] veöttem az Emorrhaeusok kezebeöl kardommal es kezeyemmel.

Negjuen kjlenczedik Resz.

1. Eleö hiuatuan penigh Jaakob az eö fiait monda: Gywlllyeteök eleö, es megh jelenteöm tw nekteök, mj k eöuetkeözzenek reatok az vtolso napokban. 2. Gywlllyetek eöszie es halljatok megh oh Jaakob fiay: halgassatok mondom Israel az tw Attjatokat. 3. Reuben te en Elseö szwleöttem, es az en ereömnek [---] elseö kezdeti, nagjob meltosagra es nagjob hatalomra (leöt volna utad.) 4. De mjuel haylando voltal mjnt az viz, azert nem mehecz meltosagra, mert te rea mentel az te Attjad agjara, akkor illetlenseget czelekedtel, az utan én leplem az nem leött. 5. Simeon s Leuj (edgyes) Atjafiak, praedalt ezkeözeök az eö hazokban. 6. Az eö titkokban ne menyen az en lellem, es gjwlekeözetekben ne edgyeswlljeön az en dwczeösegem, mert eök busultukban (Vr embert) megh eöltek, es (kemeny) akarattjokkal varast feöl fordítottak. 7. Atkozot az eö haragjok mert szeömtelen, es busonkodasok mert igen kemeny, el ozlatom eöket Jaakobban; es el szelezteöm eöket Israelben. 8. Jehuda te oly vagy, kyreöl jo vallast teszneök az [tennen] Attjadfiay, azert hogy az te kezed ellensegednek

nyakan leszenes megh hajolnak teneked az te Attjadnak fiay. 9. Mint orozlan keölyeök az Jehuda, csak most jeöttel [---] feöl az praedarol, le terdeplet ugy fekszik mjnt orozlan, vagj mjnt [czoda] neösteny orozlany ky keöltj feöl eöket? 10. Nem szakad ky az (kylalj) palcza Jehudabol, sem az teörueny szabo az eö labay keözzwl, mykor oztan el jeö á Siloh, ky az nepeknek megh vallaloja leszen. 11. (Bizuast akkor) az szeöleö teöheöz keöti szamarát, es az [---] valasztot feö szeöleö veszejehez az eö neösteny szamarának fiat; [szabad?] borban moshattja ruhajat, es az (fekete) szeöleö véreben palastjat. 12. Peczenyeseök lesznek szeömey az bortul, es fejérek fogay az teytwl. 13. Zebulun az tenger ky fogo helyen lakyk: es eö az hajoknak oltalma leszen, [---] határa szinte Zidonigh. 14. Jsachar czontoss számár, egyenleö ketteös tereh keözeött fekwueö: 15 Latta hogy jo az nyugodalom, [---] az feöldis mely gyeönyeörwsegeös, es haytotta vallát tereh hordozasra, es leött adozassal szolgáló. 16. Djan itelj az eö népet, mjnt egy az Israel agazati keözzwl. 17. Leszen Dan mjnt az uton valo kjgio, es az Eösuenben valo Corastis (nyl modra repwleö kigio) ky ugy marja az lonak sarkát, hanjatta esik az louaglo rolla. 18. Az te szabaditasodat varom Vristen 19. Gadot az czatak czatazzak es eöis czatázik [alatonban]. 20. Asernek keöuer leszen kenyere es eö ad gyeönjeörwseget az kjralynak. 21 Naphtali, mjnt az el boczatot szaruás [---] Ekes szokot ad. 22. Szaporodo fiu Joseph, szaporodo fiu, czudajara futnak az Leanyik az keritesen 23. Megh kesergetik igen eötet, megh leöueöldeözek, es az leöueöldező mesterek ellenkeözenek velle. 24. Megh terite nagy ereöben az eö ijét, es megh vastagita az eö kezének karjat: amaz Jakob Ereöss [Istenenek] keze altal, honnat nagy pasztorra es Israelnek Atja leöt. 25. Az te Atjadnak ereöss Istenetwl, kj tegeödet segiteöt, es amaz Schaddaj (Istentwl) kj tegeödeöt megh aldöt, mjnd onnat fellywl az Egekbeöl valo aldasokkal, mjnd innét alol az melysegekbeöl származo aldasikkal, tudnillik (tejes) emleökkal es (szaporodo) mehek aldasual. 26. Az te Atjadnak aldasi ereösbeök [---] voltak az en [szwlejmnek] aldasinál; mert ezek mjnd ez vilagh hegjeinek hataraigh tartnak, es lesznek az Joseph fején, es az eö Attjafiajtul kwleön valtnak feje tetejen. 27. Benjamin csak ragadozo Farkas, reggel megh eszi á mit kaphat, es estuére praeda nyereseggel oztoszik. 28. Mind ezek Israelnek tizen két agazati: Ez is á myket szolot nekyk az eö Attjok, es megh alda eöket; kit kit [kwleön kwleön] az [eö] tulajdon aldasual alduán megh: 29. Es megh paranczola nekyk monduan: Ime en az en nepemhez takarittatom, temesseteök engeömet az en Attjaimhoz az Barlangban mely vagjon Chitteus Ephron mezejeben. 30. Mondom amaz paros Barlangban mely vagjon az Mezeöben Mamre ellenében. Chnaan

feöldeben, mely mezeött veött Abraham az Chitteus Ephrontul temeteöhelynek eöreöksegl. 31. Oda temettek Abrahamot, oda temettek Saratis az eö feleséget: Oda temettek Ichakot, es Ribchat az eö feleséget: Enis oda temettem Leaht: 32. Veteteött penigh ez az Mezeö mjnd az rayta valo Barlangal az Chet faitul. 33. El uegezuen penigh Jaakob fiajnak (ekkeppen) paranczolasat, eözue teuen labait az agyban ky mulek, es takarittatik az eö nepehez. 34. Joseph penigh ottan Attjanak orcাজার boruluan, sira rayta, es megh czokolgata eötet.

Eötuenedik Resz.

1. Es paranczola Joseph maga szolgay Oruosoknak hogy megh kennek az eö Attjat (draga) kenettel, es megh kenék az Oruos (Doctorok) Israelt. 2. Es telének azon negjuen napok, mert anny napoknak kell telnj [---] á kyk draga kenettel megh kenetnek, es siratak eötet az Egyptiusok hetuen napokigh. [3.] El teluen penigh az eö siratasanak napjai, szola Joseph az Paroh vduara nepének monduan: Kerlek ha keduet talaltam az tw szeömeöteök eleött, szollyatok az Paroh hallasara ezkeppen. 4 Az En Edes Attjam megh eskwteött engeömet monduan: Ime en megh halok az en koporsomban mellyet astam magamnak Chnaan feöldeben oda temetess engeömet, most azokaert keönyeöörgeök had vigyem feöl [el] temetuen az en Edes Attjamat, ismet visza jeöueök. 5. Kyre felele Paroh. Meny fel temesd el az te Attjadat, á mjnt megh eskwteteteött tegeödet. 6. Feöl mene azert [---] Joseph hogy Attjat el temetné, es feöl menének eö välle Parohnak minden szolgay, Vduaranak venej es az Egyptus orszaganak minden veney. 7. Josephnek egesz haza (Vduara) Attjafiay es az eö Attjok haza. czak gyermekeöket Juhokat, teheneöket hagjak Gosen feöldeben. 8. [---] menenek feöl velle sok szekerek, louagokis es leön [ugian] igen nagy tabor. 9 Es jutuan az Atad tire, mely az Jordanon tul vagjon, megh siratak ott feöleötte igen nagy es nehez sirassal, es czinala ott az Attjanak gyazlo siralmat hét egesz napokon. 10. Es latuan az feöldnek lakoy Chnaaneusok, azt á gyaszlo siralmat az Atadnak teriben, mondanak: Mely nagy siralmas gyaszok ez az Egyptiusoknak: es azert neuezek [---] azt az helt Egyptiusok gyaszanak mely az Jordanon tul vagjon. 11. Es czelekeödenek velle az eö fiay á mjnt nekyk megh vala paranczolu. 12. Mert el uiuek eötet az eö fiay Chnaan feöldeben, es el temeték eötet á mezeönek ketteöss Barlangjaban, melly mezeöt veöt vala Abraham temeteö eöreökseghnek, az Chitteus Ephrontul Mamre elleneben. 13. Es megh tére Joseph Egyptusban,

maga es minden Attjafiay, es mindazok valakyk feöl mentenek vala velle az eö Attjanak temetesere, az utan hogy el temettek vala az eö Attjat. 14. Es mykor lattak volna az Joseph Attjafiay hogy megh holt volna az eö Attjok, mondanak: Vay s' talam immar gjwleölnj fogh minket Joseph, es fizetuén megh fizet mjnd az gonoszert á mellyeket mj eö velle czelekeödwnk. 15. Paranczolattal kwldenek azért Josephhez monduan: Az te Attjad megh paranczolta mj nekwnk halala eleött monduan: 16 Ekkeppen szolljatok Josephnek (en neuemel) Kerlek botsasd megh az te Attjadiajnak ellened valo bwneöket es vetkeöket, mert nyluan vagjon hogy gonoszul czelekeödtenek te veled, de mostan kerlek boczasd megh az te Attjad Istenének szolgajnak vétkeöket, Es sira Joseph mykor néky ezeket mondanak. 17. Es felele Joseph eö nekyk: Ne fellyeteök mjnem Isten helyet voltam en. 18 Mert noha tw gonosz szandekkal voltatok en ream, az Isten jora fordította azt. hogy czelekedné azt á mit ez may nap mutat, tudniillik hogy Eletben marasztana enny sok nepeket. 19. Most azert ne fellyeteök mert en el taplallak twteöket es az tw czeledjteöket, es megh vigasztaluan eöket szwueök szerent szola eö nekyk. 20 Es megh tere Joseph Egyptusban, eö maga es az eö Attjanak haza, es ele Joseph szaz tiz esztendeöket. 21 Es lata Joseph Ephraimnak harmad izen valo Vnokait az Machir fiays ky Minasse fia vala szwlenek az Joseph terdére. 22. Monda penigh Joseph az eö Battjainak: En megh halok, es az Isten twteöket megh latogatuan megh latogat, es feöl uiszeön twteöket erreöl az feöldreöl, arra az feöldre mellyert megh eskwtt Abrahamnak Jzchaknak es Jaakobnak. 23. Es megh eskwteté Joseph az Israel fiait monduan: Megh latogatuan megh latogat twteöket az Vristen, es feöl uigyeteök innnet az en tetemjmet. 24 Es megh hala Joseph szaz tiz esztendeös koraban, Es megh ken[nék] (draga kenettel) [...] teuék koporsóban eötet Egyptusban.

MOSCHES MASODIK keönyvének

Elseö Része

1 Ezek [penigh] az Israel fiajnak neuek kyk Egyptusban mentenek: Jaakobbal edgywtt ([---] fiay felesegestwl) czeledestwl be menuén: 2. Reuben, Simeon, Leui, Jehuda. 3. Isachar, Zebulun, Benjamin. 4 Dan, Naphtali, Gad, Aser, 5: Valanak penigh mindenestwl az Jaakob agyekabol szarmazott Lelkek: Hetuen Lelkek es Joseph [---] Egyptusban vala. 6. Megh halanak penigh Joseph es minden Attjafiay, es akkori egy nyom nemzetsegh mindenestwl. 7. De azon-

ban az Israel fiay szaporodának es ugjan nywseguén sokasodának es felette igen igen megh ereösseödeőnek, el annyra hogy az feöld bé telnék eő vellek eppen: 8. Kele penigh uy kyalry Egyptusban ky nemis tudgia vala Josephet. 9. Es monda ez az eő nepének: Jme az Israel fiainak népe sok es ereősebb minallunknál. 10. Jertek okoskodgjunk ellene ne sokasodhassek, hogy ha mykor hadunk keőuetkeöznek, eökis az mi ellensegwnkheöz aduán magokat, ellenwnk hadakozuan csak feöl megjen ez feöldreöl: 11. Vetének azért reajok ado szedeő pallerokat, kjk nyomorgatnak eőket tereh hordozassal, es eppitenenek kincz tarto hazakat parohnak Pythomt es Ráámsest. 12. De mentwl inkab nyomorgattjak vala eőket, azok annal inkab sokasodnak es inkab terjeszkeödnek vala, el annyra ugjan megh iszonyodanak az Israel fiay eleött. 13. Szolgaltattjak vala azért az Egyptusok az Israel fiait nagy kemenséggel. 14. Seött ugjan megh kesergetik az eő eleteőket az Ereöss rabota munkakkal, [---] sár czinalassal, tegla vetessel, es minden mezej munkáual, es minden egyeb szolgálatokkal mellyekkel kegyetlenwl szolgaltattjak vala eőket. 15. Es monda az Egyptus kirallja egykor az [---] sido aszonyok Babajnak: Kyknek edgyknek neue Siphra, az másiknak neue Púah. 16. Ezt monduan: Mykor szwltetiteők az sido aszonyokat, es lattjatok az keőveön wlteőkben, ha az fiu leszen mindgjarast megh eöllýeteők, ha leany leszen életben hadgyatok. 17. Es felek az Babak az Istent, s' nem czelekeődek azt á mit nekyk az Egyptusnak kirallja mondott vala, es ily életben hagjak az fiu magzatokatis. 18. Hiyata azért az Egyptusnak kirallia az Babakat, es monda nékyk. Myert czelekeődteteők ez dolgott, hogy életben marasztottatok az fiu magzatokat? 19. Mondanak az Babak Parohnak: Mert nem olyanok az sido aszonyok mjnt az Egyptusi aszonyok mert eők sokkal vastagbak, minek eleötte hozzajok [mehetenek] [az Babak] már azok addigh szwlnek. 20. Es jól czelekeődik Isten az Babakkal mert az nep azonban megh sokasodik es igen megh ereösseődik. 21. Es leön myuel ez Babak felék az Vristent: az Vristenis (meltosagos) hazat czinala nekyk. 22. Megh paranczola azért Paroh minden nepének monduán: Minden fiu magzatott az vízben vesseteők, Es minden Leanzott életben maraszatok.

Masodik Resz.

1. Azonban [---] el mene egy Leui hazabol valo firfiu es el uéue az Leui Leanjat. 2. Es fogada az aszony es fiat szwle, es latuán hogy jo (gyermek) volna, el reyté azt három holnapigh. 3. Es mykor touab nem rejtegethetné, veön az számára

egy nadbol (czinalt) ladaczkat, melljet enyuel s fenyöo viaszal bé kenuén, beleje helyhezteté az gyermeökeöt, es [---] teue azt az swrw nadasban az foljo viz partjan. 4. Es ott all vala tauol az eö Nenyé, hogy tudhatná mjnt lenne annak dolga. 5. Azonban alá jeöue az Paroh Leanja, hogy az foljo vizben firednék; es az eö Leany setalnak vala az víz parton, es latuan az ladaczkat az swrw nad keözeött, kwlde szolgálajat es feöl ue[te] azt. 6 Es feöl nytuan megh latá az gyermeket, es ime az iffu sir vala, es szanakoduan rayta monda, az sidok gyirmeöky keözzwl valo ez. 7. Es monda az Nenje az Paroh Leanyanak: El menyeké hogy hyak te neked egy szoptatos aszont az Sido aszonyok keözzwl, hogy szoptassa te neked ezt á gyermekeöt 8. Es felele annak az Paroh Leanja: Menyél. Es el mene azert á Leany, es el hiua az gyermeknek Anyat. 9. Kinek monda az Paroh Leanja: Vid el [ezt az] gyermeket, es szoptassad eötet én számomra, es én megh fizetem az te bereödöt: Es feöl ueué az aszony á gyermekeöt, es szoptatá (neuelé) eötet. 10. [Feöl] neuékeödek azert az gyermek, es be uiue eötet az Paroh Leanyához, es leön annak (fogadot) fia, es hjuata annak neuét Moschesnek, mert ugy mond, az vízbeöl vontam eötet kj. 11 Es leön azokban az napokban: Nadgja neuékeöd[uén] Mosches, kj mene az eö Attjafajhoz hogy latná az eö rabotajokat; holott lata egy Egjptusi firfiat [kj] ver [vala] edgj Sidot az eö Attjafaj keözzwl. 12 Es idestoua szeömleruén mykor egy embert sem latná, megh eöle az Egyptiust es el reyte ott az feöuenben. 13. Es mikor masodnaponnis ky ment volna, ime ket Sido firfiak veszekeödnek vala: [---] es monda az gonozbiknak: mjert vereöd az te felebaratodat? 14. Felele az: Kiczoda teöt tegeödöt fejedelem emberre vagy biroua mj raytunk? Valljons [---] te nem az én megh eöleseömre mondodé ezt, mjkeppen hogy teghnap megh eöled amaz Egyptiust? Es megh felemlek Mosches monduán: nyluan ky tudatott az á dologh. 15. Es megh halla Paroh ezt á szót, es keresé [---] Mosechest hogy megh eöletné: El futa azert Mosches Paroh eleött, es lakek Midjan feöldében, Es le wle egy kút mellett. 16. Vala penigh az Midjan papi fejedelmenek hét Leanja, kyk oda jeöuen es vizet meruén megh teöltik az iuo valukat, hogy megh itatnak az eö Attjok juhait. 17. Azonban el jutuan az pasztorok, el kergetik onnat eöket: De Mosches mellettek tamaduán, megh segite eöket, es megh itatá azoknak juhokat. 18. Kjk mjkor Reüuelhez az eö Attjokhoz mentek volna, monda az nekyk: Mikeppen jeöhetteteök má megh illy hamarsaggal? 19. Kyk felelének: Egy Egyptusi ember mente megh minket az pasztorok kezebeöl, de megh vizet merituén meriteis nekwnk, es megh itatá az juhokat 20. Kj monda az eö Leanynak: houa leön az az ember? Mjert hadtatok el azt az embert? hyatok ide eötet had egyek kenyeret [---] 21. Tetzek azert Moschesnek

hogy laknek annál az embernél, ky Zyporat az eö Leanyat adá Moschesnek 22. Es á fiat szwle, s hjua annak neuét Gersomnak monduan Mert jeöueuény voltam én az idegen feöldeön. 23. Es leön azokban az sok napokban hogy meghalna az Egyptusnak kyrallja, fel fohazkodának az Israel fiai az szolgálat mjat, es feölis kiáltának, es feöl méne az eö kiáltások az Istenhez az (nagy) szolgálat mjat. 24. Megh halla azért az Isten az eö fohazkodásokat, es megh emlekeözök az Vristen Abrahammal Ichakkal, Jaakobbal keöteöt frigyereöl. 25. Megh tekinté [---] Isten az Israel fiait, Es jól megh tuda az Isten (minden allapattjokat.)

Harmadik Resze.

1. Azonban Mosche, eorizi vala Jethronak az eö Ipának az Midján papi fejedelmenek juhait: Es viue az juhokat [---] az puta háta meöge, es juta az Isten hegyere Chorebre: 2. Holott megh jelenek neky az Urnak Angjala [---] twz langban az czipke bokorbol. [Mert] ime az Czipke bokor á twzben egh vala, de az czipke nem emeszteödik vala megh. 3. Es monda Mosches: Oda terek én most, es megh nyzem ez nagy czuda látást, myert nem [emezteödik] megh ez á czipke. 4. Es latuán az Ur hogy oda [---] tert volna [njzni]: szolita Isten eötet az czipke bokorbol monduan: Mosche, Mosche, ki felele, Imhol vagiok en. 5. Es monda: Ne keözelitcz szinte eddigh: [---] Vond le sarudat az te labadbol, mer [az] a hely á kin te allasz szent feöld az. 6. Es megis monda: En vagiok az te Atjajdnak Istuene: Abrahamnak Istene: Jzchaknak Istene: es Jaakobnak Istene: es el reyte orczajat Mosches mert fél vala njzni az Istenre. 7. Megis monda az Ur: Latuan megh lattam az en nepemnek nyomorusagát mely Egyptusban vagjon, es az eö kiáltásokat megh hallottam az eö sarczoltatojok mjat; es en jól tudom mjnd az eö banattjokat. 8. Azertis szállottam le, hogy megh szabadiczam eöket az Egyptusok kezebeöl, es hogy feöl vigyem eöket erreöl az feöldreöl, amaz jo es tagás feöldre, amaz tejel mezzel folyo feöldre az Chnaanaeusoknak, Chittaeusoknak: Amorrhaeusoknak, Parizaeusoknak, Chiueusoknak, Jebuseusoknak helyekre. 9. Most azért mjuel az Israel fiajnak kiáltások így eleömben jeöttek, es megh lattam az nyomorgatást mellyel az Egyptusok nyomorgattjak eöket 10. (Mondom) mostan jersze s' im el kwldlek tegeödet Parohoz, hogy kj hozzád az en nepemet az Israel fiait Egyptusbol. 11. Monda (erre) Mosches az Istennek: kiczoda vagyok en hogy Parohoz mennek? Es hogy [megh] ky hozzáam az Israel fiait Egyptusbol? 12. Felele az Isten: Mert en te veled leszek: Es ez arra valo jeled, hogy

en [kwldeöttelek] tegeödet, mykor ky hozod az nepet Egyptusbol, szolgaltok (tizteölettel) az Istennek ezen az hegyen. 13. Monda Mosches az Istennek: Ime en el menuen az Israel fiaihoz ha azt mondom nekyk: Az tw Attjaitoknak Istene [kwldeöt] engeömet tw hozzatok, es azt mondgyak nekeöm: Mi annak neue, mit mondgyak erre nekyk? 14. Es monda az Isten Moschesnek: Leszek á kj Leszek, Es monda: Ezt mondgyad az Israel fiai, az Ehje kwldeöt engeömet tw hozzatok 15 Es monda megis az Isten Moschesnek. Ezt mondgyad az Israel fiai: Amaz (Adonaj) áz tw Attjaitoknak Ereöss Istene, Abrahamnak Istene, Iczhaknak Istene, es Jaakobnak Istene: kwldeött engeömet tw hozzatok, ez eöreökke az en Neuem, es ez az en emlekeözeteöm, nemzetseghreöl nemzetseghre. 16. Menyel azert es gywiciz eöszue az Israel venejt, es ezt mondgyad nekyk: Amaz Ur (Adonaj) Istensegh az tw Atjaitoknak Istene; jelent megh ennekeöm, az Abrahamnak [---] Ichaknak, es Jaakobnak Istene, ezt monduan en nekeöm; Megh latogatuan, megh latogattalak twteöket, es mind az [mit] czelekeödnek [---] veleteök Egyptusban. 17. Es ezt mondottam: Feöl uiszlek en twteöket az Egyptusok nyomorgatasa alol, az Chnaáneusoknak, Chitteusoknak, Perizaeusoknak, Chiueusoknak, es Jebuseusoknak feöldeökre, amaz tejel es mezzel foljo feöldre. 18. Es megh haluan az te szodat, az utan te, es az Israel venej, mennyeteök bé az Egyptusi kjrallyhoz es ezt mondgyatok eö nekj Az Ur Adonaj Istensegh, az Sidoknak [haebraeusoknak] Ereöss Istene akadott mj eleönkben, azert most harmad napy jaro feöldeön megjwnk az puztaban hogy aldozzunk az mj Urunknak Istenwnknek. 19. En penigh jol tudom, [---] nem engedj megh twnektek az Egyptusnak kjrallja hogy el menyetek, megh ugjan Ereöss czapasok utannis. 20. De enis rea boczatom az en kezemet, es megh vereöm Egjptust minden en czudajmal, mellyeket eö keözeötteök czelekedööm, es az után ugy boczat el twteöket. 23. Es enis keduesse teszem ezt az nepet az Egyptusok szeömejeleöt, es leszen mjkor ki indultok nem mentek wressen kj. 22. De kéreöt ker az aszony allat az eö szomszedgjatul, es az eö hazanak lakojatul; Ezwst Edenyeket, Aranj Edenyeket, es ruhazatokat, kjket az tw fiaitokra rakjatok es Leanytokra, es igy megh foztyatok Egyptust.

Negyedik Resze

1. Es feleluén ezekre Mosches monda: [---] Tehat ha eök nem hjendnek ennekem, sem szomnak helt nem aduán azt mondgyak: Nem jelent megh te neked az Is-ten? 2. Monda erre nekj az Isten: Miczoda az á te kezeden? Es Felele, Palcza.

3. Es monda: *Veshecze?* azt á feöldre: Es az feöldre veté azt, Es leön kigjoua, Es el futamodek Mosches annak orczaa eleöl. 4. Monda az Isten Moschesnek: [...] Nyujcz ky kezedet es ragad az farkát, Es ky nyuituan kezet, megh ragada eötet, es ismet palczaua leön az eö kezében. 5. [...] Arra valo ez hogy el hidgjek hogy megh jelent te neked az Isten az eö Atjoknak Istene, Abrahamnak Istene, Jzchaknak Istene, es Jaakobnak Istene. 6. Es monda meghis az Ur Isten eö nekj *Vihecze?* most az te kezedet az te kebeledben: Es be uiuén kezet kebeleben, es onnat kjs vonuan, ime az eö keze oly [...] pokoluarass vala mjnt az ho. 7. Es monda: Vid visza kezedet az te kebeledben, Es visza uiuén kezet kebeleben es ismet kebelebeöl ky hozuan, ime helyere tert vala mjnt az teöb teste. 8. Es leszen ha nem hyendnek es nem engednek te neked, az elseö czudára: hisznek az utolso czudaknak szauára. 9. Leszen penigh ha ugjan nem [...] hiznek mjnd ez ket czudaknak ezeknek, es nem engedendnek az te szodnak Mericz az folio vizbeöl, es eönczed azt az szarazra, el lesznek azok az vizek mellyeket vesz az foljo vizbeöl, mondom verre lesznek az szárazon. 10. Es felele Mosches az Istennek: Kerlek en Edes Uram (Istenem) Laddé nem vagjok en Ekessen szolo firfiu, sem teghnaptul sem az eleöttjtwl fogua, sem mjolta meltoztattal szolanj az te szolgaddal mert ime en nehez ajaku es nehez nyelvw ember vagjok. 11. Monda erre neky az Isten: Kjczoda adot szajat az embernek, auagj ky czinallja az Nemát, az Swketeöt, az szeömenyltat es az vakot; valljons' nem en Isten (czinálome ezeket)? 12. Most azert csak menyel, es en leszek az te szajaddal, es megh tanitlak tegedet mit kellyen szolanod. 13. Es monda: Keönyeörgeök Vram, Boczasd azt kerlek az kynek keze által boczatando vagj 14. Es felgerjede az Vrnak haragja Moschesre es monda Nemde Aaron az te Leuita Batjad, tudom en hogj eö jo szo szolo ember; es ime eö is ky jeö te eleödben, es megh latuan tegeödet eöruendez szwuében. 15. Szoly azert eö velle, es mjnd ez beszedeöket rakjad az eö szajaban, azonban en jelen leszek mjnd az te szajaddal s' mjnd az eö szajaua, es megh tanitlak twteöket mit czelekedgyeteök. 16. Eö szol te helyeötted az nepnek, es leszen eö te neked tolmáczlo szajad helyet, te penigh eö eleötte lesz Isten (gyanant). 17. Ezt á palczatis penigh kezedben el vigjed, mellyel az czudakat megh czelekedgjed. 18. El mene azert Mosches es megh téruén Jaethrohoz az eö Ipahoz mond[úan] néky: El megjek en mostan, es térek az en Attjam fiához kyk Egyptusban vadnak, es megh latogatom eöket ha megh élnek: Es monda Jaethro Moschesnek Midjanban: Menyel tery megh (bizuast) Egyptusban, mert megh holtak mjnd azok a firfiak kyk az te lelkeödet keresték. 20 Es feöl viuén Mosches feleséget, fiait, helyhezteté azokat számár határa, Es megh téruén

Egyptus feöldében; kezeben viue Mosches az Isten palczajatis. 21. Es szola az Vr Moschesnek: Most ez utadban Egyptusban terteödben, megh lassad hogy mind azokat á czudakat, mellyeket en az te kezedben biztam, megh czelekeödyeteök Paroh eleöt, es en megh tartoztatom az eö szwuét, s el nem boczattja az népet. 22. De te megh mondgdj Parohnak: Ezt mondgdja az Vristen: Elseö szwleött fiam nekeöm Israel. 23. Mar én ezt neked megh mondottam: Boczasd el az en fiamat, had szolgalljon ennekeöm: de te nem akartad el boczatani, kjert ime enis megh eöleöm az te elseö szwleöt fiadat. 24. Leön penigh ezen vtában [egj] szallassan, az Ur rea akaduan megh akará eötet eölnj. 25. Es ragaduán Zipora eles keöuet, el vaguán (körnjwl metelé) az eö fianak [---] eluetendeö beöret, illeté azt az eö Labahoz monduan: Mert verrel (valtot) veölegenyem vagy te nékeöm. 26. Es az (mindgyarast) tagituan eötet: akkoris monda: Verrel valtót veölegenyem ez keönywl metelesert. 27. Szola penigh az Vr Aaronnakis, Meny Mosches elejben amaz puztaban, es el menuén eöszue találkozanak az Isten hegyen, es megh czokolá eötet. 28. Es megh jelente Mosches Aaronnak az Vrnak minden szauait, [kj] el boczatotta vala eötet, es minden czudakat mellyeket [---] nekj paranczolt vala: 29. El menuén azert Mosches es Aaron eöszue gywjtek az Israel fiajnak minden venejt. 30. Megh monda azert Aaron mjnd azokat az szokot, mellyeket szolot vala az Vr Moschesnek, es megis czelekeödek az czudakat az nepnek szeömeök lattara. 31. Hwn azert az nép, es megh ertuén hogy az Vristen megh latogatta volna az Israel fiait, es megh tekinteötte volna az eö nyomorusagokat, feö hajtua es le borulua (halakat adnak.).

Eöteödik Resz.

I. Annak utánna menének Mosches, es Aaron Parohoz es mondanák eö néky: Azt paranczollja az Mindenhato Ur az Israel Istene, Boczasd el az en nepemet, had innepellyenek nekeöm az puztaban. 2. Kyre felele Paroh: Kiczoda az á Mindenhato Vr hogy én annak szauának engedgjek, es Israelt el boczassam: Nem tudom azt az Mindenhato Vrat [de] megh Israelt sem boczatom el. 3. Kyre mondanák: Az Sidok Istene jelent megh mi nekwnk had mennjwnk kérwnk harmad napi jaro feöldeön az puztaban had aldozzunk ott az mi Vrunknak Istenwnknek, mert felwnk ne tamadgjon reank deögh halallal vagy fegyuerrel. 4. Monda nekjk az Egyptusi kjrally: Myert te Mosches es Aaron vonszatok el az nepet az eö munkajoktul? Mennyetek az tw rabotatokra. 5. Ime meny sokasagh mostan ez

feöldnek népe, es megis tw megh szwntetnéteők eöket az eö rabotajoktul. 6. Es megh paranczola Paroh azon az napon az sarczoltatoknak, kyk az nép keözt valának, es az palleroknak monduan: 7. Ennek utanna teöbszeör ne adgjakot polyuat az nepnek az valjagh czinalasra, mjnt teghnap es harmad nap eleöt, magok mennyenek el es szedgyenek magoknak szemetet. 8. De az valjagh tegla rendelestis, valamenjt teghnap s' az eleöt czinaltanak, reajok vesseteök, annak semy hejat ne hadgjak, mert czak henyélnek ezek es azert kialtnak monduan: [---] had mennjwnk el [---] mostan es aldozzunk á mj Istenwnknek. 9. Sulyosiczatok megh szolgaltattjokat az embereknek, hogy ne vigjazzanak az hamiss beszedeekre. 10. Kj menuen azert az nepnek sarczoltatoj es palleri, szolanak az nepnek monduan: Ezt mondgja Paroh: Nem adatok en tw nektek polyuát. 11. Magatok mennyeteök el, es szedgjetek magatoknak polyuat valahol kaphattok, mert affeöleöt ugjan nem keuessittetik megh az tw munkatok semmjuel. 12. [---] Kj szelode azert á nep Egesz Egyptus feöldén, hogy gazt szemetet szerzene polyua helyen. 13. De az sarczoltatok [siettetik] vala monduan: Kesziczeteök az reatok veteött munkatokat minden napra veteött tegla szamot kit kit az eö napjan, szinten ugy migh kesz polyuatok volt. 14. Es megh veretenek az Israel fiai keözzwl valo sarczoltatok; kyket rendeltenek vala eö reajok az Paroh palleri monduan: Myre nem teölteöttetek ky az reatok rendelt tegla szamott, mjnt szinte teghnap eleött s' az eleött, sem teghnap sem ez may napon? 15. El menének azert az Israel fiay keözzwl valo sarczoltatok, es kialtnak Parohra monduán: Myert czelekedel ezkeppen az te szolgajddal?. 16. Polyua nem adatik az te szolgaidnak es affeöl azt paranczolljak kesziczwk el az tegla szamot, es azonban meghis veretnek szegeny rabajd es ily bwnt valnak az te szolgajd mjat. 17. Ky felele: Henyelteök tw czak henyelteök; azert mondjatok: El megywnk aldozzunk az mj Istenwnknek. 18. Mennyeteök el azert dolgozzatok, polyua sem adatik tw nekteök, es az rendelt tegla szamotis be szolgaltassatok. 19. Ezokaert az Israel fiay keözzwl valo sarczoltatok [gonosz] tekintettel lattjak vala az népet monduan: Semj hijat ne hadgyatok az tegla szamnak, kit kyt az eö napjan bé szolgaltatúan. 20. Azonban reajok akaduan Moschesre es Aaronra, kyk ellenben talalanak véllek allanj mykor Parohtul kj Jeönének. 21. Kyknek mondának: Lasson megh twteöket az Vr es Jtilyen megh, kyk nehez bwzben keuerteteök az mi szagunkat; Parohnak szeömej eleött, es az eö szolgajnakis szeömey eleött, [---] es kardott attatok kezeökben mellyel minkett megh eöillyenek. 22. Es forduluan Mosches az Vrhoz monda: En Uram Istenem myert czelekeödel gonoszul ez neppel, es mjert boczatál erre engeömet? 23. Mert mjolta en Parohoz jöttem hog az te

neuedben szolljak eö neky, gonoszbul czelekeödik ez neppel, es szabadituan nem szabaditad megh az te nepedet. 24. Es felele az Vr Moschesnek: Majdan latnod adom mit czelekeödeöm en Parohual, mert ugjan Ereöss kez altalis el boczattya eökett: Es igen vastagh kez által wzueis ky wzj feöldereöl eöket.

13dik Zombati Leczke

Hatodik Resz.

I. Szola azert megis az Isten Moschesnek es monda nekje: En vagjok az Eöreök Mindenhatosagh. 2. Megh jelentettem en magamat Abrahamnak Jzchaknak Jaakobnak, az Ereöss Schaddaj (elegsegeös) Istensegeömben; De amaz (Adonaj) hwseges irlgalmassagu nagy neuemben, nem ismertetem megh eö teölleök. 3. Megis affeleöl feöl allattam az en frigyemet eö vellek; hogy nekyk adnám az Chnáan feöldet az eö budosasoknak, mellyen sellerek voltak, feöldeöket 4. Affeöleött megis erteöttem az Israel fiainak nagy [...] ohaytasokat, mjnt rabolkottattják eöket az Egyptiusok, kj mellett megh emlekeöztem szent frigyemreöl. 5. Azokaert mond ezt az Israel fiainak, En vagjok az Eöreök Istensegh: Es ky hoztalak twteöket az Egyptiusok terhe alól, es megh szabaditottalak twteöket az eö szolgaltattjoktwl, es megh menteöttelek twteöket, nagy ky nyujtott karral, es igen [...] meltosagos Itileteökkel. 6. Es fogadtalak twteöket magamnak saiat nepemmé hogy enis tw nektek Istenteök legjek, Es megh tudgyatok hogy en tw Vratok [sido] Istenteök vagjok, mykor twteöket ky mentlek az Egyptiusok terhe alól. 7. Es bé vizlek twteöket arra az feöldre melyreöl eskwuessel emeltem az en kezemet, hogy azt adnam Abrahamnak Jzchaknak Jaakobnak aduan vgjan azt tw nekteök eöreöksegl: En vagjok az Eöreök Istensegh. 8. Szola azert Mosches mjnd ezek szerent az Israel fiainak, de eök megh sem halgaták Moschest Lelkek epedese mjat az kemeny sulyos szolgaltat mjat. 9. Szola azert az Eöreök Isten Moschesnek monduan: Meny bé szoly Parohnak az Egyptusi kiralynak: Boczassa el az Israel fiait az eö feöldereöl. 10. Es szola Mosches az Eöreök Isten eleött monduan: Jm az Jsrael fiay sem engednek az en szomnak, tehat Paroh hogy engedne, [holot] en rekezteöt ajakuis vagjok. 11. Szola megis az Eöreök Istensegh Moschesnek es Aaronnak, es megh paranczola nekyk, az Jsrael fiayrol, es Parohrol az Egyptusi kyralyrol, hogyczak ugjan ky hoznak az Jsrael fiait Egyptus feöldebeöl. 12. Ezek penigh az patriarchak czeledjnek fejei: Reubennek Jsrael Elseö szwleöttjének fiay: Chanok, es Palú, Chezron es Karmi Ezek az Reuben

czeledj. 13. Simeon fiay, jemuel, es jamin, Ehod es Jachin, Zochar es Saul mjnd az Chnáanaea aszontul valo fiak, Ezek az Simeon czeledj: 14. Ezek neuje az Leui fiainak az eö szwleteseök szerent: Gerson, Kehat, es Merari: Az Leui Eletenek penigh esztendej száz harmincz het esztendeök. 15. Gerson fiay: Libni es Simaj az eö czeledgjek szerent. 16. Kehat fiay Amram, jzhar, Chebron, es Uziel; az Kehat eletenek penigh esztendej: száz harmincz három esztendeök. 17. Merari fiay Machlj es Músi: Ezek az Leui czeledgje az eö szwleteseök szerent: 18. Veue azert Amram Jokebedet az eö Attjanak hugat felesegwl magának, ky szwle eö nekye Aaront es Moscheset: Amram eletének esztendej penigh száz harmincz het esztendeök. 19. jzhár fiay Korach, Nephleg, es Zikri. 20. Uziel fiay Misael, Elzaphan es Pitri. 21 Es veue Aaron Eljsabát Aminádab Leanjat Nachson hugát felesegwl magának kj szwle eö nekj Nadabot, es [---] Abjhut, Eljezert, es jthamart 22. Korach fiay penigh Asir, Elkaná, es Abjásaph ezek az kehatitak czeledj; 23. [---] Eliazar penigh az Aaron fia veön felesegwl magának az Puthiél leany keözzwl es szwle nekj az Pynchast, Ezek az Leuitak rendin fejedeleöm Attjak az eö czeledekben. 24. Ezek Aaron es Mosches [---] kyknek paranczolta az Eöreök Istensegh, hogy kj hoznák az Jsrael fiait Egyptus feöldebeöl minden seregekkel. 25. Ezek á kyk szolottak Parohnak az Egyptusi kyalynak hogy ky hoznak az Jsrael fiait Egyptusbol: Mondom ezek azok á Mosches es Aaron. 26. Leön penigh az mely napon szola az Eöreök Jsten Moschesnek Egyptus feöldében. 27. Szola az Eöreök Vr Isten Moschesnek Monduan: En vagjok az *hju*? Eöreök Istensegh: Mond megh Parohnak az Egyptusi kyalynak mind azokat á melljeket en szolok te neked. 28. Es monda Mosches az Eöreök Jsten eleött: Jm en rekezteött ajakú vagjok, es hogy engedne ennekeöm Paroh.

Hetedik Resze.

I. Monda meghis az Eöreök Jsten Moschesnek: Ladde már en tegeödet Jstenéue teöttelek Parohnak, es Aaron az te Battjad legjen (tolmaczlo) Prophetad. 2. Te czak megh hadgy mindeneket valamellyeket en paranczolk te neked, es Aaron az te Batjad mondgya megh Parohnak hogy el boczassa az Jsrael fiait az eö feöldereöl. 3. En penigh megh kemenyteöm az Paroh szwuét, hogy megh sokasiczam az en czudajmat es jegyeimet Egyptus feöldében. 4 De megh sem halgat twteöket Paroh, Kyert boczatom énis (czapdosó) kezemet Egyptusra, es ky hozom az en seregjmet, az en nepemet, az Jsrael fiait Egyptuss feöldebeöl nagisagos Iti-

leteökkal. 5. Kyreöl megh tudjak az Egyptusok hogy En vagjok az Eöreök Jstensegh, mikor ky nyuitandom kezemet Egyptusra, es ky hozom az Jsrael fiait keözzwleök. 6. Megh czelekeöde azert Mosches es Aaron valamjnt az Eöreök Isten nekyk paranczolta vala, mjnd az szerent czelekeödenek. 7. Mosches penigh njolczuan esztendeös, Aaron nyolczuan harom esztendeös vala mjkor Parohnak szolnak vala. 8. Szola megis az Eöreök Jsten Moschesnek es Aaronnak mondúan: Hogjha tw nekteök Paroh ekkeppen szoland: adgjatok czudát, nekteök (valo hitelre) szolj akkor igy Aaronnak: Ved feöl az te palczadat es vesd el Paroh eleött mely kigjoua valik. 9. El menuén azert Mosches es Aaron Parohoz, akkeppen czelekeödenek mjnt az Eöreök Jsten paranczolta vala, es el vetuen Áaron az eö palczajat, Paroh eleöt es szolgay eleött, [sarkanja] valek. 10. Erre njzue Parohis hjuátá az beölczeket es bwbajosokat: es az Egyptusi Magusokis szintén az szerent czelekeödenek az eö szeömfény veszteseökkal. 11. Mert kj ky mind el vetuen palczajokat [sarkanyokka] valának: de el nyelé az Aaron palczaja azoknak palczajokat. 12: Es megh keményeöd[uen] az Paroh szwue, nem halgatá megh eöket á mjnt az Eöreök Jsten mondotta vala. 13. Monda az Eöreök Jsten Moschesnek: Megh nehezedet az Paroh szwue, nem akarja el boczatani az nepet. 14. Menyel megis Parohoz reggel, im ky megyen az vizekhez, es aly szeömben velle az foljo viz partjan es az palczát mely már kigjouá vált volt ved magad kezeden. 15 Es mond ezt nekj: Az Eöreökké valo Jsten az Sidok Istene kwldeött engeömet te hozzád monduan: Boczasd el az en nepemet had szolgalljanak nekeöm az puztaban, es ime mind eddigh sem halgattad ezt megh. 16. Jgy szol azert az Eöreök Jsten: Erreöl tudod megh hogy en vagjok az Eöreök Jsten: Jme en megh suytom az palczauaal mely kezemben vagjon az vizeket kyk az foljo vizben vadnak megh hálnak es az foljo viz megh bwzheöszik. es izetlen leszen az Egyptusoknak uizet innja az foljo vizbeöl. 18: Es monda az Eöreök Isten Moschesnek: szoly igy Aaronnak: Ved feöl az te palczadat, es nyujcz ky kezejdet az Egyptusi vizekre, Mind az Eöregh foljo vizekre, asott folyamokra, (magatúl) allo tokra: es minden eöszie rekeszteött vizekre, hogy verré legyenek: es vér leön egesz Egyptus feöldén, mind fá, s' mjnd keö (Edenekbenis). 19 Es ekkeppen czelekeödenek Mosches es Áaron, valamjnt megh paranczolta vala az Eöreök Isten: Es feöl emeluén palczastul kezet, megh suita az vizeket mellyek az foljo vizben valának Paroh szeöme eleött, es szolgajnak szeömeök lattara, es valtozanak minden vizek kyk az foljo vizben valának verré. 20. Az halak kjk az foljo vizben valának megh halának, az foljo vizis megh bwzheödik, es nem ihatnak vala az Egyptusok vizet az foljo vizbeöl es vér leön mjnd egesz Egjptus feöldén. 21. Es

ekkeppen czelekeödenek az Egyptusi Magusokis az eö szeömfény veszteseökkal: es megh kemenyedik az Paroh szwue, s' nem engede nekyk [s' nem hallá megh eöket] mjkeppen az Eöreök Jsten mondotta vala. 22. Es el forduluán Paroh, mene maga hazaban, es szwuet ingyen sem veté erre. 23. Asanak penigh mjnd az Egyptusok az foljo viz keörwł innja valo vizet (kútakat); mert nem ihatnak vala az foljo vizbeöl. 24. El telének azért ebben hét napok: az után hogy megh suytatta vala az Eöreök Jsten az foljo vizet.

Nyolczadik Resz.

1. Monda az Eöreök Jsten Moschesnek: Meny bé Parohoz es ezt mondgjad néky: Azt mondgja az Eöreök Isten: Boczasd el az en nepemet had szolgáljon nekeöm 2. Mert ha te nem akarod el boczatani, ime én megh vereöm minden te hataridat bekakkal. 3. Es ugjan nywseögh az foljo viz bekakkal, kyk feöl masznak es bé mennek az te hazadban, kamoradban es halohazadban, az ténnenagjadrais, az te szolgálidnak hazokban, az te nepedre, (swteö feözeö) kemenczejdre, es tesztajdra. 4. Seöt te magadra, az te nepedre, es minden te szolgáljdra feöl másznak az Bekak. 5. Szola azért az Eöreök Vr Isten Moschesnek: Mondgjad Aaronnak: Nyuicz kj az te kezedet palczaddal egjeteömben, mjnd az derek foljo vizekre, az asott folyamokra, es az allo tokra, hogy hozzanak bekakat az Egyptus feöldere. 6. Kjnyuita azért Aaron az eö kezet az Egyptusi vizekre, es fel jeoue az Beka, ugy hogy el lépé az Egjptus feöldet 7. Es szinten ugy czelekeödének az bwbajosokis az eö pesteögeseökkal es bekakat hozanak az Egyptus feöldére. 8. Hiuátuan azért Paroh Moschest es Aaront monda: Esedeözzeteök az Eöreök Istennek had vegje el en röllam ez bekakat, es az en nepemreöl, es el boczatom az nepet had aldozzanak az Eöreök Istennek. 9 Felele erre Mosches Parohnak: Dwczekeödgjel tehat en velem mikorra esedeözzem te eretted; az te szolgáljert; es az te nepedert hogy ky irtassanak az bekak te rollad, es az te hazajdbol, es csak az folyo vizben maradgyanak: 10. Ky monda: Holnapra: Es felele (Bator) az te szod szerent; hogy megh tudgjad; ninczen senky [---] mjnt az Eöreök Vr á mj Istenwnk. 11 Mert el tauoznak az Bekak mjnd te magadrol hazajdbol, az te szolgáljrol es az te nepedreöl, es csak az folyo vizekben maradnak. 12 Ki menuén azért Mosches es Aaron Paroh eleöl, [---] kialta Mosches az Eöreök Jstenhez á Bekak [---] dolgarol mellyeket Parohra boczatott vala. 13. Es czelekeödek az Eöreök Jsten az Mosches szaua szerent, es megh halának az Bekak mjnd az hazakbol,

s' mjnd az pituarokbol, es mjnd az mezeökreöl. 14. Es kwlöön kwlöön rakasokban horduán eöket, megh bwzheödek az feöld miattok. 15. Latuán penigh Paroh hogy tágasodasa leött volna (az bekaktul) megh kemenjté az maga szwuét; es nem engede nekyk [---] az Eöreök Istennek szaua szerént. 16. Monda azert ismet az Eöreök Jsten Moschesnek: Szóly igy Aaronnak: Nyujcz ky az te palczadat, es sujcz megh az feöldnek porát hogy azok tetuekké valljanak [mind] az egesz Egyptus feölden. 17. Es ez szerent czelekeduén, ky nyuita Aaron az eö kezét palczajauál egyeteömben, es megh suytuan az feöldnek porát Leön es valtozek tetuekké mind embereken s' mjnd barmokon egesz Egyptus feöldenek minden pora. es leönek tetuek egesz Egyptusnak minden feöldé[n]. 18. Es czelekeödenek az szerent az Bwbajosokis hogy tetueket hoznának az eö peösteögeseökkal, de nem tehetek szerét es leönek az tetuek mind embereken s' mjnd barmokon. 19. Mondának azert az Bwbajosok Parohnak: Isten Vja ez: Es megh altalkodik az Paroh szwue, s nem engede nekyk az Eöreök Isten mondasa szerent. 20. Monda megis az Eöreök Isten Moschesnek Kely feöl jo reggel es allapodgjál Paroh elejben, ime ky jeö az vizekheöz, és mond ezt neky: Jgj szol az Eöreök Isten Boczasd el az en nepemet had szolgalljon engeömet. 21. Mert ha te el nem boczatod az en nepemet, ime Enis boczatok te read az te szolgajdra, az te nepedre, es az tw hazajtokra Elegjbelegy (artalmas) allatokat. Es megh telnek az Egyptusiak hazok elegjbelegy vadakkal, es az feöldis valamelljen eök laknak. 22. Es megh valasztatom azon az napon az Gósen feöldet melljen az en nepem lakyk, hogy ne legjenek ott elegjbelegy allatok, kyreöl megh tudgjak hogy En Vagiok Jstensegh az feöld kereksegen. 23. Es mentsegeös (valasztast) teszek az en népem es az te neped keözeött, holnap szerzem penigh ezt á czudát. 24. Jgy czelekeödek azert az Eöreök Vristen: Es el jeöue Elegjbelegy szeörnywsegh, az Paroh hazára, az eö szolgaj hazára, es az egesz [minden] Egyptus feöldere, el anyra hogj el uestzne az feöld az swrw elegjessegh mjat. 25. Es hyuata Paroh Moschest es Aaront, es monda mennjetek el aldozzatok az tw Jstenteöknnek ezen az feöldeön. [Es monda Mosches] 26. Nem illik azt czelekednwnk: Mert az Egyptusiaknak Vtalatossagat aldoznok megh az Eöreök Istennek az mi Vrunknak Jstenwnknnek: Es hogjha itt aldoznok az Egjptusiak Vtalattjat az eö szeömeök lattára, nem keöüezeneké megh minket ereötte? 27. Had mennywnk harmadnapj jaro feöldeön az puztában, es aldozzunk ott az mj Vrunk Jstenwnknnek valamit mondand mj nekwnk: 28. Es monda Paroh: En ugis el boczatlak twteöket, hogj aldozzatok az tw Vratoknak Istenteöknnek; czak hogy tauozuán meszeb ne tauozzatok menessel, es én ereöttemis imatkozzatok. 29. Monda Mosches: Jm en te eleölled ky menuén

imatkozom az Eöreök Jstennek, es el ueszi, ez elegjbelegj (bestiákatt) Parohrol az eö szolgáljrol es nepereöl [---] szinten holnap: csak hogy teöbszeör [Paroh] ne trefalljon megh azzal, hogy el nem boczatuán az nepet az Vrnak valo aldozatra. 30. Kj mene azert Mosches, es imatkozek az Vr Jstennek. 31. Es czelekeödek az Vristen az Mosches beszede szerent el viuén az Elegjbelegj allatokat Parohrol, az eö szolgáljrol es az eö nepereöl, nem maraduan csak edgis. 32. De megh kemenyte [---] Paroh ezuttalis az maga szwuét, es nem boczata el az nepet.

Kilenczedik Resz.

1. Monda az Eöreök Jsten Moschesnek: Menj be Parohoz es szoly ekkeppen neky, Ezt mondja az Eöreök Isten az Haebreusok (Sidok) Jstene: Boczasd el az en nepemet had szolgáljon nekeöm. 2. Mert ha te el nem akarod (eöket) boczatani: Seöt megh inkab megh kemenjted elleneök magadat. 3. Jme az Eöreök Isten keze leszen az te mezeön valo barmajdon Louajdon Szamaridon, Teúejden, teheniden es juhajdon igen nehez deöghalalra. 4 Es valasztast teszen az Eöreök Jsten, az Jsrael barmay keözeött es az Egyptiusok barmay keözeött, es semmi megh nem hala az Jsrael fajnak minden barmok keözzwl. 5. Es teön az Eöreök Isten határt annak monduan: holnap czelekeöszi ez dolgot az Eöreök Isten ez feöldeön 6. Es megh czelekeöde az Eöreök Isten ez dolgot masod napon, es megh hala minden barmok az Egyptiusoknak, de az Israel fajnak barmok keözzwl csak egy sem hala megh. 7. Es el kwlde Paroh, S' tehat nem holt megh az Israel barma keözzwl csak edgis es megh kemenjteté az Paroh szwue s' ujan nem boczata el az nepet. 8. Monda az Eöreök Isten Moschesnek es Aaronnak: Vegyeteök magatoknak telj marokkal gyeönge hamuat az kemenczebeöl, mellyet Mosches szorjon feöl az egh felé Paroh szeöme lattara, 9. Es abból tamadott por el fogúan egész Egyptus feöldét lesznek mjnd embereken es barmokon, hojágossan pakadozo kylesseök mjnd egész Egyptus feöldén. 10. Veuén azert gyeönge hamuat az kemenczebeöl, allanak Paroh elyben, es fel szoruán azt Mosches az egh felé, leönek holjagos fakadozott kyleseök mjnd embereken es barmokon. 11. El annyira hogy nem allatanak megh az bw bajosok Mosches eleött, az kyleseök mjat, mert az bwbajosokonnis leönek kyleseök mjnt szinten minden Egyptiusokon. 12 Es megh kemenjte az Eöreök Isten az Paroh szwuét es nem engede nekyk á mjnt az Vr Moschesnek megh mondotta vala. 13. Monda (megis) az Eöreök Isten Moschesnek: Kely jo reggel es aly megh Paroh eleött,

es mond ezt neky: Jgy szol az Eöreök Vr Isten az Haebreusok Istene: Boczasd el az en nepemet, had szolgalljon engeömet. 14. Mert ez uttal az te szwuedre boczatom minden en czapasimat, az te szolgaidra es az te nepedre azert hogy megh tudjad Ninczen illjen mjnt én mjnd ez egesz feöldeön. 15. Mert most már kj boczattottam az en kezemet, es leuaglak tegeödet s' az te nepedet deöggel, es ky tiztittatol ez feöldreöl. 16 Vgjanis azert allattalak tegeödet, hogy megh mutassam neked az en hatalmamát, es hirdettessek az en Neuem mjnd az egesz feöldeön. 17. Tehat te megh magadat nadzod az en nepemen, hogy el ne boczassad? 18. Jme enis ejteteök holnap illyenkor szeörnyw nagy jegh eseöt, á minemw nem vola [Egytusban] az naptul fogua hogy fundaltatott mjnd eddigh. 19 Most azert kwlgy el [...] wzesd bé barmajdat es valamid te neked vagjon az mezeöben, mert mjnd ember s' mjnd barom valamj az mezeöben talaltatik es hazba nem takarittatik rea esuén az nagy iegh eseö megh eöl mindent. 20. Az kyk felek az Eöreök Isten beszedet az Paroh szolgaj köözzwl, be futtatak (takaritak) szolgajokat barmokat hazokhoz. 21. Az kyk penigh nem veték szwueöket az Vrnak szauára, ott kwn hagjak szolgajokat barmokat az mezeöben. 22. Szola azert az Eöreök Isten Moschesnek: Nyujcz ky az te kezedet az Egh felé es legjen jegh eseö az Egesz Egytus feölden, emberekre, barmokra es az mezeönek minden fwuere Egytus feöldeben. 23. Es ky njuitvan Mosches az eö Palczajat; az Egek felé, az Eöreök Isten ada (deörgés) szoszatokat, jegh eleött, [...] hogj az twz á feöldeön futkosna, es estete az Vr jegh eseöt Egytus feöldere. 24. León azert jegh eseö, es az jegh eseö kööziben foglalt twz, oly igen nagy szeörnywseggel, melyhez hasonlo nem volt egesz Egytus feölden, attul fogua hogy nemzetsegh lakja. 25. Es el ueré az jegh egesz Egytus feöldet, mindent á mj az mezeön talaltaté embertwl fogua baromigh az mezeönek minden fwuet el ueré az jegh, es minden mezej fakat [le] ronta. 26 Czak Gosen feölden ahol az Israel fiai valanak nem leön jegh eseö. 27. El kwlduén azert Paroh hjuatá Moschest es Aaront; es monda nekyk [...] Vetkeöztem ez uttal, Az Eöreök Isten igaz, de én es az en nepem bwneöseök vagjunk. 28. Jmatkozzátok az Eöreök Istenhez: Ily szeörnyw sok czattogasa deörgese, jegh eseöje az Istennek szwnjek megh, es el boczatlak twteöket, touab bár ne mulassatok. 29. Monda neky Mosches: kj menuen az varasbol kj terjeszteöm kezejmet az Eöreök Istenhez az czattogasok megh szwnnek, jegh eseö sem leszen touab, hogy megh tudjad, [czak] az Eöreök Istené az feöld. 30 Te penigh es az te szolgajd jol tudom en hogy megh sem feljteök az Eöreök Istennek orcáját. 31 Az len azert es az arpa el ueretenek. Mert az arpa [megh sendwlt] vala es az Lenis bingjozni kezdet volt. 32 De az

buza es az teönkeöly nem veretenek el, mert azok keseöbben mozdultak vala. 33. Es ky menuén Mosches Paroh eleöl s' az varasbolis ky terjesztuen kezejt az Eöreök Istenhez, megh szwnének az (deörgesnek) szauaj, az jegh [sem] eseö nem eötlek az feöldre. 34 Latuan Paroh hogy megh szwnt volna az Eseö az jegh es az czattogasok, ismet touabbis vetkeözök [---] es megh kemenittetek mjnd maganak szolgajnak szwveök. 35 Es megh altalkottatuan az Paroh szwue, nem boczata el az Israel fiait, á mjnt mondotta vala az Eöreök Isten Moschesnek keze által.

14dik Zombati Leczke

Tizedik Resze.

I. Es szola az Eöreök Isten Moschesnek: Menybé Parohoz mert en megh neheziteöttem az eö szwuet, es az eö szolgajnak szwueöket, azert hogy ezeket enny czudajmat vinném veghez eö keözeötteök. 2. Es azertis hogy szamlaltassek az te fajnkn fwlejben, es fiad fianak (fwlejben) miket czelekeödtem én Egyptusban, es miczodás jegjikett vittem veghez eö benne, kyreöl megh tudjatok hogy En vagjok az Eöreök Isten. 3. Bé menének azert Mosches es Aaron Parohoz es mondanak néky: Jgy szol az Eöreök Isten az Sidok Istene: Meddigh nem akarod megh alazni en eleöttem magadat? boczasd el az en nepemet had szolgalljon engeömet. 4. Mert ha nem akarod te el boczatani az en nepemet, ime én holnap az te hatarodra saskakat hozok. 5. Mely bé feöldj az feöldnek szemét, el annyira hogy az feöld nem lattathatjk, es azok megh eszik valamj feöldben megh menekedet maradott az jegh Eseötwl, es megh emesztik minden tw zeöldelleö fajtokat az mezeöreöl. 6. Seöt megh teöltik az te hazadat, minden te szolgajdnak hazait, es minden Egyptusok hazait, minemwtt nem lattak az tw Attjaitok sem az tw Attjatoknak Attjai, az napsagtul foghva hogy eök az feöldeön voltak mind ez maj napiglan, es (ezzel) ky jeöüének Parohtul. 7. Azonban szolának Parohnak az maga szolgays: Valljon s' meddigh leszen ez mi nekwnk botrankozasunkra, boczasd el ez firfiakat had szolgalljak az Eöreök Vrat az eö Isteneket, Vallyon megh sem tudode hogy el veszet Egyptus? 8. Es visza terittetuen Mosches es Aaron Parohoz monda nekyk: Menyeteök el szolgalljatok az Eöreök Vrat az tw Istenteöket, de kyk, s kyczodak mennek el? 9. Monda Mosches: Az mi iffajnkal Venejnkkel megjwnk el, Fjainkal, Leanjnkal, Juajnkal Teheninkel megjwnk mert nekwnk az Eöreök Istennek (szenteölendeö) Innepwnk vagjon. 10 Es monda nekyk: Legjen ugy [---] Az Eöreök Isten veleteök á mjnt el boczatottalak twteöket, es

az tw czeledeöteöket: deladde gonosz szandek vagjon tw eleötteteök. 11 Nem ugy: hanem mennyetek csak az firfiak el, es szolgalljatok az Eöreök Istennek mert tw [lám] csak azt keresiteök. 12 Monda azert az Eöreök Isten Moschesnek Nyuicz ky az te kezedet Egjptus feöldere az saskakert, kyk fel jeöuenek Egyptus feöldere, egyek megh az feöldnek minden fwuet, es mindent á mj megh maradott az jegh eseötwl. 13 Es ky njuituan Mosches az eö palczajat Egyptus feöldere es az eöreök Isten futatá az nap keletj szelet az feöldeön azon az egesz napon es az egesz ejen, es hogy megh virada el hoza az nap keleti szel az saskakát. 14 Es fel jeöuéen á saska egesz Egyptus feöldere, megh szalla Egyptusnak minden hatarin; oly' igen swrw nehez sokasaggal, hogj az eleött olljan saska (jaras) nem volt mjnt az vtanna sem leszen ugj 15. Mert el leuen az egesz feöldnek szinét, el annyra hogy az feöld teölleök megh seötetednek, es megh emesztene minden fwuet az feöldeön, es az faknak minden gywmeölczet mely az jegh eseötwl megh maratot vala, es nem marada semy zeöldsegh sem fakon sem fwueken az mezeöben egesz Egyptus feölden 16. Sietuen azert hjuatá Paroh Moschest es Aaront monda: [---] Vetkeöztem az Eöreök Vrnak az tw Istenteöknek es tw nekteök is 17 Es mostan kerlek boczasd megh az en bwneömet csak ez vttal, es esedeözzel az Eöreök Vrnak az tw Istenteöknek, hogy vegje el rollam csak ezt az halalt. 18. Es ky menuén Paroh eleöl keönyeöрге az Eöreök Istennek 19 Es fordita az Eöreök Isten igen Ereöss nap nyugati szelet mely [---] feöl emeluen az saskakat nagy zuhanassal bé boritva az Veress tengerben nem maraduan csak egy saskais egesz Egyptus hatarán. 20. De megh tartoztatá az Eöreök Isten az Paroh szwuét, es nem boczatá el az Israel fiait 21. Es monda az Eöreök Isten Moschesnek, Nyuicz ky az te kezedet az Eghre, es legyen seötetsegh Egyptus feölden, vgjan [tapaztalható] seötetsegh. 22. Es ky nyuituan Mosches az eö kez az Eghre leön nagy swrw seötetsegh egesz Egyptus feölden harmad napigh. 23 [Vgy hogy] Nem lathatta senkj [már] Attjafiat, sem heljebööl egy emberis feöl nem kelheteött harmad napigh De Minden Israel fiai[nak] [---] világossagh volt az eö lako helyekben 24. Hiutuán azert Paroh Moschest monda: Menyeteök el szolgalljatok az Eöreök Istennek csak Juhajtokat, teheneteöket marasszatok itt: apro czelediteökis ám menyenek el veleteök. 25. Kyre monda Mosches: De megh te magadnakis adnod kellene mj kezwnkben Eöreöm es Egesz aldozatra valokat, kyket az Eöerök Vrnak mj Istenwnknek keszitenénk. 26. De nyluan barmajnkis el jeönek velwnk, nem marad csak egy keörömis itt, mert azokbol

kell vennwnk az mi Vrunk Eöreök Istenwnk szolgalttjara, es mi nemis tudgyuk mjuel kellettik szolgálnunk az mj Eöreök Istenwnknek mjnd addigis migh az helyre jutunk. 27. De megh tartoztata az Eöreök Isten az Paroh szwuét, es nem akara el boczatani eöket. 28. Jgy szoluan neky [Moschesnek] Paroh: Menyel rollam, es teöbszeör az en orczamat ne lassad, mert valamely napon az en orczamat latandod (altalan fogua) megh halsz 29 Kyre monda Mosches, szinten á mjnt magad mondad, nem wgyekeözeöm teöbszeör az te orczadat latnj.

Tizen Egyedik Resz.

I Monda az Eöreök Isten Moschesnek: Jme megh csak egy czapast [hozok] Parohra, es Egyptusra, az vtan nyiluan el boczat twteöket inset, es mjkor eö el boczat, teökelletess ky wzessel ugjan ky wz twteöket inset. 2. Szoly azert most az nepnek hallatára, es kerjen ky ky mind az eö felebarattjatul, es az aszonyallat az eö keduesetwl Ezwst Edenyöket, es Arany Edenyöket. 3. Ad penigh az Eöreök Isten arra valo keduesseget az nepnek az Egyptusiak szeömej eleött: De megh az Mosches firfiuis igen nagy meltosagban vala egesz Egyptus feöldében, mjnd az Paroh szolgay es az egesz nep eleött. 4. Es monda Mosches: Jgy szol az Eöreök Vr isten Vgy mint Eyfelkor az [---] eczakan, enis ky megyek Egyptusra 5. Es megh hal minden Elseö szwleött Egyptus feöldében, Parohnak Elseö szwleöttjetwl fogua ky szekyben wlendeö lehetne, mind az szorgalo elseö szwleöttteigh, mely az (kezj) molnat (hajtia) es minden baromnakis elseö fajzasat. 6. Es leszen nagy kialtás egesz Egyptus feöldén, minemw ez eleöt nem volt, [---] olljan ez vtan sem leszen. 7. Minden Israel fiay keözeött penigh nem moczantja csak az ebis nyeluet, embertwl fogua mjnd baromigh, kyreöl megh ismerhetiteök mint teszen valasztást az Eöreök Isten az Egyptusiak es az Israelitak keözeött. 8. Es alá jöenek mind ezek az te szorgajd en hozzám, es le borulnak en eleöttem ezt monduan: Menyetek [---] el, mind te magad s' mjnd ez az Egesz nep mely te labajd alat vagjon es az vtan vgy indulunk el: es ky mene Paroh eleöl haragos orczauul. 9. Es monda az Eöreök Isten Moschesnek: Nem enged tw nektek Paroh: azert hogy sokasithassam czudajmat Egyptus feöldében. Mosches penigh es Aaron [megh] czelekeöde mind ez czudakat Paroh eleött, de megh tartoztata az Eöreök Isten az Paroh szwuét, es nem boczata el az Israel fiat az eö feöldereöl.

Tizen ketteödik Resze.

I. Szola azert az Eöreök Vristen Moschesnek es Aaronnak Egyptus feöldeben ezt monduan: 2. Ez az HOLNAP. tw nekteök feö legyen az holnapok keözeött: Elseö legyen ez tw nekteök az esztendeöneke holnap keözeött. 3 Szolljatok az egesz Israel gywlekeözetinek monduan: Ennek az holnapnak tizedik napjan vegyetek ky ky mind, az Attjak czeledgje számára minden haz czeled számára egy egy barant. 4. Ha penigh az czeled száma keuessen lennének egy barany etelehez fogadgja maga mellé az eö hazához legh keözibb valo szomszedgiat, es az emberek számát, kit kjt az eö Eledele szerent [megh] szamlaluan, ugy allyanak egy baranhoz. 5. Epp, Egesz, him azon esztendeöbelj legyen nekteök az á barany, mind Juhok s' mjnd keczek keözzwl egyarant fogjatok. 6. Es tartassek eörjzet alatt ez twnekteök mjnd ennek az honak tizen negjedik napjaigh, kynek oztan vegje uerét az egesz Israel gywlekeözetének sereghe estuefelé. 7. Es hinczenek annak verebeöl az ayto két mellyekére es felseö kwszeöbére, azon hazban á melyben azt megh eszik 8. Es egyik megh annak húsát azon az ejen, twznel megh swtuén, pogaczauál es keserw (salatakkal) egjek azt megh. 9. Ne egjeteök abban semmit (swletlenwl) nyirsén, auagy feözue vizben feözeöttet: hanem csak twznél swt[eöttet]; fejet, szarait, mjnd beliuélis egjetemben 10. Se ne maraszatok abból reggelére: Es ha mj abból reggelere maradand, twzzel egesseteök megh. 11. Azt penigh ilyen formán egyeteök: Derekatok feöl eöuezzue legyen: Sarutok labatokra feöl vonua, palczatok kezeteökben, es serenkedeö (bodult) sietseggel egyeteök azt: Ez az Vrnak PESAchja. 12. Mert enis altal megjek azon az Ejen Egyptus feöldeben es le vagok minden elseö szwleöttet Egyptus feöldeben, embertwl fogua mind baromigh, es Egjptusnak minden Isteninnis Iteleteöket czelekeödeöm: En (vagjok az) Eöreök Isten. 13. Az vér penigh tw nekteök jel leszen az tw hazajtokban ahol tw leszteök, es latuán azt á vért, el múlok tw melletteteök es nem leszen veszteö czapas tw rajtatok, mjkor Egyptus feöldét le vagon. 14. Es ez nap tw nekteök emlekeözetben maradgyon hogy azt Jnnepwl az Eöreök Istennek Innepölljeteök, az tw nemzetsegheteökben eöreök rendelawl Innepnek (szentelljete) azt. 15. Hét napokon pogaczakal elljete, de az elseö napra ky takariczatok az kouaszt á tw hazajtokból, mert valakj kouaszt ejendik ky vagattatik az á Lelek Israel keözzwl, mjnd az Elseö naptul fogua az hetedik napigh. 16. Az Elseö nap szent Eöszue gywles, az hetedik napis szent eöszue gywls legyen tw nekteök, semmj munka azokon ne tetessek, hanem csak á mjt minden lelek megh ennek, csak szinten az olljan (munka) tetessek azon tw

nekteők. 17. Megh eörjzeteők azert az pogaczakat, mert tulajdon ezen az napon hoztam kj az tw seregiteőket Egyptus feöldebeöl, es megh eörizzeteők ezt az napott az tw nemzetsegheteőkben Eöreők rendtartasul. 18. Az Elseö hálnapon, annak az honak 14dik estuején pogaczakat egyeteők mind azon holnapnak huszon egjedik napjanak estuejennis. 19. Het napokon kouász ne talaltassek az tw hazajtokban, mert valakj kouaszost ejendik, ky vagattatik az á lelek az Israel gjwlekeözeti keözzwl, szinten ugy az Jeöuenny (poganbol leöt Sido) mint az feöldnek lakossa. 20. Semmi kouaszost ne egyeteők minden tw lako helyetekben pogaczakat egyeteők. 21. Hiua azert Mosches az Israelnek minden venejt, es monda eö nékyk. Vonjatok, es vegjeteők magatoknak Juhot ky ky az eö czeledgie számára, es aldozzatok megh az Péscat. 22. Az mellé vegjeteők czomoljek Jso-pot, mellyet marczatok abban az vérben ky az Medenczeben leszen, es hynczeteők illesseteők az felseö kisseöbet, es az ajtonak két feleöl valo mellyeket abbol az vérbeöl mely az medenczeben leszen, tw magatok penigh ky ne mennyeteők egy emberis hazatok ajtajan mjnd egész virrattigh 23. Mert altal megjen az Eöreők Isten hogi Egjptust le vagja es latuan az vért az felseö kwszeöbeön es az két [---] ajtomelleyeken altal szeöky az Eöreők Isten azt az ajtott, es nem engedj hogy az veszteöbe mennjen az tw hazatokban, [czapasra] 24. Es megh eörizzetek egész hajjomant rendtartasul magadnak es fiajdnak mind eöreöкке. 25. Leszen penigh mikor bé jutandasz az feöldre mellyet az Eöreők Isten ád teneked á mjnt mon-dotta: megh tarczatok ezt az (Isteni) szolgálatott [---] 26. Es keöuetkeözik mjkor ezt mondandgak az tw fiajtok tw nekteők Myre valo ez szolgálat tw nekteők? 27. Ezt fellelljete: PESach aldozattja ez az Eöreők Istennek, mikeppen el (múl-ta) szeökte az Israel fiajnak hazokat Egyptusban, mikor (szeörnynin eölte) vagta Egyptust, es az mi hazainkat szabadittatta. Es [fejet] haytuan az nep, le borula (imadá az Vrat). [28.] El menuén azert, az szerent czelekeödenek az Israel fiai valamjnt az Eöreők Isten megh paranczolta vala Moschesnek es Aaronnak (mon-dom) az szerent czelekeödenek. [29.] Leön azert szintén Ejfelkor, az Eöreők Isten le vaga minden Elseö szwleöttet Egyptus feöldében, az Paroh (kjralj) Elseö szwleöttetwl fogua, kj kyraly szekeyben wlendeö vala, mjnd az teömleöcz vermében heuereö rabnak Elseö szwleötteigh, Es minden barmoknak Elseö fajzasitis. [30] Feöl keluén azert Paroh azon az Eczakan es minden eö szolgálj, s' minden Egyptusok, leön nagy kialtas Egyptusban, mert nem vala oly ház, melyben halott nem volna. [31] Es [kialtuan] Moschest es Aaront Eczaka monda: Kellyte-tek feöl menyeteők ky az en nepem keözzwl, mind magatok s' mjnd az Israel fiai, es menyetek el szollajlatok az Eöreők Istennek á mjnt magatok mondottatok.

[32.] Mind Juhajtokat, s' mjnd teheniteöket vigjeteök el, á mjnt szolottatok, es el menuen: Algjatok megh engeömetis. [33.] Es ereöltetik vala az Egyptiusok az népet siettetuén mentwl hamarab kj boczathatnak az feöldreöl, Ezt monduan: Minnjaian megh halunk; [34] Es feöl ueué az nép az eö teztajat, minek eleötte megh kouaszosodnék egyeb etkejuel edgywtt, csak ruhajokban keötuén vallikra vevék. [35.] (Touabba) az Israel fiai czelekeödenék az Mosches hagjasa szerent, es kerének az Egyptiusoktul Ezwst Edenyeket, Arany Edenyeket, es ruhazatokat. [36.] Es az Eöreök Isten adá keduessegeöt az nepnek az Egyptiusok szeömej eleött, hogy keresetöket meghis nyernék (el annyra hogy ugjan megh hoztak az Egyptiusokat. [37.] [Feöl kelenek] azert az Israel fiai Raamsesbeöl Suchotban, ugj mint hat szaz Ezer gjalogh emberek, apro czeled nekwl. [38.] Es (affeöleött) nagy sok Elegjbelegy (keössegis) indula feöl véllek, Es Juhok, tehenek, feöleötte sok barmok nyaiaj. 39. Megh swtek azert az teztát melljet Egyptusbol hoztanak vala, hamuas parasaban swlt pogaczaul, mert nem kouaszosodhatott vala megh hogy sietue ky wztek vala eöket Egyptusbol, es nem volt modgia az keseödelemnek, seöt csak vtra valo elest sem kesziteöttek magoknak. [40.] Lakasok penigh az Israel fiajnak menjt Egyptusban laktanak negy szaz harmincz esztendeök. [41.] León penigh az negy száz harmincz esztendeök végében, leön (mondom) tulajdon azon az napon ky indulanak az Eöreök Istennek minden sereghi Egyptus feöldebeöl. [42.] Vigjazo Eje ez az Eöreök Istennek mellyen ky hozta eöket Egyptus feöldebeöl: Ez az Eöreök Istennek Eczaszakaja, vigjazo eczaka minden Israel fiajnak az eö nemzetségekben. [43.] Es szola az Eöreök Vristen Moschesnek s' Aaronnak: Ez rendtartasa az paesachnak: Egy idegen fia se egjek abban. [44.] Minden szolgalo (rab) [jobbagy] ember kit penzeden szerzettel keörnywl meteluen eötet ugy ehessenek abban. [45.] Seller es beress ne egyek abbol: [46.] Egy hazban egyeteök azt, ky ne uigy az hazbol annak husabol, es czontot se teörjetek megh abbol. [47.] Egesz Israelnek minden gyulekeözeti megh szerezzé azt. [48.] Ha penigh te keözeötted oly jeoueuénj budosandik ky az Eöreök Istennek Paschat akar (aldozni) szerzeni, keörnywl meteltesd annak minden firfiusagat, es ugy jarulljon annak szerzeséhez, ky az vtan olyan [---] legjen mint az feöld polgára (lakossa) de egy keönywl meteletlen se egjek abban. 49. Egy teörüenyetek legjen az Lakos polgarnak, Es az keözjteökben budosot (szallot) jeöueuennek. [50.] Es czelekeödenek minden Israel fiai akkeppen, mjnt az Eöreök Isten paranczolta valo Moschesnek es Aaronnak, mjnd az szerent czelekeödenek [51.] Es leön tulajdon azon az napon, ky hoza az Eöreök Isten az Israel fiat Egyptus feöldebeöl (minden) eö Seregekkel.

2. A kézirat átírása mai helyesírás szerint

Ötödik rész

1. Ez az Ádám nemzetségének számlálása, amely napon Isten teremté Ádámot. (Elohim) Isten a hasonlatosságban csinálá őtet. 2. Fírfiúvá és asszonyállattá teremté őket: meg is áldá őket, és hívá nevöket Ádámnak azon napon, mellyen teremté. 3. És mikor élt volna Ádám százharminc esztendő, nemze a maga hasonlatosságára és ábrázatjára, és hívá annak nevét: Sétnek. 4. És lőnek az Ádámnak napjai azután, hogy Sétet nemzé, nyolcszáz esztendő, kikben szüle fiaikat és leányokat. 5. És lőnek Ádámnak minden élő napjai kilencszáz és harminc esztendő, és meghala. 6. Sét is, [---] mikor élt volna százöt esztendőt, nemzé Énost. 7. Éle [---] Sét azután, hogy Énost nemzé, nyolcszázhat esztendőt, kiken fiaikat és leányokat szüle. 8. És lőnek Sétnek minden napjai kilencszázötvenkét esztendő, és meghala. 9. Élven Énos kilencven esztendőig, nemzé Kejnant. 10. És éle Énos Kejnan nemzése után nyolcszázötven esztendőt, kiken fiaikat és leányokat nemze. 11. És lőnek Énosnak minden napjai kilencszáz és öt esztendő, és meghala. 12. Élven Kejnan hetven esztendőt, nemzé a Mahallalét. 13. Azután, hogy Mahallalét nemzé, éle Kejnan nyolcszáznegyven esztendőt, kiken fiaikat és leányokat [---]. 14. És lőnek Kejannak minden napjai kilencszázötven esztendő, és meghala. 15. Élven Mehallalél hatvanöt esztendőt, nemzé Járedet. 16. És éle Mehallalél Járed nemzése után nyolcszázharminc esztendőt, kiken fiaikat és leányokat szüle. [17.] És lőnek Mehallalélnek minden napjai nyolcszázkilencvenöt esztendő, és meghala. 18. Élven Járed százhatvanöt esztendőt, nemzé Hanokot. 19. És éle Járed, minekutána Hanokot nemzé, nyolcszáz esztendőt, kin fiaikat és leányokat nemze. 20. Lőnek azért Járednek minden napjai kilencszázhatvanöt esztendő, és meghala. 21. Hanok is élven hatvanöt esztendőt, nemzé Metuseláhot. 22. És jára Hanok az Istennel, minekutánna Metuseláhot szüle, háromszáz esztendeig, kiken fiaikat és leányokat szüle. 23. Lőnek azért Hanoknak minden napjai háromszázhatvanöt esztendő. 24. [---] Hanok jára az Istennel, és [---] ő nem lőn, mert elvivé őtet az Úristen. 25. Élven Metuseláh száznyolcvanhét esztendőt, nemzé Lámehet. 26. Metusaleh [---] Lámehe nemzése után is élt hétszáznyolcvankét

esztendőket, kiken fiakat, leányokat nemze. 27. És lőnek Metusalehnek minden napjai kilencszázhatvankilenc esztendőök, és meghala. 28. Lámeah is, élvén száznyolcvankét esztendőt, fiat szüle. 29. És hívá ennek nevét Noahnak, mondván: Ez vígasztal meg minket a mi munkáinktúl, és kezünk rabotáinak bánatjátúl e földről, kit az Isten megátkozott. 30. Éle pedig Lámeah, minekutánna Noahot szülte volna, ötszázkilencvenöt esztendőt, kiken fiakat és leányokat szüle. 31. Lőnek azért Lámeahnek minden napjai hétszázhetvenhét esztendőök, és meghala. 32. Noah is, mikoron ötszáz esztendőös lőtt volna, nemzé Noah Sémet, Hámot és Jáfetet.

Hatodik rész

1. Lőn pedig, mikor meg kezdének sokasodni az emberek a földnek színén, és őnékik leányok születtek volna. 2. És látták volna az Elohim fiai az emberek leányt, hogy jók, kedvesek volnának, vőnek feleségöket magoknak [akárhonnan], ki mellyet választ vala. 3. Mondá erre az Örök Úristen: Nem tusakodik örökké az én lelkem az emberben, azért, hogy ők is csak testek. És lesznek az ő napjai százhusz esztendőök. 4. Óriások [---] valának a földön azokban a napokban, és affőltt az után, mikor közösültek volna az Elohim fiai az emberek leányival, és azok születtek volna őnékik. Ezek lőnek, kik e világon erősbek voltak és híres-neves firfiak. 5. Látá az Örök Úristen, hogy csak sokasodnék gonoszsága az embernek e földön, és minden indulatja, szűve gondolatja csak csupa gonoszság volna minden napokon. 6. És megbáná az Isten, hogy készítette volna az embert e földre, és szűvében szánakodék rajta. 7. Mondván az Örök Úristen: Eltörlöm az embert, mellyet terömtöttem, a földnek színéről, embertől fogva mind baromig, mászkáló férgektől fogva az égi madarakig, mert megbántam, hogy készítöttem őket. 8. Noah pedig kegyelmet találá az Örök Istennek szömei előtt.

Amint parasákra, szombati leckékre vagyron osztva a Szent törvényt,
eddig első parasa. Első Szombati Lecke.
II. parasa. Második Szombati Lecke.

9. Ezek [---] a Noahnak lőtt dolgai. Noah igaz és tökéletes firfiú vala az ő nemzetében. Istennel járt Noah. 10. És nemze Noah három fiakat: Sémet, Hámot és Jáfetet. 11. És megveszteték a föld Istennek előtte, mert megteljesödék a föld ragadománnyal. 12. Látá [---] Isten a földet, és íme, meg vala vesztve, mert

megvesztötte vala minden test az ő útját e földön. 13. És monda Isten Noahnak: Vége minden testnek előmben érkezött, mert megteljesödött a föld ragadomány-nyal az [önnön] orcájok előtt. Íme, azért én is elvesztöm a földet, általánfogva. 14. Csinálj magadnak bárkát, cédrus fából, fészkesen [szakaszokban] csináljad a bárkát, és szurkozod meg azt mind belől-kívül fenyőszurokkal. 15. Ez pedig formája, mint azt csináljad: háromszáz sing legyen hossza a bárkának, ötven sing legyen a szélössége, harminc sing a magassága. 16. Ablakot is csinálj a bárkának, egy singnyire szabván azt, a felső felére. Ajtóját a bárkának az oldaláról hagyjad, mely mind az alsó, másod és harmadik szakasz fészkelésökre alá szolgáljon, úgy csináljad. 17. Mert íme, én Özönvizet hozok e földre, hogy elveszessenek minden testet, valamelyben élő lélek vagyon az ég alatt. Minden valami a földön vagyon, megfojtatik. 18. És föllátlatom az én frigyemet teveled, hogy bemenj a bárkába, te magad és a te fiaid, a te feleségöd és fiaidnak feleségi, együtt veled. 19. És minden élő állatokból, minden testekből, kettőt-kettőt vigy bé a bárkába, hogy veled együtt elevenen maradhassanak. Azok hím és nőstény legyenek. 20. A madarakból is az ő nemek szerint, a barmok közül is az ő nemek szerint, és minden földönmászók közül az ő nemek szerint, kettő-kettő [---] jöjjön hozzád, hogy életüket megtartsad. 21. És te [végy] magadnak mindenféle eledelből, valamit megesznek, kiket magadhoz gyűjtván, legyenek mind magadnak s mind azoknak eledelekre. 22. És megcselekszölök Noah mindeneket, valamelyeket Isten parancsolt vala néki, aszerént cselekszölök.

Hetedik rész

1. Mondá azért az Örök Úristen Noahnak: Menj be te és minden te házad cselédje a bárkába, mert csak tégedet láttalak igaznak énelöttem e nemzetségben. 2. Minden tiszta állatok közül végy magadnak hetet-hetet, hímeket és nőstényöket. És valamely állatok nem tiszták, azokból kettőt-kettőt, hímot és nőstényt. 3. Az égi madarak közül is hetet-hetet, hímeket és nőstényöket, kikről szaporodásra való magot marassunk az egész földnek színén. 4. Mert íme, hetednap múlva én esőt bocsátok a földre, negyven napokon és negyven éjjeleken, és eltörlök minden álló állatokat, kiket szerzettem a földnek színéről. 5. És megcselekszölök Noah, valamelyeket az Örök Isten önéki parancsola. 6. Vala pedig Noah hatszáz esztendő ember, mikor a vízözön e földre érkezék. 7. És bemenének Noah és az ő fiai, Noah felesége és fiainak feleségi velle a bárkába, a vízözön árja előtt. 8. A tiszta

állatok közzül, és amely állatok nem tiszták, és minden égi madarak közzül, és minden földön mászkáló állatok közzül. 9. Ketten-ketten jövének Noahhoz a bárkába, hímek és nőtényők, [...] aszerént, valamint az Isten Noahnak parancsolta vala. 10. Lőn azért hetednap múlva, az Özönvíznek árja kezdeték a földön. 11. Noahnak azért hatszázadik esztendejében, második holnapban, a holnapnak tizenhetedik napján, tulajdon azon napon meghasadának a nagy mélységnek forrasi, és az egeknek csatornái megnyittának. 12. És lőn eső a földre negyven napokig és negyven éjjelekön. 13. Tulajdon ezen a napon menének be Noah, Sém, Hám és Jáfet, Noah fiai és a Noah felesége és az ő fiainak három feleségi velük a bárkába. 14. Ő magok (mondom) és minden állatok az ő nemek szerént, minden barmok az ő nemek szerént, és minden mászkáló állatok, melyek másznak a földön, az ő nemek szerént, és minden repülő, minden madarak és minden szárnyas állatok. 15. Mindezek Noahhoz jövének a bárkába, ketten-ketten minden állatok közzül, valakikben élő lélők vala. 16. Valakik jöttek penig minden [...] test közzül, hím és nőtény voltak, jövének aszerént, amint Isten parancsolta volt. És kívül reájok az Örök Isten beszége a bárkát. 17. Lőn azért a vízözön negyven napokon a földön, és addig mind sokasod[ván] a vizek, fölemelék a bárkát, és magasán a föld fölött viselék. [18.] Elhatalmozván a vizek, igen megsokasodának a föld fölött, és úszkál, leveg vala a bárka a vizeknek színén. 19. Sőt, oly igen [igen] elhatalmozának a vizek a földön, hogy elborítanak minden magas hegyeket az egész ég alatt. 20. Tizenöt sing magassággal haladának meg a vizek minden[eket] [...] és beboríták a hegyeket is. 21. És megfojtódék minden test, mely a földön mászkál vala, madarak, barmok, [...] vadak és minden mászkálók, melyek a földön másznak és minden emberek. 22. Mindenek, valamelyekben élő lélek volt, valami a szárazon taláztatott, meghalának. 23. (Mondom) meghala minden álló, élő állat, mely az egész földnek színén volt, embertől fogva mind baromig, mászkáló állatokig, égen repso madarakig, kitörletének a földről, és marada csak Noah és valakik velle a bárkában voltak. 24. És hatalmaskodának e (szörnyű) vizek a földön, százötven napokon.

Nyolcadik rész

1. Azután megemlékezék Isten Noahról és minden állatokról, minden barmokról, kik velle a bárkában valának, és szelet fútatván által a földön, megcsendesedének a vizek. 2 És bedugatának a mélységnek forrasi, s az egeknek csatornái, és az egek-

ből is az esők megtiltatának. 3. És megtérének a vizek a földről, visszafolyván, megtérven és apadván a százötven napok után. 4. És megfeneklék a bárka a hetedik holnapban, annak a holnapnak tizenhetedik napján az [...] Árméniának hegyein. 5. A vizek pedig menének és apadának a tizedik holnapig, és a tizedik holnapnak első napján kilátszának a hegyeknek tetei. 6. Lőn azért negyven napok végében, megnyitá Noa a bárkának ablakát, melyet csinált vala. 7. És kibocsátá a hollót, mely kimenvén elméne és visszatér vala mindaddig, míg a vizek elszáradnának a földről. 8. Kibocsátá a galambot is magátúl, hogy meglátná, ha [könnyebödtek] volna a vizek a földnek színéről. 9. És nem találá a galamb nyugodalmat az ő lábainak, ki miatt megtére hozzá a bárkához, mivel vizek volnának még az egész föld színén. És kibocsátván kezét megfogá és bévévé magához ötet a bárkába. 10. Várakozék azért mégis más hét napokat, és ismét kibocsátá a galambot a bárkából. 11. És megjövéen hozzája a galamb estvéli órára, íme, olajfának leszakasztott levele vala [a] szájában. Kiről megtudá Noa, hogy megkönyebbedtek volna a vizek a földről. 12. Várakozván azért [mégis] más hét napokat, ismét kibocsátá a galambot, [...] ki nem jöve többször meg őhozzája. 13. Lőn azért (Noahnak) hatszázegy esztendejében, első holnapban, annak első napján, elszáradának a vizek a földről, és elfordítván Noa a bárka födelét, látá, hát íme, megszáradott a földnek színe. 14. És a második holnapban, annak huszonhetedik napján megszáradá a föld. 15. És szóla az Isten Noahnak, mondván: Jöjj ki a bárkából te magad és feleséged, fiaid és fiaidnak feleségi veled együtt. 16. Minden állatok, kik veled voltak minden test közzül, madarak[at], barmok[at], [nyüzsögő] állatok[at], kik a földön [nyüzsögnek], hozd ki magaddal és nyüzsögenek a földön, szaporodván, sokasodván a földön. 17. Kiszállának azért Noa és az ő fiai, felesége és fiainak feleségi velle együtt. 18. Minden állatok, minden mászkálók, minden madarak és valami mászkál a földön, az ő nemek, fajok szerént, kijövének a bárkából. 19. És éppíte Noa oltárt az Örök Istennek, és fogván minden tiszta barmokból és minden tiszta madarakból, egészen megemesztendő áldozatot áldozék az oltáron. 20. Illatozván azért az Örök Isteniség annak kedves illatját, mondá az Örök Isten a maga szívében: Nem átkozom többször meg a földet az ember miatt. Mert az ember szívének indulatja csak gonosz mind ifjúságátúl fogva. Nem is vesztek el így többször minden élőket, amint cselekedtem. 21. Inkább a földnek minden napjaiban, magvetés, aratás, hideg és meleg, nyár és tél, nap[ok] és éccakák meg nem szűnnek.

Kilencedik rész

1. És megáldá Isten Noahot fiaival együtt, mondván nékik: [Szaporodjatok], sokasodjatok és töltsétek be a földet. 2. A tü félelmek és rettegetek legyen minden földi állatokon, minden égi madarakon és mindenén, valamelyek a földön járnak. A tengernek minden halai tü kezetökbe, hatalmatokba adattanak. 3. Minden mozgó [---] élő állat legyen tünektök eledelőtökre. Íme, szintén a zöld parét, füvet, úgy adtam nektök mindeneket. 4. Csakhogy a húst az ő lelkes véré[vel] meg ne egyétek. 5. Mert még a tünnön saját vérötöket a magatok lelkétül is kikeresöm, minden állatoktól is megkeresöm azt, megkeres[ven minden] ember lelkét, életét, akármely gyilkosfélétül. 6. Valaki ember vért ont, az ő vére is embertül kiontassék. Mert Isten formájára készítötte az embert. 7. Tü pedig gyümölcsözzetek és sokasodjatok, szaporodjatok a földön és azon igen sokasodjatok. 8. Mondá affölött Isten Noahnak fiaival egyetemben, így szólván. 9. Íme, én frigyet kötök tüveletök és a tü magotokkal utánatok. 10. Sőt, minden élő állattal, kik veletek vadnak, mind [---] madarakkal, barmokkal, és minden földi vadakkal veletek együtt, minden valami kijött a barkedől e földi állatok közzül. 11. Föl is állatom e frigyemet tüveletek, hogy el nem vesztek minden testet ezután vízőnnel, nem is léssen ez után [oly] vízőzön, [ki] az [egész] földet elveszesse. 12. Mondván az Isten: Ez pedig a frigynek jele, melyet én adok énközöttem és tüközöttetek, és minden élő, lelkes állatok között, kik veletek vadnak, örök nemzetségre. 13. Az én (ij-forma) szovárványomat helyheztettem a felhőkbe, mely [léssen frigynek jele én] közöttem és a föld között. 14. Léssen pedig, valamikor a föld fölit felhőkkel befölhözöm, megmutatódik a szovárvány a felhőkben. 15. És megemléközöm az én frigyemről, mely énközöttem és tüközöttetek, minden élő állat és minden test között vagyón, [hogy] ezután többször nem [lész[en] oly vízőzön, ki] [---] minden [testet] elveszessen. 16. Sőt, jelen lé[vé]n a szovárvány a felhőkben, megtekintem azt és megemléközöm ez örökös frigyről Isten között és minden élő, lelkes állat[ok] [---] és minden test között, mely az egész földön. 17. És megmutatá Isten Noahnak: Ez a frigynek jele, melyet rendeltem én magam közt és minden test között, mely vagyón mind az egész földön. 18. Valának pedig a Noah fiai: Sém, Hám és Jáfet. Ez Hám a Knaán apja. 19. Ezek a Noah három fiai, és ezekről származtak mind az egész földre. 20. Kezdé azért Noah a földet művelni, és szőlőt plántála. 21. Kinek borából íván, megrészegedek és sátorában felfedeződve feküvék. 22. Kit mikor látott volna Hám, a Knaán apja [---] atyjának szömérmét, megmondá odaki' a két [---] atyjafiának. 23. Azok

mindjárt [Sém és Jáfet] öreg köntöst vevén, ketten azt vállokra terítvén és háttal mászván atyjok felé, befedőzék atyjoknak nyilatkozott szömérmét, elfordítván tudniillik orcájokat, [nem láták] atyjoknak szömérmét. 24. Felserkenvén Noah boros álmából, meg [---] tudá, mit cselekedött volna véle az ő küsebbik fia. 25. És mondá: Átkozott a Knaán, szolgálk szolgálja légyen az [önnön] atyafiainak. 26. Ismét mondá: Áldott az Örökkévaló Úr, a Sémnek Istene, és ennek rabja legyen Knaán. 27. Terjessze Isten Jáfetet, lakhassék a Sémnek sátorában és Knaán legyen rabja [---] őnékik. 28. Éle azért Noah a vízözön után háromszázötven esztendőket. 29. És lőnek minden napjai Noahnak kilencszázötven esztendők, és meghala.

Tizedik Rész

1. Ezek a Noah fiainak nemzetségi: Sém, Hám és Jáfet. És ezeknek születének [fiok] a vízözön után. 2. Jáfetnek fia: Gómer és Magóg. Madaj, Javan [---] Tubal. Masek és Tiras. 3. Gómer fiai: Askenaz, Rifat és Togarma. 4. Javan fiai: Elisa, Tarsis, Kittim és Dodanim. 5. Ezekről osztattak el a nemzetségek szigeti, ki-ki mind az ő földökre, saját nyelvek, cselédjek és [népségek] szerint. 6. Hámnak fiai: Kus, Micraim, Fut és Knaán. 7. Kusnak fiai: Szeba, Havila, Szabta, [---] Raama és Szabteta. Raama fiai: Szeba és Dedan. 8. Kus pedig nemzé Nimiródot, ez kezde lenni hatalmas a földön. 9. (Mondom), hogy ez lőn hatalmas vadász az Úr előtt, kiről közbeszéd is kele: Mint Nimród, oly hatalmas vadász az Úr előtt. 10. Ennek királyságának eredeti lőn: Babel, Erech, Akkad és Kalne, a Sinaár földében. 11. Erről a földről ki [távozik] Assur és éppíté Ninivét, mint oly város utcáit és Kalaht is. 12. Ezek fölött Reszent, Ninive között és Kalah között, e nagy város. 13. Micraim is nemzé Ludimot, Enámimot, Lehabimot és Naftuhimot. 14. Patruiszimokat, kaszluhimokat, kikről származtak a filistimok és kaftorimok. 15. Knaán is nemzé Cidont, elsőszülöttét és Hetet. 16. Jebuszéust, emorréust és gírgasaust. 17. Hiveust, aarkéust és színéust. 18. Arvadéust, [cema] réust, hamatéust és ezután eloszlanak a Knaán nemzetségi. 19. Lőn azért határa a knaánéusoknak Cidontúl fogva Gerar felé mentedben mind Gázáig, mikor mennél Szodomára, Gamorrára, Admára, Ceboimra mind Lasáig. 20. Ezek a Hám fiai az ő [nemzetségekben], nyelvökben, földökben és [népségekben]. 21. De Sémnek is születének (fiai). Mert ő eredete és atyja Ébernek minden fiainak, Jáfetnek [---] nagyobbak atyjafia (öccse). 22. Sém fiai azért: Ejlam,

Assur, Arfaxad, Lud és Arám. 23. Arám fiai: Uc, Hul, Geter és Más. 24. Arfaxad nemzé Selahot, Selah nemzé Ébert. 25. Héber nemze két fiakat, egyiknek neve Pélég, mert az ő napjaiban oszlás lőn a földön. És ennek öccsének neve: Joktan. 26. Joktan is nemzé Almodadot és Salefet, Hacarmanetet és Jerahot. 27. Doramot, Uzalt és Diklát. 28. Obalt, Abimaél és Sebát. 29. Ofirt, Havilát és Jobabot, ezek mind Joktan fiai. 30. Ezeknek lakások lőn Mésatúl fogva Sefar felé menvén amaz napkeleti hegyhez. [31.] Ezek a Sém fiai az ő [nemzetségek] szerint, nyelvökben, földökben és [nép]ségökben. [---] 32. És mindezek a Noah fiai, az ő cselédjek, születésök, [---] népségek és nemzetségek szerint. És ezekből lőtt osztása a földnek (külön-külön) nemzetségekre, népekre a vízözön után.

Tizenegyedik rész

1. Vala pengig az egész föld egy nyelvű és egy beszédű. 2. És mikor napkelet felől megindulván [---] természetőre akadának a Sinaár földén, [azon] megtelepődének. 3. Mondván [---] ki-ki mind az ő feletársának: Jer, [---] vessünk téglákat és azt égetvén [---] égessük meg. És lőn a téglá [---] nekik kő helyett, az enyves sár mész gyanánt. 4. Ismét mondának: Jer, építsünk magunknak várost és tornyot, kinek teteje az eget érje [---] és szörözzünk oly nevet magunknak, valamint ez egész földnek színére ne oszlatnánk el. 5. Leszálla azért az Úr, hogy meglátná azt a tornyot és várost, mellyet csinálnak vala az emberek fiai. 6. Kihez így szóla az Örök Isten: Íme, most ez egy nép, nyelvök is mindnyájának csak egy vagyon, most ezt kezdtétek cselekedni, és ezután sem tiltja meg őket semmi, hogy amit gondolnak, véghez ne vigyék. 7. Jer [azért], szálljunk alá, elegyítsük el [---] ott az ő [---] szavokat, hogy ne értse meg senki feletársának beszédét. 8. És elszéleszté az Örök Úristen ugyanonnan őket, az egész földnek színére, és a város építését félbenhagyák. 9. Ez okon hívatik annak neve Bábelnek, (elegyedésnek), azért, hogy ott elegyíté el az Örök Úristen ez egész földön valóknak szólásokat, és ugyanonnan el is oszlatá őket az Örök Úristen az egész földnek színére. 10. Ezek a Sémnek nemzetségi. Sém vala száz esztendő, hogy nemzé Arfaxadot a vízözön után. 11. És éle Sém, minekutánna szülé Arfaxadot, ötszáz esztendőt, és szüle fiakat s leányokat. 12. Élven Arfaxad harmincöt esztendőt, nemzé Selahot. 13. És éle Arfaxad azután, hogy Selahot nemzé, négyszázhárom esztendőt, és nemze fiakat s leányokat. 14. Selah élven harminc esztendőt, nemzé Hébert. 15. És éle Selah azután, hogy Hébert nemzé, négyszázhárom esztendőt, és nemze fiakat

s leányokat. 1[6]. Héber is élén harmincnégyszáz esztendő, nemzé Péleget. 1[7]. És éle Héber azután, hogy nemzé Péleget, négyszázharminc esztendő, és nemze fiakat s leányokat. 1[8]. Élén Péleg harminc esztendő, nemzé Reut. 1[9]. És éle Péleg azután, hogy Reut nemzé, kétszázkilenc esztendő, és nemze fiakat s leányokat. [20]. Élén Reu harminckét esztendő, nemzé Szerugot. 2[1]. És éle Reu azután, hogy Szerugot nemzé, kétszázhat esztendő, és nemze fiakat s leányokat. 2[2]. Élén Szerug harminc esztendő, szüle Náhort. 2[3]. És éle Szerug azután, hogy Náhort szüle, kétszáz esztendő, és nemze fiakat s leányokat. 2[4]. Élén Náhör huszonkilenc esztendő, nemzé Terahot. [25]. És éle Náhör azután, hogy Terahot nemzé, száztizenkilenc esztendő, és nemze fiakat s leányokat. 2[6]. Élén Terah hetven esztendőket, nemzé Ábrámot, Náhört és Háránt. 2[7]. Ezek a Terah nemzései. Terah nemzé Ábrámot, Náhört és Háránt, Hárán pedig nemzé Lótót. 2[8]. És meghala Hárán az ő atyjának orcája előtt, amely földön született vala Úr Káldeában. 2[9]. Vőnek azért Ábrám és Náhör feleségüket magoknak. Az Ábrám feleségének neve Szaraj, a Náhör feleségének neve Milha, Hárán leánya, ki mind Milhának, Iskának atyja vala. [30]. A Szaraj meddű vala, nem vala fajzása. 3[1]. Fölvevé azért Terah Ábrá [---] mot, az ő fiát, és Lótót, a Hárán fiát mint unokáját, Szarajt, a menyét, Ábrámnak, az ő fiának feleségét, és velle együtt kimenének Úr Káldeából, hogy mennének Knaán földére, és jutának Háránig és ott lakának. 3[2]. Lőnek pedig a Terah esztendei kétszázöt esztendő, és meghala Terah Háránban.

Tizenkettődik rész

1. És mondá az Örök Isten Ábrámnak: Menj ki [e]z te földed [---] ről, e te nemzetséged közzül és a te atyádnak házából arra a földre, mellyet mutatandok tened. 2. És tégödet nagy néppé teszek, megáldalak tégödet, nagygyá teszem a te nevedet és áldás lesz. 3. Megáldom, akik tégödet áldnak, és átkozóidat megátkozom, és megáldatnak tebenned e földnek minden cselédi. 4. Elméne azért Ábrám, valamint az Örök Isten néki szólott vala, és elméne velle Lót is. Ábrám pedig hetvenöt esztendő vala, mikor Háránból kiméne. 5. Fölvevén azért Ábrám Szarajt, az ő feleségét, [---] Lótót, bátyjának fiát és minden javokat, mellyeket kerestek vala, és minden lelkeket, mellyeket szerettek vala Háránban, és megindulának, hogy mennének Knaán földére és el is jutának Knaán földére. 6. Megjára pedig Ábrá [---] m azt a földet, mind Sihemnek helyéig, a Moréh cserejéig. És akkor

knaánéus vala a földön. 7. [És] Megjelenvén az Örök Úristen Ábrámnak, mondá: A te magodnak adom ezt a földet. És éppite ugyanott oltárt az Örök Istennek, ki néki megjelent vala. 8. És onnat [---] a hegyre [költözzvén] Bételnek napkeleti [---] részén, fölvonván az ő sátorát, úgy, hogy Bétel napnyugatra és Áj napkeletről esnék. Ott is oltárt éppite az Örök Istennek és imádá [ott] az Örök Istennek nevét. 9. És megindulván Ábrám, mene és jára Dél [tartományára]. 10. Vala akkor éhség a földön. És alámene Ábrám Egyiptusba, hogy ott is laknék, mert súlyos éhség vala a földön. 11. Lőn pedig, mikor közelítene, hogy Egyiptusba érköznék, mondá Szarajnak, az ő feleségének: Íme, mostan tudom, hogy te szép tekintetű asszony vagy. 12. Lehetséges azért, mikor meglátanak tégedet az egyiptiusok, azt mondják: Ez ő felesége, megölnék engömet, és tégedet elevenen hagynak. 13. Mondd azt azért, kérlek, hogy én húgom vagy te, hogy jót cselekedjenek te éretted énvelem, és éljen te enyettet az én lelköm. 14. Lőn azért, mikor Ábrám Egyiptusba bément volna, megláták az egyiptiusok az asszont, mert fölötte igen szép vala ő. 15. Megláták ötet a Fáraó fejedelmi is, és megdicsírék ötet Fáraó előtt, és béviteték az asszony a Fáraó házába. 16. És Ábrámmal jól tőn az ő kedvéért, és lőn[ek] néki juhai, teheni, hím száamári, szolgálái[k], szolgálói[k], nőtény száamári és tevéi. 17. És megveré az Örök Úristen Fáraót igen nagy csapásokkal és az ő [házát] (udvarát) Szarajért, az Ábrám feleségeért. 18. Hívatá azért Fáraó Ábrámot és mondá: Miért cseleködted ezt te énvelem? Miért nem jelentötted meg, hogy te feleségöd volna ez (asszony)? 19. Miért mondoztad, hogy húgod teneked és én feleség gyanánt vöttem magamnak. Most azért, ihon még feleséged, vedd el s menj dolgozdra. 20. Parancsola azért felölök Paroh oly embereknek, és elbocsáták ötet feleségestül és mindenével, ami övé vala.

Tizenharmadik rész

1. Fölméne azért Ábrám Egyiptusból, maga és az ő felesége és minden, [---] ami övé vala, és Lót is övéllé, dél felé. 2. Ábrám pedig igen kasdag vala barmokkal, ezüsttel és arannyal. 3. És mene az előbbi szállásírói dél felé, Bételre, azon helyre, ahol azelőtt sátorát fölvolta vala, Bétel és Áj között. 4. [Azon helyre], ahol azelőtt oltárt csinált vala, [---] holott imátkozék [Ábrám] az Örök Istennek nevében. 5. De még Lótnak is, ki Ábrámmal jár vala, valának juhai, teheni és satori. 6. És nem [---] viselheti vala el a föld őket, hogy együtt laknának, mert igen sok gazdagságok vala, és nem lehete, hogy együtt lakhassanak. 7. Mert lőn pörleködés

az Ábrám barmainak pásztori között és a Lót barmainak pásztori között. Akkor pedig knaánéus és perizéus bírta azt a földet. 8. És mondá Ábrám Lótnak: Kérlek, ne legyen pörleködés énköztem és teközötted, se az én pásztorem s a te pásztorid között, mert mi atyjafiai vagyunk egymáshoz. 9. Nemde ez egész föld (szabadossan) előtted vagyon-e? Válljál el, kérlek, éntőlem: ha te balra tartasz, én jobb felé tartok, ha te jobb felé tartasz, én bal felé megyek. 10. Fölemelvén azért Lót az ő szömeit, látá az egész Jordán térségét, hogy mind szép nedves föld volna. Minekelőtte elvesztötte volna az Örök Úristen Szodomát és Gamorrát, mint az Isten kerti, mint Egyiptus földje, mikor Coár felé mennél. 11. És választá magának Lót a Jordán térségét, és elindulván Lót napkeletről, elválnak illy atyjafiai egymástúl. 12. Ábrám lakék Knaán földében, és Lót lakék a térségen való városokban, és sátorit voná szintén Szodomáig. 13. Maga a Szodom firjai [---] gonoszok valának és bűnösök az Örök Isten ellen, fölötte igen. 14. Szóla pedig az Örök Isten Ábrámnak azután, hogy Lót tőle elválék: Eméssze föl, kérlek, a te szömeidet, és nizz el e helyről, ahol [---] te vagy északra, délre, napkeletre és napnyugatra. 15. Mert mind ezt a földet, melyet te nizz, teneked adom és a te magvodnak örökbe. 16. És teszem a te magvodat, mint a földnek porát. [---] Ha valaki megszámlálhatja a földnek porát, úgy a te magvod [is] megszámlálthatatik. 17. Kelj fel, járd el a földet, hosszára-széltre, mert teneked adtam azt. 18. És sátorát indítván Ábrám, mene és lakék a Mamre cserejénél, mely Hebronnál vagyon, és ott is oltárt építte az Örök Istennek.

Tizennegyedik rész

1. Lőn pedig Amrafel, a Sinaár királyának idejében: Ariok, Elaszar király, Kedar Laomer, Elam király, Tidal, Gójimok király. 2. Megütközének ezek Berával, a Szodom királyával, Birsával, a Gomorra királyával, Sinábbal, az Adma királyával, Seméberrel, a Ceboim királyával és Belah királlyal, mely Coár. 3. Mindezek öszvetársalkodának a Sziddim völgyében, mely (most) a Sós tenger. 4. Tizenkét esztendeig szolgáltanak Kedar Laomernek és tizenhárom esztendeig pártolkodtak. 5. Tizennegyed esztendőben jöve Kedar Laomer és a királyok, kik velle valának, és megverék a refaimokat (óriásokat) Astarat Karnaimban, a zuzimokat Hamban és az emimöket a Kirjataim mezejében. 6. A horéusokat a Szeir hegye között a Paran mezejéig, mely a pusztá mellett vagyon. 7. És onnat megtérvén jövének a Mispát forrásához, mely Kades, és levágák az amalekitáknak is minden mező-

ségét és az amorréust is, ki lakik vala Hacacon Tamarban. 8. Kiszállának azért ezek ellen Szodom királya, Gamorra királya, [Adma királya] Ceboim királya és Belah király, mely Coar, és ütközetre való sereget rendelének a Sziddim völgyében. [9.] Kedar Laomer, az Elam királya ellen, Tideal, a Goimok királya ellen, Amrafel, a Sinaár királya ellen, Ariok, az Elasar királya ellen, négy király [---] öt királyok ellen. [10.] A Sziddim völgyé[ben] pedig sok enyves kutak [---] valának, és elfutának a Szodom s' Gamorra királyi s ott elhullván, kik megmaradának, a hegyre szaladának. 1[1]. És elprédálván Szodom [---] nak, Gamorrának minden gazdagságát és minden élésöket, elmenének. 1[2.] Elvivék Lótót is és az ő gazdagságát, az Ábrám bátyjának fiát, és elmenének, ki akkor Szodomban lakott. 1[3]. Jöve azért egy szaladott (ember), és megjelenté a hebreus Ábrámnak, ki akkor lakik vala az amorréus Mamre cserjénél, ki Eskolnak és Anernek bátyja [lévén, mindezek]nek Ábrámmal frigyek vala. 1[4]. És meghallván Ábrám, hogy az ő öccse elraboltatott volna, felkészíté (gyorsan) szerencsepróbált, maga házában nevelt háromszáztizennyolc vitézit, és megűzé őket Dánig. [15.] És éccaka ütvén reájok, maga és szolgáljaival megvervén az ellenséget, úzé őket mind [---] Hobáig, ki Damaszkusz mellett bal felől vagyon. 1[6]. És visszanyeré minden kazdagságot, Lótót is, az öccsét, és annak gazdagságát, aszonyállatokat és (az elrablott) népét. 1[7]. És kijöve eleibe a Szodom királya, mikoron megtérő útában volna a Kedar Laomer és övéllé lévő több királyoknak megveréséből, egy szép sík mezőben, mely király völgyének hívatik. 1[8]. És Malki Cedok is, a Sálem királya hozza eleibe kenyeret és bort, és ez a Magasságbelinek papja [---] vala. 1[9.] Megáldván őtet, mondá: Áldottja az Ábrám a Magasságbeli Istennek, ki [bírja mind] az egeket és a földet. [20.] És áldott az a Magasságbeli Eröss Isten, ki a te ellenségidet teneked kezedbe adta. Adá azért néki tizedet mindenekből. 2[1.] És mondá a Szodom királya Ábrámnak: [---] Add vissza neköm csak az emberöket: És bátor vidd el magadnak minden gazdagságokat. 2[2.] És felelé Ábrám a Szodom királyának: kezem fölemelve (megesküdtem) az Örökkévalónak, amaz Eröss Magasságbeli Istennek, ki [bírja mind] az egeket és a földet [---]. 2[3]. Ha egy fonalszáltúl fogva a sarukötő [---] ig valamit mindezekből magamnak elveszek, amellyek tied, hogy azt ne mondhassad: Én töttem gazdaggá Ábrámot. 2[4]. Csak azonkívül, amit megöttek ez ifjú legények, és imez firfiaknak, kik velem eljötenek volt, Aner, Eskol és Mamre, mert ők megveszik az ő részöket.

Tizenötödik rész

1. E dolgok létele után lőn az Örök Istennek szava Ábrámhoz (próféciai) látásban, mondván: Ne félj, Ábrám, én vagyok a te oltalmad és igen [sok] a te jutalmad. 2. Felelé Ábrám: Uram, Örök Istenem, mit adsz énnekem, holott én magzat nélkül vagyok és házamnak gondviselő fia, imez Damaszkuszi Eliezer. 3. Mondá mégis Ábrám: Ládd-e, nekem nem adtál magzatot és e házam fia [ez én] örökösöm [---]. 4. Íme, az Örök Isten szava mégis lőn hozzá, mondván: Nem leszen ez te örökösöd, hanem aki a tennen ágyéködből származik, az leszen te örökösöd. 5. És küllyebb vivé őtet, mondván: Tekintshecze [mostan] az égre és számláld meg a csillagokat, ha megszámlálhatod őket. És mondá néki: [---] Így leszen a te magod. 6. És hűn az Örök Istenben és tulajdoníta néki igazságot. 7. Mondá mégis néki: Én vagyok az Örök Isten, ki kihozálak tégöd a káldéusok tüzéből, hogy neked adnám ezt a földet örökségül. 8. És mondá: Uram, Örök Istenem, miről tudjam azt meg, hogy örököm leszen ez neköm. 9. [ki felele néki.] Végy neköm három esztendő ünecsét, három esztendő kecskét, három esztendő kost, görlicét és [---] galamb[fiat is]. 10. Mindezeket megszerezvén magá[hoz], és derékban ketté-ketté vagdalván őket és minden tagot, kit-kit az ő társa ellenében helyeztetvén (amint elvágta volt). A szárnyas madarakat nem vagdalá ketté. 11. És mikor szárnyas állatok szállanának e tagokra, Ábrám elűzi vala őket. 12. És lőn, hogy a nap már elnyugodnék, nagy álom szálla Ábrámra, és íme, igen nagy rettentő sötétség szálla reája. 13. És mondá Ábrámnak: Tudván tudjad, hogy jövényén leszen a te magod a nem ő földén: és szolgálnak azoknak, azok meg is nyomorgatják őket négyszáz esztendeig. 14. De én azt is a nemzetet, akinek szolgálnak, igen megítílem, és azután úgy jőnek ki nagy gazdagsággal. 15. Te pedig azonban békességben takarítottal a te atyádhoz: eltemettetvén nagy jó vénségben. 16. És negyedíze térnek ezen helyre, mert mindeddig sem tölt bé az amorréusok vétke. 17. És lőn, mikor a nap elnyugodt volna, lőn szörnyű [homály] sötétség, és íme, füstölgő kemence és abban tüzes lámpás általmene a vagdalt tagok között. 18. Azon a napon köte frigyet az Örök Isten Ábrámmal, mondván: A te magodnak adtam ezt a földet, az egyiptusi folyóvíztől fogva amaz nagy Eufrátesz folyó vizéig. 19. [---] kinéust, kanizéust és kadmonéust. 20. Hitéust, perizéust és az Óriasokat. 21. Amorréusokat, knaánéusokat, gírgaséusokat és jebuszéusokat.

Tizenhatodik rész

1. Szaraj is, az Ábrám felesége nem szült vala néki, vala penig egy egyiptusi szolgálója, kinek neve Hágár. 2. Mondá azért Szaraj Ábrámnak: Íme, engömet megrekesztött szüléstül az Örök Úristen, menj bé, kérlek, az én szolgálóhoz, netalán attúl valamint megépíttetném. És engede Ábrám a Szaraj szavának. 3. Fogá azért Szaraj, az Ábrám felesége az egyiptusi Hágárt, maga szolgálóját, tíz esztendő múlva azután, hogy Knaán földén lankának, és adá azt Ábrámnak, az ő férjének ugyan feleségül. 4. Ki, mikoron bement volna Hágárhoz, fogada méhében, és mihelt látá, hogy megterhesedett volna, megutáltaték asszonya az ő szömei előtt. 5. Mondá azért Szaraj Ábrámnak: Neked tulajdonítom e rajtam lött bosszút, én adám teneked kebeledbe az én szolgálómat, ki már látván magát, hogy megterhesödött, semminek tartatom az ő szömei előtt. Tegyen ítélet ebből énközöttem és teközötted az Örök Isten. 6. Felelé erre Ábrám Szarajnak: Ihon a te szolgálód most is kezed hatalmában vagyon, felöllem szintén azt cselekdöjded velle, valami szömeidnek jónak tetszik. Kit mikor Szaraj megnyomorgatott volna, elfuta az ő orcája elől. 7. Találá azért ötet az Örök Isten angyala egy vízforrásnál a pusztában, annál a forrásnál, mely a Sur útja mellett vagyon. 8. És mondá néki: Hágár, Szaraj szolgálója, honnat jöttél és hova mégy? Ki felelé néki: Én az én asszonyom, Szaraj előtt futok. 9. Mondá néki az Örök Isten angyala: Térj meg a te asszonyodhoz, és alázd meg magadat annak keze alatt. 10. Mondá néki az Örök Isten angyala: Megsokasítván megsokasítom a te magodat elannyira, hogy soksága miatt meg nem számláltathatik. 11. Mondá néki az Örök Isten angyala: Íme, te fogadsz méhedben és fiat szülsz, és hívod annak nevét Ismaélnek, (Isten hallgattanak), mert meghallgatta Isten a te nyomorúságodat. 12. Ez [...] fene ember lészen, keze mindeneken és rajta is mindenek keze. Affelől minden atyjafainak orcájok előtt lakik. 13. És imádá az Örök Istennek nevét, ki velle [néki] szólott vala (mondván): Te, én Istenem, látsz engömet, mert ezt is mondá: Nemde itt is láttam-é azután, hogy engem látott. 14. Azokáért hívatott az a [...] forrás (באר לחי ראי: Beer Lehaj roj), Élő [...] s engem látónak forrásának. Íme, most is ez Kades és Bared között ott vagyon. 15. Szüle azért Hágár Ábrámnak fiat. És hívá Ábrám az ő fiának nevét, mellyet szüle néki Hágár, Ismaélnek. 16. Ábrám penig vala nyolcvanhat esztendő, mikor szülé Hágár Ismaélt Ábrámnak.

Tizenhetedik rész

1. Lőn pedig, mikor Ábrám kilencvenkilenc esztendő-t ért volna: megjelenék az Örök Isten Ábrámnak és mondá néki: Én vagyok az Erős Sadaj [elégségös] Isten, járv énelőttem és légy tökéletes. 2. És én frigykötést teszek te [...] közötted és énközöttem és megsokasítlak tégedet fölötte igen-igen. 3. És Ábrám orcájára leesvén, szóla az Isten vélle, ezt mondván. 4. Én ime, e frigyemet kötöm teveled, hogy légy sok nemzetségök atyja. 5. És ezután ne hívassék a te neved Ábrámnak, de a te neved ÁBRAHÁM legyen, mert sok nemzetségök atyjává töttelek tégedet. 6. És elszaporítlak tégedet igen-igen, teszek nagy nemzetséggé, és királyok származnak tetőled. 7. És megerőssítöm veled való frigyemet énközöttem és teközötted, és a te magod között teutánnad, nemzetségről nemzetségre örökös frigyül, hogy teneked Istened leszök és a te magvodnak is teutánnad. 8. És adtam teneked és a te magvodnak teutánnad e te búdosásodnak földét, tudniillik mindezt az egész Knaán földét, örökös birodalmul, és önékik Istenek leszek. 9. És mondá mégis Isten az Ábrahámnak: De te is az én frigyemet meg[tartsad] te magad, mondom, és a te magod teutánnad minden ő nemzetségekben. 10. Ez pedig az én frigyem, mellyet megőriztetek énközöttem és tüközöttetök, és a te magvod között teutánnad: Minden firfiú tüközöttetök környümetéltessék. 11. Környümetéltétek a tü testeknek fölben valóját, és ez léssen frigynek jele énközöttem és tüközöttetök. 12. Nyolcad napi gyermekeske tüközöttetök környümetéltessék, minden fiú magzat, a tü nemzetségtökben, ha ki magad cselédedben születik vagy pénzeden vennéd, akármely idegen nemzetségből, ki nem te magvod volna. 13. Környümetéltvén környümetéltessék akár magad házadból, cselédedből születik, akár pénzeden szerzetted, és legyen az én frigyem a tü testötökön örök szövetségül. 14. Mert a környümetéltetlen firfiú, valaki el nem metszi az ő testének fölben valóját, kivágattatik az a lélek az ő népe közzül, azért, hogy megszegte az én frigyemet. 15. Mondá mégis az Isten Ábrahámnak: Szarajnak is, a te feleségednek neve ne hívattassék ezután Szarajnak, hanem Sarah legyen az ő neve. 16. És megáldottam őtet, adtam is őtölle teneked fiúmagzatot; megáldottam őtet és nagy nemzetséggé léssen, népeknek királyi származnak őtölle. 17. (Ezt hallván) Ábrahám orcájára esvén nevette, ezt mondván az ő szívében: Valljon száz esztendő embernek születik-e magzatja? És Sarah is kilencven esztendő lévén szül-e? 18. És mondá Ábrahám az Istennek: Vajha (akár csak) Ismaél élne teelötted. 19. Felelé erre az Isten: Valóban Sarah, a te feleséged szül teneked fiú magzatot, és hívod annak nevét Ichaknak, és megerőssítöm azzal

az én frigyemet örökké való [szövetséggel], és utánna az ő magvával is. 20. De Ismaélért is meghallgattalak tégedet, íme, megáldottam őtet, megszorítottam őtet, megsokasítottam őtet igen-igen, tizenkét hadnagyokat nemz és nagy néppé teszem őtet. 21. De az én frigyemet Ichakkal erősítöm meg, kit Szarah szül teneked ezen üdő tájban, következőzendő esztendőben. 22. És elvégezvén velle való szavát, elméne [...] az Isten Ábrahám [...] fellyül. 23. És fogván Ábrahám Ismaélt, az ő fiát és háza cselédének minden születő fiait, minden pénzen vöttek, minden firfiakat az Ábrahám emberi közzül, és környülmétélé azok testeknek fölben valóját, ugyanazon a napon, amint az Isten önéki mondotta vala. 24. Ő maga Ábrahám kilencvenkilenc esztendős vala, mikor maga testének fölben valóját elmetszé. 25. Ismaél, az ő fia tizenhárom esztendős vala, mikor maga testének fölben valóját elmetszé. 26. Mind azon egy napon környülméltetésnek Ábrahám és az ő fia, Ismaél. 27. És háza cselédjének minden firfiai, kik vagy bennszülettek, vagy pénzen vétettek idegen nemzetektül, velle együtt környülméltetésnek.

Tizennyolcadik rész

1. Megjelenék (ezután) az Örök Úristen néki a Mamre cserejénél, mikor ülne sátora ajtajában a nap forró melegségében. 2. Ki fölemelvén szömeit, látá, és íme, három firfiak állanak fölötte, kiket mihelt láta, eleikbe futamodék a sátor ajtajából és a földre meghajla előttök. 3. Ezt mondván: [...] Én Uram, ha kedvet találtam a te szömöd előtt, ne menj el te szolgád mellett. 4. Hozzanak inkább [...] kevés vizet, mossátok meg lábaitokat és nyugodjatok meg e fa alatt. 5. Azonban ím, hozok [egy darab] kenyeret, kivel [...] erősítsétek meg szívetöket, azután elmehettek, mert ugyanis e végre tértetek illy szolgátokhoz. Kik felelének: Cselekedjél aszerént, valamint mondád. 6. Siete azért Ábrahám Szarahoz a sátorba, és monda: Nosza, gyorsan elegyíts három mérce zsemlyelisztet és csinálj pogácsákat. 7. És a barmokhoz futván Ábrahám, [...] fogá igen jó gyermekded borjút, és az inasnak adván, sietteté azt, hogy megkészítené. 8. [És vevén] vajat és tejét és a borjút, mellyet készített vala, eleikbe rakván, ő maga fönnállván udvarol vala előttök a fa alatt, és úgy esznek vala. 9. És mondanak néki: Hol vagyon Szarah, a te feleségöd, felelé: Ímhol, a sátorban. 10. [...] És monda: [...] Térvén megtérök tehozzád ezen elő esztendődben, és Szarahnak, a te feleségednek fia leszen. Szarah pedig hallja vala ezt a sátor ajtajában, mert csak mögötte áll vala. 11. Ábrahám pedig és Szarah vénök valának, [napjokat megélvén] [...],

megszűnt vala Szaráhn [...] az asszonyok természetének létele [...]. 12. Nevete azért Szarah magában, ezt mondván: Minekutánna én így elaggodtam, lehetne-e neköm annyi gyönyörűségöm, holott az én Uram is vén. 13. Mondá az Örök Isten Ábrahámnak: Miért nevede ezen Szarah, ezt mondván: Valljon-s valóban, hogy szülnék én, holott már megvénültem. 14. Lehet-e az Örök Isten előtt [...] csuda dolog? Bizonyos üdöre megtérek hozzád ezen elő esztendőben, és Szarahnak fia leszen. 15. És megtagadá Szarah, mondván: Nem nevettem, mert [megijedett] vala. Kire az mondá: Nincsen úgy, mert nevetél. 16. És fölkelvén onnat a firfiak, tekintenek Szodom felé, és Ábrahám megyen vala vellek, hogy őket elbocsátaná. 17. És mondá az Örök Isten: Eltitkoljam-é Ábrahám-túl, amit én cselekedöm. 18. Holott Ábrahám nyilván nagy néppé [erős] nemzetséggé leendő, és megáldatnak őbenne [...] e földnek minden nemzetségi. 19. Ezt is bizonytal tudván, hogy megparancsolja ő az ő fiainak és teljes minden házának holta után, hogy megőrizték az Örök Istennek útát, cselekedvén mindenben igazságot és itéletet. És az Örök Isten is [meg]teljesítse Ábrahámon mindazokat a jókat, kiket felőlle mondott. 20. Mondván az Örök Isten: Szodom és Gamorra kiáltása [...] elsokasodott, mint szinte sok bűnök fölötté igen elsúlyosodott. 21. Leszállok most és meglátom, ha amint kiáltások előmhöz jött, teljességgel utolsó veszedelmökre valót cselekedtek; ha pedig [nem], tudjam azt is. 22. És fordulván onnat a firfiak, menének Szodom felé. Ábrahám pedig még áll vala az Örök Isten előtt. 23. Járulván azért Ábrahám, mondá: Elvesztöd-e az igazat együtt a hamissal? 24. Talám va[nnak] ötven igazak a városban, úgyis ugyan elvesztöd-e?, és nem kedvess-é [a helynek] ötven igazakért, kik benne lesznek. 25. Távol legyen az tetőlled, hogy ilyen dolgot cselekednél, megölvén az igazat együtt a hamissal, [hogy] mind igaznak, hamisnak egyaránt való állapata lenne: illetlen dolog ez hozzád. Valljon-s ki az egész föld bírása vagy, nem tennél-e (ezek közt választó) törvént. 26. Mondá az Örök Isten: Ha találok Szodomban ötven igazakat belől a városban, kedvezek mind az egész helynek azokért. 27. Kire felelé Ábrahám, mondván: Íme, bátorkodám szólni az én Uramnak, ki por és hamu vagyok. 28. Talám leszen öt héja az ötven igazaknak, elvesztöd-é az öt (héjassága) miatt az egész várost. És mondá: nem vesztöm el, ha találok ott negyvenöt igazakat. 29. Kezde azért mégis tovább néki szólni és mondá: Talám találatnak ott negyvenen. Kire felelé: Nem bántom negyvenért is. 30. Mondá mégis: Kérem, ne haragudjék az én Uram e szómért. Talám találatnak ott harmincan. Kire felelé: Nem cselekedem, ha találatnak ott harmincan. 31. Mégis mondá: Íme, [...] elbátorodám már szólni az én Uramnak: Talám találatnak ott huszan. Ki

felelé: Nem vesztöm el a húszért. 32. Mondá ismét: Kéröm, ne haragudjék az én Uram, bátor csak az egyszeri szómért: Talám taláztatnak ott tizen. Ki felelé: Nem vesztöm el a tízért is. 33. És elméne az Örök Úristen, mikor megszűnt volna szólani Ábrahámhoz. És ottan Ábrahám is helyére méne.

Tizenkilencedik rész

1. Azonban a két angyalok [estvére jutának Szodomba] és Lót, [---] ülven a Szodom kapujában, látván őket, felállá előttök és meghajla orcájával a földre előttök. 2. Mondván: Igen kérlek édes Uraim, térjete most illy szolgátok házához, ott hálván, mossátok meg lábaitokat, és reggel kelvén, utatokra mehettek. Kik mondanak: Nem, mert itt az utcán hálunk. 3. És igen sok téreködésére hozzája térenek, és bémenvén házába, lakodalmat szerze nékik, és pogácsákat süttetvén, azt evének. 4. Minekelőtte lefekünnének, a várasbeliek, Szodom firfiai [---] körülfogák a házat iffaktúl fogva vénökig, mind az egész népnek aljasáig. 5. És szólítván Lótot, mondanak néki: Hol vadnak azok a firfiak, kik tehozzád jötenek ez éjen? Hozd ki ide őket hozzánk, hadd ismerjük (vétekre) őket. 6. És kimenvén Lót hozzájuk a kapun, annak ajtóját beszélgezek utánna. 7. [És monda] Kérlek, atyámfiai, ne gonoszkodjatok. 8. Íme, vadnak neköm két leányim, kiket még firfiú nem ismert. Kihozom most azokat tünektek, és cselekedjétek azt véllek, ami jobb a tü szömötök előtt, csak ezekkel a firfiakkal ne cselekedjete semmit, mert ez okon jöttek az én házamnak árnyékába. 9. Kik felelének: Állj tovább innét, mondunk: holott te is egyedül jöven lakni közinkbe, te akarsz-e törvént szabni minekünk? Majd gonoszbul cselekedünk teveled, hogysesm ővelek. És igen vesztögetvén [rongálván] a firfiat, Lótot, rohanának, hogy az ajtót berontsák. 10. És kinyújtván kezöket, a firfiak bevonák Lótot a házba és az ajtót bezárlák. 11. És az emberöket, kik az ajtón valának megverék vaksággal, kicsintül fogva nagyig, és fáradnak vala, hogy az ajtót megtalálhatnák. 12. [És mondanak azok a firfiak Lótnek:] Vagyon-e még neked itt valamid? Vöd, fiaid, leányid és valamid neked vagyon e várasban, vidd ki e helyből. 13. Mert elvesztjük mü ezt a helyet, mivel igen nagy ezeknek kiáltások az Örök Isten orcája előtt, és azért bocsátott az Örök Isten minket, hogy elveszessük ezt [---]. 14. És kimenvén Lót, szöla a maga vejinek, kik vöttek vala az ő leányit, mondván: Keljünk fel, menjünk ki e helyről, mert elsüllyeszti az Örök Isten ezt a várast, de úgy tetszik, mintha csak [játszanék] az ő vejinek szömei előtt. 15. És mikor a hajnal feljött volna,

kénszerítik vala az angyalok Lótót, mondván: Kelj föl, vedd föl a te feleségedet és két leányodat, kik jelen vadnak, hogy ne vesszetek e város bűnében. 16. Ki mikoron mulatozna, megragadák azok a firfiak magának, feleségének és két leányinak kezöket, mivel az Örök Isten kedvezne nékik, és kivívén, letevék őket a várason kívül. 17. És mikor kivitte [---] volna őket, monda: Oltalmazd életedet, hátra ne tekints, és sohul ez egész sík téren meg ne maradj, a hegyen oltalmazd magadat, hogy el ne süllyedj. 18. És monda Lót nékik: Nem úgy, én édes Uram. 19. Kérlek, hogyha már kedvet talált a te szolgád a te szömeid előtt, és illyen méltóságussá tötted irgalmasságodat, mellyet cselekedtélt énvelem, hogy életben tartanád meg az én lelkömet, ládd-e, nem meneködhetem én meg a hegyen, hogy reám ne ragadjon e gonosz és meghaljak. 20. Íme, kérlek, ihon amaz kis városocska, hadd szaladjak oda, lám csak [---] kicsid, hadd meneködjem ott meg, kérlek. Nemde nem [---] kicsid-e az, és éljen az én lelköm. 21. Ki felelé: Íme, abból is [a dologból] megtekintöttem szömélyedet, hogy el nem süllyesztöm a várast, aki felől szólál. 22. Siess, meneködjél ott meg, mert nem cselekedhetem semmit is addig, míg te oda nem érközől [---]. Azért hívatott annak a várasnak neve Coárnak. 23. Már a nap jól följött vala a földre, hogy Lót Coárba juta. 24. És az Örök Isten esteté Szodomra és Gamorrára kénkövet s tüzet az Örök Istentől, az égből. 25. És felfordítá (süllyeszté) azokat a várasokat és az egész térföldet és minden lakosit azoknak a várasoknak, meg a mezőnek fűvét is. 26. Az [ő] felesége penig hátratekintvén, sóoszloppá lőn. 27. Ábrahám penig virratta előtt kelvén a helyre, ahol állott vala az Örök Istennek színe előtt. 27. És tekintvén Szodom és Gamorra felé és mind az egész térföldnek színére, és látá [---] tehát, fölmegeyen vala füstí a földnek [---], mint kemencének füstí. 28. Lőn [azért], mikor elveszté az Úristen annak a térségnek várasit, megemléközék Isten Ábrahámról, és kiküldé Lótót e süllyesztésből, mikor a várasokat süllyeszténé, mellyekben Lót lakozott. 29. Fölméne [azért] Lót Coárból és lakék a hegyeken két leányával, mert fél vala lakni Coárban, és lakának egy barlangban maga s két leányi. 30. Mondá egykor az elsőbbszülött a küssebbnek: A mi atyánk megvénült és firfiú nincsen a földön, ki velünk közösüljön az egész földnek szokása szerént. 31. Jer, adjunk bort innya az atyánknak és háljunk velle, és elevenítsünk magot a mi atyántúl. 32. Adának azért bort innyok az ő atyjoknak azon éccakára, és bemenvén az elsőbbszülött, hála az ő atyjával. Kit [az] meg nem tudá, sem lefektében, sem fölköltében. 33. Lőn másodnapon, monda az elsőbbszülött a küssebbnek: Íme, én tegnap hálék az én atyámmal, adjunk bort innya e jövő éjjelre is, menj te is bé hozzá, hálj velle, és elevenítsünk magot a mi atyántúl. 34. Adának azért arra az éjjelre

is bort innya az ő atyjoknak, és fölkelvén a күssebbik, véle hála, kit [az] meg nem tudá, sem lefektében, sem fölköltében. 35. És fogadának méhekben a Lót két leányi az ő atyjoktól. 36. Szülvén [azért] fiat az elsőbbszült, hívá annak nevét Moábnak. Ez atyja [---] a moábitáknak mind e mai napig. 37. A күssebbik is fiat szülvén, hívá annak nevét Ben Ami: (Én népem fia) [---]. Ez atyja [---] az Ammon fiainak mind e mai napig.

Huszadik rész

1. És megindulván onnat Ábrahám dél felé való földre, lakék Kades és Sur között, és múlata Gerárban. 2. És [mondá] Ábrahám az ő felesége, [---] Szarah [---] felől: Én húgom ő. És elküldvén Abimeleh, a Gerár királya, Szaráht elvitette. 3. [---] Jöve azért az Isten Abimelehhöz éjjeli álomban és mondá néki: Íme, te meghalsz ez asszonyért, akit elhozattál, mert (Ura) férje vagyon. 4. Abimeleh pedig nem közelített vala [ő]hozzá, és mondá: Uram, valljon-s az igaz nemzetségöt is megölöd-e? 5. Nemde nem önnön maga mondotta-é ezt énneköm: Húgom ez énneköm. De ő maga (az asszony is) azt mondotta: Bátyám ez énneköm. Tökéletes szüből és ártatlan kezekkel cselekedtem én ezt. 6. Mondá azért néki az Isten álmában: Én is igen jól tudom, hogy szüvednek tökéletességből cselekedted ez. És én is azért tartóztattalak meg, hogy ne vétköznél énellenöm, és ez okon nem is engedtem, hogy csak illetnéd is ötet. 7. Most azért add meg feleségét az ő férjének, mert próféta az, és imádkozván érötted, életben (maradsz), de ha vissza nem adod, tudjad, hogy meghalván meghalsz te magad és mindened, valamid neked vagyon. 8. Felkelvén azért Abimeleh igen jó reggel, hívatá minden ő szolgálit és megbeszélle mindezeket a [dolgozat] az ő hallásokra. És igen megfélemlének azok a férfiak. 9. És hívatá Abimeleh Ábrahámot is, mondván néki: Mit cselekedtél te mivelünk? És mit vétöttem én teellened? Hogy énreám és az én országomra ilyen nagy bünt hoztál? És oly cselekedetet, akit nem szoktak cselekedni, cselekedtél énvelem. 10. Mondá Abimeleh mégis Ábrahámnak: De mit nítél benne, hogy e dolgot cselekedted? 11. Felelé Ábrahám: Mert ezt mondtam: Bizonyára nincsen az Istennek félelme ezen a helyen, és megölnek engömet az én feleségömmért. 12. De igazság szerént is húgom ő énneköm, [---] atyám leánya ő, de nem édesanyám leánya, és lött neköm feleségömmé. 13. Mert lön, mikor kibódíta Isten engömet az én atyám házatúl, magam mondtam ezt néki: Ez a te kegyességed, mellyet cselekedjél énvelem minden helyeken,

valamellyekre jutandunk, mondjad azt énfelöllem: [---] Bátyám ő énneköm. 14. Hozata azért Abimeleh juhokat, tehenöket, szolgálkat, szolgálókat és adá azokat Ábrahámnak, és visszaadá néki Szaráht is, az ő feleségét. 15. [És mondá Abimeleh]: Íme, az én földem teelőttem, valahol legkedvesb a te szömeid előtt, lakjál ott (rajta). 16. Szarahnak is mondá: Íme, adtam ezer (gira) ezüstöt a te bátyádnak, mely legyen teneked szömeid befödözésére, és mindazoknak, kik teveled vadnak. És mind a többi is, a veled vétődők ellen. 17. Imátkozék azért Ábrahám az Istennek, és meggyógyítá az Úristen Abimelehet, feleségét is és szolgáló leányit, és szülének. 18. Mert rekesztvén megrekesztett vala az Örök Úristen minden méheket az Abimeleh házában, Szarahért, az Ábrahám feleségéért.

Huszonegyedik rész

1. Azonban az Örök Isten is Szaráht meglátogató, amint megmondotta vala. És megcselekedé az Isten azt Szarahval, amit szólott vala. 2. Mert fogada méhében és szüle Szarah Ábrahámnak fiat vénségére, arra az üdő tájra, amelyre az Isten néki mondotta vala. 3. És hívá Ábrahám az ő fiának nevét, ki néki születék, azt, akit Szarah szüle őnéki: Ichaknak. 4. És környülmételé Ábrahám Ichakot, az ő fiát, nyolcadnap korában, amint parancsolta vala néki az Isten. 5. Ábrahám pedig száz esztendő ember vala, hogy Ichak néki, az ő fia születék. 6. És mondá ezekre Szarah: Nevetést szerzett neköm az Isten, valaki ezt hallandja, nevéssen velem együtt. 7. Ezt is [szólá]: Ki mondotta volna Ábrahámnak, hogy Szarah valaha gyermeköket szoptasson, mert fiat szültem én az ő vénségének. 8. [Ezenben] Öregbödven a gyermek [---], elválaszták a csecstül, és szerze nagy lakadalmat Ábrahám azon a napon, mellyen Izsákot, az ő fiát a csecstül elválasztá. 9. Látá pedig Szarah az egyiptusi Hágár fiát, kit Ábrahámnak szült vala, hogy ott trágárkodnék. 10. [És mondá Ábrahámnak]: Üzd el ezt a szolgálót és annak fiát, mert nem oszthat együtt örökséget ennek a szolgálónak fia az én fiammal, az Ichakkal. 11. És igen nehéznek tetszik e beszéd Ábrahámnak az ő fiára nízve. 12. És szóla az Isten Ábrahámnak: Ne tessék nehéznek a te szömeid előtt, mind az inas s mind a szolgáló felől [---] való szó; mindent, valamit Szarah mond tened, engedj az ő szavának, mert Ichakban hívattatik a te magod. 13. De úgy amaz szolgáló fiát is én nemzetséggé teszem, azért, hogy te magod. 14. És jó reggel kelvén Ábrahám, vón kenyeret és comak vizét és adá Hágárnak vállára, felrakván a gyermeköt is, elbocsátá ötet. Ki elmenvén bolyog vala a Beerseba pusztájában.

15. Mikor elfogyott volna vizek, elveté a gyermeket ott egy bokor alá. 16. És elmenvén onnat, leüle távol ellenben mint egy nyíllövésnyire, ezt mondván: Ne lássam a gyermek halálát. És ott ülvén ellenben fölemelvén szavát [---], síra. 17. Meghallván az Úristen a gyermek szavát, szólítá az Isten angyala Hágárt az egekből, ezt mondván: Mi lelt téged, Hágár? Ne félj, mert meghallotta az Isten a gyermek szavát, a[hol] most [---] vagyon. 18. Kelj föl, vedd föl a gyermeket, magad kezdeddel segílj néki, mert nagy néppé teszem én őtet. 19. És megnyitván Isten az ő szömeit, láta egy víz forrását, és odajárulván, megtölté a comakot vízzel és innya ada a gyermeknek. 20. És lőn Isten e gyermekkel, ki fölnevekedék és lakék a pusztában, és lőn fő kézijas. 21. Lakván a Paran pusztájában, [---] az anyja feleséget vőn néki Egyiptus földéből. 22. Lőn pedig ugyanazon időben, [szóla] Abimeleh és Pihol, [az ő hadának] generálissa Ábrahámnak, mondván: Veled vagyon az Isten mindenekben, valamit [te] cselekedel. 23. Most azért esküdjél meg neköm az Istenre, hogy semmi hamisságot nem cselekedel énvelem, gyermekimmel és unokáimmal [---], de valamint kegyességet cselekedtem teveled, azont cselekedjed énvelem és ezzel a földdel, amellyen búdosnál, laktál. 24. Felelé Ábrahám: Én megesküszöm. 25. És vetekődék Ábrahám Abimelehhel, a vizek kútjaiért, mellyeket erőszakkal elfoglaltak volt az Abimeleh szolgálai. 26. Kire felelé Abimeleh: Nem tudtam én, ki cselekedte e dolgot. Te sem jelentetted meg neköm, nem is hallottam, külömben hanem csak e mai napon. 27. És vőn Ábrahám juhokat, teheneket, kiket Abimelehnek ada, és ketten egymás között frigyet kötének. 28. Állatott vala pedig Ábrahám hét nőtény juhokat külön félfelé. 29. És monda Abimeleh Ábrahámnak: Mire valók imez hét nőtény juhok, mellyeket külön félre állattál? 30. Kire felelé: Azért, hogy e hét juhokat elvegyed az én kezemből, avvégre legyenek bizonságul énneköm, hogy e kutat én ásattam. 31. Azokáért hívaték az a hely Beersebának (esküvés kútjának), mert ott esküvének meg ketten egymásnak. 32. És így frigyet kötven Beersebában, fölkele Abimeleh és Pihol, hadának generálissa, és megtérének a Pelistim földére. 33. Plántála pedig (Ábrahám [---] szép gyümölcskertet) fákat Beersebában, és imádá ott az Örök Istennek, e világnak Istenének szent nevét. 34. És így lakék Ábrahám a Pelistim földén sok napokig.

Huszonkettődik rész

1. Lőn pedig mind e mondások után, hogy az Isten megkísírténé Ábrahámot és mondá néki: Ábrahám. Ki felelé: Jelen vagyok én. 2. És mondá: Vedd föl most a te fiadat, a te egyetlenedet, akit szeretsz, az Ichakot, és menjél véle a Mória földére, és vidd föl ott egész áldozatra, egyiken a hegyek közzül, akit neked mondanok. 3. Felkelvén azért Ábrahám jó reggel, megnyergelé szamarát, és két szolgáját vevén maga mellé, Ichakot is, a fiát, és meghasogatván az áldozatra való fákat, fölkele s elméne a helyre, melyet az Úristen mondott vala néki. 4. Harmadnapon fölemelé Ábrahám szömeit és meglátá azt a helyet messziről. 5. És mondá Ábrahám az ő szolgálinak: Üljetek itt tő a szamar mellett. Én és az én gyermeköm amaddig megyünk, imátkozván ott megtérünk hozzátok. 6. És fölvevén Ábrahám az áldozatra való fákat, [---] raká azt az ő fiára, Ichakra, és kezében vivé a tüzet és a tört; és ketten együtt, (egyaránt) mennek vala. [7. Szóla] azért Ichak Ábrahámnak, az ő atyjának, mondván: Én édes atyám. Ki felelé: Ímhol vagyok, édes fiam. És ő mondá: Ímhol a tűz és a fák is, de hol az áldozatra való juh? Felelé Ábrahám: Isten [lát] magának [---] juh[ot] az áldozatra, édes fiam. És azonban ketten egyaránt mennek vala. 9. Eljutván pedig a helyre, melyet mondott vala néki az Isten, megéppíté Ábrahám ott azt az oltárt, és rearendelvén a fákat, megkötté Ichakot, az ő fiát, és helyhezteté őtet az oltárra, a fákon fölylül. 10. És nyújtván kezét Ábrahám, fogá a tört, hogy vérét venné az ő fiának. 11. És [---] kiáltá az Örök Istennek angyala az egekből, mondván: Ábrahám, Ábrahám. Ki felelé: Jelen vagyok én. 12. És a mondá: Ne bocsásd a te kezedet az iffjúra és ne cselekedjél néki semmit, mert most megtudtam, hogy istenfélő vagy te azért, hogy nem kímilletted éntöllem a te fiadat, a te egyetlenegyedet. 13. Felemelvén azért szömeit Ábrahám, látá tehát egy kos odahátra megakadtott a sűrű szövényben szarvánál fogva, és odajárulván Ábrahám, fogá a kost és fölvivé azt egész áldozatra az ő fia helyén. 14. És hívá Ábrahám annak a helynek nevét: Isten Lát[ása]nak, amint ma is mondják. [---] A hegyen Isten látódik. 15. Szólitá azért az Örök Istennek angyala Ábrahámot másodszor is az egekből. 16. Ki ezt mondá: Én magamra esküdtem meg, azt mondja az Örök Isten, miért hogy e dolgot megcselekedéd, [---] nem kímilvén a te fiadat, a te egyetlenegyedet. 17. Hogy áldván megáldalak tégedet, és sokasítván megsokasítom a te magvodat, mint az egeknek csillagait, és a fővent, mely a tenger partján vagyon, és örökségül bírja a te magod az ő ellenséginek kapuit. 18. És egymást a te magvodban áldják e földnek minden nemzetségi ezért az érdemedért, hogy így engedté az én szómnak. 19. És

megtére Ábrahám az ő szolgálóihoz, és fölkelvén jövének együtt Beersebába, és lakék Ábrahám Beersebában. 20 [---] Lón pedig e dolgok után, hír jelenteték Ábrahámnak, ezt mondván: Íme, Milha is szült fiakat a te bátyádnak, Náhornak. [21.] Uct, tudnillik elsőszülöttét, Buzt, annak öccsét, Kemuélt, a szírusok atyját. 22. Keszedet, Hazot, Pildast, Idlafot és Betuél. 23. Betuél pedig nemzette Ribkát. Ezeket mind a nyolcat Milha szülte Náhornak, az Ábrahám bátyjának. 24. De ágyasa is, Reuma nevű nemzé Tebahot, Gahamot, Tahast és Maahát.

Huszonharmadik rész

I. Lőnek pedig a Szarahnak esztendei száz esztendők, hús esztendők és hét esztendők (egy summában százhuszonhét esztendők). Ezek a Szarah életének esztendei. 2 És meghala Szarah Arba városában, mely Hebron, Knaán földében. És odajöve Ábrahám, hogy kesergené Szaráht és siratná ötet. 3. És fölkelvén Ábrahám az ő halottjának orcája elől, szóla a Hett fiainak, ezt mondván. 4. Búdosó és jövényeny vagyok én tüközöttetők. Adjatok neköm temetésre való örökséget tüközöttetők, hadd temessem el halottamat az én orcám elől. 5. Felelének a Hett fiai Ábrahámnak, ezt mondván néki. 6. Halld meg, édes Uram, a mi szónkat: Istentől (adatott) fejedelem vagy te miközöttünk. Legfővebb, válogatott koporsóinkba temesd el a te halottadat, senki is miközölünk meg nem tiltja koporsóját [te]tőlled [---], hogy azokba ne temessed halottadat. 7. És fölkelvén Ábrahám, főhajtva (megköszöné e jó akaratot) az egész föld népének, a Hett fiainak orcájok előtt. 8. De mégis szóla vélek, mondván: Ha ehhez ugyan lélekből való jó akarásokat vagyon, hogy eltemessem halottomat [---] orcám elől, fogadjatok kérésömet és törekedjetez érotem Efronnál, a Cohar fiánál. 9. Hogy adná neköm amaz ő kettős barlangját, mely a mező széliben vagyon, teljes egész [jó] árán adja bátor neköm tüköztetők, örökös temető-helynek. 10. Ez Efron pedig lak[oss] [ember] vala a Hett fiai között. És felelé ez Efron hitteus az egész Hett fiainak hallatára, mindenekelőtt valakik az ő városa kapuján bójárnak vala, mondván. 11. Nem úgy (gondolkodjál), édes Uram. Érts meg jól az én szómat. Annélkül is azt a mezőt neked adtam, és a barlangot is neked ajándékoztam, temesd el bízást halottadat. 12. Ezt is főhajtva (megköszöné) Ábrahám az egész [---] föld népének szöme előtt. 13. De szóla mégis Efronnak az egész föld népe hallására, mondván: Bizonyára édes [---] Uram, ha ebben neköm akarsz engedni, ímhol megadtam a mezőnek árát, vedd el azt [töllem], és oda temetöm az én halotta-

mat. 14. Felelé azért Efron Ábrahámnak és mondánéki. 15. Én édes Uram, halld meg mégis szómat: az a föld négyszáz ezüst siklust ér. Énközöttem és közöttem micsoda az. Affelől temesd el halottadat. 16. És hallván ezt Ábrahám Efrontúl, mindjárt fölmére Ábrahám Efronnak annyi számú ezüst siklusokat, amennyit mondá a Hett fiainak hallására, közönséges áross embereknek elkelhető négyszáz ezüst siklust. 17. És így kele (Ábrahámnak) az Efron mezeit, mind a kettős (barlanggal), mely Mamre előtt vala. A mező (mondom egészen) mind a barlanggal, ki benne vala, és minden fákkal, mellyek a mezőben valának, minden ő határával kerős-körül. 18. Mondom, kele Ábrahámnak, mint pénzen szerzett örökség, a Hett fiainak szömök láttára, és mindeneknek láttára, valakik az ő városok kapuján bójárnak vala. 19. És azután úgy temeté el Ábrahám Szaráht, az ő feleségét, annak a mezőnek kettős barlangjában, Mamre ellenében, mely Hebron, Knaán földében. 20. És bizonyosan megerősítették a mező s mind a barlang, mely abban vala, Ábrahám számára temető-örökségnek, a Hett fiaitúl.

Huszonnegyedik rész

1. Ábrahám pedig megvénhedvén, üdős napokra juta. És az Örök Isten megáldotta vala Ábrahámot mindenekben. 2. Szóla azért Ábrahám házában legfővebb, vénebb szolgájának, ki hű vala mindenével, valami nékije vala: Tehetsz-e most, kérlek, a te kezedet az én ágyékom alá. 3. Mert megeskötlek tégedet az Örök Istenre, ki az egeknek is Istene, imez földnek is Istene, hogy nem veszsz feleséget az én fiamnak a kananéusok leányi közzül, kik között én lakom. 4. Hanem az én születött földemre és nemzetem közibe menvén, onnat végy feleséget az én fiamnak, az Ichaknak. 5. Felelé néki a szolga: Ha valahogy nem akarand az asszony velem jőni erre a földre, visszavinvén visszavigyem-e a te fiadat arra a földre, [amelyről ki] jöttél? 6. Mondá néki Ábrahám: Ah, megójad attúl magadat, hogy az én fiamat oda vissza ne vigyed. 7. Az Örök Úristen, az egeknek Istene, ki felvött engömet az én atyám házából és az én születtem földről, aki szólott neköm, sőt meg is eskütt énneköm, ezt mondván: A te magvodnak adom ezt a földet, (mondom az az Isten) bocsássa el az ő angyalát a te orcád előtt, és vegyen feleséget onnat az én fiamnak. 8. Ha pedig ugyan nem akar az asszony [---] eljőni teutánnad semmiképpen, [úgy] mentséged legyen [ettúl] ez én eskütesemtúl, csakhogy az én fiamat oda vissza ne vigyed. 9. Odatevé azért a szolga [az ő] kezét Ábrahámnak, az ő Urának ágyéka alá, és megesküvék önéki ezen a dolgon.

10. Vón azért a szolga tíz tevéket az ő Urának tevéi közzül, és elindula, kinek az ő Urának minden joi kezében valának, és fölkelvén, méne Mezopotámiába, szintén a Náhör városához. 11. És letérdepelteté a tevéket a várasan kívül való vízmerítő kútnál estvefelé, olykor, mikor a vízmerítők ki szoktanak menni. 12. [És mondá:] Örök Isten, az én Uramnak, Ábrahámnak Istene, hozz jó alkalmatosságot énelőmbbe e mai napon, és cselekedjél irgalmasságot az én Urammal, Ábrahámmal. 13. Íme, én itt állok a forrás vizénél, és a váras emberének leányi kijőnek, hogy itt vizet merítsenek. 14. Lészen azért az az ifjú leánzó, kinek azt mondandom: Hajts ide vidredet, hadd igyam belőlle, és ez azt felelendi: Igyál, és még a te tevéidet is megitatom, az, akit jedzettél a te szolgáltnak, az Ichaknak. És ebből tudom meg, hogy irgalmasságot cselekedtél az én Urammal. 15. Lőn pedig, hogy ő minekelőtte elvégezné e beszédit, ímé, Ribka kiérközik, kit szült vala Betuélnek, Milha fiának a Náhör felesége, ki Ábrahám bátyja volt. És annak vidre az ő vállán vala. 16. És ez ifjú leánzó igen szép tekintetű vala, tiszta szűz, és kit firfiú nem ismért. És alámenvén a kúthoz, megtöltvén vidrét, onnat följöve. 17. Futamodék azért a szolga ennek eleibe és mondá: Engedj hörpintennem, kérlek, kicsin vizecskét a te vidredből. 18. Ki felelé: Igyál, édes Uram. És sietve leereszté karjára a vidrét, és innya ada. 19. És mikor italát elvégezte volna, mondá: De még a te tevéidnek is eleget merítek, mindaddig, még az ivástúl megszűnek. 20. Siete azért és kiönté azt a vidrét az itató válúban, és futamodék többet a kútra, hogy merítsen, meríte is igaz eleget minden ő tevéinek. 21. Ezeken pedig az ember álmélkodik vala, hallgatva (vigyáztván), hogy megtudhassa, ha szerencsésé tötte az Örök Isten az ő útát avagy nem. 22. Lőn azért, hogy a tevék is megszűntek volna az ivástúl, vón az ember egy arany függőcskét, mely fél siklust nyom vala, és két kézre való 10 arany nyomokat. 23. És mondá: [Ki leánya] vagy [te], jelents meg, kérlek, énnéköm, és ha vagyon-é a te atyád házában alkalmatos hely, ahol mi hálhatnánk. [24.] [És felelé néki] Én Betuélnek, Milha fiának leánya vagyok, kit ő szült Náhornak. [25.] Ezt is mondván néki: Sőt, mind polyvás, mind abrak sok vagyon minállunk, hely is alkalmatos ott való hálásra. [26.] Fejőt hajtván azért ezen a firfiú, imádá az Örök Úristent. [27.] Áldott az Örökkévaló Úr, az én Uramnak, az Ábrahámnak Istene, ki el nem hadta (sem tágitotta) kegyességét, hűségét az én Uramtól, mert íme, az Úrban vezérlett engömet szintén az én Uram atyjafiainak házokhoz. [28.] És elfutván a leánzó, megjelenté az anyja házában mindezeket a beszédöket. [29.] Vala pedig Ribkának egy bátyja is, kinek neve Lábán. És elfuta Lábán a firfiúhoz, odaki szintén a kúthoz. [30.] Mert-hogy látá a függőt és a kézrevalókat az ő húgának kezén, mondván amellet, mint

szólott volna néki az a firfiú. Elméne a firfiúhoz, és íme, az áll vala a tevék mellett a kútnál. [31.] És mondá: Jer bé Örök Isten áldotta, mit állasz itt künn. Mert én a házakat megtisztíttattam és a tevéknek is helyet készítöttem. [32.] És bémenvén az a firfiúhoz a házba, elődozá (Lábán) a tevék (terhelését), polyvát, abrakot adván nékik, vizet is, mellyel mind magának s mind a velle való firfiaknak lábokat megmosnák. [33.] Eledelt is rakván eleibe, kire azt mondá: Nem eszem addig, míg meg nem beszéllöm mondandó szómat, kire felelé: Beszéld el. [34.] Ő azért ezt mondá: Én Ábrahám szolgálja vagyok. [35.] Az Örök Úristen megáldotta igen az én Uramat és fölmagasztalta, adván néki juhokat, barmokat, ezüstöt, aranyat, szolgálkat, szolgálókat, tevéket, számárokat. [36.] Szült pedig Szarah, az én Uram felesége fiat az én Uramnak késő vénségére, kinek adott mindeneket, valami önékije vagyon. [37.] És megesküdtetött engömet ezen az én Uram: Ne végy feleséget az én fiamnak a Knaán leányi közzül, akiknek én földökön lakom. [38.] Hanem az én atyám házához menj és az én nemzetségimhez, és onnat végy feleséget az én fiamnak. [39.] Kire ezt mondtam az én Uramnak: Talám az asszony nem jó el velem. [40.] Kire azt mondtotta énneköm: Az Örök Úristen, kinek szeme előtt jártam, elbocsátja az ő angyalát teveled, szerencsésé teszi a te utadat, és végy feleséget az én fiamnak az én nemzetségemből és az én atyámnak házából. [41.] Akkor úgy mentséged léssen az eskütésöm[től], ha elmenvén az én nemzetségöm közibe, és ha neked nem adnák (a leánt), akkor ártatlan léssz az én ajkamtúl. [42.] Azért én, hogy e mai napon a kúthoz érkeztem volna, így szólék: Örök Isten, az én Uramnak, Ábrahámnak Istene, ha te szerencsésé tötted ezt az én utamat, mellyen most én járok. [43.] Íme, én állok itt a víz forrásánál, és léssen, amely leánzó vízmeríteni idejő, és én azt mondandom néki: Adj innom, kérlek, neköm kevés vizecskét a te vidredből. [44.] És ha ő azt feleli neköm: Te magad is igyál és a te tevéidnek is merítők, az léssen az asszonyállat, kit az Örök Isten jedzett az én Uram fiának. [45.] Én pedig minekelötte az én szüvemben e szókat elvégezném, íme, Ribka azonban csak kiérkőzik, kinek vidre vállán lévén, alászállván a kúthoz, meríte, és mondék néki: Adj innom, kérlek, énneköm. [46.] Ki sietvén, vidrét leeresztvén, mondá: Igylál, és a te tevéidet is megíttatom. Íván azért én, és a tevéket is megíttatá. [47.] Kérdem azért ötet, mondván: Ki leánya vagy te? És felelé: Betuél, Náhor fia leány vagyok, kit szült önéki Milha. Így azért a függőt adám homlokára és a kézrevalókat kezeire. [48.] És főhajtvá imádám az Örök Úristent. És áldám érötte az Istent, az én Uramnak, Ábrahámnak Istenét, aki engömet illy húséges igaz úton hordozott, kin vihetnék feleséget az én Uram fiának, az én Uram atyjafiának leányát. [49.] Mostan azért, ha akar-

tok kegyességöt és hűségöt cselekedni az én Urammal, jelentsétek meg, ha nem is, azt is jelentsétek meg neköm, hogy tudjak vagy jobbra, vagy balra e dologban tartani. [50.] Kire felelének Lábán és Betuél, ezt mondván: Az Örök Istentől jött ez ki a beszéd, nem szólhatunk teneked sem [gonoszt], sem jót. [---] [51.] Ímhol Ribka teelötted vagyon, vedd föl s menjél, legyen felesége a te Urad fiának, valamint az Örök Isten mondotta. [52.] És lőn, mihelt hallá az Ábrahám szolgálja e szókat, a földre borulván imádá az Örök Úristent. [53.] És kivőn az Ábrahám szolgálja ezüst edényeket és arany edényeket, [---] öltözőruhákat, kiket Ribkának ada. És ajándékokat ada mind az atyjafiainak és anyjának is. [54.] Azonban evének és ivának mind maga s mind a több firfiak, kik velle valának. És ott hálván, reggel fölkelvén, mondá: Bocsássatok engömet már az én Uramhoz. [55.] Felelének arra bátyja és az anya: Hadd maradjon még nállunk a leánzó (esztendő) napokig, avagy csak [---] tíz (holnapig), azután menjen el. [56.] Kire mondá nékik: Ne késleljetek meg engömet, mert az Örök Isten szerencsésé tőtte az én utamat. Bocsássatok el engömet, hadd menjek az én Uramhoz. [57.] Azok pedig mondának: hívassuk a leánzót is, és kérdjük az ő akaratját. [58.] Hívák azért Ribkát és mondának néki: Elmégy-e ezzel a firfiúval? Felelé: Elmegyek. [59.] Elbocsáták azért Ribkát, az ő hűgokat és annak dajkáját, az Ábrahám szolgálját, és azzal való firfiakat is. [60.] És megáldák Ribkát, mondván néki: ?? hűgunk vagy te, szaporodjatok számtalan tömeg ezerekben, és bírja örökségül a te magvod az ő ellenségének kapuit. [61.] Fölkelvén azért Ribka szolgáló leányival, nyergelt tevékre fölülvén kísérek a firfiút. És így a szolgál Ribkát fölvevén, elméne. [62.] Ichak pedig jó vala az élő látó kútjának útá felől, ki akkor a délre való földön lakik vala. [63.] És kimenvén Ichak imátkozni a mezőre, estvének előtte (vecsernyekor) fölemelé szömeit, és látá tehát, tevék jönnek. [64.] Fölemelvén szömeit Ribka is, látá Ichakot, leszökék a tevéről. [65.] És mondá a szolganak: Micsoda firfiú amaz, aki a mezőben szömbe jő velünk? Kire mondá a szolgál: Ez az én Uram. Ragadá azért fátyolát és béburkózék velle. [66.] Megbeszélle azért a szolgál minden dolgokat, mellyeket cselekedött vala. [67.] És vinné azt Ichak az ő anyjának, Szarahnak sátorába, és [hozzá] vevén Ribkát, lőn őnéki felesége. És szereté őtet, és megvigasztaltatik Ichak anyján való keserűségéből.

Huszonötödik rész

I. Továbbá Ábrahám ismét feleségöt vőn magának, kinek neve Ketura. 2. Ez szülé őnéki Zimrát, Joksánt, Midjánt, Isbakot és Suahot. 3. Joksán pedig nemzé Sebat, Dedant. Dedan fiai voltak az assírusok, letusimok és leummimok. 4. Midján fiai: Efra, Efer, Hanok, Abidah, Eldaah, mindezek Keturának fiai. 5. És adá Ábrahám mindenét, valami néki való, Ichaknak. 6. És az ágyasitúl való fiainak, kik Ábrahámnak valának, adá Ábrahám ajándékokat, és elbocsátá őket Ichakról, az ő fiáról még élteben napkeletre, a Kédem földére. 7. Ezek pedig Ábrahám élete esztendeinek napjai, kiket élt: száz esztendőök, hetven esztendőök és öt esztendőök. 8. És (elke) kimúlván, meghala Ábrahám jó vénségben, megöszülván és megelégedvén (éltével) ő takarították az ő népéhez. 9. És eltemeték ötlet Ichak és Ismaél, az ő fiai, amaz kettős barlangban, a hitteus Coar fia mezejében, mely vagyon Mamre ellenében. 10. Abban a mezőben, melyet vött vala Ábrahám a Hett fiaitúl: oda temettetének Ábrahám és Szarah, az ő felesége. 11. Lőn pedig az Ábrahám holta után, megáldá az Isten Ichakot, az ő fiát. És lakék Ichak a (Lehaj roj) Élő engöm látó kútjánál. 12. Ezek ismét Ismaélnek, az Ábrahám fiának nemzetségi, kit szült vala az egyiptusi Hágár, Szarah szolgálója Ábrahámnak. 13. Ezek nevei az Ismaél fiainak, az önnön neveik és nemzetségek szerént. Elsőszülöttje Ismaélnek: Nebajot, Kedar, Adbeel, Mibszam. 14. Mismah, Duma és Masa. 15. Hédar, Tejma, Jetur, Nais és Kédma. [16.] Ezek az Ismaél fiai, és ugyanazok nevei falujoknak, kastélyoknak, tizenkét fejedelmek, az ő cselédjek szerént. [17.] Ezek pedig az Ismaél [---] éltének esztendei: száz esztendőök, harminc esztendőök és hét esztendőök. [18.] És kimúlván, meghala s takarították az ő népéhez. [19.] És ők lakának Havilátúl fogva mind Surig, Egyiptus ellenében, mikor Asszíriába mennél, kik minden atyjafiai előtt megletepedének.

Hatodik Szombati Lecke

[20.] Ezek pedig Ichaknak, az Ábrahám fiának nemzetségi. Ábrahám nemzé Ichakot. 21. És vala Ichak negyven esztendőös, mikor elvenné Ribkát, a szíriai Betuél leányát, Padan Szíriából, ugyan szíriai Lábánnak hűgát feleségül magának. 22. És esődezek Ichak az Örök Istennek feleségi hallatára, mivel az meddő vala, ki meghallgattatván az Örök Istentúl, fogada méhében Ribka, az ő felesége. 23. Vertődnek vala pedig a gyermekök az ő hasában, kire mondá: Ha így kell volt lenni, mit teszek volt ez terhesödéssel. És elméne, hogy [meg] kérdené rólla

az Örök Úristent. 24. [Azért] mondá néki az Örök Úristen: Két nemzetségök vadnak a te ágyékdoból, és egyik nemzetség más nemzetségnél erősebb lészen, a nagyobb szolgálván a küssübbnek. 25. Mikor azért szülésre való napjai eltöltek volna, íme tehát kettősök vadnak az ő méhében. 26. Kijövéen azért az első nagy veres pizsgáson, teljességgel, mint egy szőrös lasnak, és hívák az ő nevét Ézsauanak. 27. Azután úgy jőne ki az öccse, és annak keze megfogta vala az Ézsau sarkát, és hívák az ő nevét Jaakobnak. Ichak pedig hatvan esztendő s vala, mikor ezek születetnének. 28. Fölnevekedének azért a gyermekek. És lőn Ézsau tudós firfiú a vadászásban, mezei ember, Jaakob pedig tökéletes firfiú, hon sátorban lakó. 29. És szereté Ichak Ézsaut azért, hogy vadászásának ízi szájában vala; Ribka pedig Jaakobot szereté. 30. [---] Főze azonban Jaakob főzeléköt, és megérközvéen Ézsau mezőről, fátadott, bágyadott állapattal. 31. [E]kkor mondá Ézsau Jaakobnak: Engedj kóstolnom, nyálantanom, kérlek, e veres, mondom, imez veress eledelből, mert én bágyadott vagyok. És ez okon hívatott az ő neve Edomnak (vörösnék). 32. Mondá erre Jaakob: Add nekem tehát [mint áron] e mai napon a te elsőszülöttségödet. 33. Kire felelé Ézsau: Íme, én szintén halálra megyek, mit teszek tehát az elsőszülöttséggel. 34. Erre mondá Jaakob: Esküdjél meg tehát ezen most mindjárt énnéköm. És az megesküvék néki. És így (az eledelen mint) áron eladá elsőszülöttségét Jaakobnak. 35. És Jaakob ada Ézsauak kenyeret és főtt lencsüket, ki evén és iván, fölkele s dolgára ment, és így megveté, utálá Ézsau az ő elsőszülöttségét.

Huszonhatodik rész

1. Azonban lőn éhség a földön, amaz első éhségen kívül, mely lőtt vala Ábrahám idejében; és mene [Ichak] Abimelehhhez, a filiszteusok királyához Gerárba. 2. És megjelenék néki az Örök Úristen, mondván: Ne menj alá Egyiptusba, lakjál ezen a földön, mellyet én mondok teneked. 3. Lakjál ezen a földön, én teveled leszek és megáldalak tégedet, mert teneked és a te magvodnak adtam mindezeket a földeket, és megvalósítom azt az esküvést teneked, mellyel megesküdtem Ábrahámnak, a te atyádnak. 3. És megsokasítom a te magvodat, mint az egeknek csillagait, és a te magvodnak adom mindezőket a földeket [---]. És a te magvodban áldják [magokat] a földnek minden nemzetségi. 4. Az[ért az] érdömért, hogy engedett Ábrahám az én szómnak és megőrizte az én őrizetimet, parancsolatimat, dicretumimat és törvényimet. 5. Lakék azért így Ichak Gerárban.

6. Kérdezködni vala azért annak a helynek fírfiai az ő felesége felől, kire mondá: Húgom ő énnéköm, mert nem meré mondani, hogy ő felesége volna, hogy meg ne ölnék ötet annak a helynek fírfiai Ribkáért, mert ő jó termetű vala. 7. Lőn penig, mikor hosszú ideig ott lakott volna, kitekintvén Abimeleh, a filiszteusok királya az ablakon, látá tehát íme, Ichak Ribkával, az ő feleségével játszódik. 8. Hívatá azért Abimeleh Ichakot, mondá néki: Bizonyára, lám feleségöd teneked ez az asszony, miért mondottad tehát azt, hogy húgod volna ő teneked. Kire mondá Ichak néki: Mert azt mondottam, netalám megölnék engemet érötte. 9. Erre mondá Abimeleh: Miért cselekedted ezt mivelünk, kicsiden múlt, hogy egy valaki a község közzül a te feleséggel véle hálhatott volna, mellyel mireánk (nagy) bűnt hoztál volna. 10. Megparancsolá azért Abimeleh mind az egész népnek, mondván: Valaki illetendi ez embert vagy feleségét, halállal öletik meg. 11. [---] Vete azért Ichak magokat a földbe és [---] találá termését száz annyi mértékkel abban az esztendőben, és megáldá ötet az Örök Isten. 12. Naggyá neveződik azért a fírfiú, hova tovább előbb menni, és gazdagságában őrizkedvén elannyira, hogy [ugyan] fölötte naggyá neveződnek. 13. És lőnek néki csatajuhok nyájai, csatatehén barmai, sok szolgálai, úgy, hogy irigykődnek vala reája a filiszteusok. 14. És mindazokat a kutakat, mellyeket ástanak vala az atyja szolgálai Ábrahámnak, az ő atyjának idejében, bédugták vala a filiszteusok, megtöltvén porral őket. 15. Mondá azért Abimeleh Ichaknak: Menjél innet mirőlünk, mert [így] sokkal inkább megerősödöttél minállunknál. 16. Elméne azért onnat Ichak, és megszállván a Gerár folyó vize mellett, ott lakék. 17. Holott ismét kezdé Ichak azokat újól a kutakat ástatni, mellyeket ástanak volt Ábrahámnak, az ő atyjának idejében, és bétöltötték volt azokat a filiszteusok Ábrahám halála után. És hívá azoknak nevöket ugyanazon nevekön, amellyen hitta, nevezte volt őket az ő atyja. 18. Ásának azért az Ichak szolgálai a folyóvíz [térít?] és találának élő víz forrását. 19. [Kiért] versengenek [---] a Gerár pásztori az Ichak pásztorival, mondván: Mienk ezek a vizek. És hívatik annak a kútnak Észeknek, azért, hogy eképpen veszeködének miatta. 20. Ásának ottan más kutat is, és azért is versengőnek, és hívá annak nevét Szitnának. 21. Honnat elköltöztetvén sátorát, ásata más kutat is, és hogy azért nem versengenek véle, hívá annak nevét Rehobotnak, ezt mondván: Mivel most megtágasított minket az Örök Űristen, már nevedjük e földön. 22. És fölméne onnat Beersebába. 23. Holott megjelenék az Örök Istenség néki azon éccakán, ezt mondván: Én vagyok a te atyádnak, Ábrahámnak Istene. Ne félj, mert én teveled vagyok és megáldalak tégedet, megsokasítván a te magodat Ábrahámért, az én szolgáláért. 24. És ott oltárt építvén, imádkozék

az Örök Istennek nevében. És ugyanott fölvonván sátorát, ásának ott is az Ichak szolgálai kutat. 25. Azonban Abimeleh jöve hozzá Gerárból. Ahuzat, az ő barátja és Pihol, hadának generálissa. 26. És mondá önékik Ichak: Miért jöttetek énhozzám, holott tü gyűlöltek engömet és kiűzetök mellőlletek. 27. Kire felelének: Látván látjuk nyilvánással, hogy az Örök Isten teveled vagy és ezért ezt mondtuk: Legyen átok alatt való esküvés miközöttünk, miközöttünk, mondom és teközötted, és íme, teveled frigyét kötünk. 28. [Hogy] ne cselekedjél mivelünk gonoszt, miképpen mi is nem bántottunk tégedet, és amiképpen csak jót cselekedtünk teveled, békével bocsátván tégedet, tégedet mondom [most] Örök Isten áldotta. 29. Lakodalmat készíté azért nékik, kik evének és ivának. 30. És jó reggel kelvén megesküvének egymásnak, és elbocsátván őket Ichak, békével elmenének ötölle. 31. Lőn ugyanazon napon, jutának az Ichak szolgálai és hírt jelentének néki a kút felől, mellyet ástanak vala, mondván néki: Vízet találtunk. 32. És hívá azt Sebának. Ezokáért hívatik az a város e mai napig Beersebanak. 33. Mikor penig Ézsau 40 esztendő s lőtt volna, vevé feleségül magának Jehuditet, a hitteus Beeri leányát és Basmatot, az Ejlon hitteus leányát. 34. Kik lőnek lelkek kesergetésére mind Ichaknak, s mind Ribkának.

Huszonhetedik rész

1. És lőn, mikor Ichak megvénhetedett volna, meghomályosodának az ő szömei elannyira, hogy nem láthatna. Szólitá azért az ő öregbik fiát, Ézsaut, mondván néki: Édes fiam. Ki néki felelé: Ímhol vagyok én. 2. És ő mondá: Íme, én megvénhödtem és nem tudom halálomnak napját. 3. Most azért, kérlek, vedd föl fegyveredet, tegzödet, íjadat és menj a mezőre, és vadássz neköm vadászatot. 4. És készíts énnéköm étkeket, mellyeket én szeretek, kiket előmbe hozván, hadd egyem azokban [azért, hogy megáldjon] tégedet az én lelköm, minekelőtte meghalnék. 5. Ribka penig hallja vala, mikor Ichak Ézsauval, az ő fiával így beszéllene. És Ézsau el is méne a mezőre, hogy kapott vadászását meghozná. 6. Szóla azért Ribka Jaakobnak, az ő fiának, mondván: Íme, jól hallám, hogy a te atyád szóla Ézsauval, a te bátyáddal, ezt mondván. 7. Hozz neköm vadászatot, kiből csinálj neköm jóízú étket, kiből evén megáldjalak tégedet az Örök Istennek előtte, az én halálom előtt. 8. Mostan azért, édes fiam, fogadd meg az én szómat, amit én parancsolok teneked. 9. Menjél, kérlek, a juhok közibe, és hozz onnat neköm két kecske [ollovak?] gödölyéket, jókat. És azokból készítők én jó azon étkeket a te

atyádnak, és egyék, azért, hogy tégödet áldjon meg ő halála előtt. Felelé Jaakob erre Ribkának, az ő anyjának: Íme, Ézsau, az én bátyám szőröss ember, én pedig sima legény vagyok. 12. Ki tudja, ha meg talál tapogatni az én atyám, láttatom az ő szömei előtt, mintha meg akarnám csalni, és így vonzok magamra átkot, nem áldást. 13. Kinek mondá az ő anyja: Bátor énéám szálljon édes fiam a te átkod, csak te engedj az én szómnak, és menjél, hozz neköm. 14. Elméne azért hozzá és vivé az ő anyjának, és csinála az ő anyja jóízú étket, melyet az ő atya szeret vala. 15. Effölött vevé Ribka Ézsauinak, az ő nagyobbik fiának legkedvesebb köntösét, mely magánál a házban vala. És felöltözteté abba az ő küsebbik fiát, Jaakobot. 16. És a kecske gödölyék *nebe*? bőreit a kezeire voná, öltözteté, és a nyaka simájára is felyül. 17. És adá mind az étkeket és kenyeret, melyet készített vala Jaakobnak, az ő fiának kezébe. 18. És bévívén az ő atyjának, szólítá őtet: Édes atyám. Ki felelé: Ímhol vagyok én. Kicsoda vagy te, édes fiam. 19. És szóla Jaakob az ő atyjának: Én vagyok Ézsau, te elsőszülötted, megcselekedtem, amit mondattál énnéköm. Kelj föl, kérlek és egyél az én vadászásomban, hogy megáldjon engömet a te lelked. 20. Mondá erre Ichak az ő fiának: Mint lőtt ez, hogy illy hirtelen találtál, édes fiam. Ki felelé: Mert így hozá ezt előmbe az Örök Isten, a te Istened. 21. És mondá Ichak Jaakobnak: Jer ide, hadd tapogassalak meg, édes fiam, tégödet, ha ugyan te vagy Ézsau, az én fiam, avagy nem. 22. Odajárula azért Jaakob Ichakhoz, az ő atyjához, ki megtapogatván őtet, ezt mondá: A szózat (nyilván) Jaakob szava, de a keze: Ézsau kezei. 23. És nem ismeré meg őtet, mert az ő kezei olyanok valának, mint [az] Ézsauinak, [...] az ő bátyjának kezei: szőrössek. És megáldá őtet. 24. Mégis mondván: Ugyan te vagy-e az én fiam, Ézsau? Ki felelé: Én [vagyok]. 25. És mondá: Értesd ide hozzám, hadd egyem az én fiam vadászásában, hogy megáldjon tégödet az én lelköm. Odaérteté azért hozzá (az eledelt) és evék, és hozza bort is néki és ivék. 26. És mondá néki Izsák, az ő atya: Jöjj közelebb és csókolj meg engömet, édes fiam. 27. Járulván azért megcsókolá őtet. És szagolván az ő ruhájának illatját, megáldá őtet, ezt mondván: Ládd-e, az én édes fiam jó illatja, mint annak a mezőnek jó szaga, melyet az Örök Isten megáldott. 28. Adjon az Úristen teneked az égnek harmatjából és a földnek zsírjából búzának és bornak bőségét. 29. [...] Népek szolgáljanak teneked, és (országok) nemzetségi [leboruljanak] teelőtted. Ura légy a te atyádfiának, [leboruljanak] teelőtted a te anyádnak fiai. Valaki tégödet átkoz, átkozott legyen, és valaki áld, áldott legyen. 30. Lőn pedig, mikor elvégezte volna Ichak a Jaakob áldását, [...] mindjárást csak alighogy kimenvén kimehete az ő atyjának, Ichaknak szeme elől, ottan hamar Ézsau is, az ő bátyja megérközik

az ő vadászásából. 31. Ő is azért edelt készítvén, vivé az ő atyjának és mondá: Kelj fel, édes apám, és egyél a te fiad vadászásában, kiért áldjon meg engömet a te lelköd. 32. Mondá erre néki Ichak, az ő atya: Ki vagy te? És felelé: Én vagyok a te fiad, elsőszülötted, az Ézsau. [33.] És elrémüle Ichak nagy rémüléssel fölötte igen, ezt mondván: Hát kicsoda az, hova lött az el, aki vadászt vadászván és neköm hozván, mindenből eleget öttem, minekelötte megjövé. Meg is áldottam azt, és bizonyára áldott is leszen. [34.] Mikor hallotta volna Ézsau atyjának ilyen beszédit, felkiálta, rikolta felette igen nagy keserves kiáltással és mondá az ő atyjának: Áldj meg, kérlek, engömet is, édes atyám. [35.] Kire mondá: Eljött családsággal a te öcséd, ő elvötte a te áldásodat. [36.] Felelé arra: Ugyanis azért hívatott az ő [neve] Jaakobnak (sarkallónak), hogy már kétszer jakablott meg engömet, elsőszülöttségömet is elvéve, és most elvötte áldásomat is. És mondá: Nem [marasztottál-é] külön énszámomra való áldást? [37.] És felelé Ichak Ézsauinak, mondván: Íme, én már ötet te uraddá töttem, és minden atyafiait szolgál, jobbágyul adtam néki, búzával és borral megbövístöttem ötet, teveled már, édes fiam, hol-mit cseledjem? [38.] Mondá Ézsau erre az ő atyjának: Mi nem csak az egy áldásod vagyon teneked, édes atyám? Áldj meg, kérlek, engömet is, én édes atyám. És felemelvén szavát Ézsau, síra. [39.] Felelé azért Ichak, az ő atya, és mondá: Íme, a föld kövérségéből leszen a te lakásod is, és az égnek harmatjából, onnat fellyül. [40.] Kardod után élsz és a te öcsédnek szolgál, leszen pedig, mikor te is uralkodol, elszagatod az ő igáját a te nyakadról. [41.] Gyűlöli vala azért Ézsau Jaakobot az áldásért, mellyel megáldotta vala ötet az ő atya, és mondá [Ézsau] a maga szűvében: Elközelgetnek az én [atyám] (halálán való) gyászló napok és megölöm Jaakobot, az én öcsémet. [42.] És megjelenteték Ribkának Ézsauinak, az ő öregbik fiának ilyen szavai, és elküldvén, hívatá Jaakobot, az ő küssebbik fiát, mondván néki: Ládd-e Ézsau, a te bátyád azzal vígasztalja magát tefelölled, hogy megöl tégedet. [43.] Most azért, édes fiam, engedj az én [---] szómnak, és fölkelvén fuss, szaladj el Lábánhoz, az én bátyámhoz Háránba. [44.] És lakjál övéle egy (falka) ideig, addig, míg megtér a te bátyád haragja. [45.] Mondom, míg elfordul rólad a te bátyád dühös haragja, és míg elfelejti, amit cseleködtél övéle. [Mi]kor én éröttem küldök és meghozatlak téged onnat, miért fosztatnám meg [---] ugyanis mindkettőtöktül egy napon. [46.] És mondá Ribka Ichaknak: Meguntam életömet is imez hitteus leány miatt. Ha Jaakob is a Hett leányi közzül vészen feleségöt magának, ilyeneket, mint ezek, ennek a földnek leányi közzül, mit tennék én az étellel is.

Huszonnyolcadik rész

I. [...] Szólítván azért Ichak Jaakobot, megáldá őtet, [...] parancsolást ada néki, mondván: Ne végy feleségöt a Knaán leányi közzül. 2. Kelj fel, menj Padan Szíriába, a te anyád atyjának, Betuélnek házához, és végy magadnak ott feleségöt, Lábánnak, a te anyád bátyjának leányi közzül. 3. Azonban az Erős Saddaj [Mindenható] Isten áldjon meg tégedet, [...] szaporítson tégedet és sokasítson tégedet, hogy lehess népeknek gyülekezetivé. 4. És adja tüneked az Ábrahám áldását, teneked, mondom, és a te magodnak veled egyetömben, hogy örökségül bírad ezen laktad földét, melyet adott az Isten Ábrahámnak. 5. És elbocsátá Ichak Jaakobot, és elméne Padan Szíriába, Lábánhoz és szíriai Betuél fiához, Ribka bátyjához, mely Ribka Jaakobnak s Ézsauinak anyja vala. 6. És látván Ézsau, hogy megáldotta volna Ichak Jaakobot, és elbocsátotta volna őtet Padan Szíriába (oly tanulsággal), hogy onnat vonne feleséget magának. És ugyanakkor, mikor megáldaná őtet, parancsolta volna néki, mondván: Ne végy feleséget a Knaán leányi közzül. 7. És engedvén Jaakob az ő atyjának és anyjának, elméne Padan Szíriába. 8. Látván [penig] Ézsau, hogy gonoszok (kelletlenek) volnának a Knaán leányi Ichaknak, az ő atyjának szömei előtt. 9. Elméne azért Ézsau Ismaélhez, és elvevé Mahalatot, Ismaélnek, az Ábrahám fiának leányát, Nebajotnak hűgát feleségül magának, azelőtt való több feleségi fölött.

Hetedik Szombati Lecke

10. Ki[méne azért] Jaakob Beersebából [és méne] Háránba. 11. És (útában) akadván a helyre, ott hála, mert a nap elhaladott vala. És vevén a helynek kövei közzül, feje alá tévé, és azon a helyen hála. 12. És álmát látván, tehát egy lajtra, a földről föltámasztatván, teteje szintén az eget éri vala, és íme, az Istennek angyali fölmennek és alászállanak vala azon. 13. És íme, az Örök Úristen annak fölötté áll vala, ki ezt mondja vala: Én vagyok az Örök Isten, Ábrahámnak, a te atyádnak Istene, Ichaknak Istene. E földet, amellyen te fekszel, teneked adom és a te magvodnak. 14. És lészen a te magod, mint a földnek pora, és kiterjesztetől a napnyugati tengörre, napkeletre, északra és délre, és megáldatnak tebenned e földnek minden cselédi, és a te magvodban. 15. És íme, én teveled vagyok, meg is őrizlek, valahova menendesz; és visszahozlak ismét ugyanezen földre, mert el nem hadlak mindaddig, míg véghezviszem azokat, valamellyeket teneked szólottam. 16. És felserkenvén Jaakob az ő álmából, mondá: Íme, bizonyára az

Örök Isten e helyen vagyok, és én azt nem tudtam. 17. És megrémülvén, mondá, *Mely?* igen rettenetes hely ez. Bizonyára nem egyéb ez, hanem az Istennek háza, és ugyanez az egeknek kapuja. 18. És fölkelvén jó reggel Jaakob, vövé a követ, mellyet feje alá (vánkos helyén) tött vala, kit ugyanott oszlopnak föláván, olajt öntö annak tetejére. 19. És hívá annak nevét Bételnek. Maga annakelőtte annak a városnak Luz vala neve. 20. És fogadást fogada Jaakob, mondván, hogyha az Örök Úristen énvelem lészen és megőriz ez utamban, mellyen mostan megyek, és adand nékőm kenyeret eledelőmre és ruházatot öltözetömre. 21. És ha békességben térendők az én atyám házához, és ha az Örök Úr én Istenem lészen. 22. Ez a kő is, kit itt oszlopul fölállattam, Isten háza lészen. És valamit énnékőm adandasz, mindeneket megtizedelvén, teszámodra annak tizedét kiadom.

Huszonkilencedik rész

1. Így azért Jaakob lábait mozdítván, juta a napkelet fiainak földökre. 2. És látá tehát a mezőben egy kút [mellett] három [sereg] nyáj-juhok *feköznek?*, mert abból a kútból itatják vala a pásztorok a juhokat, de igen nagy kő áll vala a kútnak száján. 3. Mert mind az egész sereg nyájakat oda szokták vala takarítani, és úgy fordítják vala el a követ a kút szájáról; és megitatván a juhokat, ismét a követ a kút szájára, [---] elébbi helyére teszik vala. 4. Mondá azért azoknak Jaakob: Atyámfia, honnat valók vadtok tü? Felelének: Háránból valók vagyunk mi. 5. Ismét mondá nékik: Ismeritek-e Lábánt, Náhornak fiát? Felelének: Ismerjük. 6. Mondá nékik: Békességben vagyon-e? Felelének: Békességben vagyok, és Ráhel, az ő leánya, ímhol jó sereg juhával. 7. Mondá mégis: Lám, míg a nap nagy fönn vagyok, nem ideje behajtani a [---] barmot. Itassátok meg a juhokat, és menjetek vélek legeltetni. 8. Kik felelének: Nem lehet az, valamedig minde-nestül ide nem takarítják mind az egész juhok nyájait, és úgy fordítván el a követ a kút szájáról, úgy itathatjuk meg a juhokat. 9. Azonban mikor így beszéllene a pásztorokkal, Ráhel odaérközik az ő atyja juhával, mert pásztor vala ő. 10. Lön azért, mihelt látá Jaakob Ráhelt, az ő anyja bátyjának leányát, és Lábánnak, anyja bátyjának juhait, járulván Jaakob, a követ elfordítá a kút szájáról, és megitatá Lábánnak, az ő anyja bátyjának juhait. 11. És megcsókolván Jaakob Ráhelt, fölemelvén szavát, síra. 12. És megjelönté Jaakob Ráhelnek, hogy az ő atyjá-nak atyjfia volna ő, és hogy Ribkának fia volna, ki elfutamodván, megmondá ezöket az ő atyjának. 13. Lön pedig, mihelt hallá Lábán [a] Jaakob [---], az ő

húga fiának hírét, eleibe futamodék és megölelvén megcsókolá őtet, és házába bévívén, megbeszélé Lábánnak, mind a (rajta) következőt dolgokat. 14. És mondá [néki Lábán: Ugyancsak] én csontom-testem, én atyámfia vagy te, és lakék nálla mind egy holnapig. 15. Mondá (azután) Lábán Jaakobnak: Hogy ím, te én Uram s atyámfia vagy, ím, nem tartozol ingyen szolgálni énnéköm. Jelents meg azért néköm, mi legyen szegődött béred. 16. Valának pedig Lábánnak két leányi, az öregbnek neve Leah, a küssebbnek neve Ráhel. 17. A Leahnak szömei gyöngék valának, de a Ráhel szép tekintetű és szép ábrázatú vala. 18. Szeretvén azért Jaakob Ráhelt, mondá: Szolgállak tégedet hét esztendeig Ráhelért, a te küssebbik leányodért. 19. [Kire felelé Lábán:] Jobb, hogy teneked adjam én őtet, hogy [nem mint] más idegen firfiúnak adnám, lakjál mellettem. 20. Szolgálja azért Jaakob Ráhelért hét esztendeig, és azok kevés napoknak tetszésnek az ő szömei előtt, mert szereti vala őtet. 21. És mondá Jaakob Lábánnak: Add meg már az én feleségömet, mert eltöltöttem érte való napaimat, [---] kellessek együvé vélle. 22. Begyűjté azért Lábán annak a helynek minden firfiait, és szörze (menyegzői) lakodalmat. 23. Mikor estvére jutottak volna, fogá Leah, az ő leányát, azt vivé be hozzája, kivel egyesült is. 24. És adá Lábán azzal Zilpát, az ő szolgálóját Leahnak, az ő leányának szolgálóul. 25. Lőn pedig, hogy megvirradott volna, tehát íme, Leah (az ő felesége), [kiért] mondá Lábánnak: Miért cseleködted ezt énvelem, nemde nem Ráhelért szolgálalak-é én tégedet? Miért csaltál meg engömet? 26. Kire felelé Lábán: Nem szoktak úgy itt a mű helyünkben cselekedni, hogy a küssebbet eladnák az elsőbb előtt. 27. Tölts ezért is hét esztendő, én neked adom azt is szolgálatodért, mellyet nekem szolgálsz ezen kívül más hét esztendőön. 28. Aszerént cseleködék azért Jaakob, és azért is hét esztendőt töltö ki. Adá Ráhelt is, az ő leányát feleségül. 29. És adá Lábán az ő szolgálóját, [---] Bilhát Ráhelnek, az ő leányának szolgálóul. 30. Egyesülvén azért Ráhellel is, őtet is, [---] Ráhelt inkább szereté Leahnál, és szolgálja néki erőtte más hét esztendőt. 31. Látván azért az Isten, hogy Leah kedvetlenségben volna, megnyitá annak méhét, és Ráhel meddűn marada. 32. Fogadván azért Leah méhében, fiat szüle, és hívá annak nevét Reubennek, mondván: Mert meglátta az Örök Úristen az én nyomorúságomat, és most már (inkább) szeret engömet az én férjem is. 33. Ismét fogadván méhében, fiat szüle, ezt mondván: Mert megértötte az Örök Úristen, hogy én kedvetlenségben vagyok, azért adta ezt is énnéköm, és hívá annak nevét Simeonnak. 34. Mégis fogadván méhében, fiat szüle, ezt mondván: Most már ezúttal hozzám ragaszkodik az én férjem, mert szültem önéki három fiakat, azért hívá annak nevét Lévinek. 35. Ismét fogada méhében és fiat szüle,

mondván: Ezúttal már haladó vallást teszek az Örök Istennek, azért hívá annak nevét Jehudának, és megállapodék a szüléstül.

Harmincadik rész

1. Látván azért Ráhel, hogy ő nem szülne Jaakobnak, irigyködni kezd Ráhel az ő nénjéért és mondá Jaakobnak: Adj fiakat neköm is, mert ha nem (adsz), holt vagyok én így. 2. És fölgörjede ezen Jaakob haragja Ráhelre, mondván: Valljon Isten helyett vagyok-é én, ki megtiltottam volna tetőlled a te méhednek gyümölcsét? 3. Ki felelé: Ímhol tehát az én szolgálóm, Bilha, menj hozzá, hadd szüljön az én térdemre, hadd éppülhessek én is fiúra ötölle. 4. Ad[ván] azért Bilhát, az ő szolgálóját feleségül önéki, kivel Jaakob egyesüle. 5. És fogadván méhében, szüle Jaakobnak fiat. 6. [És mondá Ráhel:] Pártomat fogta neköm az Isten és meghallgatta az én szómat is, és íme, fiat adott énneköm, azokáért hívá annak nevét Dánnak. 7. Ismét terehben esék és szüle Bilha, a Jaakob szolgálója más fiat is Jaakobnak. 8. Kire mondá Ráhel: Isteni tusakodással tusakodtam az én nénémmel, és mégis győztem, és hívá annak nevét Naftalinak. 9. Ezenben látván Leah, hogy ő is a szüléstül megszűnt volna, fogá Zilpát, az ő szolgálóját és adá azt Jaakobnak feleségül. 10. És szüle Zilpa [is], a Leah szolgálója Jaakobnak fiat. 11. Kire mondá Leah: Én jó szerencsém ez, azért hívá annak nevét Gádnak. 12. Ismét szüle Zilpa, a Leah szolgálója fiat Jaakobnak. 13. Kire mondá Leah: Ez én bódogságom, mert a leánzók bódognak tartnak ezzel engömet, és hívá ennek nevét Asernek. 14. Kimenvén azonban Reuben búzaaratásnak napjaiban, találá dudaimokat a mezőben, kiket Leahnak, az ő anyjának vivén, mondá Ráhel Leahnak: Adj, kérlek, énneköm a te fiad (hozta) dudaimokban. 15. Kire felelé néki: Kicsin dolog-e az neked, hogy már férjemet is elvötted töllem, hanem az én fiam hozta dudaimokat is elveszed? Erre mondá Ráhel: Maga ám háljon teveled, tehát a jövő éccakán a te fiad dudaimáért. 16. Megérközvén azért Jaakob estvére a mezőről, kiméne Leah eleibe és mondá: Én hozzám jöjj, mert bérelvén megbérlettelek tégödet az én fiam hozta dudaimokon, és vélle hála azon éccakán. 17. Meghallgatá azért Isten Leaht, és fogadván méhében, Jaakobnak ötödik fiat szüle. 18. Kire mondá Leah: Megfizette Isten neköm azt a jutalmat, hogy szolgálómat az én férjemnek adtam vala, azért hívá annak nevét Isakárnak. 19. Ismét terehben esvén Leah, szüle hatodik fiat Jaakobnak. 20. Kire mondá Leah: Megajándékozott engömet az Isten jó ajándékkal, kiért ezután velem lakozik az én

férjem, ezért hívá annak nevét Zebulunnak. 21. Ismét szüle leánt és hívá annak nevét Dinának. 22. Azonban megemlékezék Isten Ráhelről is, és meghallgatván ötlet, az Isten megnyitá az ő méhét is. 23. És fogadván, fiat szüle, mondván: Elfordította Isten az én gyalázatomat. 24. És hívá annak nevét Józsefnek, mondván: Adjon más fiat is az Örök Isten énneköm. 25. Lőn azért, mikoron szülte volna Ráhel Józsefet, mondá Jaakob Lábánnak: Bocsáss el engömet, hadd menjek az én földemre és az én helyemre. 26. Add meg neköm az én feleségömet, és az én gyermekimet, kikért eddig tégödet szolgáltalak, és hadd induljak meg, mert magad jól tudod az én szolgálatomat, mellyel tégödet szolgáltalak. 27. Felelé erre néki Lábán: Kérlek, igen, ha kedvet találtam a te szömeid előtt, megtapasztaltam azt magamon, hogy teérötted áldott meg az Örök Isten engömet. 28. És mondá: Jelents meg inkább, micsoda summa-fizetést kívánsz tőlem, és megadom azt teneked. 29. Mondá erre Jaakob néki: Te magad jól tudod, mint szolgáltalak tégedet és mint voltak a te barmaid énnállam. 30. Mert mely kevés morhácskád vala teneked én előttem, az már igen sokra szaporodott, és megáldott az Örök Isten tégödet az én lábam után. Hát én is mikor viselek így gondot a magam házamra? 31. Ki mondá: Mit fizessek teneked? Felelé Jaakob: Ne fizess neköm semmit is, hanemha azt a dolgot velem megcselekedöd, megtérök (maradok), pásztorlom a te juhaidat és őrizöm. 32. Eljárom minden te juhaidat a mai napon, és kihányok közülök minden aprón csepögetött babos tarkákat, és öreg tarkás, s mind fekete juhokat, és mind babossan, s szélessen tarkás kecskéket, s ezek legyenek az én bérem, fizetésöm. 33. És megmutatódik az én igazságom, csak holnapután is, mikor elődbe kerül az én fizetésöm: valami nem széless[en] tarkás, csöpögetett baboss tarka, vagy fekete lészen az én juhaimban, mind lopott morhának tartsad azt énnállam. 34. Mondá Lábán: Engedek én annak, csak legyen mind a te szód szerént. 35. Elválogatá azért azon a napon, minden csepögetött baboss tarkákat, és öreg széless tarkákat az öreg bakok közül, és [mind] a kecskék közül is, babos és széles tarkákat, vagy akikben csak darab fejérség vala, és minden feketét a juhok közül, és azokat adá az ő fiai kezébe. 36. És harmadnapi járföldet hagyja az ő fiai között és Jaakob között, Jaakob pedig őrizi vala a Lábán maradék juhait. 37. Továbbá vőne Jaakob nyers nyírfát, magyarófát és gesztenyefákat, és azoknak héját tarkáson meghántván, jól megmezítelenítván a fejéret, mellyet a pálcákra faragott vala. 38. És helyhezteté ez ilyen meghántott tarka pálcákat [---] a vízfolytató csatornába és az ivóvályukba, hová mikor a juhok innya jövének, [---] látván orcájok előtt (a tarka fákat), ugyanaz ital közben hevülvén, fogadnának. 39. Fogadnak vala azért a juhok a tarka fákról ugyanott, [---] és

fajzanak vala öreg [széles] tarkáson, s aprón csepögetett babossan tarkásokat. 40. És a (tarka) bárányokat [---] külön választván Jaakob, arccal az ellő juhokat a tarkákra fordítá, és minden feketéket, melyek a Lábán juhai közt találtattak, külön seregbe szakasztván, nem elégíti azokat a Lábán juhai köziben. 41. Azt cselekedvén, hogy valamikor a juhok vastagban fogadnának, mindenkor Jaakob a tarka fákat a juhok eleibe rakná, a folyócsatornába és válúkba, hogy ugyanaz tarka fákról fajzanának. 42. És mikor erőtlenné gyöngébb állapattal fogadnának, jőne, teszi vala oda a tarka fákat, és így az erőtlenné [fajzások] Lábánnak jutnak vala, a vastag fajzások Jaakobnak. 43. És így elgazdagodik e férfiú fölötté igen-igen, és lőnek néki sok juhait, szolgálói, szolgálai, tevéi és barmai.

Harmincegyedik rész

1. Meghallá pedig Jaakob a Lábán fiainak ilyen szavokat: Elvött Jaakob mindeket, valami volt a mi atyánknak, és mind a mi atyánkéből? szerzette magának e nagy gazdagságot. 2. Emellett látá azt is Jaakob, hogy a Lábán orcája tekintetén? sem? volna olyan hozzája, mint [csak] tegnap, vagy [harmadnappal] azelőtt. 3. Azonban mondá az Örök Isten Jaakobnak: Térj meg a te atyádnak földére és születésed helyére, és én teveled leszek. 4. Elküldé azért Jaakob és kihívátá Ráhel és Leáht a juhokhoz. 5. És mondá nekik: Látom én, hogy a tü atyátok ábrázatja nincsen úgy most énhozzám, mint tegnap és azelőtt vala. De az én atyámnak Istene volt s' vagyon énelem. 6. Tü pedig magatok tudjátok, mely igen teljes erőmből szolgáltam én a tü atyátokat. 7. De a tü atyátok megcsalt engömet, és megváltoztatta tizképpen is az én fizetésömet, de nem engedte az Úristen, hogy neköm árthasson. 8. Mikor azt mondja vala, öreg tarkások legyenek a te fizetésöd, akkor a juhok mind öreg tarkásokat ellenek vala. Ismét mikor azt mondja vala, hogy a (lábikon) [bokáikon] való tarkások legyenek a te fizetésöd, akkor mind a juhok [bokáikon] tarkákat ellenek vala. 9. És így kiszülötte az Isten a tü atyátok juhait, és énneköm adta. 10. Vala pedig, mikor a juhok feleközné[nek] vala, főlemelém szömeimet álmomban, látom vala, hogy az öreg kosok, mikor hágnák a juhokat, mind [bokájokon] tarkák, öreg széles tarkák és csepögetett apró baboss tarkák valának. 11. És mondá neköm az Istennek angyla álmomban: Jaakob. Kinek felelék: Ímhol vagyok én. 12. Ő pedig mondá: Emeld föl, kérlek, szömeidet, és níz [---] el mind a kosokat, kik hagyák a [---] juhokat, hogy csak ki lábokon tarkák, öreg széles tarkák vagy apró baboss tarkák; mert jól láttam

mind, mit cselekszöl teveled Lábán. 13. Én vagyok amaz Bételbeli Isten, ahol fölkenéd (olajjal) a (kő) oszlopot, és neköm fogadást fogadál. Most azért kelj föl erről a földről és menj vissza a te születésföldre. 14. Felelének arra Ráhel és Leah, s' mondának: Valljon-s vagyon-é mégis minekünk részünk és örökségünk a mi atyánk házában? 15. Nemde nem idegenek gyanánt tartott-é minket, mikor eladott minket, és even megötötte, emésztötte a [mi pénzünket]. 16. Mert mindez a gazdagság, amit elvött Isten a mi atyánktól, mi sajátunk és a mi gyermekinké. Most azért, valamit mondott az Isten teneked, cselekedjed azt. 17. Fölkelvén azért Jaakob, helyezteté fiait, feleségit tevék hátára. 18. És megindíta minden csorda nyájit, és minden keresményit, [...] szerözt barmait, amellyeket szörzett vala Padan Szíriában, hogy menne Ichakhoz, az ő atyjához Knaán földére. 19. [...] Lábán pedig elment vala (házul) juhái nyíretésére. És ellopá Ráhel a terafim képöket, mellyek az ő atyjáé valának. 20. És meglöpá Jaakob a [szíriai] Lábán szívét ennyiből, hogy meg nem jelenté néki, mikor el akarna szökni. 21. Futva siet vala azért Jaakob, mind maga s' mind valami néki vala, és fölkelvén által kele a folyóvízen, és fordítá orcáját Gileád hegye felé. 22. És megmondák Lábánnak harmadnapon, hogy elfutott volna Jaakob. 23. Ki mindjárást atyjafiait melléje vevén, utánsiete egész hetednapí járóföldön, és tapasztulá öket a Gileád hegyen. 24. Azonban jöve az Üristen a szíriai Lábánhoz éjjeli álomlátásban és mondá néki: Megörizd magadat, hogy ne szólj Jaakobnak se jót, se gonoszt. 25. Eléré azért Lábán Jaakobot, úgy, hogy Jaakob felvonta vala sátorát a hegyen, és Lábán is felvoná sátorát atyjafiainak azon Gileád hegyén. 26. És mondá Lábán Jaakobnak: Miért cselekszölted ezt, és miért loptad így meg az én szívemet, és úgy viszed az én leányimat, mint kardoddal nyert rabaidat. 27. Miért titkoltad el szökő szándékedat, és ennyire meglóptál magamat, nem jelentvén meg akaratomat, mert én tégödet tisztességes örömmel bocsátottalak volna el, szép énekszóval, dobbal és hegedüvel. 28. És nem hattad, hogy csak meg is csókolgassam az én fiaimat, leányimat, most nyilván bolondul cselekedtél. 29. Volna neköm arra hatalmam, hogy gonoszul cselekedhetném én tüveletek: de a tü atyátoknak Istene tegnap szóla néköm, ezt mondván: Megörizd magadat, hogy ne szólj Jaakobnak se jót, se gonoszt. 30. Mostan azért, ha már indulván megindultál, [azért hogy] kívánczozván kívánczoltál a te atyád házához, miért loptad el az én Isteniemet? 31. Felelé Jaakob és mondá Lábánnak: Mert attúl féltem és mondtottam, hogy netalám elfoszod töllem a te leányidat. 32. Valakinél pedig megtalálod a te Istenedet, ne éljen ezen atyánkfiai előtt. Ismerd meg, valamidet nállam találod, vidd el magadnak. És nem tudja vala Jaakob, hogy Ráhel lopta volna el azokat.

33. Mene azért Lábán a Jaakob sátorába, a Leah sátorába és a két szolgálók sátoriba és nem találá; és kimenvén a Leah sátorából, mene a Ráhel sátorába. 34. Ráhel penig felvötte vala a terafim képeket, és tötte vala a tevéknek pokróci alá, és fellyül reáült vala. És meghányá, tapogató Lábán az egész sátort, de nem találá. 35. Mondá azért az ő atyjának: Ne legyen nehéz az én Uram szömei előtt, hogy föl nem kelhetök most a te orcád előtt, mert az asszonyállatok szokása vagyon rajtam, és eléggé keresvén, nem találá meg a terafimokat. 36. Meghargván azért ezen Jaakob, pörleni kezde Lábánnal, és felelvén Jaakob, mondá Lábánnak: Micsoda bünömért, micsoda vétkömért jöttel ilyen kergető szándékkal utánnam? 37. Hogy meghányád, tapogatód minden eszközimet! Mit találál nállam a te házadnak minden edényi között, tedd elő most az én atyámfiái és a te atyádfiai előtt, és veteködjünk meg ketten egymással. 38. Egész húsz esztendő t laktam én tenállad, a te mellioráid meg nem vetötenek, és a juhaidnak ürüit én meg nem öttem. 39. Vadtúl szaggatottat nem vittem elődbe, én bünömnek tartatott az, és az én kezemből megvártad azt. Akár nappali lopások s akár éjjeli lopások, mind én karomra voltak. 40. Ha nappalra juttam, a hűség emésztött meg, éccaka a fagylaló hideg, és így eltaszított álma az én szömeimnek. 41. Ez volt neköm húsz esztendő alatt a te házadban, tizennégy esztendőig szolgálalak a te két leányodért és hat esztendőig a te juhaidért, és azonban tízképpen forgattad, cserélted az én béröm fizetését. 42. Ha az én atyámnak Istene, az Ábrahám Istene és az Ichák félelme nem lött volna oltalmam mellettem, bizonyára most te üressen bocsátottál volna engömet. Az én nyomorúságimat és kezem fáradságát tekintötte az Űristen, és azért [feddött] meg tegnap tégödet. 43. Felelé erre Lábán, mondá Jaakobnak: Ezök az asszonyok én leányim, a fiak is én fiaim, a juhok én juhaim, és valamit te látsz, mind enyéme azok, tehát a magam leányimmal mit tudjak cselekedni e mai napon, vagy azoknak fiaival, kiket ök szülötenek. 44. Most azért inkább jer, kössünk frigyét kettön, én és te egymás között, és legyen bizonság is énközöttem és teközötted. 45. Vön azért Jaakob követ föl és oszlopot emele. 46. És mondá Jaakob az ő atyjafiainak: Szedjete köveket. És köveket hordván öszve, rakás kőhalmot csinálának és evének ott a (rakás kő) halmon. És hívá azt Lábán Jegar sahaduta: (Bizonsághalomnak). És Jaakob hívá Gaal Ednek. 47. Kire mondá Lábán: Ez a halom legyen bizonság énközöttem és teközötted e mai napon. Ez okon hívák annak nevét Gaal Ednek: (Bizonsághalomnak.) 48. És ugyanezért (hívák) Micpának is, mivel ugyanott azt is mondák: Lászon igazat az Örök Űristen énközöttem és teközötted ezután, mikor egymástól távol leszünk. 49. Ha megnyomorgatód ez én leányimat és ha

több feleséget vejedesz ez én leányimon fellyül, mivel senki idegen ember közöttünk nincsen, lásson és tegyen az Isten igaz bizonságot énközöttem és tekö-zötted. 50. És monda Lábán Jaakobnak: Ímhol ez a halom, ímhol ez oszlop is, melyet vetöttünk énközöttem és tekö-zötted. 51. Bizonság ez a halom, bizonság ez oszlop is, hogy én is soha nem megyek tereád ezen a halmon által és túl ez oszlopon gonosz végre. 52. Az Ábrahámnak Istene és a Náhor Istene tegyenek ítéletet miközöttünk, és az ő atyjoknak Istene. És megesküvék Jaakob Ichaknak, az ő atyjának félelmére. 53. És ölete Jaakob lakodalomra való barmokat, és vendégségbe hívá az ő atyjafiait, hogy vélle kenyeret együtt ennének. És lakozván, kenyeret evének és hálának ugyanazon hegyen. 54. Fölkelvén [Lábán] jó reggel, megcsókolgatván az ő fiait, leányit, megáldá őket. És elmenvén, megtére Lábán az ő helyére. 55. És Jaakob is elindulván az ő útára, akadának reá [---] az Istennek angyali. 56. És monda Jaakob, mikor látá őket: Isten tábora ez. És hívá annak a helynek nevét Mahanaimnak: (Táboroknak).

Nyolcadik Szombati Lecke

Harminckettödik rész

1. Bocsáta penig Jaakob maga szömélye előtt követöket Ézsauhoz, az ő bátyjához Szeir földére, az Edom mezejére. 2. Kiknek megparancsolá, mondván: Így szóljatok az én Uramnak, Ézsauinak: Azt mondja a te szolgád, Jaakob: Lábánnál laktam én s' mindeddig ott késtem. 3. És lött neköm ökröm, számarom, juhom, szolgám és szolgálóm és küldöttem, csak ezöket megjelöntem az én Uramnak, hogy találnék kedvet a te szömeid előtt. 4. Megtérenék azért a követek Jaakobhoz, mondván: Elmentünk vala a te bátyádhoz, Ézsauhoz, és íme, maga is ehon jó elődbe, és négyszáz firfiak vadnak vélle. 5. Megfélemlék azért Jaakob fölötte igen, és ugyan gyöötrelme lön miatta. És megosztá mindjárast a népet, mely övéllé vala, azonképpen a juhok, tehenöket és tevéket két seregbe, táborba szakasztá. 6. Ezt mondván: Ha reáütend Ézsau az egyik rész-táborra és azt levágnája, legyen a másik penig maradt tábor mentségben, szabadulásban. 7. Effölött monda Jaakob: Oh, én atyámnak, Ábrahámnak Istene, és én atyámnak, Ichaknak Istene, Örök Isten, ki ezt mondottad énnéköm: Térj meg a te földedbe és születésednek hazájába, és jól cselekedöm teveled. 8. Kússebb vagyok (és méltatlanb) minden te kegyességidnél és hűséges igazságodnál, melyeket cselekedtél a te szolgálóddal. Mert egy pálcával költem által ezen a Jordánon és ím, most löttem két táborokká.

9. Szabadíts meg, kérlek, az én bátyámnak kezéből, az Ézsaunak kezéből, mert én félök őtölle, ha valamint reám ütven, levágja atyái fiaival egyetemben. 10. Holott tennen magad azt mondtad énnéköm: Jól tevén jól teszek teveled, és olyanná teszem a te magodat, mint a tenger fövenyét, kit meg nem számlálhatni. 11. És ott hálván azon éccaka, vőn kezéhez oly ajándékot, kit kaphata Ézsau, az ő bátyja számára. 12. Kétszáz kecskéket és húsz bakokat, kétszáz nőtény juhokat és húsz kosokat. 13. Szoptatós tevéket, csitkajokkal együtt harmincat. Negyven teheneket és tíz bikákat, húsz számarokat és tíz számár csitkókat. 14. És adá ezeket az ő szolgálínak kezekbe, külön-külön minden csatabarmokat, és mondá az ő szolgálínak: Menjetek énelőttem és távol-távol jó tagasságot adjatok minden csatabarmok között. 15. És megparancsolá az elsőnek, mondván: Mikor tereád akad Ézsau, az én bátyám, és kérdénd tégödet, mondván: Ki (szolgája) vagy te, hova mégy, és kié, amik előtt vadnak. 16. Ezt mondjad: A te szolgádé, Jaakobé, ajándékba küldi ezöket az én Uramnak, Ézsauanak. És imhol érközik maga is utánnunk. 17. Hasonlóképpen parancsola a másodiknak, a harmadiknak, és mindnyájának, valakik a csatabarmok után mennek vala, mondván: Mind a szók szerént szóljatok Ézsauanak, mikor reája akadtok. 18. És megmondjátok, hogy, íme, a te szolgád, Jaakob is nyomunkban jó utánnunk, mert ezt mondja vala: Megengesztelöm orcáját e (sok) ajándékkal, kiket előttem bocsátok, és azután úgy leszek szömben magával, netalám megbecsülj inkább az én személyemet. 19. És így elbocsátván az ajándékot szömei előtt, ő maga [...] azon éccaka a táborban [hála]. 20. És fölkelvén azon éccakan, fölvevén az ő két feleségét, a két szolgálókat, és azoknak tizenegy gyermöket, általköltözödék a Jabok révén. 21. És fölvevén, általköltözödik a folyóvizén. És általköltözteté, ami oly vala. 22. És maradván Jaakob csak maga, küzdik vala egy firfú vélle, mindaddig, míg a hajnal föltetszenék. 23. Ki látván, hogy nem bír vélle, megüté a Jaakob csípőcsontjának kalácsát, és megszibbada a Jaakob csipője azonban, hogy úgy küzdenek vélle. 24. Ki mondá: Bocsáss el engemet, mert följött a hajnal. Arra felelt (Jaakob): Nem bocsátlak el tégödet, különben hanemha megáldasz engömet. 25. Erre mondá néki: Mi neked neved? Felelé: Jaakob. 26. Arra mondá: Nem Jaakobnak mondatik ezután a te neved, hanem Iszraélnek, mert hogy Istennel győződelmes voltál, az embereken inkább hatalmat vész. 27. Kérdé azért Jaakob is, és mondá: Jelents meg, kérlek, a te nevedet. Ki mondá: Miért kérded te az én nevemet? És megáldá ott ötet. 28. És hívá Jaakob annak a helynek nevét Peni élnék: (Isten színének): Mert láttam az Istent színről-szünre, és megmeneködék az én lelköm. 29. És feltündöklük azonban reá a nap, míg elhaladna Panuel mellett, és ő a csipő-

jével sántál vala. 30. Ez okon nem eszik az Izrael fiai azt a megsibbadt nagy inat, mely a csípőnek kalácsán vagyon mind e mai napiglan, azért, hogy megérintetött volt (az angyaltúl) a Jaakob csípője kalácsának nagy ina.

Harmincharmadik rész

1. Fölemelvén pedig azonban Jaakob szömeit, látá tehát, ímhol jó Ézsau és vélle négyszáz firfiak. És megosztá fiait Leáhra, Ráhelre és a két szolgálókra külön-külön. 2. És helyhezteté a szolgálókat és azoknak fiát legelő: Leáht és az ő fiait utánnok, Ráhelt és Józsefet legutol. 3. És ő maga mindezeknek előttök menvén, meghajla leborulással a földig hét úttal, míg a bátyjához érközék. 4. Ézsau pedig eleibe futamodván, megölelé ötet és nyakára borulván megcsókolgatá, és mindketten sírának. 5. És fölemelvén szömeit, látá az asszonyokat, gyirmeköket, és mondá: Micsodáid ezek teneked? Ki felelé: (Én) gyermeköm, kiket (ingyen kegyelméből) ajándékozott Isten a te szolgálóknak. 6. Előjárulván azért a szolgálók és azoknak gyirmöki, fejet hajtának néki. 7. Előjárula Leah is és az ő gyirmöki, azok is fejet hajtának. 8. Mondá azután: Mire való csatabarmok mindazok, akiket én elől találék? Felelé (Jaakob): Hogy kedvet találjak az én Uram szömei előtt. 9. És mondá Ézsau: Elég sok vagyon neköm is, édes öcsém, tied legyen bátor az, ami tied. 10. [És mondá Jaakob:] Nem úgy, igen kérlek, hanem ha kedvet találtam a te szömeid előtt, elvegyed [kérlek] az én ajándékomat az [én] kezemből, mert én nemkülömben láttam a te orcádat, mintha láttam volna az Istennek [Elohim] orcáját, és hogy te is [így] kedveltél engömet. 11. Vedd el, kérlek, ezt az én áldásomat, melyet teneked hoztam, mert könyörült rajtam az én Istenem, és hogy mindenem elég vagyon énneköm. És kénszeríté ötet annyira, hogy elvevé. 12. És mondá (Ézsau): Induljunk tehát, menjünk, és én teelőttem megyek. 13. Felelé néki (Jaakob): Jól tudja az én Uram, hogy e gyermekek gyöngék körültem, és a juhok, tehenek is tölgyelők [szoptatósok] rajtam, ha csak egy nap fölöttébb hajatnak, mind elhalnak a juhok. 14. [---] Menjen el, kérom az én Uramat, szolgálja előtt, és én csak lassú gyenge ballagással megyek az előttem levő morháknak erejek, állapotjak szerint, és a gyirmeköknek is erejök szerint, mindaddig, míg az én Uramhoz érközöm Szeirbe. 15. Mondá erre Ézsau: Hadd hagyjak tehát veled (kisíróket) e nép közzül, kik énvelem vadnak. És mondá (Jaakob): Mi szükség az is, csak találjak kedvet az én Uram szömei előtt. 16. És megtére azon napon Ézsau [és] az ő

után Szeirbe. 17. Jaakob pedig indulván, szálla Suzhotban, holott magának házat építvén barmainak, színeket, pajtákát [---] csinála, [és] ez okon hívá annak a helynek nevét Suzhotnak (színeknek). 18. Jutta ezért Jaakob nagy békével Szihem városába, mely vagyon Knaán földében, mikor megérkönék Padan Szíriából, és megszálla a váross ellenében. 19. És vön egy darab mezőt ott, melyre sátorát voná, a Hámor fiaitúl, ki Szihemnek atyja vala, száz talléron. 20. Holott oltárt is állatván, hívá azt Izraél Eröss Istene.

Harmincnegyedik rész

1. Azonban kísétált vala Dina, a Leah leánya, kit szült vala Jaakobnak, hogy látogatná annak a földnek leányit. 2. Kit mikor meglátott volna Szihem, a hiveus Hámornak, annak a földnek fejedelmének fia, elragadván őtet, és velle hálván, megnyomorgatá. 3. És lelke a Jaakob leányához [---] ragadván, megszereté az ifjú, és [---] szüve szerént [---] beszél vala a menyecskének. 4. És szóla Szihem Hámornak, az ő atyjának, mondván: Szerezd feleségül énneköm az ifjú menyecskét. 5. Meghallá pedig Jaakob is, hogy megfertőztették volna Dinát, az ő leányát olykor, mikor az ő fiai mind mezőre valának a barmokhoz, és hallgatásban lőn Jaakob addig, míg azok megjövének [---]. 6. És jöve azért Hámor, a Szihem apja Jaakobhoz, hogy velle beszélzene. 7. Azonban a Jaakob fiai is megjövének a mezőről, hogy (e dolgot) meghallák, és megszorodának azok a firfiak, s igen meg is bosszonkodának, hogy ilyen éktelenség esött Izraélben, hallván (*fertelmesről?*) a Jaakob leányával, kinek nem illett volna lenni. 8. Szóla azért Hámor övélek, mondván: Szihemnek, az én fiamnak lelke a tü leányotokhoz ragaszkodott, kérlek, adjátok néki azt feleségül. 9. És szörözzünk sógorságot egymás között: a tü leányotokat adjátok nekünk, és a mi leányunkat vegyétök magatoknak (feleségül.) 10. Lakjatok művelünk, és a föld szabadoss a tü orcátok előtt, lakjatok és kereskedjete rajta, és örökségöket is szerezhessetek rajta. 11. És ő maga Szihem is szóla, a (leány) atyjának s' mind bátyjainak: Találjak kedvet a tü szömötök előtt, és valamit mondotok, mindent adok. 12. Neveljete bátor igen meg rajtam jegyruháját és egyéb ajándékokat, és mindeneket aszerént megadok, valamit neköm mondotok, csak a menyecskét adjátok neköm feleségül. 13. Felelének azért a Jaakob fiai Szihemnek és Hámornak, álnoksággal végezvén egymás között, mivel megfertőztette volna Dinát, az ő húgokat. 14. Ezt

mondván nékik: Nem cselekedhetjük mű ezt a dolgot, hogy a mi hűgunkat oly firfiúnak adjuk, ki környülméletlen, mert ez gyalázat volna minekünk. 15. De ebben úgy egyezünk veletök, ha tū is olyanokká lesztok, mint mű vagyunk, környülméletlén közöttetek minden firfiakat. 16. És hogy tūnektök adjuk a mi leányunkat, és a tū leányitokat magunknak vesszük, tüveletök lakunk és egy néppé leszünk. 17. De ha ebben nem egyeztek velünk, hogy környülméletlködnétek, elvisszük mi a mi leányunkat, és dolgunkra megyünk. 18. Tetszének azért e beszédök mind Hámornak szömei előtt. 19. Nem is késlelé az iffjú megcselekedni e dolgot, mert igen kedveli vala a Jaakob leányát, ő pedig tisztöletösebb vala mindenek fölött az ő atyja házával. 20. Menének azért Hámor és Szihem, az ő fia a városnak kapujába, és szólának az ő városok firfiainak, ezt mondván. 21. Imez firfiak mivelünk tökéltességgel vadnak, lakni kezdötték a földet és kereszködnék is rajta, és ime, a föld elég tágas kezekkel vagyon öelöttök, az ő leányokat, jer, vegyük feleségül magunknak, és a mi leányinkat adjuk önékik. 22. Csakhogy ilyen okkal akarnak ezek a firfiak megegyezni velünk való lakásra és egy néppé lételre, hogyha környülméletlködik közöttünk minden firfiú, miképpen hogy ők is környülméletlködtek. 23. Az ő jószágok, birodalmok, [---] és minden barmok nemde mind mienk lészen-e? Csak mi is egyezzünk meg vélek. [---] És ők is velünk laknak. 24. Engedének azért Hámornak és Szihemnek, az ő fiának minden ő városokon kijárók, [---] és környülméletlködnének minden firfiak, valakik az ő városok kapuján kijárnának. 25. Lőn pedig harmadnapon, mikor [leg] fájdalmasbak volnának, Jaakobnak két fiai, Simeon és Lévi, Dinának bátyjai, ki-ki mind maga fegyverét vévén, menének a városban nagy bátorsággal, és megölének ott minden firfiakat. 26. Hámort (ő magát) és Szihemet, annak fiát, megölek élős fegyverrel, és elhozván Dinát a Szihem házából, kimenének. 27. A Jaakob fiai pedig rájok menvén a megölettekre, fölprédálák a várost, mivel az ő hűgokat megförtöztették volt. 28. Mind juhokat, tehenöket és számarokat, és valami vagy a városban találtaték, vagy a mezőben, mindeneket elvivének. 29. Minden belső gazdagságokat is, cselödjeket, feleségöket elrablák és elprédálák, és valami házokban is találtatik. 30. Erre mondá Jaakob Simeonnak és Lévinek: Megháborítátok engömet, és gonosz bűzbe keverétök a földnek lakosi előtt, e knaánéusok és perizéusok közt, holott én csak [---] számoss [emberekkel] lévén, (ki tudja) ha reám gyüleköznek, megvernek és elvesztnek mind magamat és teljes házamat. 32. Kire felelének: (Tehát ugyanis) úgy kellett-e cselekedni a mi hűgunkkal, mint közönséges paráznával?

Harmincötödik rész

1. És mondá az Úristen Jaakobnak: Kelj föl, menj Bételbe, lakjál ott, és csinálj oltárt ott annak az Istennek, aki megjelent vala neked, mikor a te bátyád Ézsau előtt futsz vala. 2. Mondá azért Jaakob az ő cselédjének és mindeneknek, valakik vélle vadnak: Hányjátok el az idegen Istenöket, kik tüköztöttek vadnak, magatokat (mossátok) tisztítsátok meg és ruhátokat változtassátok meg. 3. Mert megindulván fölmegyünk Bételbe, holott oltárt csinállok annak az Istennek, ki megfelelt néköm az én nyomorúságomban és velem volt utamban, valamellyen jártam. 4. Odaadák azért Jaakobnak minden idegen Isteneket, mellyek kezöknél valának, és a csercselőket, fülökről függőket, mellyeket elrejte Jaakob a cserefa alá, mely Szihemnél vala. 5. [És] megindulván lön isteni remülés a körül való városokon, és nem (menének) úzóben a Jaakob fiai után. 6. Jutta azért Jaakob Lúzába, mely Knaán földén vagyon, ki ugyanazon Bétel is, mind a vélle való néppel egyetemben. 7. Holott oltárt éppítván nevezé azt a helyet Bét El [Eröss] Istene: Mert ott jelent vala [meg az Isten] önéki, mikor a bátyja előtt futna. 8. És meghala ott Debora, a Ribka dajkája, és eltemetteté Bételben, alól egy cserefa alatt, és hívaték annak neve (Síró csereének.) Alon Bakot. 9. Ismét ezután is megjelenék Isten Jaakobnak, mikor megjött volna Padan Szíriából, és meg is áldá őtet. 10. Mondván néki az Isten: Jaakob-é a te neved? Nem hívatik a te neved tovább Jaakobnak, hanem inkább Iszraél [---] léssen a te neved, és hívá (nevezé) az ő nevét Iszraél [nek]. 11. Mégis mondá néki az Isten: Én vagyok az Erös Saddaj Isten: Szaporodjál, sokasodjál, nemzet és nemzetségnek gyüleközeti származnak tetőlled, és királyok származnak a te ágyékodból. 12. E földet pedig, mellyet adtam Ábrahámnak, Icháknak, teneked és a te magvodnak adom azt a földet teutánnad. 13. Fölméne azért az Isten őtölle a helyre, ahol szólott vala ővéle. 14. Állatta azért Jaakob oszlopot, azon a helyen, mellyen az Isten szólott vala ővéle (mondom állata) köoszlopot, melyre itali áldozatot szórván, olajt is önte reája. 15. És nevezé Jaakob annak a helynek nevét, mellyen szólott vala vélle az Isten: Bétel. 16. És megindulván Bételből, mint fertály mérföldön, hogy Efratába mennének, szüle (az útban) Ráhel. És megnehezédék a szülésben. 17. És mikor inkább nehezédnek a szülésben, mondá néki a bába: Ne félj, mert ez is fiú magzat teneked. 18. És lön, mikor lelke kiműlnék, mert meghala, hívá annak nevét Ben oni, az atyja pedig hívá őtet Binjaminnek. 19. Meghalván azért Ráhel, eltemették az Efrata útjában, ez a Bétlahem. 20. Állatta azért Jaakob oszlopot az ő koporsójára, ez oszlopa (fennáll) a Ráhel koporsójának mind e mai napig. 21. És

elindulván onnat, [...] Izrael fölvoná sátorát, az Eder tornyán túl. 22. Lőn pedig, mikor azon a földön lankék Izrael, elmenvén Reuben és hála Bilhával, az ő atyja ágyasával; kit meghalla Izrael is. 23. És lőnek az Izrael fiai tizenketten (minde-
nestül). 24. Leah fiai: Jaakob elsőszülötte Reuben (utánna) Simeon; [...] Lévi; Jehuda, Isahar; Zebulun; Ráhel fiai: József és Benjamin. 26. Bilhának, a Ráhel szolgálójának fiai: Dan és Neftali. 24. Zilfának, a Leah szolgálójának fiai: Gad és Aser. Ezek a Jaakob fiai, kik születének néki Padan Szíriában. 28. És mene Jaakob Ichakhoz, az ő atyjához Mamrébe, Kirjat Arbaba, mely Hebron, ahol Ábrahám és Ichak búdosanak. 29. És lőnek az Ichak napjai száznyolcvan esztendőök. 30. És kimúlván Ichak, meghala, betakaríttatván az ő népéhez vénségben, és napaival megelégedvén, és eltemeték őtet Ézsau és Jaakob, az ő fiai.

Harminchatodik rész

1. Ezek pedig az Ézsau nemzetségi, mely ugyanazon Edom is. 2. Ézsau vőn feleségeket magának a Knaán leányi közzül Adát, a hitteus Elon leányát és Aholibamát, Áána leányát, Cibbon hitteus leányátul valót. 3. Basmátot Ismaél leányát, Nebajot húgát. 4. Szüle azért Adá Ézsauinak Elifázt és Basmát szüle Reuélt. 5. Aholibama szüle Jeúst, Jaahlamot és Korahot: Ezek az Ézsau fiai, melyeket szültenek néki Knaán földében. 6. És fölvevén Ézsau az ő feleségit, fiai, leányit és házának minden emberit, sőt nyájait, minden barmait, minden keresményit, melyeket szerzett vala Knaán földében, és elméne (más) földre Jaakob előtt, az ő öccse előtt. 7. Mert igen sok vala az ő gazdagságok, hogy ami-
att együtt nem lakhatnának, és az ő búdosásoknak földök nem bíra el együtt őket; az ő sok barmok miatt. 8. És lakék Ézsau a Szeír hegyen, ki ugyanazon Edom is. 9. Ez azért szaporodása Ézsauinak, az Edom atyjának a Szeír hegyen. 10. Ezek nevei az Ézsau fiainak: Elifáz Adatúl, az Ézsau feleségétül való; Reuélt Basmátúl, az Ézsau feleségétül való. 11. És lőnek az Elifáz fiai: Tejman, Omár, Cefo, Gááhtan és Kenaz. 12. Timna pedig ágyasa volt Elifáznak, az Ézsau fiának, aki szülte Elifáznak Amaleket. Ezek az Adának, Ézsau feleségének fiai. 13. Ezek a Reuélnak fiai: Nahat, Zerah, Samma és Miza. Ezek voltak Basmátnak, az Ézsau feleségének fiai. 14. Ismét ezek voltak Aholibamának, Áána leányának, Cibortúl valónak ugyan Ézsau feleségének fiai: ki szüle Ézsauinak Jeúst, Jaalamot és Korahot. 15. Ezek az Ézsau fiainak fejedelmi, Elifáznak, Ézsau elsőszülöttjének fiai: Tejman herceg, Omár herceg, Cefo herceg, Kenaz herceg. 16. Korah herceg:

Gááhtam herceg, Amalek herceg. Ezek Elifáztól való fejedelmek Edom földében. Ezek mind Adának fiai. 17. Ezek ismét Reuélnak, Ézsau fiának fejedelmi. Nahat herceg, Zerah herceg, Samma herceg, Miza herceg. Ezek Reuélnak hercegi Edom földében és ezek mind Basmátnak, az Ézsau feleségének fiai. 18. Mégis ezek Aholibamának, Áána leányának, Ézsau feleségének fiai: Jéus herceg, Jaalam herceg, Korah herceg. Ezek mind Aholibamának, Áána leányának, Ézsau feleségének fiai. 19. Ezek mind Ézsau fiai és tölle való hercegek, ki maga Edom is. 20. Ezek a (nemes) Szeír fiai, kik azon a földön lakoznak: [---] Lotan, Sobáál, Cibon és Áána. 21. Ismét: Dison, Ecer és Disan. Ezek a Horinak, Szeír fiának fejedelmi az Edom földében. 22. És voltak a Lotan fiai, Hori és Hejmam és a Lotán húga, Timnah. 23. Viszont ezek a Sobal fiai, Alvan, Manahat, Ejbal, Sefo és Onam. [---] 23. Ezek Cibon fiai, Aja és Áána. Ez az Áána, ki találta az öszvér (nemét) a pusztában, mikor őrszené Cibonnak, az ő atyjának számárit. 24. Ezek is Áána fiai: Dison és Abolibama, Áána leánya. 25. Ezek ismét Disan fiai: Hemdán és Esban, Jitran és Heran. 26. Ezek Ecer fiai: Bilhan, Zaavan és Aakan. 27. Ezek Disan fiai: Uc és Aran. 28. Ezek a Hori hercegi: Lotan herceg, Sobal herceg, Cibon herceg, Áána herceg. 29. Dison herceg, Ecer herceg, Disan herceg. Ezek a horéusok hercegi az ő fejedelemségekben, Szeír földében. 30. Ezek ismét oly királyok, kik királykodtanak Edom földében, minekelőtte királyság országlana az Izrael fiai között. 31. Országolt azért Edomban Bela, a Beor fia, kinek várasának neve: Dinhaba. 32. Meghalván Bala, királykodék helyette Jobab, a Zerah fia Bocrából. 33. Meghalván Jobab is, királykodék helyette Husam Tejman[ból] [---] való. 34. Meghalván Husam is, országolt helyében Hadad, a Bedad fia, ki megveré a Madiánitákat a Moáb mezején. Ennek városának neve: Avit. 35. Meghalván Hadad is, királykodék helyében Simlah, Masrekából való. 36. Meghalván Simlah, királykodék helyette Saul, Rehobot folyó vizéről. 37. Meghalván Saul, királykodék helyette Báál, Haman Ahbor fia. 38. Meghalván Báál, Haman Ahbor fia, királykodék helyette Hadar. Ennek városának neve: Paú; feleségének neve Mahajtabeal, Matrad leánya, ki Mejzehab leánya volt. 39. Ezek nevei az [---] Ézsauból (támadott) hercegeknek, az ő nemzetségek szerint, (nevezetes) helyekben és nevőkben: Timna herceg, Alva herceg, Jetet herceg. 41. Kenaz herceg, Tejman herceg, Mibcar herceg. 42. Magdiél herceg, Iram herceg. Ezek az Edom hercegi, az ő lakóhelyekben és birodalmoknak földében. Ez az Ézsau, az iduméusoknak atya (és eredete).

Harminchetedik rész

1. Lakék annakokáért Jaakob az ő atyjának lakta földében, Knaán földében. 2. Ezek pedig Jaakobra következő állapotok: József mikoron volna tizenhét esztendő, juhokat őriz vala az ő bátyjával, magát gyermek állapotban viselvén, Bilhának, Zilfának, az ő atyja feleségének fiaival; beviszi, mondja vala József azoknak holmi gonosz szavokat az ő atyjoknak. 3. Izrael pedig inkább szereti vala Józsefet minden fiainál, mivel vénségének gyermeke volna ő, csináltatván néki tarkán szabott öltözetet. 4. És látván az ő bátyjai, hogy ötet az atyjok minden atyjafiainál inkább szeretné: gyűlölik vala ötet, és nem szólhatnak vala néki békességesen. 5. Sőt József álmot is álmadván, kit megjelenté az ő bátyjainak: annál inkább gyűlölik vala ötet. 6. Így szólván nékik: Halljátok meg, kérlek, ezt az álmot, melyet én álmadtam. 7. Íme, mű kévéket kötven a mező közepében, ottan fölkelvén az én kévém és igenest állapotván, és ugyanott a tü kévéitök azt körülvevén, meghajolnak vala az én kévémmek. 8. Mondának néki az ő bátyjai: Valljon-s királkodnál, királlyá lész-é mirajtunk? avagy biradalmason uralkodol-e mirajtunk? És annál inkább kezdék ötet gyűlölni ez álmaért és ez beszédiért. 9. Effőlött is ismét más álmot álmadván és azt az ő bátyjainak megbeszélvén, mondá: Íme, ismét álmot álmadtam, hogy a nap és a hold tizenegy csillagokkal [...] előtttem meghajlanak. 10. Ezt mikor megbeszélötte volna az ő atyjának és [bátyjainak], megurazta? ötet az ő atyja és mondá: Micsoda álom ez, akit te álmodtál? Valljon-s arra megyünk-é mű, én és a te anyád és a te bátyjaid, hogy a földre borulnánk teelőtted? 11. Irígyködnek vala azért reá az ő bátyjai, az atyja pedig őrzi (számot tart vala) e dolgokra. 12. Elmenének azért az ő bátyjai atyjok juhainak pásztorságára, Szihemnek. 13. És mondá Izrael Józsefnek: Nemde a te bátyjaid Szihemben őriznek-é? Jersze, ím én tégödet hozzájok küldlek. Kire felelé őnéki (József): Ímhol vagyok én. 14. Mondá azért néki: Menjél, kérlek, lásd meg a te bátyjaid békességét és a juhoknak békességös (állapattját), és hozz választ énnéköm felöllök; és elbocsátá ötet a Hebrón völgyéből, és eljuta Szehembe. 15. És találkozik reá egy firfiú, tehát íme, a mezőben eltévelyedett, és kérdé ötet a firfiú, mondván: Mit keressz? 16. Kinek felelé: Én az én bátyjaimat keresöm, kérlek, jelents meg énnéköm, ők hol őriznek. 17. Mondá a firfiú: Elindultanak innét, hallám, hogy mondják vala: Menjünk Dotánba. És elméne József az ő bátyjai után, és megtalálá őket Dotánban. 18. Meglátván azok ötet messziről, míg oda hozzájok közelítene, azon ólálkodnak vala, hogy

ötet meg[---]ölnék. 19. Mondván egyik a másíknak: Ímhol jó amaz fő álmok látója. 20. Most azért, jer, öljük meg ötet, és vessük egy kútba, és mondjuk azt, hogy a gonosz vad [---] ötte meg ötet; és megláthatjuk, mi lészen az ő álmából. 21. Meghallá ezt Reuben, és megszabadítá az ő kezezből, mondván: Ne öljünk embert. 22. Mondá mégis nékik Reuben: Ne ontsuk ki vérét (semmiképpen), vessük amaz kútba, mely e pusztában vagy on, és kezünket ne bocsássuk őreája, hogy megszabadítaná ötet kezezből, és visszavihetné az ő atyjának. 23. Lőn azért [penig], hogy odaérközék József az ő bátyjaihoz, megfoszták Józsefet az ő ruhájátúl, amaz tarkán szabott ruhátúl, [---] mely őrajta vala. 24. És ragadván, bevetik ötet a kútba, [de] a kút üres vala, víz nem vala benne. 25. És leülvén kenyéreltelre, fölemelék szömöket, láták, íme, sereg úton (járó) ismaeliták jönnek Gilead felől, kik aromákat, opobalzsamot, terpentínát visznek vala; menvén, hogy azokat Egyiptusba vinnék. 26. Mondá azért Jehuda az ő atyjafiainak: Mi haszna, ha megöljük a mi öcsénket és eltakarjuk annak vérét? 27. Jertek, inkább adjuk el az ismaelitáknak és a mi kezünk ne legyen őrajta; mert mi atyánkfia és mi testünk ő is, és engedének néki az ő atyjafiai. 28. Azonban [---] találkozáknak ott előmenni Madiánból való firfiak, áros emberek, [kik] hozzányúlván, felvonák Józsefet a kútból és eladák Józsefet az [---] ismaelitáknak húsz ezüst (pénzen), és [---] vivék Józsefet Egyiptusba. 29. Megtérvén penig Reuben a kúthoz, tehát íme, nincsen József a kútban, és ezen megszagatta az ő ruháját. 30. És megtérvén az öccseihez, mondá: A gyermek nincsen a kútban. Én hová legyek s én hová menjek? 31. Fogák azért a József ruháját, és egy kecskegödölyének vérét vevén, belémárták a ruhát annak vérebe. 32. És elküldék azt a tarkán szabott ruhát, vivék az ő atyjoknak, ezt mondván: Mü ezt így találtuk, ismerd meg, kérünk, ha ez a te fiad ruhája, avagy nem? 33. Megismeré azért és mondá: Az én (édes) fiam ruhája ez, a gonosz vad ötte meg, szagatván elszagattatott József. 34. Megszakasztván azért Jaakob az ő ruháját, zsákot öltöze az ő ágyékára, és gyászla, keserge az ő fián sok napokon. 35. És fölkelvén minden ő fiai és minden leányi, hogy vígasztalnák ötet, nem akara vígasztalódni, sőt mondá: Inkább gyászban, keserűségben megyek az én fiamhoz a koporsóba. És siratá ötet az ő atya. 36. És a madiániták eladák ötet Egyiptusba, Potifarnak, a Parho komornyikjának s fő konyhamesterének.

Harmincnyolczadik rész

1. Lőn pedig azonban, alászálla Jehuda az ő atyjafiaitúl és tére egy adullami firfiúhoz, kinek neve Hira vala. 2. És látván ott Jehuda egy knaánéus leányát, kinek neve Suah vala, és elvevén azt, bémene hozzája. 3. Ki megnehezesülvén, fiat szüle, és hívá annak nevét [E]rnek. 4. Ismét terebbe esvén és fiat szülvén, hívá annak nevét Onannak. 5. Mégis [---] fiat szüle és hívá annak nevét Selah, és vala Kezibben, mikor ezt szüle. 6. Vőn azért Jehuda az ő elsőszülött fiának, [E]rnek feleségöt, kinek neve Támár. 7. És lőn ez az [E]r, a Jehuda elsőszülötte gonosz az Úrnak szömei előtt, (kiért) megöle ötet az Úr. 8. Mondá azért Jehuda Onannak: Menj bé a te bátyád feleségéhez és ángyoskodjál velle, és állass magot tőlle a te bátyádnak. 9. Megértvén azért Onan, hogy nem az ő sajátja lenne az a magzat, mikor már szintén a bátyja feleségével közösülne, a földre veszti vala a magvát, azért, hogy ne szörzene magot (magzatot) az ő bátyjának. 10. Ez is azért illyen gonosz lévén az Úr szömei előtt ez cselekedetivel, ezt is szintén úgy megöle. 11. Mondá azért Jehuda Támárnak, az ő menyének: Ülj özvegységben addig a te atyád házánál, míg fölnevekedik Selah, az én fiam. Mert ezt mondja vala: Ne haljon az is meg, mint az ő bátyjai. Elméne azért Támár és lakék az ő atyja házánál. 12. Sok napok mulván azonban meghala a Suáh leánya, a Jehuda felesége. És vidámságot vevén magának Jehuda, fölmenének juhai nyíretésére, maga és Hira, az adullami barátja Timnatába. 13. Ezt hírre tevék Támárnak, mondván: Amhol a te napad juhai nyíretésre fölmegyén Timnatába. 14. Ki levetközvén magáról özvegylő gyász ruháját, béburkózék fátyol patyolatjába, és elváltoztatván magát, üle oly szömlátó helyre az ország után, mely Timnatára menne. Mert látja vala, hogy már jó fölhuzalkodott volna Selah és néki mégis [feleségül] nem [adatott] volna. 15. Ezt látván Jehuda illyen állapattal, (magakellető) tisztátalan szömélynek [---] gondolá, mert béburkózta vala igen az ő orcáját. 16. És hozzátértvén az útból, mondá: Legyen akaratod, kérlek, menjek bé hozzád, mert nem tudja vala, hogy ez az ő menyé. És mondá (az asszony): Mit adsz tehát neköm, ha hozzám bójössz? 17. És felelé: Én egy kecskegödölyét küldök a juhok nyája közzül. Mondá arra: Ha zálagot adsz rólla, míg azt megküldöd. 18. Mondá néki: Micsoda zálagot tudjak adni teneked? Ki felelé: Pöcsétödet; keszkenyödöt és e pálcadat, mely kezeden vagyon. És néki adván azokat, bémene hozzája, és megterhesödék őnéki. 19. És fölkelvén, elméne, leveté fátyolát magáról és öltözék özvegylő ruhájába. 20. És megküldé Jehuda a kecskegödölyét, az ő adullami barátjok által, hogy visszavenné a zálagot az asszonyállattúl, de az ott nem találá.

21. Sőt, kérdezé annak a helynek emberitül, mondván: Hol amaz felkészült aszszony, ki itt az útnak szemlato helyén ül vala? Kik felelének: Nem volt itt afféle készített szömély. 22. Megtérvén azért a Jehudához, mondá: Nem találám (az asszont), sőt, kérdözvén még a helynek embörit is, azt mondának: Nem volt ott afféle készített szömély. 23. [És monda Jehuda:] Legyen néki; csak ne essék ez gyalázatra. Íme, én elküldöttem a gödölyét, de te nem találad véllé. 24. Lön azért, mint három holnap múltván jelentést tőnek Jehudának, mondván: paráznalkodott Támár, a te menyed, és íme a paráznalkodásból terebbe is esött. Kire mondá Jehuda, [csak] vigyék ki és égessék meg. 25. Viszik az asszont, és ő küldé az ő ipához, mondván: Amely emberé ezek a (zálagok), annak vagyok én terhese. Utánna vetvén, esmérd meg, kérlek, kié ez a pöcsét, e keszkenyő és ez a pálca. 26. És megismére Jehuda, mondván: Igazabb ő énnállamnál azért, hogy nem adtam ötet Selahnak, az én fiamnak. De többször azután nem ösmére ötet (közösüléssel). 27. Lön azért szülésének óráján, tehát kettősök vadnak az ő hasában. 28. És lön, mikor szülne, kezét nyújtá (az egyik), és megfogván a bába, köte veress selymet reá, mondván: Ez jó ki először. 29. Lön penig, hogy az visszarántván kezét, íme, az ő bátyja jöve ki, mondván: [(a bába)]: mit hasítál (tágasítál) magadnak illy tágasságot. És hívá annak nevét Perecnek. 30. Azután kijöve az öccse is, kinek kezére kötvén vala a veres selyem, és hívá annak nevét Zarahnak.

Harminckilencedik rész

1. Azonban Józsefet alászállíták Egyiptusba, és megvevé ötet Potifar, Paroh komornyikja és fő kohnyamestöre, egyiptusi ember az ismaelitáktól, kik oda-szállították vala. 2. Lön azért az Úr Józseffel és lön szerencsés firfiú, és marada az ő egyiptusi urának házában. 3. Látá penig az ő ura, hogy Isten volna övéllé, mert mindent, valamit cselekedik vala Isten, azt az ő keze által szerencsésíti vala. 4. És kedvet találá József az ő szömei előtt, szolgálván néki, és reábízá minden teljes házát, és valamije néki vala, azt mind ő kezekben ajánla. 5. Lön penig attúl fogva, hogy házát reábízá, és mindenét, ami őnéki vala: megáldá az Úristen az egyiptusi ember házát Józsefért, és lön az Úrnak áldása mindeneken, valamije őnéki vala, mind házában s' mind mezejében. 6. Hagya azért mindent, ami néki vala, József kezébe, és semmit ingyen sem ért vala körülle, hanem csak szintén,

amely kenyeret maga eszik vala. József pedig vala szép termetű és ékes tekintetű is. 7. Lőn azért mindez állapotok után, fölemelé az ő urának felesége szömeit Józsefre és mondá néki: Jer, hálj velem. 8. Nem akará pedig, sőt, mondá az ő ura feleségének: Íme, az én Uram (úgy meghitt engömet) ingyen sem akar tudakozni körüllem, valami az ő házában vagyon, és valamije önéki vagyon, mindeneket én kezembe bízott. 9. Senki nincsen nagyobb e házban énnállamnál, és semmit meg sem tiltott éntőllem, hanem csak tégödet, minthogy felesége vagy. Tehát hogy cselekedném ilyen nagy gonoszságot, és Isten ellen is vétközném? 10. És lőn, hogy napról napra untalan mind aképpen szólna Józsefnek, de ő nem engedé néki, hogy feküdnék és vélle lenne [---]. 11. [Sőt], lőn egy alkalmas napon, bemenvén a házba, hogy dolgát cseleködné, mikor egy ember sem vala a házban, senki is a ház népe közül. 12. Megragadván az ő ruháját, mondá néki: Jer, feküdj mellém. És ő odahagyván ruháját (az asszony) kezében, elfutamodék és az utcára kiméne. 13. Lőn azért, mikor látta volna, hogy kezében hatta az ő ruháját és az utcára futott volna. 14. Kiáltá a háznak cselédit és szóla nékik, ezt mondván: Látjátok-e, mint hozta reánk e zsidó legént, hogy megtréfálna minket. Reámjött vala, hogy velem vetközzék, és én nagy felszóval kiálték. 15. Mikor azért ő hallotta volna, hogy felemeltem szómat a kiáltásra, itt hagyá mellettem ruháját és elfuta, az utcára szalada. 16. Letevé azért maga mellé az ő ruháját, mindaddig, míg az Ura hazajött volna. 17. És panaszlá néki mindez állapotok szerint, mondván: Reámjött vala imez zsidó [szolga], kit reánkhozta, hogy megtréfálna engömet. 18. És lőn, hogy szómat fölemelvén, kiáltok, mellettem hagyván [---] ruháját, az utcára kifuta. 19. Lőn pedig, mikor az ő Ura hallaná feleségének az ő szavait, mellyeket szól vala néki, mondván: Szintén e dolgok szerint cseleködék velem a te szolgád, és felbúsula azon az ő haragja. 20. És megfogatván a József urai ötet, vinnék-veték ötet a tömlöcházba, oly helyre, ahol a király foglyai tartatnak vala, és tartaték ott a tömlöcháznál. 21. Ott is azért lőn az Úristen Józseffel, és kegyelmességet terjesztvén reája, kedvessé tevé ötet a tömlöcház őrző [---] fejedelmének szömei előtt. 22. Elannyira, hogy a tömlöcház fejedelme minden foglyokat József kezébe bízá, valamellyek ott a tömlöcháznál valának. És mindeneket, valamit ott cseleködnék vala, csak ő cseleködteti vala. 23. Sőt, a tömlöcház fejedelme, csak ingyen meg sem tekint vala semmit is az ő kezében, mert mivel Isten vala ővéle, valamit ő cseleködik vala, Isten azt mind szerencséssé teszi vala.

Negyvenedik rész

1. Lőn mindez dolgok [...] után, vétközének az egyiptusi király innyaadója és a sütője az ő urok, az egyiptusi király ellen. Ki miatt megharaguvék Paroh e két [heréltekre], az innyaadóra és fősütőjére. 3. És vetteté azokat őrizet alá a fő [...] kapitán házánál, a tömlöcháznál; azon helyre, ahol József is fogva tartatik vala. 4. És bízá azakat az elsőkapitán Józsefra [...]. És szolgál vala nékik, és lőnek ott (számos) napokig őrizet alatt. 5. És álmot álmadának ezek mindketten, mindenik álmadván azon egy éjen, és ki-ki az ő álmanak magyarázatjára (mondom): az egyiptusi király innyaadója és sütője, kik a tömlöcháznál fogva valának. 6. Kikhez József reggel hozzájok menvén, látá, hát, íme, komor kedvűek. 7. És kérdé e Paroh heréltit, kik ott véle valának, az ő ura tömlöcében, mondván: Miért, hogy ma tū illy gonosz ábrázattal vadtok? 8. Felelének azok néki: Álmot álmadtunk, és nincsen, azt ki megmagyarázza. Mondá nékik József: Valljon-s nem Istené-e az ollyan magyarázatok? Beszéljétek meg azt, kérlek, énneköm. 9. Megbeszélle azért a fő innyaadó az ő álmat Józsefnek és mondánéki: Az én álmban, íme, egy szőlőtő vala előttem. 10. És azon a szőlőtőn három vesszőszálak, kik, mihelt kiserkedőzének, virágzásra nevedvén, megérlelék szőlőgörszőlőket. 11. Azonban a Paroh pohara kezemben lévén, fogván a szőlőgeröszőlőket és a Paroh poharába pacsarnám, adám azon pohárt a Paroh kezébe. 12. Mondá erre néki József: Ez annak magyarázatja: A három szőlővesszők három napokat jegyeznek azok. 13. Még harmadnap múlva fölemeli Paroh a te fejedet és helyedbe állat a te tisztetben, és poharat adsz a Paroh kezébe, előbbi tisztetnek szokása szerint, mikor innya adtál. 14. De megemléközzél te is énrőllam, mikor jól lészen dolgoz teneked, és cselekedjél, kérlek, énvelem kegyességet, és juttass emléközetbe engömet is Paroh előtt, hogy vitetne ki engömet ebből a házból. 15. Mert lopva lopattam én el a hébréusok földéről. [És itt] sem cselekedtem semmit, ami miatt engöm a tömlöc vermébe vetöttek. 16. Látván pedig a sütők fejedelme, mely jól magyarázta volna, mondá az is Józsefnek: Neköm is az én álmban, íme, három lyukadozott kosarak vadnak az én fejemen. 17. És a felső kosárban Parohnak mindenféle (tésztából) sült étkei. És a szárnyas madarak eszik vala azokat a kosárból, az én fejem föllyül. 18. Felelé erre József és mondá: Ez annak magyarázatja: A három kosarak három napokat tesznek azok. 19. Már harmadnapra elveszi Paroh tetőlled a te fejedet, és fára fölakasztat tégedet, és megeszik a madarak a te húsozat terőllad. 20. Lőn azért harmadnapon Parohnak születése napja, kin szörze minden szolgálainak lakodalmat. És emléközetbe hozván fejüket

mind az innyatöltő, s mind a sütők fejedelmének a több szolgálai között. 21. És helyére állatá az [...] innyatöltők fejedelmét az innyatöltésre, ő adván poharát a Paroh kezébe. 22. És a sütők fejedelmét fölakasztatá, amint magyarázta vala nékik József. De meg nem emléközék a [fő] innyatöltő Józsefről, sőt, elfelejté őtet.

Tizedik Szombati Lecke

Negyvenegyedik rész

1. Lőn pedig két esztendő múlva, Paroh álmában [...] a vízparton állana. 2. És íme, a vízből följövének hét szép tetszetős tehenek, jó kövér húsúak, és csak ott a térpázsiton legelnek vala. 3. És íme, ismét más hét tehenek jövének ki a folyóvízből, kik rosszaknak és ösztövé húsúaknak látszanak vala, kik a más tehenek mellé állanak csak ott, a vízparton. 4. És megevék az ösztövé húsú tehenek amaz szép, hét, kövér húsú, jó teheneket, kin fölserkene Paroh. 5. És elaluván másodszor is, álma: Íme, hét búzafejek nőttek föl egy szalmaszálról; teljesők és igen jók. 6. És ismét más hét [...] vékony [...], napkeleti szélűtül megszáraztatott búzafejek fiataloztak ezek után. 7. És elnyelék a vékony búzafejek a hét kövér, teljes búzafejeket; kin fölserkenvén Paroh (tetszék, hogy jegyző) álom ez. 8. Reggelre kelvén lelkében terődik vala; és elküldvén, hívatá Egyiptusnak minden mágusát és minden bölcseit, és megbeszélé Paroh nékik az ő álmát, de nem vala, ki azokat Parohnak megmagyarázná. 9. Szóla azért a fő innyaadó Parohnak, mondván: Magam vétkei kell e mai napon megemlítenem. [10.] Paroh megharaguván maga szolgálaira, engömet vettetött vala a főkapitán tömlöcébe, engemet, mondok, és a fő kenyírsütőt. [11.] Mi is álmokat álmadtunk vala, mindketten egy éccakán, mind én, s' mind ő, kink-kink az ő álmának értelme s' magyarázattja szerént. [12.] És ott vala velünk egy ifjú zsidó, a főkapitán szolgálja, annak beszéllök meg, és megmagyarázá nekünk a mi álmunkat, mindkettőnknek tulajdon álmát megmagyarázván. [13.] Lőn pedig, szintén valamint megmagyarázá, aképpen következők, mert engömet az én tisztömbe béállata, és azt fölakasztatá. [14.] Elküldvén azért Paroh, hívatá Józsefet, kit futva visznek vala a tömlöcfenéről, és megborotválkozván, (jobb) ruháját változtatván, úgy mene Parohoz. [15.] Mondá azért Paroh Józsefnek: Álmodtál én, és nincsen, ki azt neköm megmagyarázza, én pedig felölled azt hallottam, mondván: hogy te megérted az álmokat s' meg is magyarázod azt. [16.] Felelé erre József Parohnak, mondván: Nállam nélkül is az Isten megfelel Parohnak [...] békességére. [...]

[17.] És mondá Paroh Józsefnek: Az én álmomban, íme, állok vala a folyóvíz partján. [18.] És íme, a folyóvízből följövének hét kövér húsú tehenek és szép természetűek; és ott a pázsúton legelnek vala. [19.] És íme, más hét tehenek jövének [...], szegények, rútak, rosszak és ösztövér húsúak igen, olyan rosszakat, mint azok, nem láttam én Egyiptus földében. [20.] És megevék az ösztövér hét rossz tehenek amaz első hét kövér tehenőket. [21.] És mikor belökben beszármaztak volna; meg sem ismerszék rajtuk, hogy beléjük származtak volna, szintén olyan rossz, rút állapotban maradván az ő tekintetek, mint azelőtt, és ezen fölserkenek. [22.] És ismét [...] látám álmban: Íme hét búzafejek nőttek fel egy szalmaszárlól; teljesek és igen jók. [23.] És íme más hét száraz, vékony, napkeleti szélről megfonnyasztott búzafejek fiatalozának utánnok. [24.] És elnyelék a vékony búzafejek a hét búzafejeket. És megbeszéltem ezeket a mágusoknak, de neköm meg nem magyarázzák. [25.] Mondá József (erre) Parohnak: A Paroh álma mind egy, és amit akar Isten cselekedni, azt jelöntötte meg Parohnak. [26.] Mert a hét jó tehenek hét esztendők azok. És ismét: a hét [...] jó búzafejek is hét esztendők azok, mind egy ez az álom. [27.] És a hét rossz, ösztövér tehenek, kik utolban följötenek, azok is hét esztendők; ismét: a hét vékony, napkeleti szélről fonnyasztott búzafejek, azok jegyzik az [éhségnek] hét esztendeit. [28.] Mert íme, hét igen nagy bőségű esztendők jőnek egész Egyiptus földre. [29.] És következők [azok] után [...] hét egész esztendőig [oly] fennálló nagy éhség, ki miatt elfelejtetik mind az előtt való bőség Egyiptus földében, és elfogyasztja e földet az éhség. [30.] És nem ismerszik meg a bőség a földön annak az éhségnek miatta, minekutánna az fölötte igen nagy és nehéz lészen. [31.] Hogy pedig egymás után kettőztetött ez az álma Parohnak, azt teszi, hogy elvégezett dolog ez az Istennek előtte, és hogy siet is ezt az Isten véghezvinni. [32.] Most azért keressen (valahol) Paroh értelmes és bölcs firfiat, kit préфекtusá [gondviselővé] tegyen (egész) Egyiptus földén. [33.] Cselekedje azt Paroh, és rendeljen tisztartókat a földön, és vegyék ötödét (a gabonának) a hét bő esztendőkben. [34.] És takarítsanak minden élést, e következő jó esztendőkben, és gyűjtsenek (minden) gabonát a Paroh keze alá, minden élést, kit-kit az ő vásarába, és ott őrizzék. [35.] És tartassék minden élés őrizet alatt e földnek a [...] következő éhségnek hét esztendejére, mely lészen Egyiptus földében, hogy el ne pusztuljon éhség miatt a föld. [36.] És tetszik e tanács Parohnak és minden szolgálainak szömei előtt. [37.] Mondá azért Paroh az ő szolgálainak: Valljon-s találatik-e ilyen firfiú, kiben az Istennek lelke lakozzék, mint ebben? [38.] És szóla Paroh Józsefnek:

Minekutánna [...] mindezeket teneköd adta az Úristen tudásodra, nincsen értelmesebb, sem bölcsebb tenálladnál. [39.] Te légy az én udvaromban mindenek fölött, és minden népem a te parancsolatodból tápláltassék, csak az (egy) király székömmel legyek nagyobb nálladnál. [40.] [...] Mégis mondá Paroh Józsefnek: Ládd-é, egész Egyiptuson tégödet már úrrá töttelek. [41.] És kivoná Paroh gyűrűjét maga ujjából és adá azt a József ujjába, öltöztetvén ötet bíbor ruhákba és nyakára arany láncot adván. [42.] És jártatá ötet második [(*maga?*)] szeke-rében: És kiáltják vala előtte: Térdet hajts. És így úrrá tevő mind egész Egyiptus országán. [43.] Mondván mégis Paroh Józsefnek: Én vagyok Paroh, és tenállad nélkül nem emeli sem kezét, sem lábát föl egész Egyiptus földében. [44.] És hívá Paroh a József nevét Titkok magyarázójának, és adá néki feleségül a Potiforah, [...] On fejedelmének leányát, és így kiméne József egész Egyiptus országára. [45.] Vala penig József harminc esztendő, mikor Paroh [...], az egyiptusi király eleibe állapíttanék, és így indula ki József Paroh elől, hogy eljárná egész Egyiptus országát. [46.] Teremte penig a föld hét bő esztendőön elrejtésre való (bő gabonát). [47.] És összevgyűjte mindenféle élest a hét bő esztendők alatt, valami taláztatik Egyiptus földében, és takarítá az élest a városokban, minden város tartományának [...], körülle való mezejének hasznát, csak ott önnön magában takarítván. [48.] És takaríta József [fölte] számtalan gabonát, mint tengernek fövénye, elannyira, hogy számlálhatatlan vala, és száma sem vala. [49.] Józsefnek penig lőnek két fiai, minekelőtte békövetköznek az éhségnek esztendei, kiket szüle néki Potiferahnak, On fejedelmének leánya. [50.] És hívá József elsőszülöttének nevét: Menasse: Mert elfelejtette Isten énvelem minden nyomorúságomat és az én atyámnak minden házát. [51.] A másíknak nevét hívá Efraimnak: Mert elszaporított Isten engömet az én nyomorúságomnak földén. [52.] Eltelének penig a bőségnék hét esztendei, kik lőnek Egyiptus földében. [53.] És elkezdetének az éhség esztendei béforogván, amint József megmondott vala, és lőn éhség minden földéken, de egész Egyiptus földében kenyér vala. [54.] És megéhözék egész Egyiptus földe, és kiálta a nép Parohra kenyérért. És mondá Paroh egész Egyiptusnak: Menjetek Józsefhez; amit mond tünektek, azt cselekdjétek. 55. E nagy éhség penig vala mind az egész földnek színén, és megnyitá József mindenütt, ahol [...] eltetetött gabona vala, és [...] (árron) adattja vala az egyiptusiaknak, és megerössödék az éhség Egyiptus földében. [56.] Ezenben mind az egész föld is Egyiptusba kezde jöni, hogy búzát venne Józseftől, mert megerössédék az éhség mind az egész földön.

Negyvenkettődik rész

1. Látván azért Jaakob, hogy eladó búza volna Egyiptusban, mondá az [ő] fiainak Jaakob: Mit níztek csak egymásra? 2. Mégis mondván: Íme, hallottam én, hogy vagyon eladó búza Egyiptusban. Szálljatok alá oda, és vegyetek onnat minekünk, hogy éljünk, meg ne haljunk. 3. Alászállanak azért a József tíz bátyjai, hogy búzát vennének Egyiptusból. 4. De Binjaminot, a József öccsét nem bocsátá el Jaakob a bátyjaival együtt, mondván: valamint ne következék vesződelme. 5. Elérközének azért az Izraél fiai búzavásárlani, a több odamenők között, mert éhség vala Knaán földén is. 6. József pedig ő uralkodik vala azon a földön, ő adja vala a búzát mind az egész föld népének, és elérközvén a József bátyjai, leborulának arccal a földre előtte. 7. Látván József az ő bátyjait, megismeré őket, és idegenné tevé magát hozzájuk, s' kemény szókkal szólván nékik, mondván: Honnat jöttetek? Azok felelének: Knaán földéről élésvásárlani, venni. 8. És megismeré József az ő bátyjait, de azok meg nem ismerék őtet. 9. És megemléközék József az álomról, mellyet róllok álmadott vala, és mondá nekik: Kímek vadtok tü, csak e földnek pusztá mezítelensége látni jöttetök. 10. Felelének néki: Nem, édes Uram: A te szolgálid csak élésvásárlani jötenek. 11. Mindnyáján mü egy firfiúnak fiai vagyunk; igaz[ak] [...] vagyunk mü, nem voltak kímek e te szolgálid. 12. Mondá mégis nékik: Nem úgy vagyon, de tü csak a földnek pusztá mezítelensége látni jöttetök. 13. Kire mondának: Tizenketten vagyunk mü atyjafiak mindnyáján, egy firfiú fiai, Knaán földében, és íme, a күsebbik (öcsénk) ma is az atyánkkal otthon, de egyikünk nincsen. 14. Mondá mégis nékik József: Szinte ez, amit mondtam én tőnektek, hogy tü kímek vadtok. 15. Ebben próbaltattok meg: Űgy éljen Paroh, ha kimentek addig innét, valamедdig a tü күsebbik öcsétek ide nem jő. 16. Bocsássatok el egyet közzületök, ki hozza ide a tü öcsétöket, addig itt tü fogva tartassatok, hadd próbáltassék meg szótok, ha igazság vagyon bennetök. [...] Mert ha így nem találtatik, Paroh éltére mondom, hogy tü kémek vadtok. 17. És vetteté őket őrizet alá harmad [...] napig. 18. És mondá nékik József a harmadnapon: Ezt cselekedjétek, hogy élhessétek, mert én is félőm az Istent. 19. Ha tü igaz[ak] [...] vadtok, egy a tü atyátok fia közzül rekesztessék meg, amely házban őriztetétek, tü pedig menjetök el, vigyetök élést a tü háznéptek szükségére. 20. És a tü күsebbik öcsétöket hozzátok én-hozzám, hogy megbizonítottván a tü beszédötök, meg ne haljatok, és eszerént cselekedének. 21. Azonban mondják vala ezt egyik a másiknak: Bizonyára nyilvánvaló bűnösök vagyunk ám mi a mi öcsénk miatt, mikor látjuk vala kesergeni az

ő lelkét, és úgy esedőzik vala minekünk, és (nem engedénk) meg sem hallok az ő könyörgését, és mireánk most azért jött e nyomorúság. 22. Felelé Reuben nékik, mondván: Lám, mondom vala én ezt nektök akkor, ne vétközzetök a gyermek ellen, és nem fogadtok, de bizony még a vérét is annak megkeresik mirajtunk. 23. Ezek pedig nem tudják vala, hogy József mind értené ezöket, mert tolmács által vala szavok egymás között. 24. És elfordulván (József) elöllum, síra, és ismét hozzájuk térvén, szóla nékik, és megfogatván közzülök Simeont, megkötözteté [...] szömök láttára. 25. És megparancsolá József, töltenék meg búzával az ő edényöket, és kinek-kinek pénzét tennék az ő zsákjába, és hogy az útra is élést adnának nékik, és mind eszerént cselekedének vellek. 26. És fölterhelvén a megvött élést számárokra, onnat elindulának. 27. És egyik megnyitván az ő zsákját, hogy abrakot adna számárának a szálláson, tekinte és íme, az ő pénzét a zsákja szájában találá. 28. És ez megjelenté a több attjafiának, mondván: Visszaadták az én pénzümet, és íme, az én zsákomban találám azt. És elhalván szüvök rajta, elrémülének, mondván ki-ki mind feletársának: Miért cselekedte ezt az Isten mivelünk? 29. Eljutván azért Jaakobhoz, az ő atyjokhoz Knaán földére, megbeszéllek néki mind, amellyek rajtok történtek vala, mondván. 30. Óh, ki kemény szókkal szölogata nékünk a firfiú, a földnek urai: és úgy tartá-állítá bennünket, mintha annak a földnek kímlői löttünk volna. 31. Mondok mü eléggé néki, igaz[ak] [...] vagyunk mü, soha kímek mü nem voltunk. 32. Tizenketten vagyunk mü atyjafiak, egy atyának fiai: egyik azok közzül nincsen, de a күsebbik ma is az atyánkkal vagyon Knaán földében. 33. És mondá nekünk a firfiú, a földnek urai: Ezen tudom meg, ha igazak vadtok tü, egyik atyátok fiát hagyjátok itt velem, és házatok szükségére való élést vigyetek, és menjetek el. 34. És hozzátok ide a tü күsebb öcsétöket [...] énhozzám, kiről megtudhassam, hogy tü kímek nem vadtok, hanem igazak vadtok. És ezt (az itt hagyott) atyátok fiát megadom tőnektek, és az (egész) földön is szabadon keresködhettök. 35. Lőn pedig, mikoron zsákjokat megürítenék, íme, ki-ki mind csomolyék pénzét az ő zsákjában találá. És látván ezképpen csomolyék pénzüket mind magok, s' mind atyjok, félelőmben lönek. 36. Mondá mindezekre nékik Jaakob, az ő atyjok: Gyermekimtől tü engömet megfosztottatok: József [...] nincsen, Simeon sincsen, Binjamins is elvizitök, mindezek énellem vadtak. 37. Felelé Reuben az ő atyjának, mondván: Az én két gyermekimet öljed meg, ha meg nem hozom ötet teneked, bízd én kezembe ötet, és én ismét visszahozom teneked. 38. Mondá erre: Nem megyen alá az én fiam tüveletök, mert az ő bátyja megholt, és ő csak egyedül maradott: ha veszödelme történnék az úton, melyre tü mentök, az én vénségömet keserüséggel vinnétök a koporsóba.

Negyvenharmadik rész

1. Azonban az éhség súlyosodik vala a földön. 2. És lőn, mikor elfogyott volna az élés, melyet Egyiptusból hoztanak vala, mondá nékik az ő atyjok: Térjetekek meg, vegyetek kevés élést minekünk. 3. Felelé néki Jehuda, mondván: Erős bizonsággal bizonyítá nekünk az (ott vala úr) firfiú, nem látjátok különben az én orcámat, hanemha az öcsétek veletök lészen. 4. Ha reá veszed magadat, hogy az öcsénket velünk elbocsátod, alá megyünk, és teneked élést veszünk. 5. De ha el nem bocsátod, alá mi sem megyünk: mert az (úr) firfi megmondotta mi nekünk: Nem látjátok különben az én orcámat, hanemha az öcsétök veletök lészen. 6. Kire Izrael mondá: Miért cselekedtetök ilyen gonoszul énvelem, hogy megmondottátok annak az Úrnak, hogy még nektek öcsétök vagyon? Felelének erre: Kérdőzködven igen kérdőzködik miróllunk az az úr, [és] a mi születésünkről, mondván: Él-e még a tü atyátok, vagyon-e nektek öcsétök? És megmondánk e dolgoknak mivolta szerént. Mi nem tudva tudhattuk azt, hogy azt parancsolja: Hozzátok alá az öcsétöket. 8. És mondá Jehuda Izraelnek, az ő atyjának: Bocsásd el az iffjat énvelem, hadd keljünk föl, menjünk el; hadd éljünk, ne haljunk meg, sem mü, sem te, sem a mü cselédünk. 9. Ím, én kezes leszek érötte, az én kezemből kívánjad elő. Ha meg nem hozom ötet tehozzád és színed elibe nem állatom, bűnösnek tartassam előtted minden nap[okon]. 10. Mert ha [...] így nem múlatoztunk volna, most eddig másodszor is megjöhettünk volna. 11. Mondá azért Izrael, az ő atyjok önékik: Tehát ha ugyan ennek így kellett lenni, ezt cselekedjétek: Vegyetök e földnek válagatott gyümölcséből szép tiszta edénytökbe és vigyetek az úrfirfiú számára ajándékot, kevés balzsamimot, kevés mézet, tört aromákat, terpentínát, diót, mandulát. 12. Pénzt is kétannyit vegyetök kezetökhöz; affölött, amely pénzt visszahoztatok volt zsákokotok szájaiban, kezetökhöz vegyetek, talám feledségekből lőtt annak (visszahozása). 13. És a tü öcsétöket is vigyétök föl, s menjetekek vissza ahhoz az üremlerhez. 14. És az Erős Sadaaj Isten adjon türeátok könyörületösséget a firfiú előtt, és bocsássa el nektök mind a más [...] atyátok fiát is, s' mind Benjaminot, mert én így (ennyi fiamtól) amint fosztatott vagyok, ugyancsak fosztatva vagyok. 15. Fogák azért e firfiak azokat az ajándékokat, és kétannyi pénzt is vőnek kezökhöz, és Benjamint is melléjek vevén, fölkelének és alámenének Egyiptusba, és megállapodának József előtt. 16. És meglátván vőllök József Benjaminot, mondá az ő házának gondviselőjének: Vidd be ezöket a firfiakat az én házamba, és nyúztatván nyúzzass

(barmokat), és készíttess kövön, mert velem esznek ezek a firfiak délebedöt. 17. Megcselekedé az a firfiú mind, amit József parancsola, és bévivé az a gondviselő ezeket a firfiakat a József házához. 18. De megfélemlének azok a firfiak, hogy a József házához vitetének, és mondanak: Nyilván amaz pénzért, mellyet először zsákunkban hazavittünk, azért hozatunk mi ide, hogy patvaroskodjék velünk és reánk támadván, magunkat rabjaivá tegyen, s számárinkat. 19. És járulván a József házának gondviselőjéhez, szólának néki csak a hazai tájában. 20. És mondanak: Óh, édes Uram, alájövéen alájöttünk vala mi ezelőtt ide élést vásárlani. 21. És lön, mikor (innet megtérven) a szálláson zsákunkat megnyitottuk volna, íme, ki-ki mind közülünk az ő pénzét zsákjának szájában találá, (mondom) a mi pénzünket, ki-ki annak mértéke szerint, kit most kezünkben visszahoztunk. 22. Azonkívül más pénzt is hoztunk kezünkben, kin élést vásároljunk. Soha nem tudjuk, ki tőtte volt azt a mi pénzünket a mi zsákunkba. 23. Felelé az: Békesség tűnektek, ne féljetök, a tü Istentek és a tü atyátoknak Istene adta azt a kincset a tü zsákotokba, mert a tü pénzetek én kezembe jött. És kihozá közikbe Simeont. 24. Bevívén azért a gondviselő e firfiakat a József házába, vizet hozatván, megmosák lábokat, és számároknak eledelt adata. 25. Előkészíték azok is az ajándékot, mikorra József délre megjöne, mert már megértötték vala, hogy ott ennének kenyeret, ebédet. 26. Azonban József is hazaérközvéen, eleibe vivék az ajándékot, kezekben a maga házába, és leborulának a földre. 27. És kérdé őket békességökről, mondván: Békével vagyon-e a vén atyátok, kit mondatatok vala, él-e még? 28. Felelének azok: Békével vagyon a te szolgád, a mi atyánk, még él, és főhajtva leborulának. 29. Azonban szömeit emelvén meglátá az öcscsét, Binjamint, az ő anyjának fiát, és mondá: Ez-e a tü küssebb öcsétek, kit nekem mondatok vala? És szóla: Isten könyörüljön rajtad, édes fiam. 30. Siete azért József, mert *felötte megindula*? keserősége az öccsén, és keress vala ??, és bémenvén kamorájába [---], síra. 31. És megmosván orcáját, kijöve, magát megvastagítván, mondá: Rakjátok le a kenyeret (és eledelt). 32. És lerakák, magának külön, imezeknek is külön, az egyiptusiaknak is, kik velle esznek vala, külön. Mert az egyiptusok nem ehetnek együtt kenyeret a zsidókkal, mert ez útálat az egyiptusoknak. 33. És leülének öelötte, az elsőszülött az ő elsőszülöttsége szerint, és a küssebb az ő kicsinsége szerint, és csudálkoznak e firfiak, egyik a másokra álmélkodván. 34. És gazdálkod[ván] [---] ki mindnyájának maga szömélye elől, meg többíté a Binjaminnak való gazdálkodását kétannyival, mint a többiét, és ivának, s' meg is részegödének velle.

Negyvennegyedik rész

1. Azután parancsolá az ő háza gondviselőjének, mondván: Tölts meg e firfiak zsákjokat éléssel, valamennyit elvihetnek, és tegyed kinek-kinek pénzét az ő zsákja szájába. 2. És az én poháromat, amaz ezüst pohárt, tedd a күsebbik zsákja szájába, mind az ő vásárló pénzével egyetemben. És az mind eszerént cselekedik, amint József parancsolt vala. 3. Reggel, megvilágosodván, e firfiak elbocsáttatának mind magok, s' mind az ő számárok. 4. És kimenvén a várasból, még nem haladtak vala igen messze, mondá József az ő házán parancsolónak: Kelj fel, űzd meg e firfiakat, és elérvén őket, mondd nekik: Miért fizettetök tő gonoszt a jóért? 5. Nemde ezt, melyből az én uram iszik, és akin (búsulva) vélekedvén vélekedik; gonoszul töttetök e cselekedetökkel. 6. Elérvén azért őket, szóla nekik mind e beszédök szerént. 7. Kik felelének: Miért szól a mű urunk ilyen beszédöket minekünk? Távol legyen a te szolgáláidtól, hogy mi ilyen dolgot cselekednénk. 8. Íme, lám, azt a pénzt is, melyet a mi zsákjaink szájában találtunk volt, visszahoztuk teneked szintén Knaán földéből, tehát, hogy loptunk volna mi a te urad házából ezüstöt vagy aranyat? 9. Valakinél megtalálod azt a te szolgálid közzül, haljon meg, és mi is legyünk rabjai a mi urunknak. 10. Mondá erre: Most ugyanis, bátor a tő beszédetök szerént legyen. Valakinél megtaláltatik, az legyen én rabom, tő pedig ártatlanul maradjatok. 11. Sietének azért és lerakák ki-ki mind az ő zsákjokat a földre, és még oda ki-ki mind az ő zsákját. 12. És megkeresé a nagyobbiken elkezdvén, a күsebbiken végezé el, és megtaláltatik a pohár a Benjamin zsákjában. 13. És megszakasztván ruhájokat, felterhelé ki-ki mind az ő számárát, és visszatérének a várasba. 14. És bémenvén Jehuda, s' az ő atyjafiai a József házába, ki még azon helyben vala, előtte a földre esének. 15. Kiknek mondá József: Micsoda cselekedet [...] ez, amit tő míveltetök? Nem tudatok-é, hogy aranyván *elaranyozza*? a dolgot ez ilyen firfiú, mint én vagyok? 16. Mire mondá Jehuda: Mit mondjunk a mi urunknak?, mit szóljunk és mivel igazítsuk magunkat? Isten tapasztalta vétköket a te szolgálidnak: Íme, mű rabjai vagyunk a mi urunknak, mind magunk, s' mind az, kinek kezénél a pohár találtatott. 17. Kire felelé: Távol legyen az éntöllem, hogy én azt cselekedném: de a firfiú, kinek kezénél találtatott a pohár, az legyen én rabom, tő pedig menjetök el békességre a tő atyátokhoz.

Tizenegyedik Szombati Lecke

18. Hozzájárulván pedig Jehuda, mondá: Könyörgök, édes Uram (engedd meg), kérlek, hadd szóljon a te szolgád az én Uram füleibe, mert te Parohval egyenlő vagy. 19. Az én uram azt kérde ő szolgáitól, vagyon-é nektek atyátok vagy atyátok fia? 20. És felelénk a mi urunknak: Vagyon nekünk vén atyánk és vénségének egy kűs fia, kinek a bátyja megholt, és az egyedül maradt az anyáról, kit az ő atyja igen szeret. 21. És mondád a te szolgáidnak: Hozzáátok alá azt énhozzám, hadd vessem reá az én szömeimet. 22. És mondánk a mi urunknak: Nem lehet, hogy elhagyhassa ez ifjú az ő atyját, mert ha elhagyandja az ő atyját, meghal amaz. 23. És mondád a te szolgáidnak, ha alá nem jövend a tü küssebb öcsétök tüveletök, ne lássátok többször az én orcámat. 24. Lőn azért, mikor felmentünk volna a te szolgádhoz, a mi atyánkhoz, és megmondottuk volna néki ezt a mi urunk szavát. 25. És szólván a mi atyánk: Térjete meg, vegyetek kevés életet minékünk. 26. Mondánk néki: Nem mehetünk mű alá (külömben), hanemha a mi küssebbik öcsénk mivelünk lészen, úgy alá megyünk. Mert nem lehet, hogy lássuk azt a firfiat és a mi küssebb öcsénk velünk nem volna. 27. És mondá a te szolgád, a mi atyánk minékünk: Magatok tudjátok, hogy (csak) kettőt szült neköm az én feleségöm. 28. És kimenvén (azoknak) egyike éntőllem, mondotam: Bizonyára szaggattatván elszaggattotott, és mindazulta ötöt nem láthattam. 29. Ha ezt is elviszítök az én orcám elől és vesződelme történik, az én vénségömet gonosz állapotban szállítjátok a koporsóba. 30. Most azért, ha én a te szolgádhoz, az atyámhoz úgy megyek, hogy ez ifjú velem nem lészen; kinek lelke (nyilván csak) ennek lelkéhez köttetött. 31. És lészen, mihelt meglátja, hogy ez ifjú nincsen, (mindjárt) meghal, és szállítjuk *úgy?* te szolgáid [...] a te szolgádnak, a mi atyánknak vénségét, nagy keserűséggel a koporsóba. 32. Mert én, te szolgád ez ifjúért kezesködtem az én atyámnak, mondván: Ha [meg nem] hozom teneked, bűnösnek tartassam az én atyám ellen minden napokon. 33. Mostan azért, kérlek, hadd maradjak én itt, te szolgád, ez ifjú legény helyett, az én uram szolgálatjára, és az ifjú hadd menjen föl az ő bátyjaival. 34. Mert hogy mennék én föl az én atyámhoz, ha az ifjú velem nem volna, hanemha csak a gonosz (nyavalyát [...] akarnám) látni, melly[...] találja[...] az én atyámat.

Negyvenötödik rész

1. És nem tartóztathatta meg magát József mindannyi környülle állók előtt, hanem fölkiálta: Menjen ki minden ember előllem, és nem marada egy embör is előtte, mikor [...] megismerteté magát az ő atyjafiaival. 2. Szavát pedig sírással mondhatja vala, kit meghalla a Paroh (udvara népe) háza is. 3. Mondván József az ő atyjafiainak: Én vagyok a József. Él-e még az édes atyám? És nem felelhetének néki erre az ő bátyjai, mert igen elbódultak vala előtte. 4. Mondván mégis József az ő atyjafiainak: Kérlek, [közelítsetek] ide hozzám, és oda [közelítvén] mondá: Én vagyok az a József, kit tü eladátok ide Egyiptusba. 5. És most ne búsuljatok, se szömötök előtt ne tessék bosszúnak, hogy engömet ide adtatok; mert életötök megtartására bocsátott Isten ide engömet tüelőttetök. 6. Mert még az éhségnek csak két esztendeje e földön, de még öt esztendőök (vadnak hátra), kiken szántás, aratás nem leszen. 7. De engömet Isten bocsátott ide tüelőttetök, hogy maradékok tartana e földön tünektök, és tüötök eltáplálna nagy szabadításra. 8. Mondá azért: Nem tü küldöttetök engömet ide, hanem (ő maga) az Isten, és egyszersmind Parohnak is atyjává tött engömet, urává minden teljes (udvarának) házának, és fejedelemmé mind egész Egyiptus földén. 9. Siessetek inkább és menjetek föl az én atyámhoz, és mondjátok meg néki: Ezt izené a te fiad, József: Isten engömet úrrá tött egész Egyiptus földén. Szállj alá hozzám, ne mulass. 10. És lakjál itt Gosen földében, [lehe]s közel énhozzám, mind magad és a te fiaid, s' fiaidnak is fiai, a te juhaid, a te tehened és valamid teneked vagyon. 11. Íme, a tünnön szömötök ezt jól látja, és ezen öcsém, Benjamin szömei is, hogy magam szájjammal szólok tünektek. 12. És megjelentsétök az én atyámnak itt Egyiptusban való minden dücsöségömet, és mindeneket, valamit itt láttatok, és siessetek, elhozzátok ide az én atyámat. 13. És esék az öccse, Benjamin nyakára s ott síra, Benjamin is síra az ő nyakán. 14. És megcsókolgatván minden ő bátyjait, síra rajtok, és ezzel után szólhatnak [vé]lle az ő bátyjai. 15. És e hír meghallaték a Paroh házában, kik mondanak: Józsefnek bátyjai idejötenek, és ez kedvessen esék mind Paroh szömei, s' mind az ő szolgáinak szömei előtt. 16. Így szólván Paroh Józsefnek: Mond meg az atyád fainak: Ezt cselekdjétek: Terheljétek meg a tü számáritokat, és indulván, menjetök Knaán földére. 17. Holott vegyétök föl a tü atyátokat és tü cseléditöket, és jöjjetök hozzám, és én tünektek adom Egyiptus földének jóvát, és éljétek e földnek jobb zsírjával. 18. Teneked, lám, parancsolva vagyon: Ezt cselekdjétek, vigyetök magatoknak Egyiptus földéből szekereket a tü gyermekitökért, feleségitökért, és hozzátok el a tü atyátokat,

s' *jövendők?* mind ide. 19. És a tü szömötök ne *szánjátok?* holmi edényitökre, eszközitökre, mert egész Egyiptusnak [...] minden java tietök. 20. És mind eszerént cselekedetnek az Israel fiai, és ada József nékik szekereket a Paroh parancsolatja szerént, és ada vissza való élest is nékik. 21. Affölött mindeniknek külön-külön ada változtató ruházatok, és Binjaminnek háromszáz ezüst (siklust), és öt (rendbeli) változtató ruhákat. 22. Az atyjának pedig ezeket küldé, tíz számárokat, kik egyiptusi jókkal (terhelve) voltak, és más tíz nöstény számárokat, kik búzát, kenyeret és (egyéb) élest vittenek az atyjának számára az útra is. És elbocsátá eképpen az ő atyafiait és elmenének, meghagyván nékik: Ne versengjetez az úton. 24. És fölmenvén Egyiptusból, jövének Knaán földére Jaakobhoz, az ő atyjokhoz. 25. És megjelenték néki, mondván: József még él, és ő fejedelmöm egész Egyiptus földén. És megdobbana az ő szüve rajta, mert nem hiszen vala nékik. 26. És megbeszélék néki mind a József szavait, mellyeket őnékik hagyott vala, és *azonban?* meglátá a szekereket is, mellyeket József küldött vala, hogy ötöt azokon költöztetnék, és megélede Jaakobnak, az ő atyjoknak lelke (ezeken.). 27. És mondá Iszraél: (Elég az) sok is, hogy József, az én édes fiam él. Elmegyek, hogy láthassam ötet, minekelötte meghalnék.

Negyvenhatodik rész

1. És fölkelvén Iszraél mindenével, amije néki vala, jöve Beer Sebaba, és ott áldozatokat áldozék Ichaknak, az ő atyjának Istenének. 2. Szóla azért Isten Iszraélnek éjjeli látásban, mondván: Jaakob, Jaakob, ki felelé: Jelen vagyok én. 3. És mondá: Én vagyok amaz Eröss Isten, te atyádnak Istene. Ne félj alászállani Egyiptusba, mert én ott nagy nemzetté teszek tégedet. 4. Én szállok Egyiptusba teveled és felhozván föl is hozlak, és József teszi az ő kezét a te szömeidre. 5. Felkelvén azért Jaakob Beer Sebaból, [...] fölvevén az Iszraél fiai Jaakobot, az ő atyjokat, [...] gyirmeköket, feleségöket a szekerekre, mellyeket Paroh küldött vala az ő költöztetésére. 6. Fölvevén minden barmokat és keresményöket, mellyeket kerestek vala Knaán földében, és menének Egyiptusba, Jaakob és minden magva, vélle együtt. 7. Maga fiai és fiainak fiai vélle együtt, maga leányi és fiainak leányi, és minden ő magva méne vélle együtt Egyiptusba. 18. Ezek pedig nevei az Iszraél fiainak, kik Egyiptusba mentenek: Jaakob és az ő fiai. Jaakob elsőszülöttje Reuben. 9. Reuben fiai: Hanok, Palú, Hecron és Harmi. 10. Simeon fiai: Jemuél, Jamin, Ehod, Jahin, Cohár és Saul, Knaán asszontúl valók. 11. Lévi fiai: Gerson, Kehat,

Merari. 12. Jehuda fiai: Er, [...] Onan, Selah, Perc [és] Zerah. Meghala pedig Er és Onan Knaán földében, és lőnek Perc fiai: Hecron és Hamul. 13. Isahar fiai: Tolah, Fua, Job [és] Simeon. 14. Zebulon fiai: Szered, Alon és Jahliél. 15. Mindezek Leah fiai, melyeket szült Jaakobnak Padan Szíriában, ezek fölött leánya, Dina fiainak és leányinak minden lelkek harminchárom. 16. Gad fiai: Zifjon, Hami, Simi, Ecabon, Ari, Arodi és Aréli. 17. Aser fiai: Jimnah, Isvah, Isvi, Beriah és ezeknek húgok: Serah; Beriah fia: Hever és Malhiel. 18. Ezek Zilfa fiai, melyet adott vala Lábán Leáhnak, az ő leányának, és szüle ezeket Jaakobnak, tizenhat lelköket. 19. Ráhelnek, Jaakob feleségének fiai: József és Benjamin. 20. És születének Józsefnek Egyiptus földében, kiket szüle néki Asenát, Potiferah, On fejedelmének leánya: Menasse és Efraim. 21. Benjamin fiai: Belah, Beher, Asbal, Gerah, Naahman, Ahi, Ros, Mupim, Hupim és Ardé. 22. Ezek Ráhel fiai, kiket szüle Jaakobnak, mindenestül tizennégy lelkök. 23. Dan fiai: Husim. 24. Naftali fiai: Jahciél, Gumi, Jecer és Silem. 25. Ezek Bilha fiai, melyet adott volt Lábán Ráhelnek, az ő leányának, és szüle mind e hét lelköket Jaakobnak. 26. Minden lelkek, kik Jaakobbal Egyiptusba mentenek, kik az ő ágyékából származtak, a Jaakob fiainak feleségöktől elválva, mindenestül hatvanhat lelkök. 27. A József fiai[nak] pedig, kik őnéki Egyiptusban születtek, két lelkök, mindenestül éppen a Jaakob házában való lelkök, kik Egyiptusban mentenek, hetven. 28. Jehudát pedig azonban előtte elbocsátá Józsefhez, hogy előtte megszömlélne Gosent, és így jutának Gosen földére. 29. És befogá József maga szekerében, és fölme né Iszraél, az ő atyja eleibe, Gosenbe; és meglátván őtet, nyakára borula és az ő nyakán sokáig síra. 30. És mondá Iszraél Józsefnek: Haljak meg bátor immár, minekutánna láthattam a te orcádat, hogy te még élsz. 31. Mondá József az ő bátyjainak és az ő atyja házának: Fölmegyek és megjelentöm Parohnak, ezt mondván néki: Az én atyámfi és édes atyámnak háza, kik Knaán földén voltak, énhozzám jöttek. 32. És azok a férfiak juh[...] pásztorok, mert morhatartó emberek voltak, és juhokat, tehenöket, mind, amijek vagyon, elhozták. [33.] Lészen azért, ha tütöket Paroh fölhívat és kérdi, mi dolgosok vadtok. 34. Mondjátok azt: Baromtartó emberek voltak a te szolgálid mind ifjúságunktól fogva, [...] mostanáig, s' mind mi magunk, s' mind a mi atyáink azokáért hadd telepedjünk Gosen földére, mert utálat az egyiptusiaknál minden juhásztor.

Negyvenhetedik rész

1. Beméne azért József és megjelenté Parohnak, mondván: Az én atyám és atyámfiai mind juhokkal, tehenökkel, sőt mindenestül, valami nékik vagyon, idejöttek Knaán földéről, és íme, ők Gosen földén vadnak. 2. Sőt, az állásában ötlet atyjafiai közül mellévevén, állatta őket Paroh eleibe. 3. És mondá Paroh az ő atyjafiainak: Mi dolgosok vadtok tü? Felelének azok Parohnak: Juhpásztorok a te szolgáid, mind magunk, s' mind a mi atyáink. 4. Affölött mondanak Parohnak: Csak lakni jöttünk e földre, mert nincsen legeltető első juhainknak, mely vagyon a te szolgáidnak, mert igen súlyos az éhség Knaán földében. Most azért, kérünk, hadd lakhassunk te szolgáid Gosen földében. 5. Mondá Paroh Józsefnek: A te atyád és atyádfiai tehozzád jöttek. 6. Egyiptus földé mind teelötted vagyon, a földnek legjovóra telepítsd a te atyádat és atyádfiait, lakjanak (bátor) Gosen földében, és ha tudod, hogy hasznos firfiak vadnak közöttük, tedd gondviselővé az én barmaimon. 7. És béhozá József Jaakobot, az ő atyját is [...], és állapítá Paroh eleibe; és megáldá Jaakob [a] Paroht. 8. És szóla Paroh Jaakobnak: Mennyi napjai a te életed esztendeinek? 9. És felelé Jaakob Parohnak: Az én zarándokságom napjainak esztendei [...] száz és harminc esztendő. Kevések és gonoszok voltak az én életem napjainak esztendei, el sem érték az én atyáimnak számos esztendeijeket, melyeken éltek az ő zarándokságoknak napjaiban. 10. És áldással (búcsúzáván) Jaakob [Parohtúl], kiméne Paroh elől. 11. És megtelepíté József az ő atyját és atyjafiait, adván örökséget nékik Egyiptus földében, a földnek javából, Raamses földét, mint Paroh parancsolta vala. 12. És táplálá József az ő atyját és atyjafiait és az ő atyjának teljes házát kenyérrel, az egész cselédnek száma szerint. 13. Nem vala penig már kenyér az egész földön; mert felette igen súlyos vala az éhség, és elbágyada Egyiptus földé, s' mind Knaán földé a nagy éhség miatt. 14. És beszede József minden ezüstöt, valamely találatik egész Egyiptus földén, s' mind Knaán földén, a (búza) vásárláson, melyet azok vásárolnak, vesznek vala, és betakarítá József mind az ezüstöt a Paroh házába. 15. Elfogyván azért az ezüst mind Egyiptus földén, s' mind Knaán földén, mene mind egész Egyiptus Józsefhez, mondván: Adj kenyeret minekünk. Mire hadsz meghalnunk így előtted, mert már nincsen pénzünk. 16. És felelé Joseph: Hozzátok ide barmaitokat és adok nektök barmotokért, ha pénzetök nincsen. 17. Elhozák azért Józsefhez az ő barmokat, és ada József kenyeret nékik az ő lovokért, juharmokért, tehénarmokért, számarokért, és legelteté kenyérrel őket minden barmokért abban az esztendőben. 18. Eltelvén az az esztendő, jövének őhozzája másod esztendő-

ben és mondának néki: Nem titkolhatjuk el a mi Urunktól, hogy már pénzünk teljességgel elfogyott, minden barom-marhánk is a mi Urunknál vagyon, nem maradtott semmink a mi Urunk előtt, hanem csak pusztá testünk és a mi földünk. 19. Miért halunk meg szömöd láttára, mind magunk, s' mind ez egész földön (lakók), végy meg inkább mind magunkat és földünket kenyérrel, és legyünk mind magunk és földünk Paroh saját jobbágyi, rabjai, és adj vetnivaló magot is, hogy éljünk s' meg ne haljunk, és e föld pusztán ne maradjon. 20. Megvevé azért József Egyiptusnak minden földét Paroh számára, mert eladák az egyiptusiak ki-ki mind saját mezejét, holott igen súlyos vala az éhség, és lőn a föld Parohé. 21. És az egész ország népét (cserélésképpen) mind más városokba költözteté, Egyiptusnak egyik határától fogva mind más határáig. 22. Csak szintén a Papok (barátok) földéit nem vevé meg, mert a papoknak Parohtól, bizonyos prébenda rendeltetvén, ők az ő prébendájokat ötték, mellyet Paroh nékik [adatott], és ez okon nem adták el az ő földöket. 23. Szóla azért József a népnek: Íme, én megvöttelek e mai napon, mind magatokat, s' mind földetöket Parohnak. Ihon nektök magot is adatok és vessétök bé e földet. 24. [De így] azért, hogy annak terméséből ötödrészt adjatok Parohnak, és a négy része magatoké legyen, mind a mezőnek (újólag) bévetésére, s' mind eledelőtökre, magatoknak, s valakik házatoknál lesznek, és apró gyermektiknek eledelőkre. 25. Kire felelének: Te adtad meg újólag a mi életünket, csak találjunk kegyet a mi urunk szömei előtt, mi Parohnak örökös jobbágyi leszünk. 26. És ezt ugyan törvényül szabá József mind e mai napig Egyiptus földében, hogy ötöde mindennek Parohé, csak szintén a papok földé, hogy nem lőn Parohé. 27. És megtelepödék Iszraél Egyiptus földében, a Gosen földén, és megörökségesülvén ott elszaporodának és igen megsokasodának. 28. Éle penig Jaakob Egyiptus földében tizenhét esztendőket, és lőnek a Jaakob napjai, életének esztendei száz és negyvenhét esztendő. 29. Elközelítvén azért Iszraélnek halálára való napjai, hívátá az ő fiát, Józsefet és mondá néki: Kérlek, ha [---] én kedvet találtam a te szömeid előtt, tegyed most a te kezeidet az én ágyékom alá, és cselekedjél velem oly kegyességet és igazságot, hogy ne temess, kérlek, engömet el itt Egyiptusban. 30. Hadd feküdjem együtt én [kérek] az én atyáimmal, és fölvevén engömet Egyiptusból, temess engömet az ő koporsójokba. Kire felelé: Én a te beszédöd szerint cseleködöm. 31. Mondván mégis: Esküdjél meg tehát (ezen) neköm, és megesküvék néki. És fejet hajta Iszraél az ágy [---] fejére.

Negyvennyolcadik rész

1. Lőn pedig e dolgok után, megmondák Józsefnek: Íme, a te atyád beteg. Ki maga mellé vevé két fiait [...], Menasset és Efraimot. 2. Vizont Jaakobnak is megjelenték, mondván: Íme, a te fiad, József jó tehozzád, és megvastagítván magát Izrael, felüle az ágyban. 3. És mondá Jaakob Józsefnek: Az Erős Saddaj Isten megjelent énnéköm Luzban, Knaán földében és megáldott engömet. 4. Ezt mondván neköm: Íme, én megszorítlak és megsokasítlak tégödet, és népeknek gyüleközetivé teszek tégödet, és adtam ezt a földet a te magodnak teutánnad, örökké való birodalmul. 5. Mostan ezek a te két fiaid, kik teneked Egyiptus földében születtenek, míg én tehozzád jöttem Egyiptusban, enyimek ezek, Efraim és Menasse, mint Reuben és Simeon, olyanok lesznek énnéköm. 6. A te nemzésid, kiket azok után nemzettél, tied legyenek; és atyjok fiainak nevére hívassanak az ő örökségekben. 7. Én pedig, mikor Padanból jőnék, meghala előttem Ráhel Knaán földében, az útban, csak mint [...] futamatni földön, hogy Efratába mennénk, és ott temettem őtet az útban. Ez pedig az Efrát, ki Betlahem. 8. Látván pedig Izrael a József fiait, mondá: Kicsodák ezek? 9. Mondá József az ő atyjának: Én fiaim ezek, kiket adott Isten énnéköm e helyben. Kire felelé: Hozd ide, kérlek, hozzám [...], hadd áldjam meg őket. 10. Az Izrael szömei pedig megnehezödtek vala a vénségtül, és nem láthat vala jól. És hozzá közelítvén őket, megcsókolá őket és megölelgeté őket. 11. És mondá Izrael Józsefnek: Azt sem reménlöttem soha, hogy a te orcádat láthassam, és íme, megadta látnom az Úristen neköm a te magodat is. 12. És kihozván József őket az ő térdei közzül, leborula orcájával a földre. 13. És fogván József mindkettőt, Efraimot jobbról, [...] Izraelnek balja felől, és Menassét balról, Izraelnek jobbja felől, közel állata hozzá őket. 14. És kinyújtván jobb kezét Izrael, tevé az Efraim fejére, maga az vala küssebb, és bal kezét Menasse fejére, szántsándékkal viselvén így kezeit, noha Menasse vala elsőszülött. 15. Megáldá azért Józsefet és mondá: Az az Isten, kinek színe előtt jártanak az én atyáim, Ábrahám és Ichak, az az Isten, ki pásztorlott engömet, miolta vagyok, mind e mai napig. 16. Az angyal, aki mentett engömet minden gonosztúl, áldja meg ez ifjakat, és neveztessek az én nevem órajtok, és az én atyáimnak, Ábrahámnak és Ichaknak nevök, és szaporodjanak nagy sokasággá a földön. 17. Meglátá azonban József, hogy az atyja tötte volna jobb kezét az Efraim fejére, és megfogván az atyja kezét, elakará vinni azt Efraim fejeéről a Menasse fejére. 18. Ezt mondván József az ő atyjának: Nem úgy, édes atyám, mert ez az elsőszülött, tegyed a te jobb kezedet ennek fejére. 19. [...]

nem akará az ő atyja, mondván: Jól tudom, édes fiam, jól tudom, ez is nép leszén, és ez is nagygyá nevekődik. De bizonyára az ő kissebbik öccse nagyobbá leszén önállánál, és az ő [magva] teljessége leszén az nemzetségeknek. 20. És megáldá őket azon a napon, mondván: Tebenned áldja Izsráél egymást, mondván: Tegyen Isten ollyanná tégedet, mint Efraimot és mint Menassét. 21. És mondá Izsráél Józsefnek: Íme, én meghalok, és az Isten tüveletök leszén, és visszaviszen tütöket a tü atyáitoknak földére. 22. Én pedig adtam teneked egy részt a te atyádfiai fölött, melyet [---] vöttem az emorrhéusok kezéből kardommal és kézíjemmel.

Negyvenkilencedik rész

1. Előhívatván pedig Jaakob az ő fiait, mondá: Gyűljetök elő és megjelentöm tünétkök, mik követközzenek reátok az utolsó napokban. 2. Gyűljetek öszve és halljátok meg, óh Jaakob fiai: hallgassátok, mondom, Izsráélt, a tü atyátokat. 3. Reuben, te én elsőszülöttem és az én erőmnek [---] első kezdeti, nagyobb méltóságra és nagyobb hatalomra (lött volna utad.) 4. De mivel hajlandó voltál, mint a víz, azért nem mehetsz méltóságra, mert te reámentél a te atyád ágyára, akkor illetlenséget cselekedtél, azután én leplem, az nem lött. 5. Simeon s Lévi (egyes) atyjafiai, prédált eszközök az ő házokban. 6. Az ő titkokba ne menjen az én lelkem, és gyűlekezetekben ne egyesüljön az én dücsőségem, mert ők búsultukban (ürembert) megöltek, és (kemény) akaratjokkal várást fölfordítottak. 7. Átkozott az ő haragjok, mert szömtelen, és búsonkodások, mert igen kemény, eloszlatom őket Jaakobban; és elszélesztöm őket Izsráélben. 8. Jehuda, te oly vagy, kiről jó vallást tesznök a [tennen] atyádfiai, azért, hogy a te kezéd ellenségednek nyakán leszén, és meghajolnak teneked a te atyádnak fiai. 9. Mint oroszlánkölők a Jehuda, csak most jöttél [---] föl a prédáról, letérdeplett, úgy fekszik, mint oroszlán, vagy mint [csoda] nöstény oroszlány, ki költi föl őket? 10. Nem szakad ki a (királyi) pálca Jehudából, sem a törvényszabó az ő lábai közzül, mikor osztán eljő a Siloh, ki a népeknek megvállalója leszén. 11. (Bízást akkor) a szőlőtőhöz köti szamarát, és a [---] választott fő szőlővesszejéhez az ő nöstényszamarának fiát; [szabad?] borban moshatja ruháját, és a (fekete) szőlő vérében palástját. 12. Pecsenyések lesznek szömei a bortúl, és fejérek fogai a tejtúl. 13. Zebulun a tenger kifolyó helyén lakik, és ő a hajóknak oltalma leszén, [---] határa szinte Cidonig. 14. Isahar csontos szamar, egyenlő kettős terek között fekvő. 15. Láta, hogy jó a nyugalom, [---] a föld is, mely gyönyörűségös, és hajtotta vállát

terehhordozásra, és lőtt adózással szolgáló. 16. Dan itéli az ő népét, mint egy az Izrael ágazati közzül. 17. Lészen Dan, mint az úton való kígyó és az ösvényben való [...] corastis (nyíl módra repülő kígyó), ki úgy marja a lónak sarkát, hanyattá esik a lovaglól rőlla. 18. A te szabadításodat várom, Úristen. 19. Gadot a csaták csatázzák, és ő is csatázik [alattanban]. 20. Asernek kövér leszen kenyere, és ő ad gyönyörűséget a királynak. 21. Naftali, mint az elbocsátott szarvas [...], ékes szókat ad. 22. Szaporodó fiú József, szaporodó fiú, csudájára futnak a leányik a kerítésen. 23. Megkesergetik igen őtet, meglövöldözik, és a lövöldező mesterek ellenközének velle. 24. Megtéríté nagy erőben az ő ijét, és megvastagítá az ő kezének karját, amaz Jaakob Erőss [Istenének] keze által, honnat nagy pásztorra és Izraelnek atyja lőtt. 25. A te atyádnak erőss Istenétől, ki tégödöt segített, és amaz Saddaj (Istentől), ki tégödöt megáldott, mind onnat fellyül az egekből való áldásokkal, mind innet alól a mélységökből származó áldásokkal, tudniillik (tejes) emlékekkel és (szaporodó) méhek áldásával. 26. A te atyádnak áldási erősbek [...] voltak az én [szüleimnek] áldásinál; mert ezek mind e világ hegyeinek határáig tartnak, és lesznek a József fején, és az ő atyjafiaitól különválnak feje tetején. 27. Binjamin csak ragadozó farkas, reggel megeszi, amit kaphat, és estvére prédanyerességgel osztozik. 28. Mindezek Izraelnek tizenkét ágazati. Ez is, amiket szólott nékik az ő atyjok, és megáldá őket; kit-kit [külön-külön] az [ő] tulajdon áldásával áldván meg. 29. És megparancsolá nekik, mondván: Íme, én az én népemhez takarítatom, temessetök engömet az én atyáimhoz a barlangba, mely vagyon hitteus Efron mezejében. 30. Mondom, amaz páros barlangba, mely vagyon a mezőben, Mamre ellenében, Knaán földében, mely mezőt vött Ábrahám a hitteus Efrontól temetőhelynek örökségül. 31. Oda temették Ábrahámot, oda temették Szarat is, az ő feleségét. Oda temettek Ichakot és Ribkát, az ő feleségét. Én is oda temettem Leáht. 32. Vétetött pedig ez a mező mind a rajta való barlanggal a Het fiaitól. 33. Elvégezvén pedig Jaakob fiainak (eképpen) parancsolását, öszvetevén lábait az ágyban, kimúlék, és takarítatik az ő népéhez. 34. József pedig ottan atyjának orcájára borulván, síra rajta és megcsókolgatá őtet.

Ötvenedik rész

1. És parancsolá József maga szolgálai orvosoknak, hogy megkennék az ő atyját (drága) kenettel, és megkenék az orvos (doctorok) Izraélt. 2. És telének azon negyven napok, mert annyi napoknak kell telni [...], akik drága kenettel meg-

kenetnek, és síraták őtet az egyiptusok hetven napokig. [3.] Eltelvén pedig az ő síratásának napjai, szóla József a Paroh udvara népének, mondván: Kérlek, ha kedvet találtam a tü szömötök előtt, szóljatok a Paroh hallására eképpen. 4. Az én édes atyám megesküttött engömet, mondván: Íme, én meghalok az én koporsómban, melyet ástam magamnak Knaán földében, oda temetess engömet. Most azokáért könyörgök, hadd vigyem föl [el] temetvén az én édes atyámat, ismét visszajövök. 5. Kire felelé Paroh: Menj fel, temesd el a te atyádat, amint megesküttetött tégedet. 6. Fölméne azért [---] József, hogy atyját eltemetné, és fölménének övéllé Parohnak minden szolgálái, udvarának vénei és az Egyiptus országának minden vénei. 7. Józsefnek egész háza (udvara), atyjafiai és az ő atyjok háza. Csak gyermeköket, juhokat, tehenöket hagyák Gosen földében. 8. [---] ménének föl vélle sok szekerek, lovagok is, és lön [ugyan] igen nagy tábor. 9. És jutván az Atad térre, mely a Jordánon túl vagy, megsíraták ott fölötte igen nagy és nehéz sírással, és csinála ott az atyjának gyászoló síralmat hét egész napokon. 10. És látván a földnek lakói, knaánéusok, azt a gyászoló síralmat az Atadnak térében, mondának: Mely nagy síralmas gyászok ez az egyiptusoknak. És azért nevezék [---] azt a helt egyiptusok gyászának, mely a Jordánon túl vagy. 11. És cselekedének vélle az ő fiai, amint nékik meg vala parancsolva. 12. Mert elvivék őtet az ő fiai Knaán földébe, és eltemeték őtet a mezőnek kettős barlangjában, mely mezőt vött vala Ábrahám temető-örökségnek, az hitteus Efrontúl, Mamre ellenében. 13. És megtére József Egyiptusba, maga és minden atyjafiai, és mindazok, valakik fölmentenek vala vélle az ő atyjának temetésére azután, hogy eltemették vala az ő atyját. 14. És mikor látták volna a József atyjafiai, hogy megholt volna az ő atyjok, mondának: Vaj-s' talám immár gyűlölni fog minket József, és fizetvén megfizet mind a gonoszért, amellyeket mi övéllé cselekedünk. 15. Parancsolattal küldének azért Józsefhez, mondván: A te atyád megparancsolta minekünk halála előtt, mondván. 16. Eképpen szóljatok Józsefnek (én nevemmel): Kérlek, bocsásd meg a te atyádfiainak ellened való bünöket és vétköket, mert nyilván vagy, hogy gonoszul cselekedtenek teveled, de mostan, kérlek, bocsásd meg a te atyád Istenének szolgálainak vétköket. És síra József, mikor néki ezeket mondának. 17. Es felelé József önékik: Ne féljötök, minem Isten helyett voltam én. 18. Mert noha tü gonosz szándékkal voltatok énreám, az Isten jóra fordította azt, hogy cselekedné azt, amit e mai nap mutat, tudniillik, hogy életben marasztana ennyi sok népeket. 19. Most azért ne féljötök, mert én eltáplállak tüöket és a tü cseléditöket, és megvigasztalván öket, szívök szerint szóla önékik. 20. És megtére József Egyiptusban, ő maga és az ő atyjának háza,

és éle József száztíz esztendőket. 21. És látá József Efraimnak harmadízen való unokáit, a Mahir fia is, ki Menasse fia vala, szülnének a József térdére. 22. Mondá pedig József az ő bátyjainak: Én meghalok, és az Isten tüstökét meglátogatván meglátogat, és fölviszön tüstökét erről a földről arra a földre, mellyért megesküdt Ábrahámnak, Ichaknak és Jaakobnak. 23. És megesküdteté József az Izraél fiai, mondván: Meglátogatván meglátogat tüstökét az Úristen, és fölvigyétök innét az én tetemimet. 24. És meghala József száztíz esztendő korában. És megken[nék] (drága kenettel) [---], tevék koporsóba ötet Egyiptusban.

MOSES MÁSODIK könyvének első része

1. Ezek [penig] az Izraél fiainak nevek, kik Egyiptusban mentenek: Jaakobbal együtt ([---] fiai feleségestül) cselédestül bemenvén. 2. Reuben, Simeon, Lévi, Jehuda. 3. Isahar, Zebulun, Benjamin. 4. Dan, Naftali, Gad, Aser. 5. Valának pedig mindenestül a Jaakob ágyékából származott lelkek: hetven lelkek, és József [---] Egyiptusban vala. 6. Meghalának pedig József és minden atyjafiai, és akkori egy nyom nemzetség mindenestül. 7. De azonban az Izraél fiai szaporodának és ugyan nyüzsegvén sokasodának, és felette igen-igen megerőssödönek, elannyira, hogy a föld bételnék övélek éppen. 8. Kele pedig új király Egyiptusban, ki nem is tudja vala Józsefet. 9. És monda ez az ő népének: Íme, az Izraél fiainak népe sok és erősebb minállunknál. 10. Jertek, okoskodjunk ellene, ne sokasodhassék, hogyha mikor hadunk követköznék, ők is a mi ellenségünkhöz adván magokat, ellenünk hadakozván, csak fölmegyen e földről. 11. Vetének azért reájok adószedő pallérokat, kik nyomorgatnák őket terehhordozással, és éppítenének kincstartó házakat Parohnak: Pitomt és Ráámsest. 12. De mentül inkább nyomorgatják vala őket, azok annál inkább sokasodnak és inkább terjeszködnek vala, elannyira, ugyan megiszonyodának az Izraél fiai előtt. 13. Szolgáltatják vala azért az egyiptusok az Izraél fiai nagy keménységgel. 14. Sőt, ugyan megkesergetik az ő életüket az erős rabotamunkákkal, [---] sárccsinálással, téglavetéssel és minden mezei munkával, és minden egyéb szolgálatokkal, mellyekkel kegyetlenül szolgáltatják vala őket. 15. És monda az Egyiptus királlya egykor a [---] zsidó asszonyok bábáinak, kiknek egyiknek neve Sifra, a másiknak neve Púah. 16. Ezt mondván: Mikor szültetitek a zsidó asszonyokat, és látjatok a kövön ültőkben, ha az fiú léssen, mindjárt megöljétek, ha leány léssen, életben hagyjátok. 17. És

félék a bábák az Istent, s' nem cselekedék azt, amit nékik az Egyiptusnak királya mondott vala, és így életben hagyák a fiú magzatokat is. 18. Hívatá azért az Egyiptusnak királya a bábákat és mondá nékik: Miért cselekedtétök e dolgot, hogy életben marasztottátok a fiú magzatokat? 19. Mondának a bábák Parohnak: Mert nem olyanok a zsidó asszonyok, mint az egyiptusi asszonyok, mert ők sokkal vastagbak. Minekelőtte hozzájuk [mehetének] [az bábák], már azok addig szülnek. 20. És jól cselekedik Isten a bábákkal, mert a nép azonban megsokasodik és igen megerőssödik. 21. És lön, mivel e bábák félék az Úristent, az Úristen is (méltóságos) házat csinála nékik. 22. Megparancsolá azért Paroh minden népének, mondván: Minden fiú magzatot a vízbe vessetök, és minden leánzót életben marasszatok.

Második rész

1. Azonban [---] elméne egy Lévi házából való firfiú és elvevé a Lévi leányát. 2. És fogada az asszony és fiat szüle, és látván, hogy jó (gyermek) volna, elrejté azt három holnapig. 3. És mikor tovább nem rejtegethetné, vőn az számára egy nádból (csinált) ládácskát, melyet enyvvel s fenyőviasszal békenvén, beléje helyezteté a gyermeköt, és [---] tevé azt a sűrű nádasba, a folyóvíz partján. 4. És ott áll vala távol az ő nénje, hogy tudhatná, mint lenne annak dolga. 5. Azonban alájöve a Paroh leánya, hogy a folyóvízben firednék, és az ő leányi sétálnak vala a vízparton, és látván a ládácskát a sűrű nád között, küldé szolgálóját és föl ve[te] azt. 6. És fölnyitván, meglátá a gyermeket, és íme, az iffjú sír vala, és szánakodván rajta, mondá: A zsidók gyirmöki közzül való ez. 7. És mondá a nénje a Paroh leányának: Elmenjek-é, hogy híjak teneked egy szoptatós asszont a zsidó asszonyok közzül, hogy szoptassa teneked ezt a gyermeket? 8. És felelé annak a Paroh leánya: Menjél. És elméne azért a leány, és elhívá a gyermeknek anyját. 9. Kinek mondá a Paroh leánya: Vidd el [ezt a] gyermeket és szoptassad őtet énszámomra, és én megfizetem a te bérödet. És fölvevé az asszony a gyermeket, és szoptatá (nevelé) őtet. 10. [Föl]nevekedék azért a gyermek, és bevivé őtet a Paroh leányához, és lön annak (fogadott) fia, és hívatá annak nevét Mosesnek, mert úgymond, a vízből vontam őtet ki. 11. És lön azokban a napokban. Naggyá neveked[ven] Moses, kiméne az ő atyjafiaihoz, hogy látná az ő rabotájokat; holott láta egy egyiptusi firfiat, [ki] ver [vala] egy zsidót az ő atyjafiai közzül. 12. És idestova szömlélvén, mikor egy embert sem látna, megöle az egyiptiust,

és elrejté ott a fövenben. 13. És mikor másodnapon is kiment volna, íme, két zsidó firfiak veszeködnek vala. [...] És mondá a gonoszbiknak: Miért veröd a te felebarátodat? 14. Felelé az: Kicsoda tött tégedet fejedelem-emberré vagy bíróvá mirajtunk? Valljon-s [...] te nem az én megölésömrre mondod-e ezt, miképpen, hogy tegnap megöléd amaz egyiptiust? És megfélemlék Moses, mondván: Nyilván kitudatott az a dolog. 15. És meghallá Paroh ezt a szót és keresé [...] Mosest, hogy megöletné. Elfuta azért Moses Paroh előtt, és lakék Midjan földében, és leüle egy kút mellett. 16. Vala penig a Midjan papi fejedelmének hét leánya, kik odajövé és vizet mervén, megtöltik az ivóválúkat, hogy megitatnák az ő atyjok juhait. 17. Azonban eljutván a pásztorok, elkergetik onnat őket. De Moses mellették támadván, megsegíté őket, és megitatá azoknak juhokat. 18. Kik mikor Reúélhez, az ő atyjokhoz mentek volna, mondá az nékik: Miképpen jöhettetök már meg illy hamarsággal? 19. Kik felelének: Egy egyiptusi ember mente meg minket a pásztorok kezéből, de még vizet merítvén meríte is nekünk, és megitatá a juhokat. 20. Ki mondá az ő leányinak: Hova lón az az ember? Miért hadtátok el azt az embert? Híjátok ide őtet, hadd egyék kenyeret [...]. 21. Tetszék azért Mosesnek, hogy laknék annál az embernél, ki Ciporát, az ő leányát adá Mosesnek. 22. És az fiat szüle, s hívá annak nevét Gersomnak, mondván: Mert jövevény voltam én az idegen földön. 23. És lón azokban a sok napokban, hogy meghalna az Egyiptusnak királya. Felfohászkodának az Iszrael fiai a szolgálat miatt, és föl is kiáltának, és fölméne az ő kiáltások az Istenhez a (nagy) szolgálat miatt. 24. Meghallá azért az Isten az ő fohászkodásokat, és megemlékezék az Úristen Ábrahámmal, Ichakkal, Jaakobbal kötött frigyéről. 25. Megtekinté [...] Isten az Iszrael fiai, és jól megtudá az Isten (minden állapotjokat.)

Harmadik része

1. Azonban Mose őrizi vala Jétroknak, az ő ipának, a Midján papi fejedelmének juhait. És vivé a juhokat [...] a puszta háta mögé, és juta az Isten hegyére, Hórebbe. 2. Holott megjelenék néki az Úrnak angyala [...] tűzlángban, a csipkebokorból. [Mert] íme, a csipkebokor a tűzben ég vala, de a csipke nem emésztődik vala meg. 3. És mondá Moses: Odatérek én most és megnízem e nagy csuda-látást, miért nem [emésztődik] meg ez a csipke. 4. És látván az Úr, hogy oda[...]tért volna [nízni], szólítá Isten őtet a csipkebokorból, mondván: Mose, Mose, ki felelé: Ímhol vagyok én. 5. És mondá: Ne közelíts szinte eddig. [...] Vond le sarudat

a te lábadból, mer [az] a hely, akin te állasz, szent föld az. 6. És mégis mondá: Én vagyok a te atyáidnak Istene, Ábrahámnak Istene, Ichaknak Istene és Jaakobnak Istene. És elrejté orcáját Moses, mert fél vala nízni az Istenre. 7. Mégis mondá az Úr: Látván megláttam az én népemnek nyomorúságát, mely Egyiptusban vagyon, és az ő kiáltásokat meghallottam az ő sarcoltatójok miatt; és én jól tudom mind az ő bánatjokat. 8. Azért is szállottam le, hogy megszabadítsam őket az egyiptusok kezéből, és hogy fölvigyem őket erről a földről amaz jó és tágas földre, amaz tejjel-mézszel folyó földre, a knaánéusoknak, hittéusoknak, amorrhéusoknak, parizéusoknak, hiveusoknak, jebuseusoknak helyikre. 9. Most azért, mivel az Izrael fiainak kiáltások így előmbe jöttek és megláttam a nyomorgatást, mellyel az egyiptusok nyomorgatják őket 10. (Mondom) mostan: Jersze, s' im, elküldlek tégedet Parohoz, hogy kihozzad az én népemet, az Izrael fiai Egyiptusból. 11. Mondá (erre) Moses az Istennek: Kicsoda vagyok én, hogy Parohoz menjek? És hogy [még] kihozzam az Izrael fiai Egyiptusból? 12. Felelé az Isten: Mert én teveled leszek. És ez arra való jeled, hogy én [küldöttelek] tégedet, mikor kihozod a népet Egyiptusból, szolgáltok (tisztölettel) az Istennek ezen a hegyen. 13. Mondá Moses az Istennek: Íme, én elmenvén az Izrael fiaihoz, ha azt mondom nékik: A tü atyáitoknak Istene [küldött] engömet tühozzátok, és azt mondják néköm: Mi annak neve; mit mondjak erre nékik? 14. És mondá az Isten Mosesnek: Leszek, aki Leszek. És mondá: Ezt mondjad az Izrael fiainak, az Ehje küldött engömet tühozzátok. 15. És mondá mégis az Isten Mosesnek: Ezt mondjad az Izrael fiainak: Amaz (Adonaj), a tü atyáitoknak Eröss Istene, Ábrahámnak Istene, Ichaknak Istene és Jaakobnak Istene küldött engömet tühozzátok. Ez örökké az én Nevem, és ez az én emlékezetöm, nemzetségről nemzetségre. 16. Menjél azért és gyűjts össze az Izrael véneit, és ezt mondjad nékik: Amaz Úr (Adonaj) Istenség, a tü atyáitoknak Istene jelent meg énneköm, az Ábrahámnak, [...] Ichaknak és Jaakobnak Istene, ezt mondván énneköm: Meglátogatván meglátogatallak tütöket, és mind, a [mit] cselekednek [...] veletök Egyiptusban. 17. És ezt mondtam: Fölviszlek én tütöket az egyiptusok nyomorgatása alól a knaánéusoknak, hitteusoknak, perizéusoknak, hiveusoknak és jebuseusoknak földökre, amaz tejjel és mézzel folyó földre. 18. És meghallván a te szódat, azután te és az Izrael vénei, menjetök bé az egyiptusi királyhoz, és ezt mondjátok önéki: Az Úr Adonaj Istenség, a zsidóknak [hébreusoknak] Eröss Istene akadott mielőnkbe, azért most harmadnap járóföldön megyünk a pusztába, hogy áldozzunk a mi Urunknak, Istenünknek. 19. Én pedig jól tudom, [...] nem engedi meg tünեktek az Egyiptusnak királya, hogy elmenjete, még ugyan

erős csapások után is. 20. De én is reábocsátom az én kezemet és megveröm Egyiptust minden én csudáimmal, mellyeket öközöttök cselekedöm, és azután úgy bocsát el tütöket. 23. És én is kedvessé teszem ezt a népet az egyiptiusok szömei előtt, és lészen, mikor kiindultok, nem mentek üressen ki. 22. De kérőt kér az asszonyállat az ő szomszédjátúl, és az ő házának lakójátúl, ezüst edényeket, arany edényöket és ruházatokot, kiket a tü fiaitokra rakjatok és leányitokra, és így megfosztjátok Egyiptust.

Negyedik rész

1. És felelvén ezekre Moses, mondá: [...] Tehát, ha ők nem hiendnek énnekem, sem szómnak helt nem adván, azt mondják: Nem jelent meg teneked az Isten. 2. Mondá erre néki az Isten: Micsoda az a te kezeden? És felelé: Pálca. 3. És mondá: *Veshecze?* azt a földre: És a földre veté azt és lön kígyóvá. És elfutamodék Moses annak orcája elől. 4. Mondá az Isten Mosesnek: [...] Nyújts ki kezedet és ragadd a farkát. És kinyújtván kezét, megragadá ötét, és ismét pálcává lön az ő kezében. 5. [...] Arra való ez, hogy elhiggyék, hogy megjelent teneked az Isten, az ő atyjoknak Istene, Ábrahamnak Istene, Ichaknak Istene és Jaakobnak Istene. 6. És mondá mégis az Úristen önéki: *Vihecze?* most a te kezedet a te kebeledbe. És bevívén kezét kebelébe, és onnat ki is vonván, íme, az ő keze oly [...] pokolvaras vala, mint a hó. 7. És mondá: Vidd vissza kezedet a te kebeledbe. És visszavívén kezét kebelébe, és ismét kebeléből kihozván, íme, helyére tért vala, mint a több teste. 8. És lészen, ha nem hiendnek és nem engednek teneked az első csudára, hisznek az utolsó csudáknak szavára. 9. Lészen pedig, ha ugyan nem [...] hisznek mind e két csudáknak, ezeknek, és nem engedendnek a te szódnak, méríts a folyóvízből és öntsed azt a szárazra, ellesznek azok a vizek, mellyeket vész a folyóvízből, mondom, vérré lesznek a szárazon. 10. És felelé Moses az Istennek: Kérlek, én édes Uram (Istenem), ládd-é, nem vagyok én ékessen szóló firfiú, sem tegnaptúl, sem azelőttitül fogva, sem miolta méltóztattál szólni a te szolgáladdal, mert íme, én nehéz ajakú és nehéz nyelvű ember vagyok. 11. Mondá erre néki az Isten: Kicsoda adott száját az embernek, avagy ki csinálja a némat, a süketöt, a szömenyíltat és a vakot; valljon-s' nem én, Isten (csinálok-e ezeket)? 12. Most azért csak menjél és én leszek a te szájaddal, és megtanítlak tégedet, mit kelljen szólanod. 13. És mondá: Könyörgök, Uram, bocsásd azt, kérlek, akinek keze által bocsátandó vagy. 14. És felgerjede az Úrnak haragja Mosesre és mondá:

Nemde Aaron, a te levita bátyád, tudom én, hogy ő jó szószóló ember; és íme, ő is kijő teelődbe, és meglátván tégedet, örvendez szűvében. 15. Szólj azért övéle, és mind e beszédöket rakjad az ő szájába, azonban én jelen leszek mind a te szájaddal, s' mind az ő szájával, és megtanítlak tütöket, mit cselekedjetök. 16. Ő szól tehelyötöd a népnek, és léssen ő teneked tolmácsoló szájad helyett, te pedig öelötöd léssz Isten (gyanánt). 17. Ezt a pálcát is pedig kezdedben elvi-gyed, mellyel a csudákat megcselekedjed. 18. Elméne azért Moses és megtér-vén Jétrohoz, az ő ipához, mond[ván] néki: Elmegyek én mostan és térek az én atyám fiához, kik Egyiptusban vadnak, és meglátogatom őket, ha még élnek. És monda Jétro Mosesnek Midjánban: Menjél, térj meg (bízvást) Egyiptusba, mert megholtak mindazok a firfiak, kik a te lelködöt keresték. 20. És fölívén Moses feleségét, fiait, helyhezteté azokat számár hátára és megtérvén Egyiptus földébe. Kezében vivé Moses az Isten pálcáját is. 21. És szóla az Úr Mosesnek: Most ez utadban, Egyiptusba tértödben, meglássad, hogy mindazokat a csu-dákat, mellyeket én a te kezdedbe bízam, megcselekedjétek Paroh előtt. És én megtartóztatom az ő szűvét, s el nem bocsátja a népet. 22. De te megmondjad Parohnak: Ezt mondja az Úristen: Elsőszülött fiam neköm Iszraél. 23. Már én ezt neked megmondottam: Bocsásd el az én fiamat, hadd szolgáljon énneköm. De te nem akartad elbocsátani, kiért, íme, én is megölöm a te elsőszülött fiadat. 24. Lőn pedig ezen útaban [egy] szállássán, az Úr reáakadván meg akará ötet ölni. 25. És ragadván Cipora éles követ, elvágván (környülmétélé) az ő fiának [...] elvetendő bőrét, illeté azt az ő lábához, mondván: Mert vérrel (váltott) vő-legényem vagy te neköm. 26. És az (mindjárast) tágítván ötet, akkor is monda: Vérrel váltott vőlegényem e környülmételésért. 27. Szóla pedig az Úr Aaronnak is: Menj Moses eleibe amaz pusztába. És elmenvén, öszvetalálkozáának az Isten hegyén, és megcsókolá ötet. 28. És megjelenté Moses Aaronnak az Úrnak min-den szavait, [ki] elbocsátotta vala ötet, és minden csudákat, mellyeket [...] néki parancsolt vala. 29. Elmenvén azért Moses és Aaron, öszvegyűjték az Iszraél fia-inak minden véneit. 30. Megmondá azért Aaron mindazokat a szókat, mellyeket szölott vala az Úr Mosesnek, és meg is cselekedék a csudákat a népnek szömök láttára. 31. Hűn azért a nép, és megértvén, hogy az Úristen meglátogatta volna az Iszraél fiait, és megtekintötte volna az ő nyomorúságokat, főhajtva és leborulva (hálákat adnak).

Ötödik rész

1. Annakutánna menének Moses és Aaron Parohoz és mondának önéki: Azt parancsolja a Mindenható Úr, az Izraél Istene: Bocsásd el az én népemet, hadd innepeljenek neköm a pusztában. 2. Kire felele Paroh: Kicsoda az a Mindenható Úr, hogy én annak szavának engedjek és Izsráélt elbocsássam? Nem tudom azt a Mindenható Urat, [de] meg Izsráélt sem bocsátom el. 3. Kire mondának: A zsidók Istene jelent meg minékünk, hadd menjünk, kérünk, harmadnap jár- földön a pusztába, hadd áldozzunk ott a mi Urunknak, Istenünknek, mert félünk, ne támadjon reánk dőghalállal vagy fegyverrel. 4. Mondá nékik az egyiptusi király: Miért te, Moses és Aaron vonszátok el a népet az ő munkájoktól? Men- jetek a tü rabotátokra. 5. Íme, mennyi sokaság mostan e földnek népe, és mégis tü megszüntetnétek őket az ő rabotájoktól. 6. És megparancsolá Paroh azon a napon a sarcoltatóknak, kik a nép közt valának, és a palléroknek, mondván. 7. Ennekutánna többször ne adjatok polyvát a népnek a vályagszinálásra, mint tegnap és harmadnap előtt, magok menjenek el és szedjenek magoknak sze- metet. 8. De a vályagtégla rendelést is, valamenit tegnap s' azelőtt csináltak, reájok vessétek, annak semmi héját ne hagyják, mert csak henyélnek ezek és azért kiálnak, mondván: [...] hadd menjünk el [...] mostan és áldozzunk a mi Istenünknek. 9. Súlyosítsatok meg szolgálatjokat az embereknek, hogy ne vigyáz- zanak a hamis beszédekre. 10. Kimenvén azért a népnek sarcoltatói és palléri, szólának a népnek, mondván: Ezt mondja Paroh: Nem adatok én tünektek poly- vát. 11. Magatok menjetök el és szedjete magatoknak polyvát valahol kaphattok, mert affölött ugyan nem kevesítették meg a tü munkátok semmivel. 12. [...] Kiszelöde azért a nép egész Egyiptus földén, hogy gazt, szemetet szerzene poly- va helyén. 13. De a sarcoltatók [siettetik] vala, mondván: Készítsetök a reátok vetött munkátokat, minden napra vetött téglaszámot, kit-kit az ő napján, szintén úgy, míg kész polyvátok volt. 14. És megveretének az Izraél fiai közül való sarcoltatók, kiket rendeltenek vala őreájok a Paroh palléri, mondván: Mire nem töltöttétek ki a reátok rendelt téglaszámot, mint szinte tegnapelőtt s' azelőtt, sem tegnap, sem e mai napon? 15. Elmenének azért az Izraél fiai közül való sarcol- tatók és kiálnak Parohra, mondván: Miért cselekedel eképpen a te szolgáliddal? 16. Polyva nem adatik a te szolgálidnak és affelől azt parancsolják, készítsük el a téglaszámot, és azonban meg is veretnek szegény rabaid és így bünt vallnak a te szolgálid miatt. 17. Ki felelé: Henyélők tü, csak henyéltök, azért mondjátok: Elmegyünk, áldozunk a mi Istenünknek. 18. Menjetök el azért, dolgozzatok,

polyva sem adatik tünektök, és a rendelt téglaszámot is beszolgáltassátok. 19. Ezokáért az Izraél fiai közzül való sarcoltatók [gonosz] tekintettel látják vala a népet, mondván: Semmi híját ne hagyjátok a téglaszámnak, kit-kit az ő napján beszolgáltattván. 20. Azonban reájok akadván Mosesre és Aaronra, kik ellenben találanak vélek állani, mikor Parohtúl kijönének. 21. Kiknek mondanak: Lásson meg tütöket az Úr és ítéljen meg, kik nehéz bűzbe kevertétök a mi szagunkat Parohnak szömei előtt, és az ő szolgálainak is szömei előtt, [---] és kardot adatok kezökbe, mellyel minket megöljenek. 22. És fordulván Moses az Úrhoz, mondá: Én Uram, Istenem, miért cseleködél gonoszul e néppel, és miért bocsátál erre engömet? 23. Mert miolta én Parohoz jöttem, hogy a te nevedben szóljak önéki, gonoszbul cseleködik e néppel, és szabadítván nem szabadítottad meg a te népedet. 24. És felelé az Úr Mosesnek: Majdan látnod adom, mit cseleködöm én Parohval, mert ugyan erős kéz által is elbocsátja őket, és igen vastag kéz által űzve is kiűzi földéről őket.

13. Szombati Lecke

Hatodik rész

1. Szóla azért mégis az Isten Mosesnek és mondá nékije: Én vagyok az Örök Mindenhatóság. 2. Megjelentöttem én magamat Ábrahámnak, Ichaknak, Jaakobnak az Erős Saddaj (elégségös) Istenségömben. De amaz (Adonaj) hűséges irgalmas-ságú nagy nevemben nem ismertetem meg ötöllök. 3. Mégis affelől föllálltam az én frigyemet övélek, hogy nékik adnám a Knaán földét az ő búdosásoknak, mellyen zsellérek voltak, földöket. 4. Affölött meg is értöttem az Izraél fiainak nagy [---] óhajtásokat, mint rabolkodtatják őket az egyiptiusok, ki mellett megemlékeztem szent frigyemről. 5. Azokáért mondd ezt az Izraél fiainak: Én vagyok az Örök Istenség. És kihoztalak tütöket az egyiptiusok terhe alól, és megszabadítottalak tütöket az ő szolgálatjoktól, és megmentöttelek tütöket, nagy kinyújtott karral, és igen [---] méltóságos itéletökkel. 6. És fogadtalak tütöket magamnak saját népemmé, hogy én is tünetek Istentök legyenek, és megtudjátok, hogy én tü Uratok, [zsidó] Istentök vagyok, mikor tütöket kimentlek az egyiptiusok terhe alól. 7. És béviszlek tütöket arra a földre, melyről esküvéssel emeltem az én kezemet, hogy azt adnám Ábrahámnak, Ichaknak, Jaakobnak,

adván ugyanazt tünektök örökségül. Én vagyok az Örök Istenség. 8. Szóla azért Moses mindezek szerint az Izrael fiainak, de ők meg sem hallgatták Mosest, lelkek epedése miatt, a kemény, súlyos szolgálat miatt. 9. Szóla azért az Örök Isten Mosesnek, mondván: Menj bé, szólj Parohnak, az egyiptusi királynak, bocsással el az Izrael fiai az ő földről. 10. És szóla Moses az Örök Isten előtt, mondván: Ím, az Izrael fiai sem engednek az én szómnak, tehát Paroh hogy engedne, [holott] én rekesztött ajakú is vagyok. 11. Szóla mégis az Örök Istenség Mosesnek és Aaronnak, és megparancsolá nekik az Izrael fiairól, és Parohról, az egyiptusi királyról, hogy csakugyan kihoznák az Izrael fiai Egyiptus földéből. 12. Ezek pedig a pátriarchák cselédinek fejei: Reubennek, Izrael elsőszülöttjének fiai: Hanok és Palú, Hecron és Karmi. Ezek a Reuben cselédi. 13. Simeon fiai: Jemuel és Jamin, Ehod és Jahin, Zohar és Saul, mind a Knáanea asszontúl való fiak. Ezek a Simeon cselédi. 14. Ezek nevei a Lévi fiainak, az ő születésök szerint: Gerson, Kehat és Merari. A Lévi életének pedig esztendei: százharminchét esztendő. 15. Gerson fiai: Libni és Simaj, az ő cselédjek szerint. 16. Kehat fiai: Amram, Izhar, Hebron és Uziel. A Kehat életének pedig esztendei: százharminchárom esztendő. 17. Merari fiai: Mahli és Músi. Ezek a Lévi cselédje, az ő születésök szerint. 18. Vevé azért Amram Jokebedet, az ő atyjának hűgát feleségül magának, ki szülé őnékije Aaront és Mosest. Amram életének esztendei pedig százharminchét esztendő. 19. Izhar fiai: Korah, Nefleg és Zikri. 20. Uziel fiai: Misael, Elzafan és Pitri. 21. És vevé Aaron Elisabát, Aminádab leányát, Nahson hűgát feleségül magának, ki szülé őnéki Nadabot és [---] Abihut, Eliezert és Itamárt. 22. Korah fiai pedig: Asir, Elkaná és Abjásaf. Ezek a kehatiták cselédi. 23. [---] Eliazar pedig, az Aaron fia vőn feleségül magának a Putiél leányi közzül, és szülé néki a Pynhast. Ezek a Léviták rendin fejedelömatyák, az ő cselédekben. 24. Ezek Aaron és Moses, [---] kiknek parancsolta az Örök Istenség, hogy kihoznák az Izrael fiait Egyiptus földéből, minden seregeikkel. 25. Ezek, akik szólottak Parohnak, az egyiptusi királynak, hogy kihoznák az Izrael fiai Egyiptusból. Mondom, ezek azok, a Moses és Aaron. 26. Lőn pedig amely napon szóla az Örök Isten Mosesnek Egyiptus földében. 27. Szóla az Örök Úristen Mosesnek, mondván: Én vagyok a *hiú*? Örök Istenség. Mondd meg Parohnak, az egyiptusi királynak mindazokat, amellyeket én szólok teneked. 28. És mondá Moses az Örök Isten előtt: Ím, én rekesztött ajakú vagyok, és hogy engedne énnéköm Paroh.

Hetedik rész

1. Mondá mégis az Örök Isten Mosesnek: Ládd-e, már én tégedet Istenévé töttelek Parohnak, és Aaron, a te bátyád legyen (tolmácsló) prófétád. 2. Te csak meghagyj mindeneiket, valamellyeket én parancsolok teneked, és Aaron, a te bátyád mondja meg Parohnak, hogy elbocsássa az Izraél fiait az ő földről. 3. Én pedig megkeményítöm a Paroh szívét, hogy megsokasítsam az én csudáimat és jegyeimet Egyiptus földében. 4. De meg sem hallgat tütöket Paroh, kiért bocsátom én is (csapdosó) kezemet Egyiptusra, és kihozom az én seregimet, az én népemet, az Izraél fiait Egyiptus földéből, nagyságos itiletökkal. 5. Kiről megtudják az egyiptusok, hogy én vagyok az Örök Istenség, mikor kinyújtandom kezemet Egyiptusra, és kihozom az Izraél fiait közülök. 6. Megcselekedé azért Moses és Aaron, valamint az Örök Isten nekik parancsolta vala, mind aszerént cselekedének. 7. Moses pedig nyolcvan esztendő, Aaron nyolcvanhárom esztendő vala, mikor Parohnak szólnak vala. 8. Szóla mégis az Örök Isten Mosesnek és Aaronnak, mondván: Hogyha tünektök Paroh eképpen szóland: adjatok csudát, nektök (való hitelre), szólj akkor így Aaronnak: Vedd föl a te pálcádat és vedd el Paroh előtt, mely kígyóvá válik. 9. Elmenvén azért Moses és Aaron Parohoz, aképpen cselekedének, mint az Örök Isten parancsolta vala, és elvetvén Áaron az ő pálcáját Paroh előtt és szolgálai előtt, [sárkánnyá] válék. 10. Erre nízve Paroh is hívatá a bölcseket és bűbajosokat, és az egyiptusi mágusok is szintén aszerént cselekedének az ő szömfényvesztésökkal. 11. Mert ki-ki mind elvetvén pálcájokat [sárkányokká] válának, de elnyelé az Aaron pálcája azoknak pálcájokat. 12. És megkeményöd[ven] a Paroh szüve, nem hallgatá meg őket, amint az Örök Isten mondotta vala. 13. Mondá az Örök Isten Mosesnek: Megnehezedett a Paroh szüve, nem akarja elbocsátani a népét. 14. Menjél mégis Parohoz reggel, ím, kimegyen a vizekhez, és állj szömben velle a folyóvíz partján, és a pálcát, mely már kígyóvá vált volt, vedd magad kezedbe. 15. És mondd ezt néki: Az Örök-kévaló Isten, a Zsidók Istene küldött engömet tehozzád, mondván: Bocsásd el az én népemet, hadd szolgáljanak neköm a pusztában, és íme, mindedig sem hallgattad ezt meg. 16. Így szól azért az Örök Isten: Erről tudod meg, hogy én vagyok az Örök Isten: Íme, én megsújtom a pálcával, mely kezemben vagyon, a vizeket. Kik a folyóvízben vadnak, meghalnak, és a folyóvíz megbűzhöszik, és ízetlen lészen az egyiptusoknak vizet innya a folyóvízből. 18. És mondá az Örök Isten Mosesnek: szólj így Aaronnak: Vedd föl a te pálcádat, és nyújts ki kezeidet az egyiptusi vizekre, mind az öreg folyóvizekre, ásott folyamokra, (magától)

álló tókra, és minden öszverekesztött vizekre, hogy vérré legyenek. És vér lőn egész Egyiptus földén, mind fá, s' mjnd kő (edényekben is). 19. És eképpen cselekedének Moses és Aáron, valamint megparancsolta vala az Örök Isten. És fölemelvén pálcástul kezét, megsújtá a vizeket, mellyek a folyóvízben valának, Paroh szöme előtt és szolgálinak szömök láttára, és változának minden vizek, kik a folyóvízben valának, vérré. 20. A halak, kik a folyóvízben valának, meghalának, a folyó víz is megbűzhödik, és nem ihatnak vala az egyiptusok vizet a folyóvízből, és vér lőn mind egész Egyiptus földén. 21. És eképpen cselekedének az egyiptusi mágusok is az ő szömfényvesztésökkel: és megkeményedik a Paroh szüve, s' nem engede nékik [s' nem hallá meg őket], miképpen az Örök Isten mondotta vala. 22. És elfordulván Paroh, mene maga házába, és szívét ingyen sem veté erre. 23. Ásának pedig mind az egyiptusok a folyóvíz körül innávaló vízért (kutakat), mert nem ihatnak vala a folyóvízből. 24. Eltelének azért ebben hét napok azután, hogy megsújtatta vala az Örök Isten a folyóvizet.

Nyolcadik rész

1. Mondá az Örök Isten Mosesnek: Menj bé Parohoz, és ezt mondd néki: Azt mondja az Örök Isten: Bocsásd el az én népemet, hadd szolgáljon neköm. 2. Mert ha te nem akarod elbocsátani, íme, én megveröm minden te határidat békákkal. 3. És ugyan nyüzsgő a folyóvíz békákkal, kik fölmásznak és bémennek a te házadba, kamorádba és hálólházadba, a tennen ágyadra is, a te szolgálidnak házokba, a te népedre, (sütő-főző) kemencéidre és tésztaídra. 4. Sőt te magadra, a te népedre és minden te szolgálidra fölmásznak a békák. 5. Szóla azért az Örök Úristen Mosesnek: Mondjad Aaronnak: Nyújts ki a te kezedet pálcáddal egyetömben, mind a derék folyóvizekre, az ásott folyamokra és az álló tókra, hogy hozzanak békákat az Egyiptus földére. 6. Kinyújtá azért Aaron az ő kezét az egyiptusi vizekre, és feljöve a béka úgy, hogy ellepé az Egyiptus földét. 7. És szintén úgy cselekedének a bűbajosok is az ő pestőgésökkel és békákat hozának az Egyiptus földére. 8. Hívatván azért Paroh Mosest és Aaront, mondá: Esedőzzetök az Örök Istennek, hadd vegye el énróllam ez békákat, és az én népemről, és elbocsátom a népet, hadd áldozzanak az Örök Istennek. 9. Felelé erre Moses Parohnak: Dűcsekődjél tehát énelem, mikorra esedőzzem teéretted, a te szolgálidért és a te népedért, hogy kiirtassanak a békák teróllad és a te házaidból, és csak a folyóvízben maradjanak. 10. Ki mondá: Holnapra. És felelé

(bátor) a te szód szerént, hogy megtudjad, nincsen senki, [...] mint az Örök Úr, a mi Istenünk. 11. Mert eltávoznak a békák mind te magadról, házaidból, a te szolgálidról és a te népedről, és csak a folyóvizekben maradnak. 12. Kimenvén azért Moses és Aaron Paroh elől, [...] kiálta Moses az Örök Istenhez a békák [...] dolgáról, melyeket Parohra bocsátott vala. 13. És cselekedék az Örök Isten a Moses szava szerént, és meghalának a békák mind a házakból, s' mind a pitvarokból, és mind a mezőkről. 14. És külön-külön rakásokba hordván őket, megbűzhödék a föld miattok. 15. Látván pedig Paroh, hogy tágasodássá lött volna (a békáktúl), megkeményíté a maga szívét, és nem engede nékik, [...] az Örök Istennek szava szerént. 16. Mondá azért ismét az Örök Isten Mosesnek: Szólj így Aaronnak: Nyújts ki a te pálcádat, és sújts meg a földnek porát, hogy azok tetvekké váljanak [mind] az egész Egyiptus földén. 17. És eszerént cselekedvén, kinyújtá Aaron az ő kezét pálcájával egyetömben, és megsújtván a földnek porát, lőn és változék tetvekké mind embereken, s mind barmokon, egész Egyiptus földének minden pora. És lőnek tetvek egész Egyiptusnak minden földé[n]. 18. És cselekedének aszerént a bűbájosok is, hogy tetveket hoznának az ő pöstögésökkel, de nem teheték szerét, és lőnek a tetvek mind embereken, s' mind barmokon. 19. Mondának azért a bűbájosok Parohnak: Isten uja ez. És megáltalkodik a Paroh szüve, s nem engede nékik az Örök Isten mondása szerént. 20. Mondá mégis az Örök Isten Mosesnek: Kelj föl jó reggel és állapodjál Paroh eleibe, íme, ki jó a vizekhöz, és mondd ezt néki: Így szól az Örök Isten: Bocsásd el az én népemet, hadd szolgáljon engömet. 21. Mert ha te el nem bocsátod az én népemet, íme, én is bocsátok tereád, a te szolgálidra, a te népedre és a tü házaitokra elegybelegy (ártalmas) állatokat. És megtelnek az egyiptusiak hazok elegybelegy vadakkal, és a föld is, valamellyen ők laknak. 22. És megválasztatom azon a napon a Gósen földét, mellyen az én népem lakik, hogy ne legyenek ott elegybelegy állatok, kiről megtudják, hogy én vagyok Istenség a földkerekségen. 23. És mentségös (választást) teszek az én népem és a te néped között. Holnap szerzem pedig ezt a csudát. 24. Így cselekedék azért az Örök Úristen. És eljőve elegybelegy szörnyűség a Paroh házára, az ő szolgálí házára és az egész [minden] Egyiptus földére, elannyira, hogy elveszne a föld a sűrű elegyesség miatt. 25. És hívatá Paroh Mosest és Aaront, és mondá: Menjetek el, áldozatok a tü Istentöknek ezen a földön. [És mondá Moses] 26. Nem illik azt cselekednünk. Mert az egyiptusiaknak útálatosságát áldoznók meg az Örök Istennek, a mi Urunknak, Istenünknek. És hogyha itt áldoznók az egyiptusiak útálatját az ő szömök láttára, nem köveznének-é meg minket érötte? 27. Hadd menjünk harmadnapí járóföld-

ön a pusztába, és áldozunk ott a mi Urunk, Istenünknek, valamit mondand minekünk. 28. És mondá Paroh: Én úgyis elbocsátlak tütöket, hogy áldozatok a tü Uratoknak, Istentöknek; csakhogy távozván messzebb ne távozzatok menéssel, és énérőttem is imátkozzatok. 29. Mondá Moses: Ím, én teelölled kimenvén imátkozom az Örök Istennek, és elveszi ez elegybelegy (bestiákat) Parohról, az ő szolgálíról és népéről [...] szintén holnap. Csakhogy többször [Paroh] ne tréfáljon meg azzal, hogy el nem bocsátván a népet az Úrnak való áldozatra. 30. Kiméne azért Moses és imátkozék az Úristennek. 31. És cselekedék az Úristen a Moses beszéde szerint, elvívén az elegybelegy állatokat Parohról, az ő szolgálíról és az ő népéről, nem maradván csak egy is. 32. De megkeményíté [...] Paroh ezúttal is a maga szívét és nem bocsátá el a népet.

Kilencedik rész

1. Mondá az Örök Isten Mosesnek: Menj be Parohoz és szólj eképpen néki: Ezt mondja az Örök Isten, a hébréusok (zsidók) Istene: Bocsásd el az én népemet, hadd szolgáljon neköm. 2. Mert ha te el nem akarod (őket) bocsátani, sőt, még inkább megkeményítéd ellenök magadat. 3. Íme, az Örök Isten keze lészen a te mezőn való barmaidon, lovaidon, szamaridon, tevéiden, teheniden és juhaidon, igen nehéz dőghalálra. 4. És választást teszen az Örök Isten az Izraél barmai között és az egyiptusok barmai között, és semmi meg nem hala az Izraél fiainak minden barmok közzül. 5. És tön az Örök Isten határt annak, mondván: holnap cseleköszí e dolgot az Örök Isten e földön. 6. És megcselekedé az Örök Isten e dolgot másodnapon, és meghala minden barmok az egyiptusoknak, de az Izraél fiainak barmok közzül csak egy sem hala meg. 7. És elküldé Paroh. S' tehát nem holt meg az Izraél barma közzül csak egy is, és megkeményítették a Paroh szüve, s' ugyan nem bocsátá el a népet. 8. Mondá az Örök Isten Mosesnek és Aaronnak: Vegyetök magatoknak teli marokkal gyöngé hamvat a kemencéből, melyet Moses szórjon föl az ég felé Paroh szöme láttára. 9. És abból támadott por, elfogván egész Egyiptus földét, lesznek mind embereken és barmokon, hólyagossan pakadozó kilésők mind egész Egyiptus földén. 10. Vevén azért gyöngé hamvat a kemencéből, állanak Paroh elibe, és felszórván azt Moses az ég felé, lőnek hólyagos, fakadozott kilésők mind embereken és barmokon. 11. Elannyira, hogy nem állának meg a bűbajosok Moses előtt a kilésők miatt, mert a bűbajosokon is lőnek kilésők, mint szintén minden egyiptusokon. 12. És megkeményíté az Örök Isten

a Paroh szívét és nem engede nékik, amint az Úr Mosesnek megmondotta vala. 13. Mondá (mégis) az Örök Isten Mosesnek: Kelj jó reggel és állj meg Paroh előtt, és mondd ezt néki: Így szól az Örök Úristen, a Hébréusok Istene: Bocsásd el az én népemet, hadd szolgáljon engömet. 14. Mert ezúttal a te szüvedre bocsátom minden én csapásimat, a te szolgálidra és a te népedre, azért, hogy megtudjad, nincsen ilyen, mint én, mind ez egész földön. 15. Mert mostmár kibocsátottam az én kezemet, és leváglak tégedet, s' a te népedet döggel, és kitisztítatl e földről. 16. Ugyanis azért állattalak tégedet, hogy megmutassam neked az én hatalmam, és hirdettessék az én nevem mind az egész földön. 17. Tehát te meg magadat nagyozd az én népemen, hogy el ne bocsássad? 18. Íme, én is ejtetők holnap ilyenkor szörnyű nagy jégesőt, aminemű nem vala [Egyiptusban] a naptúl fogva, hogy fundáltatott mindeddig. 19. Most azért küldj el, [---] úzesd bé barmaidat és valamid teneked vagyon a mezőben, mert mind ember, s' mind barom, valami a mezőben találtatik és házba nem takaríttatik, reáesvén a nagy jégeső, megöl mindent. 20. Akik félék az Örök Isten beszédét a Paroh szolgálí közül, befuttaták (takaríták) szolgáljokat, barmokat házokhoz. 21. Akik pedig nem veték szívöket az Úrnak szavára, ottküin hagyák szolgáljokat, barmokat a mezőben. 22. Szóla azért az Örök Isten Mosesnek: Nyújts ki a te kezedet az ég felé és legyen jégeső az egész Egyiptus földén, emberekre, barmokra és a mezőnek minden füvére Egyiptus földében. 23. És kinyújtván Moses az ő pálcáját az egek felé, az Örök Isten ada (dörgés) szözatokat, jég előtt, [---] hogy a tűz a földön futkosna, és estete az Úr jégesőt Egyiptus földére. 24. Lón azért jégeső és a jégeső köziben foglalt tűz, oly igen nagy szörnyűséggel, melyhez hasonló nem volt egész Egyiptus földén, attúl fogva, hogy nemzetség lakja. 25. És elveré a jég egész Egyiptus földét, mindent, ami a mezőn találtaték, embertül fogva baromig, a mezőnek minden fűvét elveré a jég, és minden mezei fákat [le] ronta. 26. Csak Gósen földén, ahol az Izrael fiai valának, nem lón jégeső. 27. Elküldvén azért Paroh, hívatá Mosest és Aarontés mondanékik: [---] Vétköztem ezúttal, az Örök Isten igaz, de én és az én népem bűnösök vagyunk. 28. Imátkozzatok az Örök Istenhez, ily szörnyű sok csattogása, dörgése, jégesője az Istennek szűnjék meg, és elbocsátlak tütöket, tovább bár ne múlassatok. 29. Mondá néki Moses: kimenvén a várasból, kiterjesztöm kezeimet az Örök Istenhez, a csattogások megszűnnek, jégeső sem lészen tovább, hogy megtudjad, [csak] az Örök Istené a föld. 30. Te pedig és a te szolgálid, jól tudom én, hogy mégsem félitök az Örök Istennek orcáját. 31. A len azért és az árpa elveretének. Mert az árpa [megzsendült] vala és a len is bingyózni kezdett volt. 32. De a búza és a tönköly nem veretének el, mert

azok későbbben mozdultak vala. 33. És kimenvén Moses Paroh elől, s' a várasból is, kiterjesztvén kezeit az Örök Istenhez, megszűnének a (dörgésnek) szavai, a jég [sem] eső nem ötlék a földre. 34. Látván Paroh, hogy megszűnt volna az eső, a jég és a csattogások, ismét tovább is vétközék, és megkeményítették mind magának, szolgálának szívök. 35. És megáltalkodtatván a Paroh szüve, nem bocsátá el az Izrael fiait, amint mondotta vala az Örök Isten, Mosesnek keze által.

14. Szombati Lecke

Tizedik része

1. És szóla az Örök Isten Mosesnek: Menj bé Parohoz, mert én megnehezítöttem az ő szívét és az ő szolgálának szívöket, azért, hogy ezeket, ennyi csudáimat vinném véghez öközöttök. 2. És azért is, hogy számláltassék a te fiaidnak füleiben, és fiad fiának (füleiben), miket cseleködtem én Egyiptusban, és micsodás jegyiket vittem véghez öbenne, kiről megtudjátok, hogy én vagyok az Örök Isten. 3. Bémenének azért Moses és Aaron Parohoz, és mondának néki: Így szól az Örök Isten, a zsidók Istene: Meddig nem akarod megalázni énelöttem magadat? Bocsásd el az én népemet, hadd szolgáljon engömet. 4. Mert ha nem akarod te elbocsátani az én népemet, íme, én holnap a te határodra sáskákat hozok. 5. Mely befődi a földnek szemét elannyira, hogy a föld nem láttathatik, és azok megeszik, valami földben megmenekedett maradott a jégesőtül, és megemésztik minden tü zöldellő fáitokat a mezőről. 6. Sőt, megtöltik a te házadat, minden te szolgáládnak házait, és minden egyiptusok házait, mineműt nem láttak a tü atyáitok, sem a tü atyátoknak atyjai, a napságtúl fogva, hogy ők a földön voltak, mind e mai napiglan, és (ezzel) kijövének Parohtúl. 7. Azonban szólának Parohnak a maga szolgálái is: Valljon-s' meddig lészen ez minekünk botráncozásunkra, bocsásd el e firfiakat, hadd szolgálják az Örök Urat, az ő Isteneket. Valljon mégsem tudod-e, hogy elveszett Egyiptus? 8. És vissztérítettvén Moses és Aaron Parohoz, mondá nékik: Menjetek el, szolgáljátok az Örök Urat, a tü Istentöket, de kik, s kicsodák mennek el? 9. Mondá Moses: A mi iffjainkkal, véneinkkel megyünk el, fiainkkal, leányinkkal, juainkkal, teheninkkel megyünk, mert nekünk az Örök Istennek (szentölendő) innepünk vagyon. 10. És mondá nékik: Legyen úgy [...] az Örök Isten veletök, amint elbocsátottalak tütöket és a tü cselédötöket: de ládd-e, gonosz szándék vagyon tüelöttetök. 11. Nem úgy, hanem menjetek csak a firfiak el, és szolgáljátok az Örök Istennek, mert tü [lám] csak azt keresitök.

12. Mondá azért az Örök Isten Mosesnek: Nyújts ki a te kezedet Egyiptus földére a sáskákért, kik feljövenek Egyiptus földére, egyék meg a földnek minden fűvét és mindent, ami megmaradt a jégesőtől. 13. És kinyújtván Moses az ő pálcáját Egyiptus földére, és az Örök Isten fúttatá a napkeleti szelet a földön azon az egész napon és az egész éjen, és hogy megvirrada, elhozá a napkeleti szél a sáskákat. 14. És feljövén a sáska egész Egyiptus földére, megszálla Egyiptusnak minden határin, oly' igen sűrű nehéz sokasággal, hogy azelőtt olyan sáska (járás) nem volt, mint az, utánna sem lészen úgy. 15. Mert ellepvn az egész földnek színét elannyira, hogy a föld töllök megsötétednék, és megemésztené minden fűvet a földön, és a fáknak minden gyümölcsét, mely a jégesőtől megmaradt vala, és nem marada semmi zöltség, sem fákon, sem füveken a mezőben egész Egyiptus földén. 16. Sietvén azért, hívatá Paroh Mosest és Aaront, mondá: [---] Vétköztem az Örök Úrnak, a tü Istentöknek és tünektök is. 17. És mostan kérlek, bocsásd meg az én bűnömet csak ezúttal, és esedőzzél az Örök Úrnak, a tü Istentöknek, hogy vegye el róllam csak ezt a halált. 18. És kimenvén Paroh elől, könyörge az Örök Istennek. 19. És fordíta az Örök Isten igen erős napnyugati szelet, mely [---] fölemelvén a sáskákat, nagy zuhanással béborítva a Veress tengerbe, nem maradván csak egy sáska is egész Egyiptus határán. 20. De megtartóztatá az Örök Isten a Paroh szívét, és nem bocsátá el az Izrael fiait. 21. És mondá az Örök Isten Mosesnek: Nyújts ki a te kezedet az égre, és legyen sötétség Egyiptus földén, ugyan [tapasztalható] sötétség. 22. És kinyújtván Moses az ő kezét az égre, lón nagy sűrű sötétség egész Egyiptus földén harmadnapig. 23. [Úgy, hogy] Nem láthatta senki [már] atyjafiat, sem helyéből egy ember is föl nem kelhetött harmadnapig. De minden Izrael fiainak [---] világosság volt az ő lakóhelyekben. 24. Hívatván azért Paroh Mosest, mondá: Menjetök el, szolgáljatok az Örök Istennek, csak juhaitokat, tehenetöket marasszátok itt. Apró cseléditök is ám menjenek el veletök. 25. Kire mondá Moses: De még te magadnak is adnod kellene mi kezünkbe öröm és egész áldozatra valókat, kiket az Örök Úrnak, mi Istenünknek készítenénk. 26. De nyilván barmaink is eljönek velünk, nem marad csak egy köröm is itt, mert azokból kell vennünk a mi Urunk, Örök Istenünk szolgálatjára, és mi nem is tudjuk, mivel kelletik szolgálnunk a mi Örök Istenünknek mind addig is, míg a helyre jutunk. 27. De megtartóztatá az Örök Isten a Paroh szívét, és nem akará elbocsátani őket. 28. Így szólván néki [Mosesnek] Paroh: Menjél róllam és többször az én orcámat ne lássad, mert valamely napon az én orcámat látandod (általánfogva), meghalsz. 29. Kire mondá Moses, szintén amint magad mondád, nem ügyeközöm többször a te orcádat látni.

Tizennegyedik rész

1. Mondá az Örök Isten Mosesnek: Íme, még csak egy csapást [hozok] Parohra és Egyiptusra, azután nyilván elbocsát tüöket innet, és mikor ő elbocsát, tökéletes kiűzéssel ugyan kiűz tüöket innet. 2. Szólj azért most a népnek hallatára, és kérjen ki-ki mind az ő felebarátjátúl és az asszonyállat az ő kedvesétül ezüst edényöket és arany edényöket. 3. Ad penig az Örök Isten arravaló kedvességet a népnek az egyiptusiai szömei előtt. De még a Moses firfiú is igen nagy méltóságban vala egész Egyiptus földében, mind a Paroh szolgálái és az egész nép előtt. 4. És mondá Moses: Így szól az Örök Úristen: Úgy, mint éjféلكor az [---] éccakán, én is kimegyek Egyiptusra. 5. És meghal minden elsőszülött Egyiptus földében, Parohnak elsőszülöttjétül fogva, ki székiben ülendő lehetne, mind a szolgáló elsőszülöttéig, mely a (kézi) molmát (hajtja), és minden baromnak is első fajzását. 6. És léssen nagy kiáltás egész Egyiptus földén, minemű ezelőtt nem volt, [---] olyan ezután sem léssen. 7. Minden Izraél fiai között penig nem moccantja csak az eb is nyelvét, embertül fogva mind baromig, kiről megismerhetitök, mint teszen választást az Örök Isten az egyiptusiai és az Izraélitak között. 8. És alájönek mindezek a te szolgálád énhozzám, és leborulnak énelöttem, ezt mondván: Menjetek [---] el, mind te magad s' mind ez az egész nép, mely te lábaid alatt vagy, és azután úgy indulunk el. És kiméne Paroh elől haragos orcával. 9. És mondá az Örök Isten Mosesnek: Nem enged tünեtek Paroh azért, hogy sokasíthassam csudáimat Egyiptus földében. Moses penig és Aaron [meg] cselekedé mind e csudákat Paroh előtt, de megtartóztatá az Örök Isten a Paroh szívét, és nem bocsátá el az Izraél fiai az ő földéről.

Tizenkettödik rész

1. Szóla azért az Örök Úristen Mosesnek és Aaronnak Egyiptus földében, ezt mondván. 2. Ez a HOLNAP tünեtök fő legyen a holnapok között. Első legyen ez tünեtök az esztendőnek holnapi között. 3. Szóljatok az egész Izraél gyülekezetinek, mondván: Ennek a holnapnak tizedik napján vegyétek ki-ki mind, az atyák cselédje számára, minden ház, cseléd számára egy-egy báránt. 4. Ha penig a cseléd száma kevesen lennének egy bárány ételéhez, fogadja maga mellé az ő házához legközibb való szomszédját, és az emberek számát, kit-kit az ő eledele szerént [meg] számlálván, úgy álljanak egy báránhoz. 5. Ép, egész, hím,

azon esztendőbeli legyen nektők az a bárány, mind juhok s' mind kecskék közül egyaránt fogjatok. 6. És tartassék őrizet alatt ez tűnektők mind, ennek a hónap tizennegyedik napjáig, kinek osztán vegye vérét az egész Izrael gyülekezetének serege estvefelé. 7. És hintsenek annak véréből az ajtó két mellékére és felső küszöbére, azon házban, amelyben azt megeszik. 8. És egyik meg annak húsát azon az éjen, tűznél megsütvén, pogácsával és keserű (salátákkal) egyék azt meg. 9. Ne egyetők abban semmit (sületlenül) nyirsen, avagy főzve vízben főzöttet: hanem csak tűznél süt[öttet]; fejét, szárait, mind belivel is egyetemben. 10. Se ne marasszatok abból reggelére. És ha mi abból reggelére maradand, tűzzel égessétők meg. 11. Azt pedig ilyen formán egyetők. Derekatok fölővezve legyen. Sarutok lábatokra fölvonva, pálcátok kezetekben és serénkedő (bódult) sietség-gel egyetők azt: Ez az Úrnak PESAhja. 12. Mert én is általmegyek azon az éjen Egyiptus földében és levágok minden elsőszülöttet Egyiptus földében, embertül fogva mind baromig, és Egyiptusnak minden Istenin is ítéletöket cselekedöm: Én (vagyok az) Örök Isten. 13. A vér pedig tűnektők jel lesz a tü házaitokban, ahol tü lesztek, és látván azt a vért, elmúlok tümelletetök és nem leszen vesztőcsapás türajtatok, mikor Egyiptus földét levágom. 14. És e nap tűnektők emlékezetben maradjon, hogy azt innepül az Örök Istennek innepöljétök, a tü nemzetségtökben örök rendelésül innepnek (szenteljétek) azt. 15. Hét napokon pogácsákkal éljete, de az első napra kitakarítsátok a kovászt a tü házaitokból, mert valaki kovászt ejendik, kivágattatik az a lélek Izrael közzül, mind az első naptól fogva, a hetedik napig. 16. Az első nap szent öszvegyülés, a hetedik nap is szent öszvegyülés legyen tűnektők, semmi munka azokon ne tétessék, hanem csak amit minden lélek megennék, csak szintén az olyan (munka) tétessék azon tűnektők. 17. Megőrizztétök azért a pogácsákat, mert tulajdon ezen a napon hoztam ki a tü seregítöket Egyiptus földéből, és megőrizztétök ezt a napot a tü nemzetségtökben örök rendtartásul. 18. Az első holnapon, annak a hónap 14dik estvéjén pogácsákat egyetők mind azon holnapnak huszonegyedik napjának estvéjén is. 19. Hét napokon kovász ne találtassék a tü házaitokban, mert valaki kovászt ejendik, kivágattatik az a lélek az Izrael gyülekezeti közzül, szintén úgy a jövény (pogánból lőtt zsidó) mint a földnek lakossa. 20. Semmi kovászt ne egyetők, minden tü lakóhelyetekben pogácsákat egyetők. 21. Hívatá azért Moses az Izraelnek minden véneítés mondáónékik. Vonjátok és vegyetök magatoknak juhot, ki-ki az ő cselédje számára, és áldoztátok meg a Peshát. 22. Amellé vegyetök csomolyék izsópot, melyet mártsatok abba a vérbe, ki a medencében leszen, és hintsétök, illessétök a felső kiszöbet, és az ajtónak kétfelől való mellékét, abból

a vérből, mely a medencében lészen, tü magatok pedig ki ne menjetök egy ember is házatok ajtaján, mind egész virradtig. 23. Mert általmegyen az Örök Isten, hogy Egyiptust levágja, és látván a vért a felső küszöbön és a két [---] ajtómellyéken, általszőki az Örök Isten azt az ajtót, és nem engedi, hogy a vesztőbe menjen a tü házatokban, [csapásra]. 24. És megőrizzéték egész hagyománt rendtartásul magadnak és fiadnak mindörökké. 25. Lészen pedig, mikor bėjutandasz a földre, mellyet az Örök Isten ad teneked, amint mondotta: megtartsátok ezt az (isteni) szolgálatot [---] 26. És következők, mikor ezt mondandják a tü fiaitok tünektök: Mire való e szolgálat tünektök? 27. Ezt feleljétek: PESah áldozatja ez az Örök Istennek, miképpen el(múlta) szökte az Iszraél fiainak házakat Egyiptusban, mikor (szörnyin ölte) vágta Egyiptust, és a mi házainkat szabadított. És [fejet] hajtván a nép, leborula (imádá az Urat). [28.] Elmenvén azért, aszerént cselekedének az Iszraél fiai, valamint az Örök Isten megparancsolta vala Mosesnek és Aaronnak, (mondom) aszerént cselekedének. [29.] Lőn azért szintén éjféltkor, az Örök Isten levága minden elsőszülöttet Egyiptus földében, a Paroh (király) elsőszülöttétől fogva, ki király székiében üledő vala, mind a tömlőc vermében heverő rabnak elsőszülöttéig, és minden barmoknak első fajzásit is. [30.] Főlkelvén azért Paroh azon az éccakán és minden ő szolgálai, s' minden egyiptusok, lőn nagy kiáltás Egyiptusban, mert nem vala oly ház, melyben halott nem volna. [31.] És [kiáltván] Mosest és Aaront éccaka, mondá: Keljete fől, menjete ki az én népem közzül, mind magatok s' mind az Iszraél fiai, és menjete el, szolgáljatek az Örök Istennek, amint magatok mondottátok. [32.] Mind juhaitokat s' mind tehenitöket vigyétök el, amint szólottatok, és elmenvén: Áldjatek meg engömet is. [33.] És erőltetik vala az egyiptusok a népet, siettetvén, mentül hamarabb kibocsáthatnak a földről, ezt mondván: Minnyájan meghalunk. [34.] És fölvevé a nép az ő tészáját, minekelötte megkovászósodnék egyéb étkeivel együtt, csak ruhájokban kötvén, vállikra vevék. [35.] (Továbbá) az Iszraél fiai cselekedének a Moses hagyása szerént, és kéreének az egyiptusoktól ezüst edényeket, arany edényöket és ruházatokat. [36.] És az Örök Isten ada kedvességöt a népnek az egyiptusok szömei előtt, hogy kérésöket meg is nyernék (elannyira, hogy ugyan meghozták az egyiptusokat. [37.] [Főlkének] azért az Iszraél fiai Raamsesből Suchótban, úgy, mint hatszázezer gyalog emberek, apró cseléd nélkül. [38.] És (affölött) nagy sok elegybelegy (község is) indula fől véllek, és juhok, tehenek, fölötté sok barmok nyájai. 39. Megsüték azért a tészát, mellyet Egyiptusból hoztanak vala, hamvas parázsában sült pogácsaul, mert nem kovászósodhatott vala meg, hogy sietve kiűzték vala öket Egyiptusból, és nem volt

módja a késődelemnek, sőt csak útra való élest sem készítettek magoknak. [40.] Lakások pedig az Izrael fiainak, mennyit Egyiptusban laktanak, négyszázharminc esztendő. [41.] Lőn pedig a négyszáz harminc esztendő végében, lőn (mondom) tulajdon azon a napon, kiindulának az Örök Istennek minden seregi Egyiptus földéből. [42.] Vigyázó éje ez az Örök Istennek, mellyen kihozta őket Egyiptus földéből: Ez az Örök Istennek éccaszakája, vigyázó éccaka minden Izrael fiainak az ő nemzetségekben. [43.] És szóla az Örök Úristen Mosesnek s' Aaronnak: Ez rendtartása a Pésahnak: Egy idegen fia se egyék abban. [44.] Minden szolgáló (rab) [jobbágy] ember, kit pénzeden szerzettél, környülmétélvén ötöt, úgy ehessenek abban. [45.] Zsellér és béress ne egyék abból. [46.] Egy házban egyétök azt, ki ne vigy a házból annak húsából, és csontot se törjete meg abból. [47.] Egész Izraelnek minden gyülekezeti megszerezze azt. [48.] Ha pedig teköztöd oly jövevény búdosandik, ki az Örök Istennek Páshát akar (áldozni) szerzeni, környülmétéltesd annak minden firfiúságát, és úgy járuljon annak szerzéséhez, ki azután olyan [---] legyen, mint a föld polgára (lakossa), de egy környülmétéletlen se egyék abban. 49. Egy törvényetek legyen a lakos polgárnak, és a közitőkben búdosott (szállott) jövevénynek. [50.] És cselekedének minden Izrael fiai aképpen, mint az Örök Isten parancsolta vala Mosesnek és Aaronnak, mind aszerént cselekedének [51.] És lőn tulajdon azon a napon, kihozá az Örök Isten az Izrael fiat Egyiptus földéből (minden) ő seregekkel.

V. | Péchi Biblia-fordításának összevetése az eredeti héber szöveggel

1. A vizsgálat tárgya, módszerei

Ebben a fejezetben Péchi Simon fordítói tevékenységét és ezzel összefüggésben bibliai héber nyelvtudását, héber nyelvi kompetenciáját vizsgáljuk. Figyelmünk egyidejűleg két nyelvre, pontosabban a héber forrásnyelvi szövegre és a Péchi által lefordított magyar célnyelvi szövegre terjed ki. A vizsgálati módszerek és a fordítás tevékenységét leíró fogalmi apparátus tekintetében a modern fordításelmélet, illetve fordítástudomány által használt terminuskészletre és vizsgálati metódusokra támaszkodunk (elsődleges forrás: Klaudy 1994).

Vizsgálatainkat véletlenszerű mintaválasztással kijelölt korpuszon végezzük (a fordításelmélet kutatási módszerének meghatározásáról lásd Klaudy, 1994: 21). A jelen kiadásnak nem tárgya a korábban elvégzett 10 fejezet – a fordítás együtöde – mélyreható elemzésének a közzététele, így – ahogyan a Bevezetésben kifejtettük – pusztán két fejezet: a Gen. 5 és 12 analízisét szemléltetjük, mintegy mutatványképpen. A két fejezetet a stílusbeli és a műfaji jegyei alapján választottuk ki.

A Péchi által lefordított szöveg a Genesis és az Exodus könyvekből ugyanis olyan nagy, összefüggő elbeszéléseket tartalmaz, mint a teremtés, az ősatyák (pátriarchák) történetei, József és testvéreinek története, az Egyiptomból való szabadulás, a kivonulás története. Ezek a szövegek a Biblia narratív, elbeszélő hagyományanyagát képezik. Műfajiságukból adódnak meghatározó stilisztikai vonásaik is. Az elbeszéléseken kívül azonban más műfajok is találhatók a lefordított bibliai részletben. Elég, ha a Genesis 49. fejezetére, Jákob áldására gondolunk, amely maga is meglehetősen terjedelmes, homogén poétikus (archaikus költői) egység. De jelen vannak más kisebb költemények, illetve egyéb műfajok, például szólások, nemzetségtáblák is – az összefüggő narratív szöveggörnyezetbe ágyazva.

A kiválasztott szövegrészlet az általános narratív keretbe illeszkedik. A Gen. 5. és 12. fejezetében ugyanis sűrített formában manifesztálódnak Péchi egész fordításának stílusjegyei, műfaji sajátosságai, s az elemzés során levezetett fordí-

tási eljárások pedig Péchi egész fordításának fordítási elveire, illetve héber nyelvi kompetenciájára mutatnak rá.

A fordítás folyamatát, amely a fordításelmélet egyik vizsgálati területe – értelemszerűen – nem kívánjuk modellálni (tehát, hogy Péchi milyen munkamódszerekkel stb. fordított), de a fordításelmélet egyéb kutatási területeit magunk is kutatási célul tűzzük ki.

Péchi Biblia-fordításának Gen. 5–14-ig terjedő egységén a célnyelvi szöveg (a fordítás folyamatának végeredménye, rövidítve CNySz) és a forrásnyelvi szöveg (FNySz) minden egyes bibliai versét összevetjük, mondatról mondatra, szóról szóra (és a lexikai szintnél kisebb összetevőkre is lebontva, ha kell), valamint a konkrét lexikai-grammatikai választások mérlegelésén túlmenően kontrasztív stílus- és szövegelemzéssel a fordítási szituációban részt vevő összes nyelven kívüli tényezőt is vizsgálat tárgyává tesszük. Ez utóbbi kategória a fordításelmélet konvencionális felosztása szerint az alábbi fogalmakat, jelenségeket foglalja magában: a forrásnyelvi adó (FNyA), a célnyelvi vevő (CNyV), a fordító, jelen esetben Péchi Simon személye, aki egy személyben forrásnyelvi vevő és célnyelvi adó (FNyV és CNyA), a forrásnyelvi (történelmi, társadalmi, kulturális stb.) kontextus (FNyK) és a célnyelvi (történelmi, kulturális stb.) kontextus (CNyK; a kategorizációt és terminusokat lásd Klaudy, 1994: 29).⁷

A célnyelvi szöveg nyelvi és nyelven kívüli jelenségei a fordítási átváltási műveletek módja, jellege szerint: a lexikai és grammatikai átváltások típusai mentén csoportosíthatók. Az adott célnyelvi szövegegységet a forrásnyelvi megfelelőjével (a lefordított, és az eredeti héber nyelvű változattal) együtt közöljük. A két szövegadat azonosítását a megfelelő térbeli elhelyezéssel igyekszünk szemléletessé tenni. Az összehasonlító elemzést minden jelenség, minden (egymásnak megfelelőített) célnyelvi és forrásnyelvi szövegrészlet esetében elvégezzük. A korpuszon végzett vizsgálatok után az eredményeket diagram formájában összesítjük. A részletes adatok és a statisztikai kimutatás konzekvenciáit (terjedelme és jelentősége okán) önálló fejezetben tárgyaljuk (VI. Péchi fordítói koncepciója, héber nyelvi kompetenciája és átírási rendszere).

7. Klaudy Kinga a fordításelméletet a következőképp definiálja, miután bemutatja más tudományterületekkel való szoros érintkezését: „A fordításelmélet az alkalmazott nyelvészet egyik ága, mely a fordítás folyamatát, végeredményét és funkcióját vizsgálja a fordítási szituációban részt vevő összes nyelvi és nyelven kívüli tényező figyelembevételével” (Klaudy, 1994: 28).

2. A forrásnyelvi szöveg presztizse

2.1. Az *Atyák mondasai* fordítói koncepciója

Az *Atyák mondasai* című misnai értekezést, ahogyan többször már utaltunk rá, Péchi Simon 1620/21-ben fordította le. Arra is több ízben hivatkoztunk, hogy a fordítás 1999-ben megjelent. A kötetben Péchi fordítói tevékenységét, fordítói elveit a jelen szempontokhoz és módszerekhez hasonlóan külön fejezetek keretében elemeztük és rendszereztük (vö. Koltai, 1999: 105–168).

A *Pirqé ávot* / *Atyák mondasai* erkölcsi–etikai előírások, utasítások, bölcs mondasok gyűjteménye. E morália-gyűjtemény a zsidó vallási életben, nevelésben a legkorábbi időkre visszavezethetően kiemelkedő jelentőségű volt,⁸ így Péchi a *Pirqé ávot* szövegével igen korán megismerkedhetett. Politikai pályafutásának tragikus alakulása (letartóztatása, börtönévei) és ezzel egyidejűleg magánéleti tragédiája (felesége halála) ösztönözhetette arra, hogy a *Pirqé ávot* szentenciáit elmélyülten is tanulmányozza, és hogy e szentenciákat – az első munkák között – magyarrá is lefordítsa (bővebben lásd „Az erdélyi szombatos felekezet és Péchi Simon”, valamint „Péchi Simon életéről”, in: Koltai, 1999: 17–21).⁹

Az *Atyák mondasai* valódi útmutatásul szolgált továbbá az akkor még komoly vallási-morális alapelveket, célkitűzéseket nélkülöző, ideológiai-dogmatikai háttér nélküli erdélyi szombatos közösségnek is (azaz az ún. célnyelvi vevőknek).

Az *Atyák mondasai* fordítói koncepcióját mindezen indítékok és szándékok (röviden: nyelven kívüli tényezők) nagymértékben befolyásolták: a fordítási szituációban a nyelven kívüli tényezők igen jelentős szerepet játszottak.

Összehasonlító vizsgálatunk eredményeként az előzetes feltevések visszaigazolását láttuk, olyan konklúzióra jutottunk ugyanis a fordítói elvek megjelenésében, amelyet a stilisztikai és pragmatikai adaptáció primátusával lehet jellemezni (bővebben lásd „Péchi Simon fordítói elvei: összefoglalás”, in: Koltai, 1999: 167–168). Péchi nem törekedett mindenáron a forrásnyelvi szöveg szó szerinti átadására. Ha a forrásnyelvi szöveg fordításakor a célnyelv stilisztikai akadályaiába, illetve a cél-

8. A hagyományban betöltött jelentőségét példázza, hogy a *Pirqé ávot*-ban található vallási-nevelői célzatú mondasokat a zsidó vallás nagy „tanítómestereinek” tulajdonítják (bővebben lásd „A *Pirqé ávot* a rabbinikus irodalomban” című összefoglalást, in: Koltai, 1999: 10–6).

9. Ezzel a fordítással és a hozzá fűződő kommentárral azonban nem volt maradéktalanul elégedett, közel 10 év után a *Pirqé ávot*-ot más kommentár kíséretében újból lefordította (vö. Koltai, 1999: 23; 31).

nyelvi vevők részéről valamiféle kulturális, történelmi nehézségekbe ütközött, akkor inkább a forrásnyelvi szövegtől eltérő, önálló célnyelvi megfogalmazást választotta.

A *Pirqé ávot* magyarra való átültetésekor Péchi Simon szabadon élt azzal a lehetőséggel, amelyet a fakultatív átváltási műveletek biztosítottak számára (az átváltási műveletek osztályozásáról lásd Klaudy, 1994: 98–104).

2.2. A Biblia mint forrásnyelvi szöveg

Hipotézisünk az, hogy Péchi Simon a Biblia lefordításában eltért az *Atyák monddásai*-ban tanúsított fordítási gyakorlatától – az előbbtől különböző indíttatásból – eltérő módszereket követ, és ezért más eredményre is jut a célnyelvi szöveg forrásnyelvi szöveghez való viszonylatában.

Előfeltevésünket részben arra alapozzuk, hogy miként érvényesülnek a „sola scriptura” és ezzel összefüggésben a „lingua primigenia” eszmei jegyei a reformációnak e késői irányzatában. A héber nyelv ekkorra már nem a Biblia népszerűsítésének, nem is pusztán a vallási-ideológiai vitáknak az eszköze. Az eredeti nyelv ismerete a hittételek elsajátítása szempontjából is nélkülözhetetlennek bizonyul: héberül tudni annyit tesz, mint az igaz vallást megfelelő módon követni. Az alapos, kontrollált, filológiai igényes nyelvtudás ez időben már a hitbéli eltevelyedések legfőbb ellenszere (bővebben lásd Dán, 1973).

Péchi fordítását ugyanakkor a Biblia-magyarázat hagyományos keretei is szabályozzák. A Biblia szövegének lehetséges értelmezései között szerepel tradicionálisan a szöveg elsődleges, szó szerinti értelmezése (ez a zsidó Biblia-magyarázat szerint a *pesat*: פשט, a „betű szerinti értelmezés”). Ahhoz, hogy ez az interpretációs módszer érvényre jusson, a szöveg formális védelmére van szükség: fordítás esetében az eredeti, forrásnyelvi szöveg formailag is minél pontosabb, (lehetőleg szó szerinti) átadására. A bibliai szöveg szó szerinti interpretációjának kényszere így jóval szűkebb korlátok közé helyezi Péchi fordítási lehetőségeit, mint például a *Pirqé ávot* fordítása esetében.

A Biblia nyelvének és szövegének presztízse tehát egyszersmind a célnyelvi szöveg tekintélyére is kihat, fő fordítói elvként a tartalmi és formai adaptáció primátusát jelölve ki.

A részletes elemzésben választ kapunk többek között arra, hogy Péchi fordítása alátámasztja-e ezt az előfeltevést, megfelel-e presztízis-központú fordítási eljárásokkal kapcsolatos elvárásainknak.

3. Az eredeti szöveg és a Péchi-fordítás összevetése

3.1. Gen. 5

A Gen. 5. fejezete, ahogy a felirata is jelzi, Ádám nemzetségének a könyve. Műfaja tehát genealógia, nemzetségleírás (nemzetségábra), kevés narratív kiegészítéssel. A fordítás jellege igazodik ehhez a műfajisághoz: a célnyelvi szövegben olyan átváltási műveleteket tudunk rekonstruálni, amelyek a sztenderd forrásnyelvi leszármazási formulák sztenderd megfelelőit hozzák létre.

A fejezet magyarra való átültetésében számos példát találunk többek között a grammatikai felbontás (felemelés) műveletére. Elsőként vizsgáljuk meg azokat az eseteket, ahol a fordítói tevékenység elsősorban a felemelésre irányul. Látni fogjuk, hogy ez többnyire más átváltási műveletek végrehajtását is magával vonja.

3.1.1. Elsődleges átváltási eljárás: grammatikai felbontás (felemelés)

A grammatikai felbontás során Péchi a forrásnyelvi mondat bővített névszói szerkezeteit úgy ülteti át, hogy ragozott igealakot tartalmazó önálló célnyelvi mondategységet (tagmondatot) hoz létre. A szerkezeteket tehát a fordítás során a mondat szintjére emeli fel. A forrásnyelvi szerkezetek alapszavának igésítésével, pontosabban explicit állítmánnyá alakításával egy másik grammatikai művelettel: a grammatikai cserével operál. A művelet(-ek) eredményeként a célnyelvi mondat mondategységeinek száma több lesz, mint a forrásnyelvi mondaté.

3.1.1.1. A névszói (igeneves) szerkezet átalakítása önálló mondategységgé (felemelés): igésítés, grammatikai és lexikai betoldás

CNySz: *amely napon Isten teremté Ádámot*

FNySz: *Isten Ádám teremtésének napján ... készítette*

ביום ברא אלהים אדם

CNySz: *azután, hogy Sétet nemzé*

FNySz: *Sétet nemzése után*

אחרי הולידו את־שֵׁת

A Péchi által megvalósított átváltási művelet kötelező, hiszen rendszerbeli sajátosság, hogy az alapszó előtti, prepozícionális jelzői bővítési lehetőségek a magyar nyelvben korlátozottak, szemben a héber nyelv posztpozícionális, korlátlan bővítési lehetőségeivel.

A leszármaztatás egyik állandósult formuláját, mely az adott műfaj formai kelléke, és így az egész szövegen végigvonul – szó szerint: *X-et nemzése után* –, Péchi a fent bemutatott módon, automatikusan váltja át magyarra, mintegy meghonosítva ezzel a magyar állandósult formulát, a műfajra jellemző célnyelvi formai klisé: *azután, hogy X-et nemzé.*

A meghonosodott forma azonban csak mint grammatikai / szerkezeti variáns jelenik meg a szövegben, hiszen a forrásnyelvi kifejezésnek vannak más célnyelvi megfeleltetései is:

3.1.1.2. Grammatikai áthelyezés, grammatikai csere

CNySz: Methusalech Lamech nemzése után *nis* élt ...

FNySz: *És* élt Metushelach Lemechet nemzése után...

וַיְחִי מֵתוּשֶׁלַח אַחֲרֵי הוּלִידוֹ אֶת־לֶמֶךְ

Láthatjuk, a kérdéses névszói szerkezetet ezúttal a forrásnyelvinek megfelelően fordítja Péchi. A különbség mindössze annyi, amennyit a két nyelv eltérő grammatikai rendszere kötelezően előír: részben a bővítési korlátokból származó átváltásnak tulajdonítható, részben pedig annak a szintén kötelező, automatikus átváltási műveletnek, amely a forrásnyelvi prepozícióban lévő *után*-t a magyar nyelvi rendszernek megfelelően a névutó pozíciójába emeli.

Érdekessége viszont a célnyelvi változatnak, hogy a forrásnyelvi mondategység szórendjéhez képest teljesen más szórenddel rendelkezik.

Az igei állítmány a mondat eleji pozícióból a célnyelvben a mondategység végére kerül. Ezzel a szórendi áthelyezéssel azonban megváltoznak a hangsúlyviszonyok, megváltozik a mondat értelme. Míg az eredeti szöveg teljesen semleges közli a tényállást, sőt, formai kellékről lévén szó, tartalmát tekintve csaknem kiüresedett: deszemantizálódott (a számszimbolika is csak néhol fedezhető fel benne), addig Péchi változata jelentést, és azon felül is hangsúlyos, értékes információt hordoz. A szórendi áthelyezés végeredményeként ugyanis a célnyelvi mondategység körülbelül ezt jelenti: 'Metuselach nem halt meg Lamekh nemzése után, hanem még Z évet élt.'

A megváltozott értelemért az igei állítmány transzponálásán túl más átváltási művelet is felelős, nevezetesen: a kötőszó differenciálása és áthelyezése.

A forrásnyelvi kapcsolatos kötőszó egyaránt jelent ‘és’-t és ‘is’-t is. Az ‘is’ jelentés választása bizonyos szempontból a jelentés differenciálásának, illetve konkretizálásának tekinthető. Az elbeszélő műfaji szöveghagyomány (mintegy szövegfüzési kényszerként) és így Péchi is fordításában az ‘és’ jelentést preferálja, a ritkábban használt jelentéssel ezúttal, és más alkalmakkal is, stilisztikai változatosságot igyekszik teremteni (részletesen lásd lent). A kötőszó forrásnyelvi pozíciójának megváltoztatásával Péchi ismételten grammatikai áthelyezést hajt végre.

3.1.1.3. *Névszói (igeneves) szerkezet átalakítása önálló mondategységgé (felemlés): igésítés, grammatikai és lexikai betoldás, grammatikai csere, grammatikai és lexikai kihagyás*

CNySz: azon napon, mellyen teremte √

FNySz: az ő megteremtődésük napján

ביום הבראָה

Péchi ebben az esetben többszörösen él a grammatikai csere lehetőségeivel is. A mondat szintjére való felemlés együtt jár azzal a fakultatív átváltási művelettel, amelynek során az egyszerű mondat alárendelői összetett mondatná, kijelölő jelzői alárendeléssé alakul át. Az utalószó és a kötőszó betoldása ezt jelzi.

A másik grammatikai csere a szenvedő szerkezet cselekvővé való átváltása. Grammatikailag és lexikailag egyaránt így kapunk helyes mondatot.

Elmarad azonban a forrásnyelvi személyre utaló végződés a célnyelvi szövegben. A *teremte* – amely Péchi írás-, illetve helyesírás-rendszerében egyaránt jelölhet alanyi- (általános) és tárgyas (határozott) ragozást – azáltal, hogy ön-magában áll, mindenképpen eltér a forrásnyelvi megfelelőitől. Ha alanyi ragozású igei személyvégződésként fogjuk fel, az Isten általános teremtetési aktusát kell értenünk rajta, és ekkor értelmét tekintve különbözik a forrásnyelvi mondatban kifejezett tartalomtól. Ha tárgyas ragozásra utal, akkor pedig grammatikailag kapunk helytelen mondatot, hiszen a magyar nyelv rendszerbeli követelménye, hogy ez esetben explicite megjelenjen a tárgy. A ragozott személyes névmás kihagyása a referenciális funkciót is gyengíti a célnyelvi szövegben, és ezáltal a forrásnyelvi és a célnyelvi szöveg közti kohéziós különbség is nő.

3.1.1.4. Jelzős szerkezet átalakítása önálló mondategységgé (felemezés):
grammatikai áthelyezés, grammatikai csere, grammatikai kihagyás, grammatikai és lexikai betoldás

CNySz: Noachis mikoron 500 esztendőś lött volna

FNySz: És lett Noah 500 éves korában...

וַיְהִי־נָח בֶן־חָמֶשׁ מֵאוֹת שָׁנָה

Péchi a *grammatikai áthelyezés* azon esetével él ezúttal, amikor a szórendi *átváltás* a mondatnál kisebb egységet, jelzős szerkezetet érint. A *művelet* ugyanakkor átalakítja a mondatot, hiszen a forrásnyelvi jelzős szerkezet a célnyelvben önálló mondategységgé válik (*grammatikai felemezés*). A forrásnyelvi alanyi alárendelésből így időhatározói alárendelést kapunk, az alárendelői mellékmondat közbevetésével, beékelődésével (*grammatikai csere*), és az időhatározói kötőszó *betoldásával*.

A kijelentő mondat feltételessé való átalakítása szintén a *grammatikai csere műveletét* jelenti.

A *grammatikai kihagyás* rendszerbeli különbségből fakad, noha nem kötelező *átváltási művelet*. Az életkort jelzői minőségben a magyar nyelv a főnév toldalékolásával (-s képzővel), hiányosan (vagy tapadással) is ki tudja fejezni.

A kötőszó ezúttal is: *is*. A forrásnyelvi helyéről, a mondat éléről való transzponálása szintén a *grammatikai áthelyezés* kategóriájába tartozó *művelet* (lásd fent).

Az *átváltási műveletek* tekintetében hasonló fordítási eredményre jut (a *kihagyás* kivételével) Péchi az alábbi megoldással:

CNySz: Setis mykor élt volna száz öt esztendőket

FNySz: És élt Sét százöt esztendőt

וַיְהִי־שֵׁט חָמֶשׁ שָׁנִים וְאַתְּ שָׁנָה

A különbség *stilisztikai* természetű, hiszen a forrásnyelvi szövegben ez alkalommal nem a létige, hanem az 'él' jelentésű ige szerepel. Az eltérő igehasználat azonban már elegendő ahhoz, hogy eltolódjanak a hangsúlyviszonyok: a forrásnyelvi adó az 'él' jelentésű igével az idő tartamára, terjedelmére helyezi a nyomatékat. Péchi (mint forrásnyelvi vevő és célnyelvi adó) a már szinte automatizált *átváltási módjával* nem érzékelteti ezt a finom hangsúlyeltolódást kellőképpen.

Még egy fontos jelenség figyelhető meg Péchi megoldásában. Ez pedig a *jelzett szó* (főnév) többes számú használata az egynél nagyobb mennyiséget ki-

fejező jelző után. Noha a héber (például az IE nyelvekhez hasonlóan) valóban a magyartól eltérően képezi a mennyiségjelzős szerkezeit, de a szintaktikai szabályok folytán itt éppen ellenkezőleg, azaz a magyarral megegyező módon egyes számban szerepel a jelzett szó a *száz* után.¹⁰ Péchi tehát tulajdonképpen a grammatikai számnak, a szavak formájának a megváltoztatásával paradox módon *grammatikai cserét* hajt végre. A jelenséget – a korban általánosan érvényesülő gyakorlatként – inkább a latin nyelv hatásával, semmint a héberével magyarázhatjuk (azaz: *latinizmus*; bővebben lásd VII. Péchi Biblia-fordítása: középmagyar kori, erdélyi nyelvemlék).

A mennyiségjelzős szerkezetek kapcsán meg kell említenünk azt a kötelező, automatikus *átváltási műveletet*, amely a két nyelv eltérő rendszeréből eredeztethető. A héber, azaz a forrásnyelv a számnévi összetételekben a magyarral ellentétes irányban építkezik: első helyen állnak az egyesek, utána a tízesek, majd a százaskok (és így tovább), és az egyes számnévi csoportok kötőszóval kapcsolódnak egymáshoz. A fenti példánál maradva: a *százöt* év tehát a héber nyelvi gondolkodásban: *öt év és száz év*. Amint említettük, az átváltás kötelező, Péchi minden egyes alkalommal automatikusan végre is hajtja.

3.1.2. Elsődleges átváltási eljárás: grammatikai összevonás (lesüllyesztés)

A *grammatikai felbontásnak* (felemelésnek) az ellentéte a *grammatikai összevonás*, vagy *lesüllyesztés*. Ennek során a forrásnyelvi szöveg explicit állítmányt tartalmazó mondategysége elveszti igei részét, összevonódik határozói igeneves szerkezetté: lesüllyed a mondat szintje alá.¹¹ Ezzel egyidejűleg szófajváltás (*grammatikai csere*) is történik, hiszen a *művelet* során a forrásnyelvi ige alakul át határozói igenévvé.

10. Joshua Blau az NP-típusú mondatokról írott elemzésében a számnévi egyeztetéssel kapcsolatban megállapítja, hogy 10-en felül többes, illetve egyes számban is szerepelhet a jelzett szó, attól függően, hogy „gyakran számlált-e” (mint például az *év*, ezért az általában egyes számban áll). Vö. Blau, 1976: 98–99.

11. Ha viszont abból a hagyományos grammatikai osztályozásból indulunk ki, amely szerint a magyarban a mondatban lévő alany és állítmány egymással *szintagmatikus* viszonyban van, akkor nem történik lesüllyesztés az ige szófajának megváltoztatásával, hiszen csupán a szintagma jellege változik, a hozzárendelő szintagmából alárendelő szintagma lesz (*grammatikai csere*).

3.1.2.1. Grammatikai összevonás (lesüllyesztés), grammatikai csere

CNySz: *Élvén Jared ...*

FNySz: *És élt Jered*

וִיחִי־יָרֵד

Péchi részéről egyértelműen tudatos döntés a *lesüllyesztés műveletének* az alkalmazása. *Stilisztikai* megfontolásból, részben a szöveg változatossá tétele miatt, részben pedig a *grammatikai felbontások* kompenzálásaként használja, a szöveg-szerkesztés általános elveit tartva szem előtt.

A fordítói tudatos használatot tanúsítja a gyakori megjelenés (*frekvencia*) és eloszlás (*disztribúció*) is a célnyelvi szövegben. Ahogy és amilyen szerepben a szövegben megjelenik – azaz a szövegben való *aktualizálódása* – azt mutatja, hogy a határozói igeneves szerkezet a forrásnyelvi *És élt X Z évet (és nemzette)* állandósult formulának a grammatikai szinonimája. A határozói igeneves szerkezet ugyanakkor a célnyelvi közegben az időhatározói alárendeléssel közvetített mondategységnek a variánsa, szerkezeti *proformája* (*X is, mikor Z esztendő lett volna / X is, mikor élt volna Z esztendőt* (lásd fent)).

3.1.3. Egyéb grammatikai műveletek lexikai átváltással

Vizsgáljunk meg most egyéb *átváltási műveleteket* is. Ezek közül bizonyos típusok más *átváltással* együtt, bizonyos típusok izoláltan, önállóan jelentkeznek.

Az *és is*-ként való fordítására már láttunk példát. A szintén kapcsolatos kötőszói variáns mellett ugyanakkor számos más variánsa, *proformája* (helyettesítő alakja) is van a kapcsolatos kötőszónak.

3.1.3.1. A forrásnyelvi kapcsolatos kötőszó proformái, grammatikai áthelyezés

CNySz: *Lőnek azért*

FNySz: *És lettek*

וַיִּהְיוּ

CNySz: *Éle pedig*

FNySz: *És élt*

וַיִּחַי

3.1.3.2. A forrásnyelvi kapcsolatos kötőszó proformái, grammatikai összevonás (lesüllyesztés), grammatikai csere, grammatikai áthelyezés

CNySz: Chanokis *élvén*

FNySz: *És élt* Chanok

ויחי חנוך

A kötőszó behelyettesítésével Péchi *stilisztikai* vonatkozásban ér el eredményt: a célnyelvi szöveg így kevésbé monoton, mint a forrásnyelvi szöveg. Az *és* kötőszó állandó, folyamatos használata a héberben egyrészt magához a műfajhoz köthető, elméleti háttere az, hogy valamely történetet egymással összefüggő valóságseletekből – történetmotívumok egymásutániságával – lehet felépíteni. Másrészt abból a rendszerbeli kényszerből ered, hogy a héber nyelvben igen kevés a kötőszó. A monotonia elkerülése érdekében végrehajtott *átváltás fakultatív művelet*, amelynek oka *pragmatikai jellegű*: a célnyelvi olvasók igényeihez való alkalmazkodás. A hasonló műfajú, nem fordítás eredményeként született célnyelvi szövegekben ugyanis változatosabb a kötőszó-használat.

Ebből következik, hogy a kötőszó fordításával nem történik valóságos *átváltás* (sem *jelentés-differenciálódás*, sem *antonim* fordítás), hiszen nem jön létre más típusú mellérendelés. Az *és átváltásai* tehát szinonimikus behelyettesítések, a szöveg túlnyomó többségében nem tényleges, hanem *ál-átváltások*.

Az *és proformájaként* hozott utolsó adat jól szemlélteti a *grammatikai összevonás*, illetve *grammatikai szinonima-jelenségét* (lásd fent).

Ahogy ezt korábban már jeleztük, a kötőszó *áthelyezése* az első helyről a célnyelvi mondat belsőbb helyeire – a célnyelv szövegszerkesztési szabályaihoz alkalmazkodva –, a *grammatikai áthelyezések* típusába tartozik.

Az 5. fejezet 1. versének fordítása a fent jelölt *átváltási műveletek* mellett egy szokatlan *extralingvális eljárásról* is tanúskodik:

3.1.3.3. Grammatikai csere, grammatikai és lexikai betoldás

CNySz: (Elohim) *Isten á hasonlatosságban* csinálá ötet

FNySz: *Isten(i?)-hasonlatosságban (-ra)* készítette őt

בדמות אלהים עשה אותו

Péchi a zárójeles közbevetéssel az Isten-nevet tünteti fel, a forrásnyelvi hangalakjának megfelelően. A konvencionális fordítás mellett tehát *betoldja* a héber eredeti formát is. A *transzliterált* alak *hierarchikusan* alacsonyabb szinten áll, mint a célnyelvi megfelelő, erre utal a zárójeles megoldás. Egyértelmű tehát, hogy funkcióját, szerepét tekintve magyarázat: a személy egy más perspektívából való megközelítése, beazonosítása, a *denotátum konkretizálása*.

Nem világos azonban, hogy mi Péchinek a *pragmatikai motivációja*, hogy kinek és milyen megfontolásból, milyen céllal közli ezt az információt. A célnyelvi olvasók, a gyülekezet számára? Ők aligha tudtak az Isten különböző elnevezéseiről, hogy pontosítani kelljen számukra, hogy jelen esetben melyik is szerepel az eredeti szövegben. Vagy éppen ellenkezőleg, nem az előzetes ismeretekre támaszkodva, hanem egyfajta tanítói-ismeretterjesztő, kultúraközvetítő szándékkal? Ez inkább elképzelhető, tekintettel az ún. *reáliák* természetére, illetve a fordítói tevékenység jelentőségére a *reáliák* közvetítésével kapcsolatban (a *reáliák* általános jellemzéséről, osztályozásáról, kutatásáról lásd Klaudy, 1994: 32–34; 112–115).

A tágabb értelemben vett *reáliák*, a forrásnyelvi kultúrának azon szegmensei – itt az Isten *Elohim*-ként való megjelölése –, amelyek a célnyelvi kultúrában ismeretlenek, ezzel a fordítási módszerrel jól megtaníthatók, megismertethetők mindenki számára. A tanítás módszere tehát az ismert információnak, azaz a forrásnyelvi jelenségnek a célnyelvi kontextusában, és az ismeretlen, új információnak, azaz a jelenség forrásnyelvi kontextusában történő egymás mellé helyezése. Így válik a befogadó közösség nyelvi-kulturális tudatában is a két jelenség egymással egyenrangúvá, *ekvivalenssé*.

A filológiai pontosság azonban Péchi filológiai igényességére is vall. A reformáció szellemi örököseként Péchi fordítói tevékenységében célul tűzi ki a forrásnyelvi *reáliák* (*vallási-teológiai jelenségek*) teológiai és nyelvi minél pontosabb közvetítését. Ezért, ha kell, egy-egy jelenséget többféle oldalról is megközelít, körülírással, a filológiai teljesség igényével fordít le, és így helyezi el a célnyelvi kontextusban.

A fenti példa még egy tisztán grammatikai indíttatású *műveletet* is magában rejt: a *grammatikai csere* azon fajtáját, melynek során a forrásnyelvi birtokos jelzős szerkezet a célnyelvben más szintagmatikus viszonyra cserélődik fel. A szó szerint ‘Isten hasonlatosság’-ban birtokos szerkesztés a héberben is értelmetlen, az *Isten* itt valószínűbb, hogy a – ritkábban előforduló, de a héber Bibliában máshonnan is adathozható – melléknévi ‘isten’ jelentést fedi. Péchi azonban az *Isten*-t, kiindulva

az elsődleges és általános jelentéséből, illetve mondatrészi szerepéből, főnévként és alanyként értelmezi, így viszont, nem kapván grammatikus mondatot (mondategységet), kénytelen felbontani a forrásnyelvi birtokviszonyt, és annak alapszavából határozói mondatrészt formálni. A határozott névelő *betoldása konkretizál*: a konkrét szituációra utal (a szituáció meghatározó személyét és cselekményét teszi nyomatékosabbá), és az összefüggő szöveg *globális kohézióját* is biztosítja.

Péchi következő, *grammatikai és lexikai átváltásokra* utaló fordítása egy érdekes, a *sztuációs kontextusra* nézve is tanulságos kifejezéssel függ össze:

CNySz: és ő nem lőn

FNySz: és ő nincs

לֹא יִהְיֶה

Mindkét nyelv rendszerének sajátossága, hogy névszók is betölthetik az állítmány szerepét a mondatban. A rendszerbeli megfelelésből származó előnyt mégsem használja ki Péchi, *igésíti* ugyanis – a létige múlt idejű *betoldásával* helyezi át – a forrásnyelvi nominális mondategységet a célnyelvi kontextusba. A forrásnyelvi partikula ragozott formájában jelzett személyt és számot pedig kifejti és a személyes névmás *betoldásával* ismét elvégez egy *átváltási műveletet*. Ezen *műveletek* eredményeként azonban egy kicsit módosulnak a hangsúlyviszonyok a célnyelvi szövegben, némiképp megváltozik a mondategység értelme. Míg az eredeti szöveg a történet hosszú távú kimenetelére is utal az igét és így igeidőt nélkülöző mondatban, addig Péchi a történet azonnali, rövid távú kimenetelét hangsúlyozza a múlt idővel, illetve magára az alanyra fekteti a hangsúlyt, arra a személyre, akivel ez a történet megesett.

3.1.4. A kötelező grammatikai átváltási művelet elhagyása:

a grammatikai csere elhagyása

Az alábbi kategóriában azok a grammatikailag helytelen célnyelvi változatok szerepelnek, amelyek valamely automatikus *átváltási művelet* elhagyása következtében születtek.

CNySz: minden napjai

FNySz: összes / minden napjai

כָּל־יָמָיו

Amint azt a számnévi jelzős szerkezetek esetében is láttuk, Péchi az egynél nagyobb mennyiséget kifejező jelző után – a magyar nyelv rendszerével, szintaktikai szabályaival ellentétben – többes számba teszi a jelzett szót (a jelenség *hebraizmusként* és *latinizmusként* is besoroltuk, lásd fent). Nyelvhelyesség szempontjából tehát ezek a szerkezetek nem megfelelők. Míg azonban az életkor számát jelző szintagmák esetében ez a helytelen használat következetlen, tehát nem minden adatra jellemző, addig a visszatérő *összes / minden napja* forrásnyelvi szerkezet minden esetben többes számú alaptaggal van lefordítva.

3.1.5. A kötelező lexikai átváltási művelet elhagyása: a jelentés összevonásának az elhagyása

A célnyelvi szöveg meglehetősen nehézkesé válik a héber fogalmat alkotó elemek szó szerinti tolmácsolásával:

CNySz: és hívá annak / ennek nevét

FNySz: és hívta az ő nevét

וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ

A forrásnyelv, azaz a héber, másképp tagolja a valóságot az elnevezés, a névadás aktusát illetően, mint a célnyelv, vagyis a magyar. A névadói aktust (amely a teremtésnek a deszakralizált gesztusa, a néven nevezett fölötti hatalommal bírás szimbóluma is a Bibliában) a héber nyelvi gondolkodás redundáns módon ragadja meg. A magyar ennél egyszerűbben, konkrétabban fogalmaz: *elnevez*. A forrásnyelvi szerkezetből az *összevonás műveletével* juthatunk el a célnyelvi alakhoz: nevezetesen az általános jelentésű igének és konkrét jelentésű főnévnek az *összevonásával*, amely *műveletet* Péchi egyetlen alkalommal sem hajt végre a fordítás során.

Többek között ennek az automatikus mulasztásnak (az ún. *formális ekvivalenciára* törekvésnek)¹² köszönhetjük azt a sajátos *stílust*, amely e korai Biblia-

12. Az *ekvivalencia* szakkifejezés a fordításelmélet fogalmi apparátusából származik, a forrásnyelvi szöveg és célnyelvi szöveg egyenértékűségét jelöli. Az *ekvivalencia* fogalmának a pontos meghatározására különféle elméletek születtek a fordításelméletben. Egyes kutatók eljutottak a *formális ekvivalencia* definíciójához, amelynek lényege, hogy a fordítás során a forrásnyelvi szöveg az elsődleges, a fordító célja, hogy azt tartalmilag és formailag is a lehető leghívebben tolmácsolja (vö. Klaudy, 1994: 68–79).

fordítások nyelvezetét, pontosabban *nyelvi-stiláris kontextusát*, vagy más néven *stíluskohézióját* általánosan jellemzi (a Biblia-, illetve a régi magyar Biblia-fordítások stíluskohéziójáról bővebben – Gen. 22 kapcsán – a célnyelvi szövegre koncentrááló nyelvi-stilisztikai elemzésemben írok).

3.1.6. Péchi fordítási eljárásainak statisztikai összefoglalása

Az 5. fejezet átváltási műveleteihez lásd Függelék: Diagramok, 1. diagram.

3.2. Gen. 12

A Genesis 12. *fejezete* a pátriárkák korát bemutató elbeszélés-ciklus nyitó fejezete. A viszonylag rövid narratívum Ábrám (Ábrahám) Háránból való elhívásával, meghívásával kezdődik, az Úr áldását, ígérését, és Ábrám vándorlásának korai szakaszát beszéli el.

A szöveg alkalmas arra, hogy Péchi megvalósítsa történetmondó-, szépírói ambícióit, legalábbis a fordítás adta kereteken belül. Ezt a fordítói attitűdöt bizonyítják a célnyelvi szövegből rekonstruálható *grammatikai átváltási műveletek*, például a *grammatikai cserék* is.

3.2.1. Elsődleges átváltási művelet: grammatikai csere

CNySz: *felöllök*

FNySz: *felőle*

עליו

Az eredetiben, láthatjuk, egyes számban szerepel a ragozott prepozíció, de a situációba mind a két változat belefér, Péchi tehát nem változtat az eredeti jelentéstartalmon.

CNySz: *pharao előtt*

FNySz: *fáraónak*

אל-פרעה

A forrásnyelvi prepozíciós szerkezetet Péchi névutós szerkezettel adja vissza. Talán tudatos a választott névutó, és ezzel Péchi a fáraó személyének kijáró tiszteletet akarja nyelvileg megragadni.

Péchi a következő megoldásával is a prepozíció szerepének a *grammatikai* módosítását, *cseréjét* hajtja végre:

CNySz: *ötet / feleségestül / mindenével*

FNySz: *öt / feleségét / mindent*

אתו / את-אשתו / את-כל

A felsorolásnál a forrásnyelvi tárgyi prepozíciót Péchi először tárgyragként, utána társhatározóragként, majd eszközhatóározóragként fordítja – a prepozíció jelentéskörét figyelembe véve, de a változatosság, választékos stílus jegyében.

A *grammatikai cserét* Péchi más *eljárásokkal* együtt alkalmazta a következő szövegrészek létrehozásához:

3.2.1.1. Grammatikai csere, grammatikai betoldás

CNySz: *Miért cselekedted ezt te én velem*

FNySz: *Mi ez, [amit]tettél √ velem?!*

מה-זאת עשית לי

Láthatjuk, a forrásnyelvi mondatban nem a *miért* szerepel, hanem a *mi* kérdőnévmás a mutatónévmással párosítva, amellyel nyelvileg is egyértelművé válik a mondatnak a dühöt, indulatot tartalmazó, valójában *felkiáltó* modalitása.¹³ Péchi megoldása, noha nyelvileg és a párhuzamos mondatban való explicit elhelyezkedése alapján egyaránt indokolt, pont ezt a felháborodott, magára a tette rákérdező, a szituációt felrová hangnemet nem adja vissza teljes egészében.

13. NB: a héber מַה kérdőnévmás a héber Biblia más mondataiban is előfordul ilyen *retorikai* minőségben, például a lehetetlenséget, abszurditást kifejező 'hogyz?!' adverbialis jelentéssel (Num. 23, 8; 8, I. Sám. 10, 27 stb.), de az okhatározói értelmű kérdőnévmással ekvivalens funkcióban: 'miért' jelentéssel is (vö. Ex. 14, 15; II. Kir. 6, 33; a מה előfordulásait lásd Brown – Driver – Briggs, 1951: 553; Even-Shoshan, 1988: 624–6). A kérdőnévmás funkcióiról, a mutatónévmással való (és egyéb) kombinációiról bővebben lásd Gesenius, in: Kautzsch – Cowley, 1910: 442–4.

Ez esetben tehát a célnyelvi szövegben jelentkezik a hiány – a *kohézió* és a *kontextus* síkján –, a forrásnyelvi szöveg tartalmi-retorikai összetevőikhez képest.

A névmási redundáns *betoldás* Péchi fordításának meghatározó stílusjegye – és mint ilyen, a *stílári kohézióért* is felelős.

Az alábbi esetben Péchi további *átváltási művelettel*, a *jelentés szűkítésével* egészíti ki a fent tárgyalt *fordítási eljárásait*:

CNySz: *hogyan jól cselekedjenek ...én velem*

FNySz: *hogyan jól legyen √ nekem*

למען ייטב -לי

Péchi, tekintettel a szövegösszefüggésre, az adott szituációra, talán azt akarja hangsúlyozni az igei jelentéstartalom megváltoztatásával (*jelentés konkretizálása*), hogy a beszélő (Ábrám) aktívan az emberektől várja el a jótéteményt – cselekedetéért cserébe – nem pedig passzívan, mint valamiféle minden cselekedettől független áldomást. Az igei állítmány megváltoztatásával egyidejűleg Péchi a forrásnyelvihez képest *felcseréli* a személyraggal jelzett alany számát és az állítmányhoz járuló bővítmények típusát is: a személyes névmást részeshatározó helyett társhatározóként ragozza, a főnévi bővítmény pedig a célnyelvi szövegben tárgyesetbe kerül. A szemantikailag felesleges személyes névmás jelen realizációban is egyfajta emelkedett, *patetikus* hangnemet kölcsönöz a célnyelvi szövegnek.

A jelentés síkján is kimutatható a *betoldott* többlet a következő realizációkban:

3.2.1.2. Grammatikai csere, grammatikai és lexikai betoldás

CNySz: *súlyos éhség vala*

FNySz: *súlyos √ az éhség*

כבד הרעב

A héber nyelv két tipológiai sajátossága: a névszói szerkesztés és az *aspektuális* morfológia jellemző vonása, hogy múltbéli történés esetén nem kell a múlt időt jelezni, ha az a kontextusból – az *időegyeztetéssel* – egyértelműen kiderül. Péchi a magyar nyelv szintaktikai-tipológiai sajátosságait tartja szem előtt, amikor a múltbéli (folyamatos) történést, illetve állapotot kifejező forrásnyelvi névszói állítmányt igei állítmánnyra *váltja át*, és *betoldja* a létigét, jelezvén ezzel az igeidőt.

Hasonló *átváltások* eredményeként jött létre a következő célnyelvi megvalósulás is:

CNySz: És minden lelkeket

FNySz: és √ a lelket

ואת־הנפש

Péchi megváltoztatja az eredeti kifejezést: egyrészt *betoldja* a névmási jelzőt, ezzel mennyiségjelzős szerkezetre *cseréli fel* a forrásnyelvi jelzetlen főnevet, másrészt a kollektívumot többes számban jeleníti meg (így persze a stílusára jellemző, mai magyar nyelvhelyesség szempontjából kifogásolható megoldásra jut). Az általános névmás *betoldásával* az előző tagmondatban lévő névmást ismétli ritmikusan, hiszen maga a tagmondat is elemeiben megfeleltethető az előzővel – felfogható egyfajta gondolatrítmusnak, variált ismétlésnek. A tartalmi vonatkozásokon túl tehát stilisztikai, irodalmi szempontok is vezérlik Péchit célnyelvi többletével.

Az alábbi fordítói megoldás sem csupán értelmi kiegészítésről tanúskodik:

CNySz: Béthelnek napkeleti részén

FNySz: Bétél-től keletre

מקדם לבית־אל

Az *ablativusi* מן prepozíció *locativusi* fordítása *grammatikai csere*. A helység, helyszín *betoldott*, kiegészített meghatározása inkább stilisztikai szempontból jelentős, lekerekítettnek, lezártnak érezzük általa a kijelentést.

A kijelölőjelző *betoldása* szintén *grammatikai cserét* eredményez az alábbi fordítói megoldásban:

CNySz: ez földnek minden cselédi

FNySz: √ a föld minden nemzetsége

כל משפחת האדמה

A forrásnyelvi jelző nélküli kifejezés a célnyelvi szövegben jelzős szerkezetté válik. Péchi megoldása – mivel szövegkohéziós eszköz *betoldásáról* van szó – egyúttal élővé is változtatja a párbeszédet.

Péchi következő megoldásában olyan kötelező *átváltási műveletet* mutathatunk ki, amely a két nyelv eltérő szórendi kötöttségeivel magyarázható. A célnyel-

vi mondategységből ugyanakkor azt is rekonstruálhatjuk, hogy Péchi fakultatív, de a magyar nyelvhasználat szerint ajánlatos *átváltási eljárást* hajt végre: egy forrásnyelvi grammatikai jelölőt *hagy ki* – az adott formula magyar nyelvi használatának megfelelően.

3.2.1.3. Grammatikai csere, grammatikai és lexikai betoldás, grammatikai kihagyás (mint fakultatív átváltási művelet), kötelező grammatikai áthelyezés

CNySz: és én feleség gyanánt vöttem √ magamnak

FNySz: és √ vettem őt magamnak feleségül

ואקח אתה לי לאשה

Talán árnyalatnyinak tűnik a különbség a forrásnyelvi és a célnyelvi változat között, de ha alaposan szemügyre vesszük Péchi megoldását, láthatjuk annak nagyszerűségét.

A forrásnyelvi szövegben eufemisztikus leírását találjuk az együththalásnak. Péchi a ‘gyanánt’ névutó *betoldásával* pontosan megragadja az eredeti jelentéstartalmat, azaz kifejezésre juttatja, hogy ‘feleségi minőségben vette Szaray-t a fáraó magához’, így nem kell házasságkötésre gondolni, ugyanakkor visszaadja az eufemizmust is, hiszen – hűen az eredeti szöveghez – nem nevezi nevén a dolgokat.

A tárgyas ragozású igealak implikálja, a szöveggörnyezet pedig egyértelműsíti a tárgyat, így Péchi *ki is hagyja* a fordításából. Az E/1. személyes névmás *explikálása* szintén felesleges, de Péchi a már megszokott módon, a *stíluskohézió* szerves részeként *betoldja* a szövegébe. A magyarban kötött szórendben lévő *feleségül vesz* kifejezés behatárolja Péchi szórendi lehetőségeit, így a héber szerkezethez képest a szórend megváltoztatásával Péchi kötelező *grammatikai áthelyezést* hajt végre.

Szintén a *grammatikai csere* kategóriájába tartozik, de a *jelentés szűkítése* miatt összetettebb jelenség mutatható ki az alábbi célnyelvi mondatban:

CNySz: Miért mondtad, hogy húgod te neked √

FNySz: Miért mondtad, leánytestvérem ő

למה אמרת אחתי הוא

Péchi ez alkalommal a forrásnyelvi egyenes beszédet függő beszéddé alakítja át. Talán úgy véli, zavaró lehet a szövegértésben az, hogy a dialógusban résztvevő egyik személy (a fáraó) E/1. személyben szól a beszélgetőtársa, beszélgetőpartner (Avram) nevében, és ráadásul dialógusuk az összefüggő elbeszélés keretein belül jelenik meg. Ezért változtat Péchi a párbeszéden. Először is *betoldja* a tárgyi alárendelés kötőszavát, majd a birtokos személyvégződéseket *cseréli ki*, és így a forrásnyelvihez képest többletként az E/2. személyes névmás ragozott alakjával egészíti ki a mondatot (*grammatikai és lexikális betoldás*). A forrásnyelviben explicite szereplő E/3. személyes névmást (a héber mondatban is alanyi minőségben) ez esetben sem érzi szükségesnek kitenni Péchi.

A következő eltérés a forrásnyelvihez képest a rokonsági kifejezéssel van összefüggésben. A héber *וַיְהִי* szónak csak nembeli aspektusa van a testvéri köteléken belül, életkori viszonyítás vonatkozása nincs; jelentése ‘leánytestvér’. Péchi, kiindulva a tárgyi tudásból, a szövegösszefüggés-biztosította háttérisméretből, következetesen ‘húg’-nak fordítja a 12. fejezetben, *konkretizálva* ezzel jelentését.

Most tekintsük meg azokat a mondatokat, mondategységeket, amelyek a forrásnyelvi szöveghez képest kiegészítéseket, *betoldásokat* tartalmaznak. A 12. fejezet célnyelvi szövege is bővelkedik ugyanis az efféle megoldásokban.

3.2.2. Elsődleges átváltási művelet: betoldás

A kötőszó *betoldását* rekonstruálhatjuk a 12. fejezet Péchi-féle fordításából több esetben is. Először nézzük meg azt az esetet, amikor a forrásnyelvi kötőszó is változatlan pozícióban kerül át a célnyelvi szövegbe:

3.2.2.1. Grammatikai és lexikai betoldás

CNySz: és el mene velle Lót is

FNySz: és ment vele Lót ✓

וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹת

Bár a konkrét tartalom megkívánja az *is* beiktatását, az eredeti helyen csak egyszer szerepel a kötőszó.

A 12. fejezet egy másik szöveghelyén az *is* betoldása már nem ennyire motivált:

CNySz: hogy ott *is* lankék

FNySz: hogy ott √ lakjon

לגור שם

A fordítói kiegészítés jelen helyzetben talán félrevezető, mert úgy is értelmezhető, hogy ‘máshol is lakott’, noha az eredeti jelentéstartalomhoz híven talán csak arra akar utalni Péchi, hogy Ábrám ‘nemcsak azért ment oda, hogy élelmet vásároljon, hanem hogy ott is lakjon’.

Kellően motivált azonban a következő értelmező kiegészítés:

CNySz: éppite *ugyanott* oltárt

FNySz: épített √ ott oltárt

ויבן שם מזבח

Azért *toldja be* Péchi a referenciális névmási előtagot, mert nem érzi elég érthetőnek vagy elég hangsúlyosnak az eredeti szövegben azt, hogy pontosan a jelenés helyszínén épült fel az oltár.

További szövegértelmező *betoldása*:

CNySz: *igen* nagy csapásokkal

FNySz: √ nagy csapásokkal

נגעים גדלים

A fokmértékhatározó beiktatása Péchi (túlzó) vélekedését szemlélteti a csapások nagyságáról, tudniillik, hogy azok olyannyira súlyosak voltak, hogy a *nagy* jelző önmagában nem is képes azt érzékeltetni.

A *globális kohéziót* tartja szem előtt Péchi az alábbi kiegészítésével is:

3.2.2.2. Grammatikai és lexikai betoldás, jelentés szűkítése

CNySz: és el *is* jutának

FNySz: és jöttek

ויבאו

A *betoldás* az ismétlés miatt szükségeltetik, az elbeszélés ugyanis a mozgást egész ívében végig követi, a végcél többszöri megnevezésével. Ahogyan tehát fel van tüntetve az, hogy honnan indulnak, hová tartanak, ésszerű kiegészítés, hogy mindezek után meg is érkeznek.

Péchi az eredeti 'jön' helyett a színesebb, választékosabb *jut, eljut* igét használja, amely árnyaltabb, pontosabb kifejezése is egyben a szándékolt jelentéstartalomnak. A héber בוא ('jön') ige ugyanis az alapszókincs meghatározó tagja, az egyik leggyakrabban használt mozgásjelentő ige. Leginkább a végcél elérésének kifejezéseként használják, de bármilyen más irányú mozgás leírására is. Péchi tehát a precíz tartalmi megfelelés mellett az elbeszélés stílári követelményeinek is eleget tesz a köznapi beszédmódtól egy kissé elrugaszkodott szóválasztásával.

A *jelentés konkretizálását és anaforikus referenciát* (mint *betoldást*) tartalmaz a következő fordítói megoldás is:

CNySz: *imádá ott ... nevét*

FNySz: *segítségül hívta √ ... nevét*

... ויקרא בשם

Az adverbiumi *betoldás* talán ebben az esetben is a hely szentségének ad nyomatékot, azt hangsúlyozza, hogy a szent helyen történt a szent cselekedet, vagyis Péchi a szöveg egészének tartalmára tekintettel van. Az állítmányi szerepben lévő ige kontextuális jelentését – amelyre mint grammatikai jelölő a vonzata is utal – Péchi felismeri, és a speciális jelentésének megfelelően fordítja (*jelentés szűkítése*).

A 12. fejezetben is megtaláljuk a Péchire annyira jellemző halmozót, (kissé) túlzó, szinonima-*betoldást*:

3.2.2.3. Grammatikai és lexikai betoldás, grammatikai csere

CNySz: *fölte igen*

FNySz: *nagyon*

מאד

Péchi két fokmértékhatározóval ülteti át a forrásnyelvi kifejezés egyetlen fokmértékhatározóját (*grammatikai csere*), amely melleleg az eredeti mondatban

is hangsúlyos helyzetben van. A halmazás már önmagában azt fejezi ki, hogy túlságosan, átlagon felüli szépség volt Saray.

Interpretatív *betoldással* találkozunk a következő helymeghatározásban, viszonyítási pontokat kijelölő leírásban:

3.2.2.4. Grammatikai és lexikai betoldás, grammatikai csere (igésítés), *antonim fordítás*

CNySz: úgy, hogy Béthel napnyugatra és Ay napkeletről esnék

FNySz: Bétél nyugatról [és] Ay [pedig] keletről ✓

בֵּית־אֵל מִיָּם וְהָעֵי מִקֶּדֶם

A kiegészítés tehát elsősorban magyarázó jellegű. Az eredetiben olvasható precíz helymegjelölés ugyanis a héber nyelvre jellemző tömörséggel, utalószó és igei állítmány nélkül történik, és így félreértésre adhat okot. A *betoldásoknak* éppen ezért az is szerepük, hogy magyarrá tegyék az elbeszélést.

Péchi a célnyelvi szövegben *igésít*: a nominális mondategységből verbális mondatot kreál (*grammatikai csere*). Ugyanakkor az előzményeket is befolyásolja, hiszen a határozói utalószóval összevonja a forrásnyelvi mondatokat egy mondatná, és – értelemszerűen – megváltoztatja a mondat típusát is: körülményhatározóvá transzformálja az eredetiben kapcsolatos logikai viszonyt.

Antonim fordítói eljárásként értelmezhetjük az *ablativusi* מִן prepozíció *lativusi* fordítását, fontos azonban megjegyezni, hogy a színhely beazonosítását tekintve Péchi ugyanarra az eredményre jut, mintha szó szerint ültetné át a héber grammatikai elemet.¹⁴

Rendkívül színes, az élőbeszédet utánzó kiegészítésekkel változtat Péchi a forrásnyelvi szöveg dialógusán az alábbi esetben:

14. Rendhagyó grammatikai jelenséget példáz jelen bibliai szöveghelyünk. Az Ay tulajdonnév ugyanis határozott névelős alakban fordul elő, noha a héber nyelvben alapszabály, hogy tulajdonnevek nem kaphatnak névelőt. Az említett helynév azonban kivétel ezalól, csakúgy, mint más földrajzi nevek, például a Jordán is. Gesenius magyarázata szerint ezeknek a helységeknek, illetve folyóknak stb. azért van névelőjük, mert köznév eredetűek, és a névelő éppen a megkülönböztetést-beazonosítást volt hivatott jelölni eredetileg. A bibliai héber korára egyiknek-másiknak (például a Jordánnak is) már el is homályosult a jelentése (vö. Gesenius, in: Kautzsch – Cowley, 1910: 402).

3.2.2.5. Grammatikai és lexikai betoldás, jelentés felbontása (?)

CNySz: *ihon még feleséged, vidd el s' menj dolgozdra*

FNySz: *íme √ a feleséged, fogd / vedd / vidd és menj!*√

הנה אשתך קח ולך

A héber הנה 'íme' rámutatószó nem teljesen egyezik a magyar megfelelőjével. Az *íme* a héber Biblia kontextusában többek között a 'rendelkezésre állás' *terminus technicus*a, ha nemcsak formálisan, hanem árnyaltan akarjuk lefordítani, akkor célszerű *felbontani* a *jelentését*, és több szavas megfelelővel közvetíteni.¹⁵

Nehéz pontosan megmondani, hogy Péchi a rámutatószó jelentését *bontja-e* fel (nem teljesen precízen), vagy a szituáció egészére tekintettel egészíti ki a *még* módosítószóval a célnyelvi szöveget. A *még* a Péchi-féle szövegben mindenestre tartalmi többletet teremt, kb. így lehetne körülírni: 'ettől *még* nem lett az én feleségem, ő *továbbra is a te tulajdonod*' – effajta, vagy ezt célzó kijelentés nem szerepel az eredetiben. A *dolgozdra betoldás* pedig egyfelől a beszélt nyelvi szituációt eleveníti meg – a קח ולך 'fogd és menj' talán valami állandó formula lehetett –, másfelől azt a hiányt pótolja, hogy nincs megnevezve a helység, (nincs helyhatározó) a felszólító módú (imperativusi) igealak után.

A 12. fejezet célnyelvi szövegében is találunk zárójeles kiegészítéseket, amelyek a magyarázat, pontosítás, vagy javítás szolgálatában állnak.

3.2.2.6. Grammatikai és lexikai betoldás: zárójeles közbevetés

CNySz: és az ő házát (*udvarát*)

FNySz: és a házát / házanépét

ואת־ביתו

Amennyiben magyarázatként definiáljuk Péchi zárójeles megjegyzését, akkor úgy kell értenünk, hogy 'nem pusztán házanépét, hanem állatait is', de ha mint

15. Nem véletlenül lehet „ragozni” is – az E/1. személy 'parancsolj velem', 'rendelkezéssre állok' jelentésárnyalat bizonyítékként elég, ha az Úr hívására, szólítására adott 'íme, itt vagyok' feleletekre gondolunk, például Mózesére, Ex. 3, 4; vagy Sámuelére, I. Sám. 3, 4-6; 8 stb.

pontosítást fogjuk fel, akkor utalhat arra, hogy a fordító a héber ‘ház’ jelentésű szót – ebben a kontextusban legalábbis – tágabb jelentésmezővel ruházza fel.

CNySz: feleséged... ez (*asszony*)

FNySz: feleséged ő / az

אשתך הוא

Mivel a magyarban nincsenek grammatikai nemek, nehezíti a megértést, ha pusztán személyes, vagy mutató névmások szerepelnek a személyek konkrét megnevezése, vagy körülírása helyett. Jelen esetben azonban a grammatikai nem is egyértelmű a *feleség*-ből, sőt, ismervén az alapszituációt, egészen konkrétan behelyettesíthető maga a személy. Világos tehát, hogy a kiegészítés nem magyarázó jellegű, hanem inkább nyelvi természetű, a névmást nem alanyként, és nem is nyomatékosítást kifejező kopulaként, hanem talán jelzőként értékeli a fordító, ezért egészíti ki a jelzett szóval.

3.2.3. Egyéb grammatikai átváltási műveletek

A 12. fejezet célnyelvi szövegéből is rekonstruálhatók *grammatikai összevonásokra* utaló *fordítási eljárások*. Ezek lényege, amint ezt már több ízben is láthattuk (hiszen Péchi fordítási mechanizmusának és magának a fordításnak karakterisztikus jegyei), hogy a forrásnyelvi mondatok nyelvi szintje szerkezeti szintre *süllyed* a célnyelvi szövegben.

A fordításban határozott tendencia mutatható ki az egy gondolatkörön belül szereplő igei állítmányok elhagyására, igeneves szerkezettel való felcserélésükre.

3.2.3.1. Grammatikai összevonás (*lesüllyesztés*)

CNySz: És megjelenvén...

FNySz: És megjelent

וירא

3.2.3.2. *Grammatikai összevonás (lesüllyesztés), grammatikai áthelyezés, jelentés szűkítése, kötőszó proformája*

CNySz: És onnat az hegyre *költöztvén* (...), *fölvonván* ...

FNySz: És *elmozdult* / *továbbhaladt* onnan a hegyre (...), és *felállította*

ויעתק משם ההרה ויט (...)

A 2. példa a mondategységek *összevonása* mellett a szórend megváltoztatásáról is árulkodik. A forrásnyelvi Á-[A]-Hhely-Hhely helyett Péchi a Hhely-Hhely-Háll szórendet részesíti előnyben, az Á-[A] értelemszerű hátravetésével. Amennyiben Péchi a *grammatikai összevonás eljárás*t alkalmazza, a szórendjére ez a sorrend, tehát a Böv.-Böv.-Á-[A] a jellemző. Azt is kijelenthetjük továbbá, hogy Péchi, ha a forrásnyelvi narratívum kapcsolatos mondatokat, mondategységeket tartalmaz, melyekben az igei állítmányok (waw consecutivum *imperfectumok*) kiemelt pozícióban, azaz a mondat első helyén állnak, és alanyuk megegyezik, él is a *grammatikai összevonás (lesüllyesztés)* lehetőségével. Így a klasszikus héber narratívum Á-A-Böv.-Á-[A]-Böv. szórendje Péchinél H-A-Böv.-Á-Böv. képlet formájában jelentkezik.¹⁶ Stílusára a szórendi változtatás (az eredetihez képest), illetve a fenti képlet éppúgy jellemző, azaz a *stíluskohézió* része, mint más, korábban már tárgyalt *grammatikai, szókészletbeli* stb. jelenség.

A forrásnyelvi kapcsolatos kötőszó elhagyása fakultatív *átváltás*: a célnyelvi szövegben a tartalmi tagolójel tölti be a logikai kapcsolat jelölésének funkcióját.

És végül: a héber ‘továbbhalad’ / ‘elmozdul’ igeinek ‘költözik’-ként való leképezése mutatható ki eltérésként a vizsgált célnyelvi mondatban a forrásnyelvvel szemben. Péchi részéről tudatos az igeválasztás: a kontextusra specifikus, *konkretizált* tartalom a *jelentés szűkítésének eljárására* utal. Míg a héber ige a mozgásnak az elindulás aspektusát ragadja meg, – az átültetett jelentés magát a folyamatot emeli ki, illetve, hogy ez az ingóságokkal, tulajdonnal együttesen zajlik.

16. A klasszikus elbeszélések mondatainak szórendjéről bővebben lásd például Blau, 1976: 90–2; Gesenius, in: Kautzsch – Cowley, 1910: 456–7; Joüon – Muraoka, 2000: 573–5; 583.

3.2.3.3. Grammatikai kihagyás mint kötelező átváltási művelet, grammatikai betoldás

CNySz: Menj ki az *te* földedről

FNySz: Menj ki a földedről

לך-לך מארצך

A héberben egy ún. *dativus ethicus* – *suffigált prepozíció*, azaz ragozott névmás – szerepel a felszólító módú igealak mellett, amelyet tulajdonképpen nem lehet magyarra átültetni. A mozgást kifejező igék mellett jelentkező, a cselekvés ágensére visszautaló morféma, grammatikai jelölőelem érzelmi többletet közvetít, direkt szemantikai vonatkozása nincs.

3.2.3.4. Grammatikai felbontás (felemelés)

Sztenderd megoldást hoz Péchi a héber *participium* magyarra való, *kifejtő* fordításával:

CNySz: az kik *tégödet* áldnak

FNySz: *áldóidat* / *téged* áldókat

מברכיך

A héber szintaxis grammatikai jegyeket, jelölőket sűrítő tendenciáival, realizációjával szemben az eredeti *participium activum* mellékmondatban való kifejtése *adekvát*, és Péchinél is állandósult forma. A forrásnyelvi mondat felsorolásában szereplő következő tagot azonban Péchi a szokásos vonatkozói alárendelés helyett szó szerint, folyamatos melléknévi igenévvel fordítja („átkozóidat”), talán, hogy elkerülje a közvetlen (a mondatban egymás mellett elhelyezkedő) szerkezeti ismétlést.

3.2.4. Egyéb lexikális átváltási műveletek

A fejezet Péchi-féle szövegéből levezethető *jelentéssel* kapcsolatos *átváltási műveletek* között szép számmal akadnak további, a *jelentés szűkítését* jelző eljárások.

A héber אַחֵי 'leánytestvér' jelentésű főnévvel összefüggésben már láthattuk, Péchi a magyar nyelvben meglévő *differenciált* kifejezéssel helyettesíti be az eredeti általánosabb rokonsági kifejezését. Ugyanez történik a 'fiútestvér' esetében is:

3.2.4.1. A jelentés szűkítése

CNySz: és Lótót, bátyjának fiát

FNySz: és Lótót, fivérének fiát

וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו

A héber (sémi) gondolkodás a testvéri köteléket nyelvileg tehát csak *nem* szerint differenciálja. A narratívum azonban egyértelművé teszi, hogy idősebb fivérről van szó. És mivel erre a magyar nyelvnek külön terminusa van, Péchi *átváltása* így tulajdonképpen kötelező *átváltásnak* tekinthető.

A mai magyar nyelvérzék nyilvánvalóan a *jelentés szűkítésének* érzi Péchi következő, szemléletes megoldását:

CNySz: szép tekintetű

FNySz: szép kinézetű (azaz: szép külsejű / szép)

יָפֶת־מַרְאֶה

Péchi változata szerint Saray-nak nem általában a külseje, hanem speciálisan a tekintete, a nézése, a pillantása volt szép. A héber szó *etimonjában* találhatjuk meg Péchi választásának magyarázatát. A héber főnevesült igei származék gyöke ugyanis a 'lát' / 'néz' jelentésű alapige (→ 'kinézet'). Péchi fordításában tehát az alapjelentéssel operál, ő azonban azt aktívan a személyre nézve értelmezi.

A *jelentés szűkítésének* érdekes jelenségét figyelhetjük meg egy héber partikula, a אֵל nyomatékosító, buzdító szócska átültetése kapcsán a célnyelvi szövegben. Ez a partikula azt az állítást, felszólítást hangsúlyozza, emeli ki, amellyel együtt szerepel. Önállóan tehát nem állhat a mondatban, és nincs is önálló jelentése sem, mindig az adott szövegben *aktualizálódik*.¹⁷

17. A legtöbb esetben olyan összekötő jellel – az ún. *maqéf*-fal – kapcsolódik az előtte álló szóhoz (ahhoz a szóhoz tehát, amelyre vonatkozik), amely egy morfoszintaktikai egységgé illeszti őket. Ezt jelzi a nyomatékosító szócska első mássalhangzójába kerülő ún. *dages forte coniunctivi* is.

Most vizsgáljuk meg, Péchi hogyan *aktualizálja*, hogyan tölti meg jelentését az adott nyelvi kontextusban:

CNySz: íme *mostan* tudom

FNySz: [nos], íme *hát / bizony* tudom

הנה־נא ידעתי

Péchi a beszélt nyelvváltozatot imitáló kifejezéssel, a mára régiesnek-népiesnek ható módosítószóval felelteti meg a kérdéses partikulát.

Láthatjuk, a nyomósítószó itt a הנה rámutatószóval jelenik meg (a הנה jelentése, funkciója tehát ez alkalommal is túlmutat a magyar megfelelőjén). A két nyelvi elem együttes előfordulása jelzi (mint bevezetés): valamiféle kérés vagy javaslat lesz a párbeszéd tulajdonképpeni tárgya.¹⁸

A 12. fejezet forrásnyelvi szövegében folytatódik a diskurzus, amelyben a kérdéses partikula ismét megjelenik – immár közvetlenül a kérés, kívánság előtt:

3.2.4.2. Jelentés konkretizálása, grammatikai és lexikai betoldás

CNySz: mondd *azt azért*, kérlek

FNySz: mondd, *kérlek*

אמר־נא

Péchi elképzei a beszédhelyzetet, azonosul a beszélő érzelmi állapotával – így tolmácsolja a forrásnyelvi dialógust. A héber partikula *kérő formulával* történő *aktualizálása*, valamint az élő, beszélt nyelvre jellemző szófordulatai (kiegészítései) ugyanis erre utalnak.

Kivételes nyelv- és stílusérzékről vall, hogy Péchi képes a holt nyelv *dialogusaiban* felfedezni az Első Templom Korának élő, beszélt nyelvét (*diglosszia*), és ezt korának élő nyelvhasználatával modellezi is. Az összefüggő elbeszélés *diskurzusaiban* kötetlen hangnem-, stílusváltásával – a *pragmatikai adaptációval* – még a *diglosszív kettősből* is megjelenít (áthoz) valamit olvasóközönsége, a *célnyelvi vevők* (CNyV) számára.

18. Vö. Gen. 16, 2; 18, 27; I. Kir. 20, 31; 22, 13 stb.

Péchi a társalgás nyelvi modelljének, valamint a tágabb szövegösszefüggésnek megfelelően fordít, amikor a *jelentés átváltásának* meglehetősen szokatlan fajtáját választja. A kötőszó *proformáját* ugyanakkor – a fentiek fényében – akár úgy is aposztrofálhatnánk, hogy Péchinek sikerült a dialógus beszélőjére jellemző szófordulatot alkotnia:

3.2.4.3. *Jelentés felcserélése, grammatikai csere, kötőszó proformája, grammatikai áthelyezés*

CNySz: *Lehetséges azért, mikor*

FNySz: *És lesz, hogy mikor*

... והיה כי

A forrásnyelvi ‘biztos’ jelentéstartalom a célnyelvben potencialitást kifejező jelentéstartalomként realizálódik. Ez az *átváltás* egyfajta értelmi, logikai kiterjesztést jelent, ezért a *jelentés felcseréléseként* értékelhető. A létige potencialitása természetesen az egész szövegrész tartalmára kihat. E szerint az olvasat szerint tehát Ábrám nem tudott előre a jövőbeni eseményről, hanem csak mint reális lehetőséggel számolt vele. Tekintettel arra, hogy Ábrahámról sehol sincsen állítva, hogy képes lett volna prognosztizálni az eseményeket, Péchi javítása motivált, indokolt. A *verbum finitum* módosítószóra való cserélése *grammatikai cserének* minősül.

3.2.5. Stilisztikai szegényedés: a héber alakzat figyelmen kívül hagyása

A tartalom helyes tolmácsolása érdekében Péchi kénytelen egy helyen a forrásnyelvi alárendelés szójátékát, a *figura etymologicát* mellőzni:

CNySz: *javokat, mellyeket kerestek vala*

FNySz: *tulajdonukat, amelyet gyűjtöttek*

רכושם אשר רכשו

A héber ugyanabból a töből képezi az igét (a mondatban: állítmány) és a névszót (a mondatban: tárgy), a magyarban azonban nemigen találunk megfelelőt, amely ennek a kifejezésnek a hangzását és a jelentéstartalmát egyaránt visszaadná. Az

eredetihez hasonló képzésű „javakat, amelyek javukat szolgálták” ugyanis grammatikailag sem egyezik, és mást is jelent, mint a ‘vagyont összegyűjt’ képzet. Péchi tehát kötelező *stilisztikai-retorikai átváltást* hajt végre.

3.2.6. A forrásnyelvi kapcsolatos kötőszó proformái, grammatikai áthelyezés

A 12. fejezet célnyelvi szövegében is a forrásnyelvi kötőszónak a sztenderd, állandó behelyettesítéseivel találkozhatunk:

CNySz: √ Naggyá teszem CNYsz: Elmene *azért*

FNySz: *És* naggyá teszem őt FNySz: *És* elment
ואגדלהו וילך

CNySz: Megjára *penig* CNYsz: ott *is*... építe

FNySz: *És* keresztülment FNySz: *és* épített ott
ויעבר שם ויבן

CNySz: Vala *akkor*

FNySz: *És* volt
ויהי

Láthatjuk, ugyanazok a típusok jelennek meg a kötőszó alternatíváiként, amelyeket Péchi korábban is használ, ugyanazokkal a mondattani, szövegtani konzekvenciákkal (szórendi áthelyezés, az *is* esetében *anaforikus referencia* stb.). Talán az utolsó példa a kivétel ezalól, az időhatározói utalószó mint kötőszóvariáns ugyanis a szöveg mélyebb, *interpretatív* felülvizsgálatára utal.

3.2.7. Hibás fordítási megoldások

3.2.7.1. Indokolatlan betoldás

CNySz: *oly* embereknek

FNySz: √ embereknek / embereket
אנשים

Péchi kiegészítését semmi nem indokolja – sem grammatikailag, sem szemantikailag. Nem tudjuk meg, mit fed ez a mutató névmási jelentés, hiszen nem is utalószerzői minőségben áll. Jelen *betoldás* tehát funkció nélküli, felesleges, sőt némiképp zavaró is.

Igen összetett *átváltási műveletek* eredménye a következő hibás célnyelvi mondategység:

3.2.7.2. Grammatikai csere, grammatikai felbontás (*felemelés*),
grammatikai lesüllyesztés, jelentés szűkítése

CNySz: És megindulván... mene és jára

FNySz: És elutazott... [folyamatosan] / egyre [tovább] utazván
ונסוע ולהך... ויסע

Péchi ezúttal sem tudja megfelelően átültetni a fokozatosságot, folyamatos-ságot kifejező héber speciális szerkezetet. Az állandósult szerkezeti forma a héberben rendszerint a הלה ige *infinitivus absolutus*ából és egy másik mozgást jelentő igenek az *infinitivus absolutus*i alakjából tevődik össze. A szerkezet a mondatban mint állapot-, esetlegesen módhatározói mondatrész jelenik meg, a mondat állítmányától, főigéjétől függő pozícióban. Az állítmány a legtöbb esetben ugyanaz az ige, mint amelyből a szerkezet variáns tagja is származik. A speciális kifejezés szemantikailag az állítmány / főigéi jelentés folyamatos, hosszan tartó és intenzív, egyre fokozódó voltát hivatott kifejezni.

Péchi tehát, úgy tűnik, nem ismervén fel a héber alakzat stilisztikai, jelentésbeli funkcióját, komponenseiben, szó szerint fordítja le az egyes elemeket. Grammatikai megvalósulásuktól is eltekint, igei jelentéssel ruházza fel: állítmányként adja vissza őket (*grammatikai csere, grammatikai felemelés*). Az eredeti állítmányt viszont (értelemszerűen és a gazdaságosság jegyében) határozói igeveves állapothatározóvá *süllyeszt*i, és a jelentését is megváltoztatja. A célnyelvi szövegben így *konkrétabb*, a helyváltoztatásra, a szituációra kitekintő igejelentést találunk, szemben az eredeti szöveg igen gyakori, általános jelentésű igehasználatával.

3.2.8. Péchi fordítási eljárásainak statisztikai összefoglalása

A 12. fejezet átváltási műveleteihez lásd Függelék: Diagramok, 2. diagram.

VI. | Péchi fordítói koncepciója, héber nyelvi kompetenciája és átírási rendszere. Összefoglalás

Péchi *fordítási eljárásainak* statisztikai összesítését elvégeztük ugyan az egyes bibliai *caputok* végén (lásd az V. Péchi Biblia-fordításának összevetése az eredeti héber szöveggel című fejezethez tartozó diagramokat), fontos azonban, hogy a számok mögé is nézzünk.¹⁹ A következtetések felállításához nem pusztán a jelen kiadásban közzétett 2 fejezetnyi analízis szolgál mintául, hanem a korábban elvégzett, összesen 10 fejezetet átfogó elemzés megállapításai is, természetesen. A fejezet második részében pedig azt mutatjuk be, hogy hogyan alakul Péchi Biblia-fordításában a héber fonémaállománynak és a tulajdonneveknek az átírása. Péchi átírási rendszeréhez (elsődlegesen) a Gen. 10 genealógiájában szereplő földrajzi- és személynevek átírási módját vesszük figyelembe.

1. Péchi fordítói gyakorlata és fordítói elvei Gen. 5–14 fordítása alapján

A Biblia lefordításában Péchi leggyakrabban a *grammatikai cserével*, a *grammatikai betoldással* és a *jelentés betoldásával* él.

A *grammatikai csere* gyakoriságát az a sajátosság indokolja, hogy igen sok *átváltási művelettel* jár együtt, pontosabban a legtöbb *átváltási művelet grammatikai csere*hez vezet. Péchi *fordítási eljárásai* közt ugyanakkor szép számmal akadnak a tisztán (vagy elsődlegesen) *grammatikai csere*re is példák. Ilyennek tekinthető a jellemző *igésítés*: a héber névszói szerkezetek igei állítmánnyal történő átültetései; a héber (egyes számú) *kollektívumok* értelem szerinti (az általánosságot szemléltető) *többes számra* váltásai; és a *személytelen személyessé* tétele – bár ez utóbbi nem minden egyes esetet érint. Péchi több helyen változatlanul hagyja ugyanis a héber *passzívumot*, sőt, a szenvedő szerkezet *automatizálódását* is

19. Deme László szellemében, aki a statisztikai vizsgálatokkal (egészen pontosan a „nagy számokkal”) kapcsolatosan azt a megállapítást teszi, hogy a „lényeges összefüggéseket” felfedik ugyan, de „elfedik a részletekben mutatkozó (...) különbségeket” (Deme, 1971: 97).

kimutathatjuk Biblia-fordításában (amikor tehát a héber cselekvő szerkezetet *váltja át, cseréli fel* szenvedőre). A *passzívumok* Péchi korának írott nyelvét általánosságban jellemezték, ezért Péchi szenvedő szerkezeteit a korra, a korabeli írott nyelvre jellemző nyelvi és stiláris elemként tartjuk számon, amely a kor mindmáig legismertebb alkotását, a Vizsolyi Bibliát *evokáló* szerepe folytán a bibliai *stíluskohézióért* is felelős. Péchi Biblia-fordításának egészen kimutatható továbbá az a *grammatikai csere* is, amely a mennyiségjelzős szerkezetek alaptagjaira vonatkozik. Péchi a többes szám használatával – amely tehát a hébertől függetlenül, *automatikusan* is megjelenik – szintén a korabeli gyakorlat szerint jár el (a jelenséget *latinizmusnak* tekintjük, bővebben erről lásd a részletes elemzést). Ez a megoldás azonban annyira szokatlan a mai nyelvhasználatban, hogy a Biblia nyelvi-stiláris kontextusában sem érezzük indokoltnak használatát: Péchi jellemző *fordítói eljárását* így a kötelező *grammatikai művelet elhagyásaként* értékelhetjük.

Péchi *grammatikai cseréit* tehát főként a nyelvi kényszer, illetve korának az általános nyelvhasználati szokásai, a korabeli írott nyelvi normák motiválják (lásd például Geleji Katona István elveit az *alaktan* tárgykörében, aki emellett érvelt, hogy a számnevek után többes számot kell használni, a 17–18. századi írott nyelvi norma kialakulása pedig Geleji elveire-gyakorlatára vezethető vissza, vö. Szathmári, 1968: 268).

A *grammatikai és lexikai betoldások* azonban Péchi egyéni, szövegértelmező, stilisztai attitűdjéről is sokat elárulnak. Péchi leggyakrabban talán a *referenciális betoldást* alkalmazza (utalószók, névmási előtagok stb. *betoldása*), amellyel a szöveg *globális kohézióját* biztosítja. Ezzel az *eljárással* Péchi nemcsak azt éri el, hogy a célnyelvi szöveg terjedelmesebb lesz, mint a forrásnyelvi, hanem azt is, hogy a *globális kohézió* jobban érvényesül benne, mint az eredeti szövegben. A gyakori szinonimikus *betoldások* magyarázó-értelmező természetűek: valamely fogalmat pontosabban, árnyaltabban, érthetőbben írnak körül, mint ahogy azt az eredeti kifejezés egy szavas megfelelője teszi. Hosszabb, összefüggő kiegészítései – erre egyébként kevés példát találunk – jelzik: a héber nyelv tömör, logikailag már-már hiányosnak tűnő mondat szerkesztése kétségessé teszi az adott szituáció, beszédhelyzet megértését. Külön kategóriát képeznek az egész Biblia-fordítást karakterizáló zárójeles *betoldások*. Péchi a zárójel használatával ugyanis magára a *fordítási eljárásra* is utal: kifejezi azt, hogy a zárójelben lévő fogalom nem szerepel az eredeti szövegben, ez csak az ő értelmezői *betoldása*. Ezzel voltaképpen fordítói szerepkörét (identitását) is leleplezi.

A magyarázás, értelmezés szándéka mögött elsősorban *pragmatikai szempontok* rejlenek. Péchi nem saját használatra, és nem is egy szűk, művelt rétegnek, hanem tömegeknek készíti a fordítást, és nem akarja, hogy a megértést, a befogadást hiányos, tömör fogalmazások nehezítsék. Egyik legfőbb fordítói elve tehát a *tartalom* minél pontosabb, világosabb *közvetítése*, mégha ez a formális megfelelés rovására megy is (bár ez a formális változtatás sem számottevő).

Pragmatikai indíttatásúak továbbá az ún. *reáliák* fordítói megoldásai. A reformáció szellemi jegyében Péchi a forrásnyelvi *reáliák* (*vallási-teológiai és nyelvi jelenségek*) precíz átültetését tűzi ki célul – teológiai és nyelvi vonatkozásban egyaránt (ezt tapasztaltuk például az *Elohim transzliterációjában*, az eredeti névetimológiák, szólások, szójátékok stb. leképezéseiben). A *reáliák* célnyelvi megfeleltetései – sokszor a *formális ekvivalencia* ellenében, *betoldásként*, zárójeles kiegészítéssel, valamint egyéb *lexikai átváltás* alkalmazásával – új ismereteket közvetítenek a célnyelvi vevők felé. A *tanítás*, az ismeretterjesztő magyarázatok: a forrásnyelvi kulturális-nyelvi ismeretek átadása szintén Péchi egyik legfontosabb fordítói elveként jelenik meg. A filológiai pontosság Péchi filológiai igényességére is vall.

Az említett *fordítási eljárásokat* gyakoriságban a *grammatikai összevonás* (*lesüllyesztés*), a *grammatikai áthelyezés* és a *jelentés szűkítése* követi.

Péchi egész Biblia-fordítását jellemzik az előidejűséget kifejező, *-ván/-vén* képzős határozói igeneves *összevonások*. Péchi a forrásnyelvi mondat szintű egységek *lesüllyesztésével* a szöveg gördülékenységet teremti meg és *stilisztikai* változatosságot hoz létre. Ezt tapasztaljuk például a nemzetségtáblák leírásában, ahol a határozói igeneves megoldás mint *célnyelvi klisé* a forrásnyelvi állandó képlet *grammatikai variánsaként* jelenik meg. Az előidejűség kifejezése a kor írott nyelvénél jellemző vonása egyszersmind, így Péchi megoldása a célnyelvi szöveg *stilisztikai többletének* megteremtése mellett a Biblia nyelvi-stiláris kontextusában is értékkel bír. A kötőszók változatos használatát szintén *stilisztikai megfontolások* vezérlik. Péchi a forrásnyelvi kötőszó *ál-átváltásaival*, változatosabb realizációival a szórend felcserélését is előidézi a célnyelvi szövegben. A *grammatikai áthelyezések* nagy száma ugyanakkor nemcsak a *proformatikus* kötőszóhasználatnál magyarázható, olykor rendszerbeli különbségek, máskor tartalmi tényezők motiválják. Minden esetben együtt járnak azonban a *hangsúlyviszonyok* megváltoztatásával. Péchi a szavak sorrendjének módosításaival a forrásnyelvi szövegrész egy elemét vagy éppen *rémáját / commentjét* a forrásnyelvi megvalósuláshoz képest *nyomatékosabb helyzetbe* hozza. A *lexikai szűkítés* esetei (a *denotátum* konkrétabb

megjelölése, valamely fogalom *szorosabb* beazonosítása stb.) ugyancsak Péchi szövegértelmező és a célnyelvi kontextusra, a *pragmatikai adaptációra* figyelő fordítói tevékenységét példázzák.

Péchi egyéb *átváltási műveletei* (*grammatikai felemelés, grammatikai és lexikai kihagyás, lexikai összevonás* stb.) sem változtatják meg a szöveg értelmét, főként *stilisztikai és interpretatív* módosításokat eredményeznek.

Péchi Biblia-fordításáról általánosságban elmondhatjuk tehát, hogy igazolja a Biblia fordításával kapcsolatos *elvárásainkat*: Péchi az eredeti tartalom lehető legpontosabb átültetését tekinti feladatának, a forrásnyelvi kontextus valamennyi tényezőjének a közvetítésével. Valamennyi tényező alatt a *formai faktort* is értjük, mert bár elég sok *fordítási átváltási műveletet* (azaz változtatást) rekonstruáltunk Péchi szövegében (talán többet is, mint ezt előzőleg feltételeztük), mégis ezek a formai beavatkozások messze elmaradnak az *Ávot*-fordításban fellelhető forrásnyelvi eltérésektől (az egyes műveletek, például *betoldások* terjedelmét és minőségét tekintve egyaránt). Péchi *sokkal kevésbé kezeli szabadon a Biblia szövegét*, mint a *moráliagyűjteményét* (*Pirqé ávot-ét*): tiszteletben tartja a Biblia presztízst.

Péchi a Biblia lefordítása során is kiváló héber nyelvtudásáról, kompetenciájáról ad számot (a kommentárból az is kiderül, hogy *nyelvészként* vizsgálja a nyelvet). *Valódi* félreértések, hibák nem találhatók a szövegben. Bizonyos megoldásokat ugyan tévesnek, helytelennek minősíthetünk, de ezek háttérében túlnyomórészt vagy magyar nyelvhelyességi hibák (például a már sokszor említett többes szám a számnévi jelzős szerkezetben), vagy éppen *hebraizmusok* (például a *hívá annak az nevét, szívében szánakozék rajta* stb. típusú kifejezések), vagy apróbb figyelmetlenségek, véletlen kihagyások állnak. A fokozatosságot kifejező szerkezet fordításában elkövetett, ún. *típushiba* (amikor is a forrásnyelvi grammatikalizálódott szintagmát a tagok eredeti jelentésével adja vissza, kevéssé érzékeltetve így a fokozatos előrehaladást) sem befolyásolja lényegesen a tartalmat. A célnyelvi szöveg egészét tekintve leszögezhetjük: Péchi Biblia-fordításában még az ilyen apróbb hibák, helytelen megoldások is csak *nagyon kis számban* fordulnak elő.

2. A héber fonémaállomány és tulajdonnevek átírása – a Gen. 10 fordításában szereplő földrajzi- és személynevek alapján

2.1. A tulajdonnevek átírásai

CNySz: Aamorha FNySz: Amora עמרה	CNySz: Chusch / Cusch FNySz: Kus / Khus וכוש \ כוש
FNySz: Akkad CNySz: Accad אכד	CNySz: Diklah FNySz: Diqla דקלה
CNySz: Arphaxad FNySz: Arpakhsad ארפכשד	CNySz: Dodamin FNySz: Dodanim ודדנים
CNySz: Babel FNySz: Bavel בבל	CNySz: Doram FNySz: Hadoram (!) הדורם
CNySz: Caphthorimok FNySz: Kaftorim כפתרים	CNySz: Ejlam FNySz: Élam עילם
CNySz: Casluhimok FNySz: Kaszluhim כסלחים	CNySz: Emorrhæus FNySz: (ha-) Emori האמרי
CNySz: Chanánaeus FNySz: (ha-) Kenaani הכנעני	CNySz: Ere FNySz: Erekh ארך
CNySz: Chiueus FNySz: (ha-) Hivvi החוי	CNySz: Gaza FNySz: Azza עזה

CNySz: Japhet FNySz: Yefet / <i>p.</i> Yafet יַפֶּתְ \ יָפֶתְ	CNySz: Pathruisimok FNySz: Patruszim פַּתְרֻסִּים
CNySz: Jebusaeus FNySz: (ha-) Yevuszi הַיְבוּסִי	CNySz: Philistimok FNySz: Pelistim פְּלִשְׁתִּים
CNySz: Jerach FNySz: Yarah (<i>pauza</i>) יָרַח	CNySz: Phut FNySz: Put וּפּוּט
CNySz: Kalah/Kelah FNySz: <i>p.</i> Kalah / Kelah כֶּלַח \ כֵּלָח	CNySz: Rhaama FNySz: Rama רַעְמָה
CNySz: Kalne FNySz: Khalné וּכְלָנָה	CNySz: Sabhta FNySz: Szavta סַבְחָה
CNySz: Masek FNySz: Mesekh מֶשֶׁךְ	CNySz: Sabtheta FNySz: Szavtekha סַבְחָתָה
CNySz: Mizraim FNySz: Micrayim מִצְרַיִם	CNySz: Saleph FNySz: Salef (<i>pauza</i>) שָׁלֵף
CNySz: Niniue FNySz: Ninevé נִינוּוָה	CNySz: Seba FNySz: Szeva סֶבָא
CNySz: Paelaegh FNySz: Peleg פֶּלֶג	CNySz: Selach FNySz: Selah / Salah שֶׁלַח \ שָׁלַח

CNySz: Sináár FNySz: Sinar שנער	CNySz: Thubal FNySz: Tuval ותבל	CNySz: Zeboim FNySz: Cevoyim צבים
CNySz: Sodoma FNySz: Szedom סדם	CNySz: Tiras FNySz: Tirasz ותירש	

2.2. Az egyes fonémák Péchi-féle átírása

א	–	ל	<i>l</i>
ב, ב	<i>b</i>	מ, מ	<i>m</i>
ג, ג	<i>g, gh</i>	נ, נ	<i>n</i>
ד, ד	<i>d</i>	ס	<i>s</i>
ה	<i>h e</i>	ע	–
szó végi ה (<i>mater lectionis</i>)	–, <i>h</i>	פ	<i>ph, p</i>
ו intervokális helyzetben:	<i>u</i>	פ	<i>ph</i>
ז	<i>z</i>	צ	<i>z</i>
ח	<i>ch, h</i>	ק	<i>k</i>
ט	<i>t</i>	ר	<i>r, rh</i>
י	<i>j</i>	ש	<i>s</i>
כ	<i>c, ch, k</i>	ש	<i>s, sch</i>
כ	<i>k</i>	ת, ת	<i>th, t</i>
כש hangkapcsolat:	<i>x</i>		
–	<i>a, á</i>	י	<i>i</i>
א	<i>a, á</i>	י	–, <i>e, a</i>
א (<i>kamec hatuf</i>)	<i>o</i>	י	<i>e</i>
א	<i>e</i>	י	<i>a, e²⁰</i>
א	<i>ej</i>	י	<i>o</i>
א	<i>e, ae</i>	י	<i>u</i>

20. Az Enamim-ban, a szamaritánus és a Septuaginta-beli alakváltozatot követve. Vö. a BHS kritikai apparátusát (BHS, 1990: 14).

2.3. A hangok, illetve a tulajdonnevek átírásának sajátosságai

A hangok kiejtésének, valamint átírásának rekonstrukcióját nehezíti, hogy a hangok jelölése a magyar rendszer szerint sem állandósult még Péchi korára, így a fordításról általánosságban elmondható, hogy ingadozó, következetlen helyesírást tükröz (bővebben lásd a III. Péchi 1634-ből való Biblia-fordítása és Biblia-magyarzata fejezet *A kézirat írásjel-használata, helyesírási sajátosságai* című alfejezetét).

Néhány jelenség azonban tendenciaszerű, ezeket *általános szabályszerűségeknek* nevezhetjük. Ilyen hangtani szabályszerűség például az ún. *begad-kefat* hangokkal kapcsolatban, hogy Péchi nem tesz különbséget az *explozívák* és a *spiránsok* közt. A ב – ב (*bét – vét*) esetben csak az *explozív* változatot jelöli, a כ – כ (*kaf-khaf*) esetén is inkább (a bizonytalanságot a *c* és *ch* nem egyértelmű hangjelölése okozza), a פ – פ (*pe – fe*) esetén pedig következetlenül ugyan, de többnyire a *spiráns* szerint megy a transzkripció.

Sabályszerűség, hogy a szövégi ת-t, magánhangzónyújtó szerepét felismerve, Péchi nem írja át. Mivel egyetlen tulajdonnév esetében (*Diklah*) tesz csak kivételt ez alól – ezt a kivételt feltehetőleg hibának kell tekintsük (NB: a forrásnyelvi דִּלְכָּה-t Gen. 12-ben *paroh*-ként írja át).

Külön problémát képez Péchinél az ún. *hehezetes* hangjegyek (*ch, gh, rh, th*) jelenléte. Tudatos koncepciót ezek használatában sem lehet felismerni, a *ch* esetén további bonyodalmat okoz, hogy egyidejűleg két fonémát is jelöl vele Péchi.

Az *x* használata arról tanúskodik, hogy Péchi két egymás mellett álló hangot hangkombinációként értelmez; valamint, hogy a tulajdonnév görög–latin átírása is hatott rá.

A *magánhangzók* jelölésével kapcsolatban is bizonyos fokú inkonzekvencia mutatkozik: például a *patah*, a *kamec* és a *sewa* átírásában. Említésre érdemes az *e* hang latin *ae*-ként, valamint a hosszú *é* *ei* diftongusként való jelölése.²¹

A szavak szintjén *sabályszerűséget* mutat a héber *-i* suffixumos népnevek *-aus/-eus* népnévképzővel való ellátása.

Ugyancsak általános jelenség, hogy a héber többes szám jelét: az *-im* végződést Péchi meghagyja a népnevek átirat hangalakjában, ugyanakkor vissza is adja a többes számot, tehát a héber többes számú formához csatolja a magyar többes számú

21. NB: valóban diftongusból monoftongizálódott, de ez a kettőshangzó az *ai* lehetett (lásd Gesenius *mgh*- táblázatát, in: Kautzsch – Cowley, 1910: 42). A mai izraeli (szefárdi) kiejtés azonban a Péchi-féle variánst támasztja alá.

végződést. Ez a jelenség akkor szokott előfordulni, ha már elhalványul az eredeti *grammatikai funkció*, és a toldalék megszilárdul: a tö részévé válik (vagy úgy érezzük, hogy azzá vált). Idegen szavaknál is megfigyelhető az ilyen típusú raghalmozás, mégpedig akkor, ha nincs tudomásunk (ismeretünk) arról, hogy az adott nyelvben ez a többes szám jele.²² Péchinél nyilvánvalóan nem ez az eset áll fenn.

Sajátos továbbá a forrásnyelvi *pelistim philistimok*-ként való átírása is, amely félúton van az eredeti és a *filiszteus* népelnevezés közt.

A Septuaginta nyomán mára bevett, elterjedt, ismert hangalakokkal szemben az eredeti hangalakot tükrözi a *Knáán / Chnaan*, és az *Aamorha* ('Gomorra') átírása (de a 14. fejezetben: *Gamorrha*), a Septuaginta szerinti konvencionális, egyezményes megfelelővel hozza azonban a *Sodoma*-t (de a 14. fejezetben: *Sedom*) és a *Gaza*-t.

A forrásnyelvi *Hadoram Doram* formában szerepel a célnyelvi szövegben, mintha az eredeti héber alakban az első szótag a *névelő* volna. Mégsem valószínű, hogy névelőnek véelve hagyja le a szó elejét Péchi, hiszen bizonyára ő is tudta jól, hogy a tulajdonnevek csak nagyon ritkán szerepelnek névelővel.

Végül tanulságosak az ún. *segolátáknak*, azaz a *segolt* tartalmazó, *e* magánhangzós neveknek a latin betűs megfeleltetései is, különösen, ha azok a hangsúlyos szótagban lévő magánhangzójukat megnyújtva, *pauzális* alakban is megjelennek. A forrásnyelvi *Selah* például *Salahként* is előfordul, Péchi ez utóbbitól azonban nem vesz tudomást. A *Yerahot* szintén – a *pauzális* forma ellenére – az eredeti alakváltozatban (*Jerach*-ként) tünteti fel. A *Selefet* (*Saleph*-ként) és a *Yefetet* (*Japhet*-ként) ugyanakkor csak a *pauzális* alakjuk szerint hozza. A *Jafet* használatában Péchit az motiválhatja, hogy a Septuaginta görög átírása alapján a köznyelvben kizárólag a *Jafet* személynév él.

Péchi, amint azt a *Pírqé ávot*-beli átírások nyomán is leszögeztük, a *szezárdi kiejtés* szerint írja át a fonémákat (vö. Koltai, 1999: 29). Bár helyesírása következetlen, ráadásul a Septuaginta szerinti átírás tovább növeli az *inkonzekvenciát*, a *szezárdi ejtés* melletti döntő érv ismét a *Ṡ, Ṣ* fonéma *th, t*-ként, a nyílt, hangsúlyos szótagbeli *ṡ, ṣ* o-ként való átírása.

22. Így például a köznyelvben használatos „kerubimok” szóalak azt mutatja, hogy az eredetileg többes számban szereplő kifejezést a magyar köznyelv nem érzi többes számúnak: nem tudják róla, hogy a héberben alakilag ez egy többes számú főnév, ezért látják el a magyar többes szám jelével is. Voltaképpen ez az ekvivalens toldalékok halmozását eredményezi.

VII. | Péchi Biblia-fordítása: középmagyar kori, erdélyi nyelvemlék

Szükségesnek érezzük, hogy most röviden rátérjünk néhány, magyar nyelvtörténeti szempontból jelentős hangtani és lexikai sajátosságra, hiszen nem lehet figyelmen kívül hagyni Péchi biliafordításának archaikus nyelvezetét, tájnyelvi, ízes fordulatait. Merészebben akár azt is mondhatnánk, nem lehet megkerülni, nem lehet elmenni mindezen szépség, jellegzetesség mellett. Ebben a fejezetben tehát Gen. 5–14 fordításból válogatunk archaikus- és népnyelvi, azaz a mai köznyelvi, illetve irodalmi használattól eltérő kifejezéseket. Péchi sajátos lexémamegfeleltetéseit is feltüntetjük, külön táblázat formájában.

A bemutatást az előforduló jelenségekre koncentráltan, tehát nem szisztematikusan és nem a teljesség igényével, hanem mintegy felsorolásszerűen, rövid összefoglalással: a vonatkozó szakirodalom feldolgozásával végezzük. A tudományos állásponttal való összevetés nem titkolt szándéka az, hogy megerősítse (statisztikailag), vagy némely tekintetben ellentmondjon az adott témakörrel kapcsolatos jelenlegi tudományos eredményeknek.

Az archaikus és tájnyelvi szavak összegyűjtésével voltaképpen Kohn Sámuel kutatómunkáját folytatjuk, ő volt az első ugyanis, aki a *szombatos* nyelvemlékeket, és köztük Péchi kódexeit is ilyen szempontból vizsgálta. Az „Egy kiadatlan irodalom föl nem használt magyar nyelvkinccsei” című tanulmányában (1888. *Magyar Nyelvőr*) kiváló válogatását közli a kéziratokban előforduló „ritkaságoknak”, „szokatlan alakoknak” és „sajátszerű használatoknak”.

1. Általános hangtani sajátosságok

• labializáció

Péchi nyelvjárását, illetve a Péchi-féle szöveg írásmódját az *ö-zés* jellemzi. A *tött / lött* típusú *ö-zésen* kívül a *labiális* hangot megtalálhatjuk a szavak legtöbbszörében: *tegeödöt* (Gen. 12), *megh telljeseödek, veszteötte vala* (Gen. 6) stb. Az egyébként székelyföldi nyelvjárássra is jellemző *labializáció*²³ az *ü-zésben* is megjelenik, ha az

23. NB: Heltai Erdélyben keletkezett Bibliá-jára is jellemző; Heltai *labializációjáról* bővebben lásd Molnár – Simon, 1976: 247.

ü hangsúlyos helyzetben áll: *szwue* (Gen. 6), *tw*, *kwssebbik* (Gen. 9) stb. (az ómagyar kori, illetve középmagyar kori kódexek ő-zéséről lásd E. Abaffy, 2003: 602).

• *í-ző* formák

Általános *í*-zéssel nem, csak bizonyos szavak esetén jelentkező *í*-zéssel találkozunk Péchi szövegében (de ott 100%-os előfordulással). A *férfi* és a *néz* (lásd fent) Péchinél kizárólag *í*-ző alakváltozatban fordul elő: *firfiak* (Gen. 6), *firfiaknak* (Gen. 14); *njz*, *nisz* (Gen. 13).

2. Péchi mai köznyelvi (irodalmi) normától eltérő szavai, betűrendben

allatom: Péchi az *áll* igét sehol sem az *-ít* képzővel látja el, hanem az *-at* kauzatív igeképzővel (*feöl allatom*, Gen. 6 és 9). Péchi igeképző-választásához hasonlót találunk másutt is a korban: lásd a *MünchK*-beli előfordulást: *állata ötet* (lásd D. Bartha, 1992: 111).

altalanfogua: A módosítószó Péchi szövegében kb. ‘biztosan’ értelemben jelenik meg (Gen. 6). Az SzT megerősíti ezt a feltételezést: feltünteteti lexémának a ‘bizonyosan, egészen biztosan’ jelentését is (a 6. helyen), és 1572-ből hozza az első adatot erre az előfordulásra.

attjafia: Péchi az Ábrám-Lót nexus kivételével (Gen. 13) ‘testvér’ jelentésben használja a kifejezést (Gen. 9 és 10). Ábrám és Lót vonatkozásában azonban a szónak az SzT által felvett első jelentése, a ‘vérrokon’ érvényesül. Erre a jelentésre az SzT 1539-ből hozza az első adatot, az *atyafi(a)* ‘testvér / féltestvér’ első előfordulását ugyanakkor ennél valamivel későbbre datálja (2. jelentés, 1606).

aszonyallat: Péchi a vizsgált szövegrészben 2 alkalommal használja ezt a kifejezést, ‘nő’, illetve ‘női nem’ jelentésben (Gen. 5 és 14). Mindkét esetben a női nemről van általánosságban szó – amikor konkrétan személyek jelennek meg, inkább az *asszony*-nyal él.

bator: Péchinél a *bár* megengedő kötőszónk eredeti alakváltozatának előfordulása szemantikailag is egy korábbi stádiumot tükröz: ráhagyó jelentésű határozószóként jelenik meg a mondatban – *bator vid el magadnak minden gazdagsagokat* (azaz: ‘nyugodtan’ vidd el; Gen. 14). A *bátor bár*-ra való alaki redukciója az eredeti ‘bátran’ / ‘nyugodtan’ jelentésnek a módosulását vonta maga után. Ez éppen a középmagyar korban ment végbe, de a rövidebb változat (és ezzel együtt az általa kifejezett sajátos jelentéstartalom) még egy-

általán nem szerepel Péchi szövegében (NB: Haader is megállapítja, hogy a középmagyar korban a hosszabb alakok még használatban vannak, vö. Haader, 2003: 684–685).

bé feölheözeöm: Péchi önálló szóalkotása Gen. 9-ben. Péchi a héber *hapax legomenon*-t (לַעֲרֹךְ) ülteti át magyarra (tükrörfordítás), ennek eredményeként születik meg *innovációja*.

be fedeöz ‘betakar’, **fel fedezeödue:** ‘kitakarózva’ értelemben (Gen. 9). A *be-fedez* az *AporK.*-ben is előfordul, de az SzT az ige ‘fed’ / ‘borít’ előfordulására csak 1756-ból hoz példát. A *legkorábbi előfordulást* tehát ezúttal Péchi fordításától datálhatjuk. Hasonló a helyzet a visszaható képzős *felfedeződik*-kel, a *felfedez*-t ugyanis az SzT ‘felemel, fellebbent’ jelentésben csak a 17–18. századból, ‘kitakar’ jelentésben pedig még későbből adatolja (NB: ez utóbbi ‘szemérmét felfedezte’ szövegkörnyezetben, *Dés; Jk 314*).

bé szegezé: A szövegkörnyezetből, valamint a héber megfelelőből kiindulva Péchi ezt az igét ‘be-, rácsuk’ / ‘rázár’ értelemben használja (Gen. 7). Az SzT alátámasztja az igének az ilyen értelmű használatát.

cseled: Péchinél ‘család’ jelentésben szerepel (Gen. 10 és 12). Ekkor tehát még nem következett be a kétirányú hangrendi illeszkedéssel létrejött szavaink jelentésmegoszlása.²⁴ Az SzT is elsődlegesen ‘családtag, a háznép tagja’ (1625), és ‘gyermek’ (1645) jelentéseket rendel a *cseled*-hez.

czere: Péchi a héber ‘terebint’ jelentésű főnevet konzekvensen *csere*-ként, a szó tövégi vokálist tartalmazó alakváltozatával fordítja (Gen. 12 és 13). Az SzT is ezt az alakot veszi fel szócikkében, és ‘tölgyfa’ / ‘tölgyerdő’ / ‘(bokros hely, cserjés)’ jelentéseket rendel hozzá. Tekintettel arra, hogy a terebint tölgyfafajta lehetett, Péchi adekvátn – és az Erdélyben használatos tájszavas formában – ülteti át a héber lexemát.

elhatalmazván, elhatalmazának: Péchi ‘elhatalmasodtak’ / ‘megerősödtek’ jelentésben használja (Gen. 7). Az SzT ugyan felveszi az *elhatalmazik* szócikket, de az igéhez rendelt 2. ‘elhatalmasodik’ jelentésre csak 1709-ből hoz adatot. Péchi szóhasználata tehát (ebben a jelentésben) a *legkorábbi előfordulásnak* tekinthető.

enytetted: A középmagyar korra elavult az addig is „ritka, nyelvjárási kötöttségű” névutó (a meghatározást lásd D. Máta, 2003: 648). Péchinél sem fordul

24. A szláv vegyes hangrendű szó átvételéről, illetve a szóhasadásról bővebben lásd Berrár, 1982: 344–7.

elő sűrűn: a vizsgált szövegrészben (sőt az egész fennmaradt korpuszban) mindössze egyszer (Gen. 12, NB: a *Pirqé ávot* magyarra fordított szövegében is szerepel, vö. Koltai, 1999: 65), ‘miatt, végett’ jelentésben. Az SzT is a ‘helyett’ jelentést tünteti fel először (1598), és 2. helyen jelöli meg az ‘ezáltal’ jelentésben való használatot (1594). A Péchi szövegében található *enytetted*, úgy tűnik, ismét a *legkorábbi adatunk* a szó ezen jelentésben való előfordulására. Ma is él viszont ez a jelentés a székely nyelvjárásban (lásd Új Magyar Tájszótár szócikkét, valamint Kriza János gyűjtését).

eönneön, twnneön: Péchi mind funkcióját, mind pedig grammatikai megvalósulását tekintve adekvátan él az (ősmagyar fejleményű) *-n* toldalékos személyes névmásokkal (Gen. 6 és 9): nyomatékosító szerepük (vö. *twnneön saját vereöteöket*), és a mondatban birtokos jelzőként kapcsolódnak a birtokszóhoz.

eötet, engeömet, tegeödet: Péchi az E/3. személyes névmást akkuzatívuszban kizárólag elemismétléssel, elemismétléses változatban használja (Gen. 5, 8, 12 és 14). Ez megerősíti azt a megállapítást, amely szerint a középmagyar kori kódexeinkben az *ötet* (illetve *ütet*) jóval kedveltebb forma volt, mint az *öt* (illetve *üt*). D. Mátai a személyes névmások akkuzatívuszi alkalmazását vizsgálva leszögezi, hogy a nyelvtanok ugyan vagylagosan említik őket, a kódexírók azonban a tárgyragos alakokat részesítik előnyben (vö. D. Mátai, 2003: 636). Péchi szintén: az E/1. és E/2. személyes névmást akkuzatívuszban tárgyraggal együtt szerepelteti (Gen. 7 és 12). Az ómagyar kori kódexeinkben ezeknek a formáknak a stílusértéke emelkedettebb is lehetett, ezért a biblikus szövekben különösen gyakran használták őket. Az *ötet* „a kódexek korában a magasrendű írásbliségnak is szerves eleme volt (...), napjainkra [[azonban]] alsóbb nyelvi szintre szorult vissza” (D. Mátai 2003: 399).

estuelj: Péchinél ‘esti’ jelentésben (Gen. 8).

fajzas: Péchinél ‘leszármazott’ / ‘gyermek’ jelentésben fordul elő (Gen. 11). A TESz. a főnév legelső előfordulásához az ‘elkorcsosulás’ jelentést kapcsolja (1577), de éppen 1640-ből (tehát Péchi fordításának idejéből) hoz adatot az ‘utód’ jelentésre is (*Ker: Préd*). Az SzT gyűjtésanyaga nem igazolja Péchi használatát, a *fajzás*-t ‘szaporulat’ jelentésben adatozza. A *fajzat*-hoz ugyanakkor felveszi az ‘ivadék’ jelentést, de csak jóval későbbi dokumentum (1797) alapján.

holnap: ‘hónap’ (Gen. 7 és 8). A 16–17. századi nyelvemlékeinkben a *holnap* formában való előfordulás igen gyakori (például a *CornK*.-ben, lásd még *TörtTár*.-beli használatot 1525/1640-ből, a TESz.-ben stb).

holott: Péchinél Gen. 13-ban ‘ahol’ jelentésben szerepel. A helyhatározói funkciójú *holott* kötőszó az ómagyar korban keletkezett a vonatkozó- és a mutatónévmási határozószó kapcsolatából. Kötőszói szerepben hamarosan igen kedveltté vált. Péchinél azonban a vizsgált szövegrészben csak egyszer fordul elő, nála az *ahol* jelenik meg ugyanebben a minőségben.²⁵

ihon: Péchinél ‘íme’ (Gen. 12). Az SzT a legelső előforduláshoz (1570) az ‘itt, emitt’ adverbialis jelentést kapcsolja, de közvetlenül ez utánra datálja az ‘íme’ / ‘lám (csak)’ (1572) jelentést is (1590). A TESz. csak az *ihol*-t (‘íme, itt’) veszi fel szócikkei közé, s nyelvjárási kifejezésként említi. Összhangban a TESz.-nek ezzel a megállapításával, azt tapasztaljuk, hogy Péchi csak párbeszédben használja az *ihon*-t (az *ihol* lehetséges alakváltozatát), tehát egy olyan szöveggörnyezetben, amely az élő (nép)nyelvi használatot jeleníti meg.

indulat (a szívé): Péchi ‘kedélyállapot’ / ‘hangulat’ értelemben használja (Gen. 8). Bár a tágabb kontextus megengedi a semleges jelentésárnyalatot, az SzT forrásanyaga alapján a főnév Péchinél is inkább pejoratív jelentéstartalmú (ezt igazolja a szűkebb kontextus is: *szwueneke indultatja csak gonosz*). Az SzT döntően tehát rosszalló jelentéseket rendel a főnév mellé, úgymint: ‘haragvás’ / ‘düh’ / ‘(hirtelen kitörő) harag’ / ‘rosszindulat’ / ‘(aljas) vágý’ / ‘vágýakozás’ / ‘gyűlölet’ (16–18. század).

felserken: Gen. 9-ben ez az ige ‘felébred’ jelentésben fordul elő. Nyelvjárási kifejezésként ebben az értelemben ma is széles körben használatos.

(feöld) feöli: Péchi a lexémát a *feöld feölit felheökkel bé feölheözeöm* mondatban főnévi minőségben használja (Gen. 9). Az ómagyar korban *felöl* és *felé* formában létező névutónk töve eredetileg valóban főnév volt, jelentése ‘oldal’ lehetett (vö. D. Máta, 2003: 227), Péchinél azonban a kifejezés kb. ‘fölötte levő terület’ értelemben fordul elő. A tő végi *-i* feltehetőleg az ősi E/3. birtokos személyjel. Péchi *föl* alakváltozata az eredetibb *fel* helyett (vö. TESz.) *ö-zö* nyelvjárásának köszönhető. A *fel* főnévi értelmű használatára sem az SzT.-ben, sem az Új Magyar Tájszótárban nem találunk előfordulást.

futatuan: Péchi a hangutánzó szót ősi alakjában, magánhangzós tövel szerepelteti (Gen. 8). A *fútat* alakot az SzT is felveszi szócikkei közé. Péchi az igét ‘levegőt mozgásba hoz’ / ‘szept támaszt’ jelentésben használja (vö. *szept futatuan altal*), a héber kifejezés viszonylag pontos fordításának eredménye-

25. Vö. azonban Haader, 2003: 683, aki a *holott* középmagyar kori mondattani szerepeit vizsgálva csak az idő-, az okhatározói és a megengedő funkciókról beszél.

képp. A népnyelvben ma is él a *mgh*-s fő használata (lásd Új Magyar Tásztár *fűjtat* szócikkét).

helyezetttem: Péchi a *helyez* ‘tesz’ igének egy olyan archaikus formáját használja (Gen. 9), amely még rendelkezik a *-h* denominális igeképzővel (ez már a kései ómagyar korra kihalt). A Péchi által is használt *helyezett* már a *JókaiK*-ben is előfordul, az SzT ‘tesz’ jelentésben 1585-re datálja.²⁶

illatozuan: Tekintettel a kontextusra, valamint a grammatikai meghatározottságra (van ugyanis egy tárgyi bővítménye: *az illatot*), az igenevet Péchi ‘szagol’ jelentéssel ruházza fel (Gen. 8). Péchi használata azonban meglehetősen egyedi: a mediális-intranszitiv *illatozik* ige aktív, ‘szagol’ jelentésére ugyanis nem találunk párhuzamos előfordulást. A TESz. a régi szójegyzékekben található *illatlat*, *illatlás* (*SchlSj.*) főneveket is – amelyek ‘szaglás’ jelentésben szerepelnek – egy rekonstruált, hipotetikus **illatlik* igével hozza összefüggésbe.

jeöuenek: Péchi a *jön* szavunkat mindenütt archaikus formában (*v-s* fő) használja, annak is *-á/-é* időjeles változatával él (T/3., általános ragozás).

kyteörletének: Péchi a *kitör* igehez meglehetősen szokatlan, archaikus képzőt, képzőbokrot kapcsol (Gen. 7). Történeti morfológiáink azonban (sajnálatos módon) nem tárgyalják ezen képző kialakulását, funkcióját, sőt nem is hoznak olyan igealakot, amelyben ez a képzőbokor jelen volna (de a *-l* és az *-at/-et* főnévképző bokrosulásának kialakulására, előfordulására lásd Sárosi, 2003: 35).

lelkes: A kifejezés Péchinél *az húst az eo Lelkes vere*vel* megh ne egyetek* mondatban fordul elő (Gen. 9), amelyből a *lelkes* ‘életet adó’ jelentésére következtethetünk. A *lelkes* ilyen, kauzatív értelmű használatát azonban nem támasztja alá semmilyen más korabeli írásos emlék vagy tájnyelvi előfordulás. Az SzT ugyanis a *lelkes*-t ‘lelkességgel teli’-ként, ‘lelkésítő’-ként határozza meg, és a *lélek* szónak is csak a 22. helyen szerepelteti az ‘élet’ jelentését (1584-ből hoz erre adatot). Az Új Magyar Tásztár sem definiálja a *lelkes állat* jelzőjének pontos jelentését, bár a szó szerkezet előfordulását igen széles tájnyelvi területre teszi (NB: Péchi is használja fordításában, például éppen Gen. 9-ben).

lész; leön, leönek: Péchi a *lë*-töví létigét kijelentő mód, jelen idő, E/2. személyben nem a mai alakban hozza (Gen. 12), hanem *-l* személyrag nélkül, hosszú töbelseji magánhangzóval (‘leszel’ jelentésben). A létige *-ó/-ő* jeles elbeszélő múlt idejű alakjai állandó kellékei Péchi stílusának.

26. NB: a *helyez*-ből nagy számban keletkeztek további derivátumok, például *helyezettetés*, *helyezettetik*, *helyezettethet* stb., bővebben lásd az SzT vonatkozó szócikkeket.

marassunk: Péchi az igét a *szaporodásra való magot marassunk* mondatban (Gen. 7) felszólító módban használja. Nehezen érthető az ige jelentése, hiszen intranszitiv formában szokott előfordulni (*marad*), Péchi pedig az -sz-t képzős tranzitiv alakban szerepelteti. Az SzT 1663-ból adatolja a '(vkit/vmit) vhol visszatart' jelentést, és éppen egy felszólító módú igealakkal szemlélteti (*maraszszunk*; TML II, 479). A 'megtart, megőriz' előfordulásra 1733-ból példát. Az Új Magyar Tájszótárban is szerepel a *marasszon* 'meghagy' / 'életben tart' értelemben. Péchinél nagyjából ezzel a jelentéssel kell számolnunk (... 'magot hagyjunk' – amely az életben maradást garantálja), és igehasználátát ismét a *legkorábbi adatunknak* kell tekintenünk.

megh hasadanak: Péchinél 'megreped' jelentésben (Gen. 7).

megh telepeödenek (11), **megh telljeseödek** (Gen. 6), **megh jara** (Gen. 12), **megh terének** (Gen. 8): Péchi ezeket az igéket a mai használattól eltérően egységesen *meg* igekötővel látja el. Még a középmagyar korban is élt ugyanis a *meg* perfektiváló (aspektus képző) funkciója, azaz a *meg* perfektivált sok olyan igét, amelyet később perfektív funkcióban más igekötővel használtak (D. Máta 2003: 647).

megis: Péchinél 'még' jelentésben szerepel (Gen. 8). A szó ilyen jelentésben való használata alátámasztja azt a kutatási eredményt, amely szerint a *mégis* a középmagyar korban kettős szófajú: módosítószó és partikula volt (vö. D. Máta, 2003: 658).

mind: Péchinél: 'egyre' / 'egyaránt' / 'egészen' stb. jelentésben. A *mind* lexéma Péchi-szövegbeli gyakori és változatos előfordulása jól szemlélteti jellegzetes tulajdonságát: azt a funkcionális tarkaságot, amellyel a kései ómagyar korban rendelkezett (vö. G. Varga, 1992: 557). Névmásként többek közt melléknévi értékben 'teljes' / 'egész', számnévi értékben 'összes' / 'valamennyi', határozószóként 'mindnyájan' / 'egészen' jelentésben is használták, de nyomatékosító hatással járulékos elemként is létezett (ebben a minőségben az összetett szói *előtag*-előzményt érhetjük tetten). Péchi hasonló funkciókban szerepelteti tehát, például 'egészen' jelentésben Gen. 6 és 12-ben (*mind baromigh*; *mjnd Sichemnek heljeigh*), 'mindnyájan' jelentésben Gen. 11-ben (*ky kj mind*), 'egyre' és 'egyaránt' jelentésben Gen. 6-ban (*mjnd sokasod*uan**; és: *mely mjnd az also, masod es harmadik szakasz fészkeleseökre*), nyomatékosító funkcióban pedig Gen. 9-ben (*mind az egész feöldre*) stb.

mindjara: Péchi 'mindjárt' / 'azonnal' értelemben használja (Gen. 9). Bár a középmagyar korban (vö. TESz.) kiszorította a megrövidült *mindjárt* for-

ma (vö. D. Mátai, 2003: 644), Péchi mégis csak ezt a változatot használja (igaz ugyan, hogy nem gyakran, a vizsgált szövegrészben mindössze egyszer, Gen. 9-ben). Az eredetileg ‘minden utánajárással’ / ‘mindenképpen’ jelentésű szókapcsolat később nyerte el a Péchinél is kimutatható ‘azonnal’ jelentést (1524: TESz., 1552: SzT).

minek utanna: ‘miután’ jelentésben (Gen. 5). Az Új Magyar Tájszótár a kifejezés napjainkban való használatát erdélyi területre teszi.

minnyajanak: A TESz.-ben megtaláljuk a *mindnyája* szócikket, a régiségben ugyanis létezett, és használatos is volt ez a birtokos személyjeles, nominatívusi alak (nem véletlenül illeszti Péchi ehhez a tőhöz a ragot). Péchinél ‘mindnyájuknak’ jelentésben fordul elő (11. fej).

nemzet: Péchi ‘nemzedék’ jelentésben használja (Gen. 6). Az SzT a *nemzet* szóhoz rendelt 14 jelentés közül a 12. helyen ezt a jelentést. A kifejezés ilyen értelmű előfordulására 1710-től hoz adatot, Péchi fordítása tehát mindenképpen korábbi, a *legkorábbi dokumentumnak* tekinthető e tárgyban. A *nemzedék* származékszó a nyelvújítással került be nyelvünk szókészletébe, ez az oka annak, hogy Péchi nem ezt a kifejezést használja a fogalom jelölésére, vö. a TESz. szócikkét.

nisz; njz: Péchi a *néz* igét *í-ző* alakváltozatban használja (Gen. 13). A *nisz* azonban nemcsak azért különös, mert eltér a köznyelvi nyíltabb nyelvváltság változattól, hanem azért is, mert csonkatöve van. Hogy a ‘leszel’ *lész* formája hatott-e analógiásan erre az alakváltozatra (lásd fent), vagy más okok játszottak közre – az egyébként csak itt előforduló – kifejezés létrehozásában, nehéz lenne kideríteni. Tény, hogy a vizsgált szövegrész másik igealakjában Péchi már a rendes tövel operál (szintén *í-ző* forma).

nylatkozott: Péchi jelzője a *nylatkozott szeömermet* szerkezetben (Gen. 9) mint *kinyilatkozott*, azaz ‘kilátszó’ (‘nyilvános’?) jelenik meg. Az SzT ezt a jelentést nem, de a ‘világossá válik’ jelentést hozzákapcsolja a *megnyilatkozik* igehez, egy 1571-es előfordulása alapján. Az ige ‘megnyilvánul’ / ‘mutatkozik’ jelentésű használatát azonban csak a 19. század végéről adatolja.²⁷ Péchi szóhasználatát tehát ezúttal is úttörőnek, a *legkorábbi előfordulásnak* tűnik ebben a jelentésben.

penigh: A szakirodalom szerint a középmagyarban bizonyos kötőszók alaki vagy/és funkcionális változáson mentek keresztül, illetve némelyeknek a gya-

27. NB: a *nyilatkozik* igét az ÉrtSz. is többek közt *észlelhetővé válik*, *mutatkozik*, *nyilvánul* magyarázattal írja körül.

- korisága változott meg. A *kedig* ~**sing**: Péchi a kifejezést mértékegységként használja. A mára elavult lexémát a TESz. egyik meghatározása szerint ugyanabból a német szóból vettük át, amelyből a *sín*-t is (a másik hipotézis a *sín*-ből való önálló magyar hang- és jelentésfejlődés, lásd a TESz. *sing* szócikkét). A jelentést a TESz. 'a rőfnél vmivel rövidebb hosszúságmérték'-ként és 'mérőrúd / mérőléc'-ként definiálja (14. századi adat). Az SzT a *sing*-et kb. 62 cm-nek megfelelő 'régi hosszsmérték'-ként határozza meg, és 1573-ból adatolja.
- szamlalas**: a szó mint 'felsorolás' / 'jegyzék' jelenik meg Gen. 5-ben. Az ÉrtSz. a *számlál* ige 5. jelentéseként tünteti fel a 'vminek tart, tekint, vmit vmi közé besorol' definíciót, és ezt *átvitt* értelmű, valamint *régies* használatnak minősíti. Ennek megfelelően *átvitt* értelemben a *számlálás*-t mint 'vki(k)nek, vmi(k)nek vmely (nagyobb) csoportba való besorolása' határozza meg, az elvont főnevet ebben az értelemben használja Péchi is. NB: a héber megfelelő > מִסְפָּר מִסְפָּר jelentése szintén a 'számlálás', és ezt hasonlóképpen *átvitt* értelműnek kell minősítenünk.
- szere****nt**: mint 'szerint' (Gen. 6, 7 és 10). Péchi alakváltozata az ősi, a TESz. a névutót egyenesen a *szere* főnévből vezeti le.
- szouaruan****y**: Péchi a maitól eltérő *gh*-állománnyal használja a főnevet (Gen. 9), ahogyan az a 15–16. századi nyelvelméleinkben is szerepel (például a *MűnchK*-ben, a *Zseji Szj*-ben). A *szív*-ből való eredeztetés azonban nem ad megnyugtató magyarázatot az archaikus alakváltozatra (lásd a TESz. *szivárvány* szócikkét).
- szwl**: Péchinél mind Gen. 5-ben, mind pedig Gen. 11-ben a *szül* 'nemz' jelentésben is előfordul. Péchi szóhasználatának jogosultságát semmilyen magyar nyelvtörténeti szakirodalom, illetve tájszótár nem támasztja alá, azaz nem találunk olyan adatot, előfordulást, amely a szónak erre a jelentésére, illetve ilyen értelmű használatára utalna. Ezek után talán nem tűnik megalapozotlannak Péchi szóhasználatát *hebraizmusnak* tekinteni, a héber ugyanis mind a 'szül', mind pedig a 'nemz' jelentést egyetlen lexémával jelöli (a 7ָׁלֵל hif'il-jének megfelelőjeként), nem differenciál, mint a magyar nyelvi gondolkodás.
- teő****n**, **veő****nek**: Péchi ez *sz-szel* váltakozó *v-s* tövű igéinket E/3. és T/3. személyben mindenütt az ún. *teszen*: *tőn*, *veszen*: *vőn* típusú elbeszélő múlt időbe helyezi (Gen. 6, 11 és 12), tehát *-ó/-ő* időjellel látja el.
- vad****nak**, **vag****yon** (**vag****jon**), **les****zen**: Péchi a létigét jelen idő kijelentő mód E/3. és T/3. személyben, valamint jövő idő E/3. személyben következetesen archaikus formákban használja (*gy-s* tö; *-n* személyrag; Gen. 6, 9, 11, 13 és 14). Az

a tudományos álláspont, hogy a létige „gy-s tövei a kései ómagyarból is adathatók” (vö. Zelliger, 1992: 46) ki kell hogy terjedjen tehát a középmagyar kori kézirataink tőhasználatára is. A T/3. depalatalizált forma szintén a korai kódexünk létige-használatát idézi (lásd például a *JókK.*-beli, *BécsiK.*-beli példát, Zelliger, 1992: 46).

víz eözeön és Eözeön víz: Péchi szóhasználatának szociolingvisztikai, történeti szociolingvisztikai vonatkozása van. A *vízözön* ugyanis napjainkban inkább a katolikus, az *özönvíz* pedig inkább a protestáns szóhasználatban elterjedt forma (vö. Kiss, 1995: 119). Péchi az előforduló 12 esetből (Gen. 6, 7, 9 és 11) 10-szer a katolikus használatra jellemző *vízözön*-t használja, és mindössze 2 alkalommal él a protestánsokra jellemző *özönvíz* változattal.

vigy, végy: Péchi e két finnugor korból származó sz-szel váltakozó *v*-s tövű igénket felszólító módban (E/2.) mindig az *-l* személyrag nélküli alakváltozatban, következetesen és adekvátnan használja, funkció szerint megkülönböztetve őket (azaz nyelvhasználatában helyesen tükrözi az *i*-ző és az *ē*-ző alakok megoszlásával párhuzamosan létrejövő közelítés és távolítás aspektuseloszlást, amely az alapnyelvi ige er. ‘hord’ / ‘hordoz’ jelentéséhez társult, lásd a TESz. *visz* szócikkét).

3. Szavak, szerkezetek szokásos, illetve figyelemre méltó fordítása; a fordításból adódó lexikális sajátosságok

Héber lexéma	Jelentés	Péchi fordítása
יהוה	istennév (tetragrammaton)	Örök Isten, Örök Istenség, Örök Úristen, de: Isten (Gen. 13)
אלהים	‘Isten’	<i>Isten</i>
אכל	‘élelem’ / ‘étel’	<i>élés</i>
אנשים אחים	‘fivérémberek’	<i>atyjafiak</i>
באר	‘bitumenes árok’	<i>enyves kút</i>
בארץ כנאן	‘Kánaán földjén’	<i>Chnaan földében</i>
בקעה	‘tágas völgy’	<i>tér mező</i>

Héber lexéma	Jelentés	Péchi fordítása
בקר	‘marha’ / ‘nyáj’ / ‘ökör’	<i>tehén</i>
גוי	‘nép’	<i>nemzettség, népség</i>
דבר	‘beszél’	<i>szól</i>
הבה	buzdítószó	<i>jer</i>
חבר	‘egyesül’ / ‘csatlakozik’	<i>öszvetársalkodik</i>
ים המלח	Holt-tenger	<i>Sós tenger</i>
יצא	‘kijön’	<i>kiszáll</i> (harc vonatkozásában)
יצר לב	‘rossz szándék’ is	<i>szívének indulatja</i>
ככר	‘kerek, ovális alakú → tér’	<i>térség</i>
לפני	‘vmi előtt’	<i>minek előtte</i>
מלדת	‘rokonság’	<i>nemzettség</i>
מקנה	‘tehenek / juhok / kecskék nyája’	<i>barmok</i>
מרד	‘fellázad’	<i>pártolkodik</i>
משפחה, משפחות	‘család’	<i>cseléd, nemzetségek</i>
נא	nyomatékosító partikula	<i>kérlek</i>
נגד (hif’il)	‘elmond’ / ‘elbeszél’	<i>megjelent</i>
עבר	‘bejár’ / ‘körüljár’	<i>megjár</i>
עלה	‘egészen elégő áldozat’	<i>egészen megemésztendő áldozat</i>
ערך	‘csatasorba állít’	<i>ütközetre való sereget rendel</i>
עשה מלחמה	‘harcol’ / ‘háborút visel’	<i>megütközik</i>

Héber lexéma	Jelentés	Péchi fordítása
פליט	‘menekült’	<i>szaladott</i>
פרו	‘gyümölcsözzetek’	<i>gyümölcsözzetek</i>
(hif’il) פתה	‘tegye nagy kiterjedésűvé’	<i>terjessze</i>
רכש	‘ingóság’ / ‘vagyon’ / ‘javak’	<i>gazdagság</i>
שוב (hif’il)	‘visszahoz’ / ‘visszaállít’	<i>visszanyer</i>
(pi’él, qal) שלח	‘küld’ / ‘bocsát’ / ‘kinyújt’	<i>kibocsát</i>
שדה	‘rét’ / ‘mező’	<i>mezőség</i>
תלדות	‘nemzedékek’	<i>nemzetség, születés, nemzési</i>
אל עליון	‘Legfőbb / Legfelsőbb Isten’	<i>Magasságbeli / Magasságbeli Isten / Magasságbeli Erős Isten</i>

4. Péchi fordítói, írói stílusa: záró megjegyzések

Végezetül, a részletes összehasonlító elemzés és a magyar nyelvtörténeti vizsgálatok alapján, valamint Péchi szövegének stilisztikai feldolgozásával (amelynek közzétételére a jelen kötetben nincs lehetőségünk) az alábbi általánosságokat tudjuk megfogalmazni Péchi írói stílusáról.

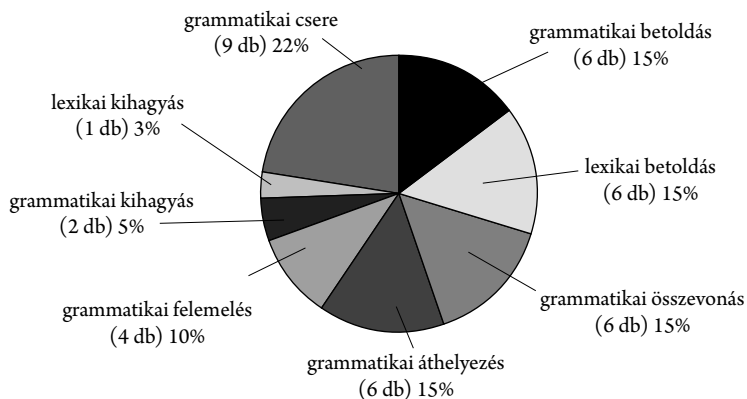
Bár a fordítás bizonyos szempontból leszűkíti az alkotói mozgásteret, Péchi mégis megtalálja a kikapukat. Felismeri, és tudatosan kihasználja az egyes hangtani, grammatikai, szintaktikai jegyek stílusértékét. Jó kompozíciós készséggel alkalmazza a magyar hangkészlet-, a magyar igemód- és igeidőrendszer gazdagságából, a magyar szórend, a magyar kötőszók variációs lehetőségeiből származó előnyöket. A stílári változatosság mellett azonban ügyel arra is, hogy Biblia-fordításának stílusa szervesen illeszkedjék a korabeli írott szövegek és esetlegesen a korabeli magyar Biblia-fordítások stílári közegébe, az ún. *stílus-kohézióba*. Péchi Biblia-fordítása mégsem tekinthető olyan munkának, amely egy szűk értelmiségi elitnek szól – nyelvjárásának természetessége, az í-ző, ő-ző

székely dialektus megőrzése és az erdélyi tájszavak használata tanúskodik erről. A szépirodalmi és költői kifejező eszközök: az intertextualitás, a rím, a szóképek, az alakzatok a szöveget egészét jellemzik, és művészi értékkel ruházzák fel. Az alakzatok (a párhuzamos szerkezetek, a gondolatritmusok, az ismétlések, az ellentételezés, valamint az ellentét) gyakoriságuk és megjelenési formájuk okán a szöveg szerkezeti felépítéséért, a szövegkompozícióért is felelősek. Péchi valamennyi stíluseszköz, stiláris lehetőség kiaknázásával a szöveg tartalmi mondanivalóját erősíti: a megkülönböztetett *presztizsű* szöveg *situációs kontextusban* betöltött szerepét, funkcióját emeli ki.

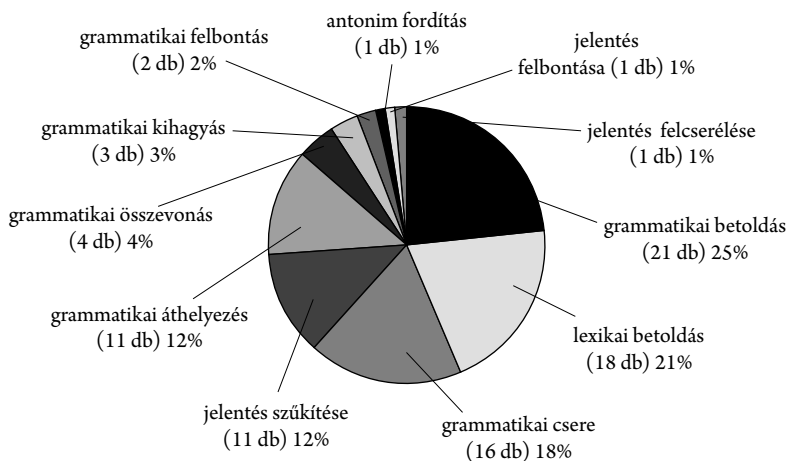
Péchi Biblia-fordításának poétikai-esztétikai értéke, ugyanakkor az erdélyi nyelvhasználat élvezetessé teszi és emberközelbe hozza a héber Biblia szövegét. Péchi Biblia-fordítása ezért – bár nincsenek konkrét adataink róla – nagy népszerűségnek örvendhetett a megcélzott olvasói réteg, az erdélyi egyszerű emberek körében. Ezt a feltételezést támasztja alá Péchi pragmatikai célkitűzése is, amely a Biblia-fordítás létrehozását eleve (és folyamatában) meghatározta: az Ószövetség népszerűsítése és a jó értelemben vett propaganda, a szombatos hívek toborzása.

Péchi Biblia-fordítása nagy nyilvánosság elé nem kerülhetett, hiszen a szombatosokat üldözték, műveik kéziratos formában terjedtek. Péchi Biblia-fordítása a mai napig nem jelent meg, így teljesen ismeretlen a magyar közvélemény előtt. Remélhetőleg azonban most az érdeklődők szélesebb köre számára is elérhetővé válik egy olyan 17. századi töredékes Biblia-fordításunk, amely a héber eredeti szöveg iránti elkötelezettsége, valamint a költői, archaikus és mégis természetes stílusa okán jelentős irodalmi értékkel bír.

VIII. | Függelék: Diagramok

1. diagram. Fordítási eljárások megoszlása Gen. 5 célnyelvi szövegében

2. diagram. Fordítási eljárások megoszlása Gen. 12 célnyelvi szövegében

IX. | Bibliográfia

- B. Lőrincz Éva, főszerk., 1979–2000. *Új magyar tájszótár*, Budapest: Akadémiai Kiadó
- Barcza József, szerk., 1990. *Emlékkönyv a Vizsolyi Biblia megjelenésének 400. évfordulójára*, Budapest: A Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának sajtóosztálya
- Bárczi Géza – Országh László, főszerk., 1959–1966. *A magyar nyelv értelmező szótára*, Budapest: Akadémiai Kiadó
- Bencze Lóránt 1998. *Prohászka-elmélkedés kultúrtörténeti hátterű, szövegstilisztikai szempontokon alapuló megközelítése és értelmezése*, in: Szathmári, szerk., *Stilisztika és gyakorlat*, 153–166.
- Benkő Loránd, főszerk., 1967–1984. *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, I–IV, Budapest: Akadémiai Kiadó
- Benkő Loránd, főszerk., 1991–1995. *A magyar nyelv történeti nyelvtana* II/1–2, *A kései ómagyar kor*, Budapest: Akadémiai Kiadó
- Berrár Jolán / Bárczi Géza – Benkő Loránd, szerk., 1967. *A magyar nyelv története*, Budapest: Tankönyvkiadó
- Blau, Joshua 1976. *A Grammar of Biblical Hebrew*, Porta Linguarum Orientalium, Neue Serie, 12, Wiesbaden: Otto Harassowitz
- Brown, Francis – Driver, Samuel Rolles – Briggs, Charles A. 1951. *A Hebrew and English Lexicon of the Old Testament...*, Based on the Lexicon of William Gesenius, reprint, Oxford: Clarendon Press
- Carmilly-Weinberger, Moshe 1995. *A zsidóság története Erdélyben (1623–1944)*, Budapest: MTA Judaisztikai Kutatócsoport
- D. Bartha Katalin 1992. *Az igeképzés*, in: Benkő Loránd, főszerk., *A magyar nyelv történeti nyelvtana* II/1. *A kései ómagyar kor. Morfeatika*, 55–118
- D. Mátaí Mária 2003. *Szófajttörténet*, in: Kiss Jenő – Pusztai Ferenc, szerk., *A magyar nyelvtörténet*, 204–233; 393–429; 632–662
- Dán Róbert 1973. *Humanizmus, reformáció, antitrinitarizmus és a héber nyelv Magyarországon*, Humanizmus és reformáció 2, Budapest: Akadémiai Kiadó
- Dán Róbert 1987. *Az erdélyi szombatosok és Péchi Simon*, Humanizmus és reformáció 13, Budapest: Akadémiai Kiadó

- Dán Róbert, bev. 1979 / Bogáti Fazakas Miklós, *Magyar zsoltár*, Budapest: Magyar Helikon
- De Beaugrande, Robert – Wolfgang Dressler / Siptár Péter, ford., 2000. *Bevezetés a szövegnyelvészetbe*, Általános Nyelvészet, Egyetemi Könyvtár, Budapest: Corvina
- Deme László 1971. *Mondatszerkezeti sajátságok gyakorisági vizsgálata*, Budapest: Akadémiai Kiadó
- E. Abaffy Erzsébet 1992. *Az igei személyragozás*, in: Benkő Loránd, főszerk., *A magyar nyelv történeti nyelvtana*, II/1. *A kései ómagyar kor. Morfematika*, 184–237
- E. Abaffy Erzsébet 1992. *Az igemód- és igeidőrendszer*, in: Benkő Loránd, főszerk., *A magyar nyelv történeti nyelvtana*, II/1. *A kései ómagyar kor. Morfematika*, 120–182
- E. Abaffy Erzsébet 2003. *Hangtörténet*, in: Kiss Jenő – Pusztai Ferenc, szerk., *Magyar nyelvtörténet*, 301–351
- Elliger, Karl – Wilhelm Rudolph, eds., 1967–1977. *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft
- Even-Shoshan, Abraham, ed., 1988. *A New Concordance of the Bible. Thesaurus of the Language of the Bible Hebrew and Aramaic Roots, Words, Proper Names, Phrases and Synonyms*, Jerusalem: Kiryat Sefer
- G. Varga Györgyi 1992. *A névmások*, in: Benkő Loránd, főszerk., *A magyar nyelv történeti nyelvtana*, II/1. *A kései ómagyar kor. Morfematika*, 455–569
- Guttmann Mihály – Harmos Sándor, kiad., bev., 1914. *Péchi Simon szombatos imádságos könyve*, IMIT kiadványai 39, Budapest: IMIT
- Haader Lea 2003. *Az összetett mondat*, in: Kiss Jenő – Pusztai Ferenc, szerk., *Magyar nyelvtörténet – A középmagyar kor*, 500–560; 677–690
- Harmos Sándor 1913. „A szombatos imakönyv névtelen írója”, *IMIT Évkönyve*, 16
- Heine, Bernd 1993. *Auxiliaries: Cognitive Forces and Grammaticalization*, New York – Oxford: Oxford University Press
- Horváth László 2003. *Szószerkezet-történet*, in: Kiss Jenő – Pusztai Ferenc, szerk., *Magyar nyelvtörténet*, 430–482
- Joüon, Paul – Takamitsu Muraoka, transl., revis. 2000. *A Grammar of Biblical Hebrew*, Subsidia Biblica, 14/2, 3. reprint, Roma: Editrice Pontificio Istituto Biblico
- Juhász József – Szőke István – O. Nagy Gábor – Kovalovszky Miklós, szerk., 1987. *Magyar értelmező kéziszótár*, I–II, 7. kiadás, Budapest: Akadémiai Kiadó

- Károly Sándor 1995. *Szövegrammatika*, in: Benkő Loránd, főszerk., *A magyar nyelv történeti nyelvtana*, II/2. *A kései ómagyar kor. Mondattan. Szövegrammatika*, 761–834.
- Kautzsch, Emil Friedrich – Arthur Ernest Cowley, eds., 1910. *Gesenius' Hebrew Grammar*, reprint, New York: Oxford University Press
- Keszler Borbála 1995. *A magyar írásjelhasználat története a XVII. század közepéig*, Nyelvtudományi Értekezések 141, Budapest: Akadémiai Kiadó
- Keszler Borbála 2004. *Írásjeltan. Az írásjelhasználat szabályai, problémái és története*, Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó
- Kiss Jenő – Pusztai Ferenc, szerk., 2003. *Magyar nyelvtörténet*, Osiris Tankönyvek, Budapest: Osiris Kiadó
- Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat*, Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó
- Klaudy Kinga 1994. *A fordítás elmélete és gyakorlata*, 2. kiadás, Budapest: Scholastica
- Kniezsa István 1959. *A magyar helyesírás története*, Egyetemi Magyar Nyelvészeti Füzetek, 2., javított kiadás, Budapest: Tankönyvkiadó
- Kohn Sámuel 1888. „Egy kiadatlan irodalom föl nem használt magyar nyelvkincese”, *Magyar Nyelvőr*, 567–573.
- Kohn Sámuel 1889. *A szombatosok. Történetük, dogmatikájuk és irodalmuk, különös tekintettel Péchi Simon főkancellár életére és munkáira*, Budapest: Athenaeum
- Koltai Kornélia, kiad., bev., jegyz., 1999. *Péchi Simon kiadatlan rabbinikus írásai: Az Atyák mondanai – Pirgé ávot fordítása*, Hungaria Judaica 11, Budapest: MTA Judaisztikai Kutatócsoport – Osiris Kiadó
- Koncz József 1880a. „Mutatvány Pécsi Simon Biblia-fordításából”, *Magyar Protestáns Egyházi Iskolai Figyelő*, 347–348
- Koncz József 1880b. „Pécsi Simon biblia fordítása”, *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, 368–373
- Koncz József 1880c. „Pécsi Simon levelei”, *Keresztény Magvető*, 390–391
- Koncz József 1883a. „Egy kis helyreigazítás és felvilágosítás Péchy Simon halála idejét és Péchy Erzsébet első férjét illetőleg”, *Keresztény Magvető*, 44–45
- Koncz József 1883b. „A Pécsi Simonért kezességet vállalkó reverzálisa. 1638. nov. 11.”, *Keresztény Magvető*, 309–311
- Kovács András 1981. *Vallomás a székely szombatosok perében*, Bukarest: Kriterion Könyvkiadó
- Kovács András 1995. *Útfélen fejfa*, Budapest – Bukarest: Balassi – Kriterion

- Kovács András 1999. *Az erdélyi szombatosság nyomában*, Csíkszereda: Pallas-Akadémia
- Kőváry László 1871. „Péchi Simon, kancellár”, *Keresztény Magvető*, 34–48
- Kriza János 1926. *Erdélyi Tájszótár*, h. n.: Az Erdélyi Helikon Barátai
- Lakó, Elemér, comp. – Balázs, Mihály, pref. 1997. *The Manuscripts of the Unitarian College of Cluj/Kolozsvár in the Library of the Academy in Cluj-Napoca*, I: *Catalogue*, II: *Indices*, Szeged
- Lövy Ferenc 1906. „Egy vallásalapító erdélyi főúr”, *Az Erdélyi Múzeum Egyesület Vándorgyűlésének Emlékkönyve*, 57–69
- Lövy Ferenc 1908. „Egy lap Pécsi Simon Qohelet-fordításából”, *Magyar Zsidó Szemle*, 286–289
- Marcsek Tibor 1910. *Helyesírásunk a XVII. században*, Budapest: Hornyánszky Viktor
- Milecz Szilveszter 1863. „Szent-Erzsébeti Péchi Simon erdélyi kancellárról”, *Győri Történelmi és Régészeti Füzetek*, 349–357
- Molnár József – Simon György 1976. *Magyar Nyelvemlékek*, Budapest: Tankönyvkiadó
- Roth, Cecil – Wigoder, Geoffrey, eds., 1972. *Encyclopaedia Judaica*, 1–16, Jerusalem: Keter
- Sárosi Zsófia 2003. *Morfématörténet*, in: Kiss Jenő – Pusztai Ferenc, szerk., *Magyar nyelvtörténet*, 129–172; 352–771; 610–617
- Szabó T. Attila – (a VIII. kötettől:) Vámszer Márta, főszerk., 1975. *Erdélyi magyar szótörténeti tár*, Bukarest
- Szathmári István 1968. *Régi nyelvtanaink és egységesülő irodalmi nyelvünk*, Budapest: Akadémiai Kiadó
- Szathmári István 1990. *A reformáció és benne a Vizsolyi Biblia nyelvi hatása*, in: Barcza József, szerk., *Emlékkönyv a Vizsolyi Biblia megjelenésének 400. évfordulójára*, Budapest: A Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának sajtóosztálya, 184–202.
- Szathmári István 2002. *Alakzatok Márai Sándor „Halotti Beszéd” című versében*, *Az alakzatok világa*, 9, Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó
- Szathmári István, szerk., 1961. *A magyar stilisztika útja*, Budapest: Gondolat Kiadó
- Szathmári István, szerk., 1998. *Stilisztika és gyakorlat*, Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó
- Szávai Géza 2000. *Székely Jeruzsálem*, Budapest: Pont

- Szilády Áron, bev., kiad., 1913. *Péchi Simon Psalteriuma*, Budapest: Magyar Tudományos Akadémia
- Thúry Zsigmond 1912. *A szombatos kódexek bibliographiája. Különös tekintettel azok énektartalmára*, Mezőtúr: Borbély Gyula
- Varjas Béla, szerk. – Scheiber Sándor, jegyz., 1970. *Régi magyar költők tára. XVII. század*, 5. kötet: *Szombatos énekek*, Budapest: Akadémiai Kiadó, 239–256
- Vass Miklós 1907. „Adatok Péchy Simon életéhez”, *Történelmi Tár*, 499–505
- Zelliger Erzsébet 1992. Az igetövek, in: Benkő Loránd, főszerk., *A magyar nyelv történeti nyelvtana* II/1. *A kései ómagyar kor. Morfematika*, 17–54
- Zsilinszky Éva 2003. Szókészlettörténet, in: Kiss Jenő – Pusztai Ferenc, szerk., *Magyar nyelvtörténet*, 173–203

A borító képei

- *A címlapon:*

Erdélyi anabaptista (szombatos) fazekas

Felirat: *An Anabaptist who do noth.(in)g but make Earthen Ware*

- *A hátsó borítón:*

Erdélyi anabaptista asszony

Felirat: *An Anabaptist's Wife*

A VISELET-MINTAKÖNYV KÉZIRATAI:

London, British Library, Manuscript Collections, Add. Mss. 5256: “The true and exact Dresses and Fashions of all the Nations in Transylvania”; Add. Mss. 5257: “Habitus variarum Nationum in Regno Transylvaniae occurentium utriusque sexus humani patent”

KIADVA:

Galavics Géza – Jankovics József – R. Várkonyi Ágnes, *Régi erdélyi viseletek. Viseletkódex a XVII. századból* (Budapest: Európa, 1990), no. 37 és 38

Summary

Kornélia Koltai

**An Unpublished Bible Translation of Simon Péchi from 1634 (Gen. 5–Ex. 12).
Edited from the Autograph and Commented**

The subject of this book is the fragmentary Hungarian Bible translation made by Simon Péchi (1565/70–1640), once Chancellor of the semi-independent Principality of Transylvania. Its text from 1634 has been preserved in the autograph. Beside publication of the text, the book attempts at an analysis of the text from the points of view of translation, philology and linguistics.

Péchi was the key figure of the Antitrinitarian (*szombatos* in Hungarian) – Judaizing Sabbatarian movement in the early 17th century Transylvania, the foremost Judaizing confessional movement in Western and Central Europe. The bulk of his literary activity stems from the time he spent in Constantinople, where he joined the local Sephardi community, and where he was studying for several years learning Hebrew from them. His Bible translation—if at all finished—has survived as a fragment: the autograph kept in the Hungarian National Archives (Reg. No. P. 667/10) contains translation of Chapter 5 of Genesis through Chapter 12 of Exodus, accompanied by an extensive commentary to the Hungarian version.

The Antitrinitarian (Judaizing Sabbatarian) literature in Hungary, which is in part still unpublished, seems to be an important field for Jewish studies, too, especially for the research in Jewish literature, history, and impact of the Jewish religion on the Reformation movements. Simon Péchi was the first who translated the Talmudic tractate *Pirke avot* into a national colloquial language (1620/21). The author of the present volume deals with this translation of Péchi in an earlier book of hers in the present series (*Péchi Simon kiadatlan rabbinikus írásai: Az Atyák mondásai – Pirqé ávot fordítása* [The Unpublished Rabbinical Writings of Simon Péchi: Translation of the *Pirkei avot*], 1999). That book was the first step of her research of the unpublished Antitrinitarian (Judaizing Sabbatarian) literature. That book presented a critical edition of the *Pirkei avot* translation based on two old manuscripts, with a detailed commentary, elaborating also Péchi's rabbinical education, his translation methods, etc. The present edition of Simon Péchi's Bible translation is a further step of this academic project.

The Bible translation of Péchi reflects his profound knowledge of Hebrew according to the Sephardi tradition in Constantinople. So, the present book aims—

beside publication of Péchi's Bible translation—at a critical analysis: a philological introduction to the codex, description of Péchi's use of graphemes, his spelling idiosyncrasies, and systematisation of Péchi's specific way of transliterating Hebrew phonemes.

The book starts with publication of Péchi's translation in a close-to-letter transliteration, followed by a transcript according to the spelling used today. Then, the analysis of the translation includes a comparison of Péchi's Hungarian version of Chapters 5 and 12 of Genesis with the Hebrew (Masoretic) text. The detailed analysis reveals where and to what extent Péchi followed the original text: whether we can talk about a literal translation of the Hebrew Bible, whether certain given Hebraisms are responsible for his deviation from the norms of the Hungarian language as in use at the beginning of the 17th century. It also examines how specific patterns of Hebrew syntax, such as standard formulas and phrases, were transplanted into Hungarian, whether there are established collocations or automatisms in translation. Special attention is paid to the question of source-language realia, i. e., whether Péchi conveyed adequately the concepts typical to Jewish culture and the idiosyncrasies of the Hebrew language that were unknown among the people of Transylvania and among the Székelys of his time, and on what basis he made his translation decisions. The analysis also highlights the places where Péchi deviated from the original text, and describes the nature of these deviations, whether they can be explained by factors systemic to the language, or non-systemic ones outside the realm of languages, what influenced those changes (the clash between equivalency in form and content, stylistic grounds, the pressures posed by Latin, i. e., Latinisms, normative considerations, creative flight, etc.). Following a contrastive analysis involving all linguistic levels as well as non-linguistic factors, there is a statistical summary of Péchi's translation methods. Based on the results of detailed comparative analysis and the statistical summary, the conclusions are drawn in regard to Péchi's knowledge of the Hebrew language and his translation philosophy, as well as his concept of Bible understanding.

The book also introduces Péchi's Bible translation as a literary monument of the 17th century. The lexical, grammatical, and syntactical characteristics relevant from the point of view of language history are discussed primarily through the archaic and informal instances occurring in the section Gen. 5–14. The general objective of this book is to make a contribution to the scholarship by studying the literary monuments of Hungary, to the research in the fields of the history of the Hungarian language, Hungarian Bible translation and knowledge of Hebrew in Hungary.

Az MTA Judaisztikai Kutatóközpont kiadványai

www.hebraisztika.hu

MEGJELENT

Hungaria Judaica

Szerkeszti Komoróczy Géza

ISSN 0865-1345

1. Gazda Anikó, *Zsinagógák és zsidó közösségek Magyarországon. Térképek, rajzok, adatok*. ISBN 963 7450 11 4. 1991. 244 old., 69 térkép, 122 zsinagóga alaprajza, 90 egyéb építészeti rajz
2. Haraszi György, *Magyar zsidó levéltári repertórium, I: Hazai levéltárak zsidó vonatkozású anyagának áttekintése a kiadott levéltári segédletek alapján*. Két kötetben. ISBN 963 7450 76 9. 1993. 746 old.
3. Scheiber Sándor, *Magyar zsidó folyóiratok és hírlapok bibliográfiája, 1847–1992*. A szerző kézírata alapján sajtó alá rendezte Scheiberné Bernáth Livia és Barabás Györgyi, újabb anyaggal kiegészítette Barabás Györgyi. Előszó: Komoróczy Géza, „Magyar sajtó erdejében zsidó fák, facsoportok.” ISBN 963 7450 77 7. 1993. 417 old., fénykép melléklet
4. Ines Müller, *A Rumbach Sebestyén utcai zsinagóga: Otto Wagner fiatalkori főműve Budapesten*. Fordította Zwickl András. A Függelékben: Haraszi György, „A Rumbach utcai zsinagóga és hívei”. ISBN 963 7450 78 5. 1993. Kötve, 119 old., 104 fekete–fehér fénykép, 4 színes képtábla
5. Szabolcsi Lajos, *Két emberöltő. Az Egyenlőség évtizedei. Emlékezések, dokumentumok*. Szabolcsi Miklós előszavával. ISBN 963 7450 84 X. 1993. 453 old., fénykép melléklet
6. *Magyarországi zsidó hitközségek, 1944. április. A Magyar Zsidók Központi Tanácsának összeírása a német hatóságok rendelkezése nyomán*. Közzéteszi Schweitzer József. Az eredeti kérdőívek és dokumentumok alapján sajtó alá rendezte Frojimovics Kinga. I. Rész: Adattár. Függelékben: A magyarországi izr. hitközségek szervezete, 1868–1950. Két kötetben. ISBN 963 04 4023 7. 1994. 890 old.
7. Frojimovics Kinga, Komoróczy Géza, Pusztai [Bányai] Viktória és Strbik Andrea, *A zsidó Budapest. Emlékek, szertartások, történelem*. Szerkesztette Komoróczy Géza. Két kötetben. ISBN 963 4750 96 3. 794 old., 500 fekete–

- fehér fénykép, 56 oldal színes képmelléklet. – Második, javított kiadás: 1995. – Angolul: Kinga Frojimovics, Géza Komoróczy, Viktória Pusztai [Bányai] & Andrea Strbik, *Jewish Budapest: Monuments, Rites, History*, ed. by Géza Komoróczy (Budapest: Central European University Press, 1999). ISBN 963-9116-38-6 (Cloth), 963-9116-37-8 (Paperback). Pp. 597, with 553 black and white and 69 color photos
8. Jacob Katz, *Kifelé a gettóból. A zsidó emancipáció évszázada, 1770–1870*. Fordította Pap Mária. ISBN 963 04 5261 8. 1995. 237 old.
 9. Moshe Carmilly-Weinberger, *A zsidóság története Erdélyben (1623–1944)*. ISBN 963 508 001 8. 1995. 390 old., 47 fénykép („Erdélyi rabbik galériája”, 1–47), 3 térkép
 10. Strbik Andrea, *Héber nyelvtanok Magyarországon. A Magyarországon kiadott, magyar szerzők által írt vagy magyar nyelvű héber nyelvtanok bibliográfiája (1635–1995)*. ISBN 963 508 012 3. 1999. 247 old.
 11. Péchi Simon kiadatlan rabbinikus írásai: *Az Atyák mondásai – Pirqé ávot fordítása (1620/21)*. A marosvásárhelyi kéziratból kiadta, kísértő tanulmányokkal és magyarázatokkal ellátta Koltai Kornélia. ISBN 963 508 082 4. 1999. 171 old., 26 old. héber szöveggel
 12. Shlomo J. Spitzer, *Die Rabbiner Ungarns, 1944. (Die orthodoxen Gemeinden) – Orthodox rabbik Magyarországon, 1944*. Unter Mitarbeit von Moshe A. Z. Künstlicher. Deutsch von Chaja Bathia Markovitsch. ISBN 963 508 059 X. 1999. 201 old.
 13. Szabolcsi Bence, *Zsidó kultúra és zenetörténet. Tanulmányok*. Összeállította és sajtó alá rendezte Kroó György. Szöveggyűjtés és bibliográfia Wilhelm András. Előszó Kroó György és Szabolcsi Miklós. ISBN 963 508 083 2. 1999. 301 old. (Közös kiadás az Osiris Kiadóval)
 14. Nathaniel Katzburg, *Fejezetek az újkori zsidó történelemből Magyarországon* (Osiris Könyvtár: Történelem). ISBN 963 379 702 0. 1999. 244 old. (Közös kiadás az Osiris Kiadóval)
 15. Cvi Moskovits, *Jesivák Magyarországon. Adalékok a zsidó hitközségek 1944. áprilisi összeírásának történeti értékeléséhez*. ISBN 963 508 088 3. 1999. 55 old.
 16. Shlomo J. Spitzer – Komoróczy Géza, *Héber kútforrások Magyarország és a magyarországi zsidóság történetéhez a kezdetektől 1686-ig* (Budapest: MTA Judaisztikai Kutatócsoport – Osiris Kiadó, 2003). A héber szövegeket fordította Strbik Andrea, a jiddis stb. szövegeket fordította Komoróczy Szonja Ráhel. ISBN 963 508 381 5. 977 old., 27 fametszet. A kötetstáblán: részletek

- a Széfer Mordekhai budapesti kéziratának (1372/1373, OSzK Fol. Hebr. 1) könyvdíszzeiből. (Közös kiadás az Osiris Kiadóval)
17. Bányai Viktória, *Zsidó oktatásügy Magyarországon, 1780–1850* (Doktori mestermunkák / Hungaria Judaica). ISBN 963 9567 41 8. 2005. 287 old. (Közös kiadás a Gondolat Könyvkiadóval)
 18. Jehuda Don, *A magyarországi zsidóság társadalom- és gazdaságtörténete a 19–20. században. Tanulmányok*. ISBN 963 508 515 X. 2006. 249 old. (Közös kiadás az Élet és Irodalom kiadójával)
 19. Frojimovics Kinga, *Neológ (kongresszusi) és status quo ante rabbik Magyarországon 1869-től napjainkig*. Archontológia (Az anyahitközségek rendjében). A Függelékben: Kónya Judit, „A neológ (kongresszusi) rabbik irodalmi munkássága”. ISBN 963 508 517 6. 2008. 220 old. A kötéstáblán: a jánosházai Chevra kadisa-könyv miniatúrája
 20. Barabás Györgyi, *Magyar zsidó levéltári repertórium, II: Zsidó hitközségek, egyletek, társaságok alapszabályai, 1705–2005*. ISBN 963 508 516 8. 2007. 856 old. A kötéstáblán: a jánosházai Chevra kadisa-könyv miniatúrája
 21. Frojimovics Kinga, *Magyar zsidó levéltári repertórium, III: Magyarországi zsidó anyakönyvek, 1760-tól napjainkig (Hazai levéltárak és irattárak)*. ISBN 963 508 518 4. 2007. 692 old. A kötéstáblán: a jánosházai Chevra kadisa-könyv miniatúrája
 22. Bányai Viktória, *Ezekiel Landau prágai rabbi (1713–1793) döntvényeiből: Magyarországi adatok*. A szövegek kiválasztásában és értelmezésében közreműködött Shlomo J. Spitzer (Héber kútforrások Magyarország és a magyarországi zsidóság történetéhez. 18. század, I). ISBN 978-963-87162-1-7. 2008. 156 old.
 23. Péchi Simon kiadatlan Biblia-fordítása (Gen. 5–Ex. 12) (1634). Kéziratból kiadta, kíséző tanulmánnyal és magyarázatokkal ellátta Koltai Kornélia. ISBN 978-963-87162-2-4. 2009. (A jelen kötet)
 24. Kormos Szilvia, *A váci zsidó temetők* (S. a.)

MTA Judaisztikai Kutatócsoport / Kutatóközpont.

ÉRTESÍTŐ

Szerkeszti Komoróczy Géza

ISSN: 0239-1007

1. (1988. december). Ephraim E. Urbach, „Akadémiai kutatás és vallási tudomány”. MTA Judaisztikai Kutatócsoport: Program. Scheiber Sándor, „Tudományos feladataink” (24 old.). Bővített új lenyomat (E. E. Urbach fényképével): 1995
2. (1990. február). Éliás József, *Talán kulcs Raoul Wallenberg tragédiájának megértéséhez* (16 old.)
3. (1990. december). Telegdi Zsigmond, *A magyar nyelvtanítás kezdetei és a héber grammatika* (Bacher Vilmos Emlékelőadás, 1989) (24 old.). Új lenyomat: 1996
4. (1992. március). Frigyesi Judit, *Lebegő ritmus: A kelet-európai zsidóság különös zenei stílusa* (24 old.). Új lenyomat: 1995
5. (1992. április). Meir Ayali, *A kételkedő talmudista. Elisa ben Abuja a Paradicsomkertben* (24 old.). Új lenyomat: 1995
6. (1992. június). Vermes Géza, *A holt-tengeri tekercsek: Negyven év után* (24 old.). Új lenyomat: 1995
7. (1992. december). Schweitzer József, *Szefárdok Magyarországon és Erdélyben* (Bacher Vilmos Emlékelőadás, 1992) (16 old.)
8. (1993. április). RASI. *Két életrajz*. Chaim Pearl, „Rasi élete. Legendák és valóság egy nagy tudós életrajzában” – Engel Tevan István, „Epizódok Rasi legendás életrajzából” (12 + 1 rajz) – Turán Tamás, „Rasi művei a régi zsidó tudományban” – Hajim Jozsef David Azulaj, „Rasi” (32 old.)
9. (1993. április). Jehuda Weinstock, *Családtörténetem: Látogatás Altendorfbán* (16 old.)
10. (1995. május). Nathaniel Katzburg, *Zsidó hagyomány és modernizáció. Válaszok az európai modernizációra a 19. században (különös tekintettel a közép- és kelet-európai zsidóság helyzetére)* (36 old.)
11. (1995. június) = Anti-antiszemita füzetek, 1. Joseph Gabel, *Jobboldali és baloldali zsidóellenesség*. Vitairat. Fordította és az előszót írta Gáll Ernő (140 old.) ISBN 963-508-002-6
12. (1995. július). Nathaniel Katzburg, *A magyar-zsidó történetírás problémája. Miért nem volt magyar Dubnov, zsidó Szekfű?* Hozzászólások: Kovács András, Vörös Károly, Schweitzer József, Szabolcsi Miklós, Ladányi Andor, Schmelzer Hermann Imre, Hanák Péter; Nathaniel Katzburg válasza (20 old.)

13. (1995) = Ruszisztikai könyvek, I. *Zsidók Oroszországban, 1909–1929. Cikkék, dokumentumok* (A Magyar Ruszisztikai Intézet – MTA Judaisztikai Kutatócsoport közös kiadása) ISBN 963-7730-17-6 (199 old.)
14. (1996. február). Shlomo Spitzer, *A középkori zsidó történelemből: Askenázi zsidóság a keresztes háborúk előtt* (55 old.)
15. (1996. július). Pesthy Mónika, *Órigenés, az exegeta. Az egyházatya Biblia-magyarázata, különös tekintettel a Jeremiás-homiliákra. Origène comme exégète. Résumé.* ISBN 963-508-011-5 (164 old.)
16. (1997. október). Junger Ervin, *Bartók és a zsidó diaszpóra. Adatok Bartók Béla művészi és társadalmi kapcsolataihoz.* ISBN 963-508-0190 (283 old.)
17. (2006. június). Moses Schreiber (*a Hatam Szofér*) *négy responsuma.* Bíró Tamás, Komoróczy Szonja Ráhel, Kövér András és Visi Tamás fordításai. Szerkesztette Turán Tamás. ISBN 963-871620-7 (89 old.)